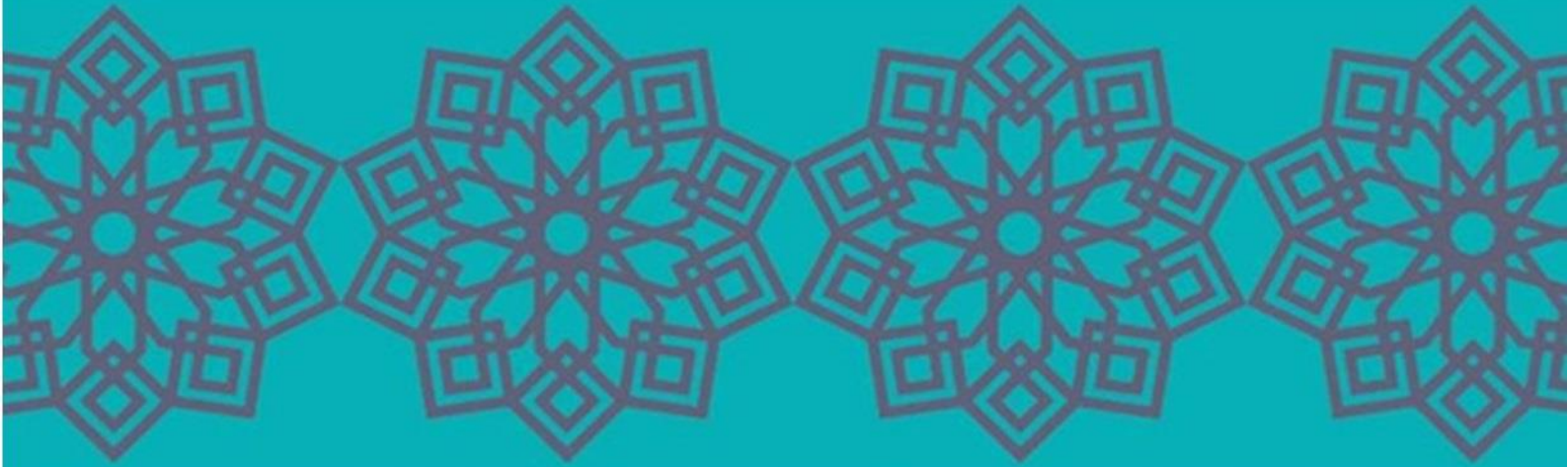

PESA INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

Vol. 10 No. 2

ISSN: 2528-9950

Jenerik I Credits

Center for Political, Economic and Social Resarch
(Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi)

PESA International Journal of Social Studies (PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi)

December/Aralık 2024 Volume / Cilt: 10 Issue / Sayı: 2 e-ISSN: 2149-8385

<http://dergipark.gov.tr/pesasad>

Published by / İmtiyaz Sahibi

PESA: Prof. Dr. Fatih YARDIMCIOĞLU

Aralık 2024 Sayı Editörleri

Editor of the June Issue, 2024

Editör / Editor

Doç. Dr. Mustafa GÜNERİGÖK
mgunerigok@sakarya.edu.tr

Alan Editörleri/Field Editörs

Doç. Dr. Mehmet Fatih GÜLOĞLU
fatihguloglu@kilis.edu.tr

Doç. Dr. Muhammed HÜKÜM
muhammedhukum@sakarya.edu.tr

Doç. Dr. Nevzat KELEŞ
keles8023@gmail.com

Yazım ve Dil Editörü

Musa GÜNERİGÖK
gunerigokmusa@gmail.com

Türkçe Dil Editörü

Doç. Dr. Muhammed HÜKÜM
muhammedhukum@sakarya.edu.tr

Yabancı Dil Editörü

Dr. Adem Üstün ÇATALBAŞ
ustuncatalbas@alparslan.edu.tr

Etik Editörü

Dr. Öğr. Üyesi Yakup ORUÇ
yakuporuc@sakarya.edu.tr

İstatistik Editörü

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AYKAN
a.aykan@alparslan.edu.tr

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Akademia Scientific Indexing Services (SIS), DRJI, CiteFactor, SOBIAD, ASOS, Eurasian Scientific Jornal Index (ESJI), OJOP ve İSAM tarafından taranmaktadır.

Bu derginin her türlü yayım ve telif hakkı Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi'ne aittir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerine göre, fotokopi, dijital ve benzeri yöntemlerle herhangi bir bölümü veya tamamı Dergi Sahibinin veya Yayın Kurulu Başkanının izni olmadan basılamaz ve çoğaltılamaz. Bilimsel etik kurallarına uygun olmayan alıntı yapılamaz. Dergide yayımlanan makalelerin fikri sorumluluğu yazarlara aittir.

Address: Arabacı Alanı Mahallesi Mustafa Ocak Sokak No:9 D:2 Serdivan-Sakarya/Türkiye

E-mail: pesaarastirma@gmail.com

Phone: 5530533086

PESA International Journal of Social Studies

(PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi)

Advisory Board / Danışma Kurulu

Dr. Csaba Z SZABO, University of Nottingham / THE UNITED KINGDOM

Prof. Dr. Mustafa ALİCAN, Muş Alparslan Üniversitesi / TÜRKİYE

Nimet ÇOPUR, University of Newcastle upon Tyne / THE UNITED KINGDOM

Dr. Paul SEEDHOUSE, University of Newcastle upon Tyne / THE UNITED KINGDOM

Dr. Shukran Abd RAHMAN, International Islamic University Malaysia / MALAYSIA

Doç. Dr. Emrah AYDEMİR, Sakarya Üniversitesi/ TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi Nuran KIZMAZ ÖZTÜRK, Bayburt Üniversitesi/Türkiye

Dr. Necdet SUBAŐI, Milli Eğitim Bakanlığı / TÜRKİYE

Editorial Board / Yayın Kurulu

Prof. Dr. Necmettin ALKAN, Sakarya Üniversitesi/ Türkiye

Prof. Dr. Reşat AÇIKGÖZ, Selçuk Üniversitesi / Türkiye

Doç.. Dr. Mehmet Ali Aydemir, Muş Alparslan Üniversitesi / Türkiye

Doç. Dr. Hicret K. TOPRAK, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi / Türkiye

Doç. Dr. Ahmet GÖKÇEN, Samsun Üniversitesi / Türkiye

Doç. Dr. Bahattin ÇATMA, İnönü Üniversitesi / Türkiye

PESA International Journal of Social Studies

(PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi)

Referees of the Issue of December 2024 / 2024 Aralık Sayısı Hakemleri

Doç. Dr. Sultan Selen Kula, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

Doç. Dr. Durmuş Burak, Kilis 7 Aralık Üniversitesi

Doç. Dr. Duygu Altınoluk, Kilis 7 Aralık Üniversitesi

Doç. Dr. Adnan Çetin, Mardin Artuklu Üniversitesi

Doç. Dr. Hamza Kurtkapan, İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet Ali Akyurt, İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Mikail Uğuş, Sakarya Üniversitesi

Doç. Dr. Çağdaş Ümit Yazgan, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Muhammet Fırat, Fırat Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Kürşat Erkal, Kırklareli Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Semra Akay, Gaziantep Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Mahinur Tezcan, İstanbul Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nesibe Ayşe Sağlam, Erzurum Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Erdil, Afyon Kocatepe Üniversitesi

Dr. Zeynep Dilekli Karatay, Afyon Kocatepe Üniversitesi

Dr. Recep Bozkurt, Afyon Kocatepe Üniversitesi

Dr. Seher Oral, Mardin Artuklu Üniversitesi

Araç. Gör. Gizem Ayşe Arıkan Akçay, Kilis 7 Aralık Üniversitesi

Araç. Gör. Nazmi Çiçek, Mardin Artuklu Üniversitesi

Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi
PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

PESA International Journal of Social Studies

December/ Aralık 2024 Volume / Cilt: 10 Issue / Sayı: 2 e-ISSN: 2149-8385

Contents / İçindekiler

Advisory Board	Danışma Kurulu	II
Editorial Board	Yayın Kurulu	II
Referees of the Issue	Sayı Hakemleri	III
Contents/İçindekiler		IV

1. Moğolistan’da Dijital Nefretin Yükselişİ68
Dosjan Baurjan & Arna Janat
2. Göç ve İletişim: Dijital Bağımlılığın Sosyal Bağlar Üzerindeki Etkisi89
Esra Demirci
3. Osmaniye Yerel Basımında Göçmen Temsili: Akdeniz Gazetesi Örneğİ101
Ümmü Arısan
4. Orta Doğu'dan Türkiye'ye Göç ve Turizm Hareketliliğİ: Mısırlı Göçmenler.....121
Mehmet Tevfik İzgi & Seyit Ali Eren
5. Yaşlıların Yaşam ve Yaşlılık Algılarının İncelemesi.....138
Halil Ekşi& Mustafa Öztürk& Muhammet Aykuthan Ulusoy& Didem Altay& Çağla Çelimli
6. Wajdi Mouawad’ın Kıyı’sında Yaşam, Yasa ve İnsan.....156
Rodi Haznedaroğlu
7. Otizm Spektrum Bozukluğunun Yönetiminde Multidisipliner Yaklaşımlar ve Gölge Öğreticiliğın Rolü.....168
Hamza Kurtkapan & Gamze Ertürk Uzunoğlu & Şeyma Coşkun
8. Sosyolojiyi Kurmak: Montesqueu, Tocqueville, Comte, Durkheim.....178
Feride Karavaş
9. Exploring Christian Identity From Late Antiquity To The Middle Ages: Neither Greek Nor Roman.....181
Betül Kalfa

PESA INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

PESA ULUSLARARASI SOSYAL
ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

December 2024, Vol:10, Issue:2
e-ISSN: 2149-8385

Aralık 2024, Cilt:10, Sayı:2
ISSN: 2528-9950

Journal homepage: <http://dergipark.gov.tr/pesausad>

MOĞOLİSTAN'DA DİJİTAL NEFRETİN YÜKSELİŞİ

The Rise of Digital Hate in Mongolia

Dosjan BAURJAN

Kocaeli Üniversitesi, Kamu Hukuk doktora öğrencisi, b.dosjann@gmail.com, ORCID ID: 0009-0002-1695-8697

Arna JANAT

Sakarya Üniversitesi, Siyaset Bilim ve Kamu Yönetim yüksek lisans mezunu, arnajanat0421@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2561-6779

MAKALE BİLGİSİ

Öz

Makale Geçmişi:
Geliş: 28 Ocak 2024
Kabul: 26 Kasım 2024

Anahtar Kelimeler:
Moğolistan, Nefret Söylemi, Medya,
Kritik Söylem Analizi.

© 2024 PESA Tüm hakları saklıdır

Bu çalışma internetin toplum üzerindeki etkilerine odaklanmakta ve özellikle yeni medya aracılığıyla yayılan nefret söyleminin etkilerini incelemektedir. İnternet toplum için pek çok olumlu katkı sunsa da sosyal medya platformları nefret dolu mesajları ve şiddet içerikli çağrıları daha önce mümkün olmayan yollarla güçlendirmektedir. Çevrimiçi nefret söyleminin ve zararlı dilin yaygınlaşması birçok ülkeyi internet üzerindeki konuşmaları nasıl düzenlemeleri gerektiği ve aşırılıkları önlemek için hangi yasal adımları atabilecekleri konusunda zorlu sorunlarla yüzleştirmektedir. Gelişmekte olan ülkeler yeni medyada nefret söyleminden kaynaklanan insan hakları ve özgürlükleri kısıtlayan sorunlarla mücadele etmek zorundadır. Araştırmanın örnekleme olarak seçilen Moğolistan nefret söylemi için ayrı bir yasa başlığına sahip olmadığından toplumda nefret ve ırkçı söylemlerin yaygın olduğu bir ülkedir. Bu çalışma Moğolistan'ın kültürel değerleri ve yaşam biçimini dikkate alarak toplum içinde diğer kimliklere karşı beslenen önyargının nedenlerini nefret söyleminin yarattığı tahribatı ve toplumsal linç iklimini kritik söylem analizi yöntemiyle incelemektedir. Araştırmanın sonuçları Moğolistan için gelişmiş ülkelerin deneyimlerine dayanarak yeni yasal düzenlemelerin yapılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır.

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article History:
Received: 28 January 2024
Accepted: 26 November 2024

This study focuses on the impacts of the internet on society, with a specific emphasis on the effects of hate speech propagated through new media. Although the internet contributes positively to society in many ways, social media platforms have amplified hateful messages and calls to violence in ways previously unfeasible. The widespread issue of online hate speech and harmful discourse presents challenging

Keywords:
*Mongolia, Hate Speech, Media,
Critical Discourse Analysis*

© 2024 PESA All rights reserved

questions for many countries on how to regulate conversations on the internet and what legal measures should be implemented to prevent extremes. Selected as the case study, Mongolia, lacking a specific legislative heading for hate speech, is a country where hate and racist rhetoric are prevalent. In the Mongolian context, issues such as education, information, political action, minority rights, and combating racism need to be addressed. The country lacks a clear definition of 'hate speech' and suffers from a dearth of research on the subject. This study aims to analyze the causes of prejudice against different identities within the society, the destruction caused by hate speech, and the climate of social lynching in Mongolia, considering its cultural values and lifestyle, employing the method of critical discourse analysis. The findings of the research highlight the need for new legislative measures in Mongolia, drawing upon the experiences of developed countries. Social media companies and news websites that fail to effectively address hate speech should face sanctions. Furthermore, inspired by models like the INACH (International Network Against Cyber Hate) in Europe, it is suggested that Mongolia develops its own cyber hate counter-network, tailored to its unique conditions.

GİRİŞ

Günümüzde dijital medya, nefret söyleminin hızla ve kolayca yayılmasını mümkün kılmaktadır. Özellikle sosyal medya platformları, nefret içerikli mesajların geniş kitlelere ulaşmasını ve toplumda derin bölünmelere yol açmasını hızlandırmaktadır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'da siyasi ve etnik gruplar arası gerginlikler, çevrimiçi nefret söylemi aracılığıyla büyüyerek toplumsal huzursuzluklara neden olmuştur. Sosyal medya algoritmalarının nefret söylemi içeren içeriklerin yayılmasını teşvik etmesi ise bu sorunu daha da karmaşık hale getirmektedir. Bu durum, nefret söyleminin yalnızca bireysel bir ifade olmaktan çıkarak toplumun huzurunu tehdit eden bir fenomene dönüşmesine zemin hazırlamaktadır.

Moğolistan'da nefret söylemi, etnik gruplar arasındaki ilişkileri derinden etkilemekte ve özellikle dijital platformlarda belirginleşmektedir. Ülkede var olan sosyal yapının kırılabilirlikleri, çevrimiçi nefret söylemlerinin toplumda hızla karşılık bulmasına yol açmaktadır. Özellikle Kazak ve LGBT gibi azınlık gruplara karşı çevrimiçi platformlarda sıkça rastlanan nefret söylemleri, bu grupların toplumsal hayatta ayrımcılığa maruz kalmalarına ve dışlanmalarına neden olmaktadır. Moğolistan'da nefret söylemine dair yasal düzenlemelerin yetersizliği, bu söylemlerin kontrolsüzce yayılmasına ve toplumda derin yaralar açmasına zemin hazırlamaktadır.

Çalışmamızda kullanılan teorik çerçeve, nefret söylemi ve ifade özgürlüğü arasındaki çatışmaya odaklanmaktadır. Sosyal Kimlik Teorisi gibi kuramlar, bireylerin sosyal gruplara olan aidiyetlerinin dijital platformlarda nasıl dışa vurulduğunu ve bu aidiyetin nefret söylemi ile nasıl çatıştığını anlamamıza yardımcı olmaktadır. Bu çalışmada teorik çerçeve aracılığıyla, dijital medya ortamlarında nefret söyleminin yayılmasını sosyal kimlik, güç ve ayrımcılık bağlamında ele alacak ve Moğolistan özelindeki dinamiklere dikkat çekeceğiz. Bu bağlantı, nefret söyleminin Moğol toplumundaki etkilerini daha derinlemesine analiz etmemizi sağlayacaktır.

Bu çalışmanın ana odağı, sosyal medya platformlarında yayılan ırkçı ve nefret içerikli paylaşımların tespiti ve bu paylaşımların toplumsal yapılar üzerindeki etkileridir. Özellikle Moğolistan bağlamında, nefret, ayrımcılık, zorbalık ve şiddet arasındaki ilişkileri keşfetmek ve bu unsurların bireyler ve topluluklar üzerindeki etkilerini derinlemesine incelemek bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Nefret söylemine maruz kalan azınlık gruplar, sıklıkla daha geniş çapta ayrımcılığa uğramaktadır. Bu durum, söz konusu grupların sosyal, ekonomik ve politik alanlarda eşit fırsatlardan yararlanmalarını engelleyen yapısal engellerle pekiştirilmektedir. Ayrımcılık kavramı, bireylerin ve grupların ırk, sosyal statü gibi özelliklerine dayanarak, hak ve özgürlüklerden adil olmayan bir şekilde mahrum bırakılması olarak tanımlanmış ve bu tanım ilk olarak 1948 tarihli Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi ile uluslararası alanda yasaklanmıştır (Baatar, 2017).

Moğolistan'da, özellikle etnik azınlıklar ve LGBT bireyler gibi marjinalleştirilmiş gruplar, ayrımcılık ve yoğun nefret söylemine maruz kalmaktadır. Dijital platformlar, özellikle haber sitelerinin yorum bölümleri, bu tür nefret söyleminin sıklıkla gözlemlendiği alanlar arasında yer almaktadır ve düzenleyici politikaların yetersizliği, bu tür söylemlerin kontrolsüz bir şekilde yayılmasına ve böylece insan hakları ile temel özgürlükler üzerinde derin ve olumsuz etkiler yaratmasına neden olmaktadır. Bu çalışma, Moğolistan'daki dijital ortamlarda nefret söyleminin yükselişini ele alacak ve bu söylemlerin sosyal-politik dinamiklerle nasıl iç içe geçtiğini kritik söylem analizi yöntemleriyle detaylı bir şekilde inceleyecektir. Analiz, nefret söyleminin etkilerini, yayılma mekanizmalarını ve bu süreçlerin etnik ve cinsiyet temelli ayrımcılıkla nasıl kesiştiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, yasal ve politik düzenlemelerin eksiklikleri, toplumsal hoşgörüsüzlük ve medya etiği konuları da değerlendirilecektir, böylece Moğolistan'daki dijital nefret söyleminin kapsamlı bir portresi çizilebilecektir.

Dijital ortamlarda nefret söylemi ve ayrımcılık, gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkede önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, birçok ülke, anayasal düzenlemeler ve yasal tedbirler aracılığıyla nefret söylemini yasaklamakta ve önlemeye çalışmaktadır. Özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika'da, dijital medya ortamında erişimi düzenleyen yasal sistemler ve algoritmik filtreleme teknikleri geliştirilmiştir. Bu tür uygulamalar, nefret söylemini azaltmaya yönelik olarak sosyal medya platformları üzerinde denetimi artırma amacı taşımaktadır. Literatürde, bu yöntemlerin etkinliğini değerlendiren çok sayıda çalışma bulunmaktadır; örneğin, Almanya'da uygulanan NetzDG yasası gibi spesifik vakalar, bu konuda önemli bir araştırma konusu oluşturmuştur (Tumur, 2019).

Ancak, Asya kıtasında bulunan Moğolistan gibi ülkelerde durum farklıdır. Moğolistan'da, Anayasa veya yasal çerçevede nefret söylemini açıkça ele alan bir madde bulunmamaktadır. Dijital medya ortamında nefret söylemini engelleyecek ağ sistemleri veya algoritmik filtreler de mevcut değildir. Bu durum, Moğolistan'daki sosyal medya platformlarındaki azınlık gruplara yönelik nefret söylemlerinin yaygınlığını artırmaktadır. Facebook, Twitter, Instagram ve çeşitli haber sitelerinin yorum bölümlerinde sıkça rastlanan bu tür içerikler, ülkedeki sosyal ve kültürel dinamikleri olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Bu çalışmamız, Moğolistan özelinde dijital nefret söylemi ve ayrımcılığın boyutlarını ele alarak, bu alanda mevcut araştırmaların yetersizliğini göstermektedir. Google Scholar ve benzeri akademik veri tabanlarında yapılan aramalarda "Mongolia hate speech", "Mongolia discrimination media" gibi anahtar kelimelerle sadece sınırlı sayıda makaleye ulaşılmıştır. Bu gözlem, Moğolistan'daki nefret söylemi üzerine yapılan akademik çalışmaların sayısının yetersiz olduğunu ve bu alanda daha fazla araştırma yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu araştırma makalesi, beş bölümden oluşmaktadır. İlk olarak, 'Kuramsal Çerçeve' bölümünde, nefret söylemi ve ifade özgürlüğü kavramları üzerine teorik temeller sunulmaktadır. İkinci bölüm, 'Çalışmanın Yönteminde, kullanılan araştırma metodolojisi detaylandırılarak, veri toplama ve analiz süreçleri açıklanmaktadır. Üçüncü bölümde, 'Nefret Söylemi ve İfade Özgürlüğü' kapsamında, bu iki kavram arasındaki etkileşim ve çatışma alanları incelenmektedir. Dördüncü bölüm, 'Bulgular', sosyal medya platformlarında yapılan paylaşımlardan elde edilen nefret söylemi örneklerini içermekte ve bu veriler, Moğolistan'daki durumun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Son olarak, 'Moğolistan'da İfade Özgürlüğü ve Yeni Medya Yasası' bölümü, 2023 yılında Moğolistan medya ortamını düzenlemek amacıyla önerilen yasa tasarısını inceleyerek, diğer ülkelerdeki başarılı

düzenlemelerden örnekler verilerek, Moğolistan'ın da benzer düzenleyici politikalar ve teknolojik araçlar geliştirmesi önerilmektedir.

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu çalışmanın kuramsal çerçevesi, nefret söylemi ve ifade özgürlüğü kavramlarını merkeze almakta ve bu kavramların dijital medya bağlamında Moğolistan'daki yükselişini teorik bir perspektiften ele almaktadır. Bu bölüm, söz konusu kavramları çeşitli teorik lensler aracılığıyla inceler ve bu teorilerin nefret söyleminin dijital ortamda nasıl şekillendiğine dair anlayışımızı nasıl genişletebileceğini tartışmaktadır.

Sosyal Kimlik Teorisi, bireylerin "biz" ve "onlar" şeklinde grup kimliklerini nasıl oluşturduklarını ve bu kimliklerin kişilerarası ilişkilerde nasıl bir rol oynadığını açıklamaktadır. Henri Tajfel ve John Turner tarafından geliştirilen bu teoriye göre, bireyler kendi gruplarını yüceltirken, diğer grupları küçümseme eğilimindedir. Bu eğilim, sosyal medya platformlarında nefret söyleminin nasıl şekillendiğini anlamamızda önemli bir bakış açısı sunmaktadır. Sosyal medya ortamında grupların kendilerini ifade özgürlüğü çerçevesinde savunmaları, kimi zaman diğer gruplara karşı nefret içerikli söylemlerle sonuçlanabilmektedir. Bu bağlamda, ifade özgürlüğü bir hak olarak korunurken, nefret söylemi ile bu hakkın sınırları arasında karmaşık bir çatışma doğmaktadır. Sosyal Kimlik Teorisi, ifade özgürlüğünün nefret söylemiyle nasıl iç içe geçtiğini ve bu söylemin toplumsal ayrışmayı nasıl derinleştirdiğini anlamamıza yardımcı olur.

Günümüzde sosyal medya platformları, kullanıcıların ilgi alanlarına göre içerikleri öne çıkaran algoritmalar kullanmaktadır. Bu algoritmalar, kullanıcıların daha fazla etkileşimde bulunmasını sağlamak amacıyla dikkat çekici ve yoğun duygusal tepkilere yol açan içerikleri önceliklendirmektedir. Nefret söylemi de genellikle güçlü duygusal tepkilere neden olduğu için algoritmalar tarafından daha fazla öne çıkarılmakta ve hızla yayılmaktadır. Bu durum, bireylerin sosyal kimliklerine bağlı olarak kendilerini tehdit altında hissetmelerine veya diğer gruplara karşı daha sert tepkiler geliştirmelerine zemin hazırlayabilir. Sosyal medya algoritmalarının bu tür içeriklerin yayılmasına olan etkisi, ifade özgürlüğü ile nefret söylemi arasındaki dengenin korunmasını daha zor hale getirmektedir. Dolayısıyla, nefret söyleminin çevrimiçi yayılma dinamiklerini anlamak, sosyal medya algoritmalarının etkisini göz önünde bulundurmayı gerektirmektedir.

Moğolistan'da, özellikle etnik temelli ayrışmalar, sosyal medya üzerinde nefret söylemini körükleyebilmekte ve çevrimiçi topluluklar arasında gerilimler yaratabilmektedir. Bu çevrimiçi gruplaşmalar, bazen gerçek dünya etkileşimlerine de yansarak toplumsal çatışmaların artmasına sebep olabilmektedir. Sosyal Kimlik Teorisi, bu etkileşimleri anlamak için bireylerin ve grupların online davranışlarını analiz ederek, dijital nefretin kökenlerine ve bu davranışların toplumsal yapı üzerindeki etkilerine dair bilgiler sunabilir.

Bu teori, Moğolistan'daki sosyal medya analizi yaparak, etnik ve siyasi grupların nasıl temsil edildiğini, bu grupların birbirleriyle nasıl etkileşime girdiğini ve nefret söyleminin hangi koşullar altında yoğunlaştığını ortaya koyabilir. Örneğin, siyasi olayın ardından sosyal medyada artan nefret söylemi gözlemlenebilmektedir. Bu, grupların kriz anlarında nasıl kenetlendiğini ve "biz" ile "onlar" arasındaki sınırların nasıl daha da belirginleştiğini göstermektedir (Tajfel & Turner, 1979).

Sosyal Kimlik Teorisi, Moğolistan'da dijital nefretin yükselişini anlamak ve bu sorunla mücadele etmek için stratejiler geliştirmek adına kritik bir teorik çerçeve sunmaktadır. Teori, aynı zamanda, politika yapıcılarının ve toplum liderlerinin bu tür nefret söylemini azaltmak için hangi sosyal ve eğitimsel müdahalelerin gerekebileceğini belirlemelerine yardımcı olabilmektedir. Öneriler, dijital medya okuryazarlığını artırmak, çeşitliliği teşvik eden içerikler oluşturmak ve gruplar arası diyalog ve iş birliğini teşvik edecek platformlar kurmak olabilmektedir.

İfade özgürlüğü, demokratik toplumların temel taşlarından biridir ve bireylerin düşüncelerini serbestçe ifade etme hakkını temsil etmektedir. Ancak, bu özgürlük mutlak değildir ve başkalarının

haklarını koruma ihtiyacı ile sınırlanabilir. İfade özgürlüğünün sınırlarını belirlemek, özellikle nefret söylemi gibi zararlı ifadelerin yasal ve etik sınırları üzerinde yoğunlaşan tartışmalarda kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, Alexander Meiklejohn ve John Stuart Mill gibi düşünürlerin çalışmaları, ifade özgürlüğünün demokratik işleyişteki rolünü ve önemini vurgulamaktadır. Moğolistan'da, dijital ortamlarda artan nefret söylemi, ifade özgürlüğü teorilerini yeni ve zorlayıcı yollarla test etmektedir. Dijital platformlar hem ifade özgürlüğünü teşvik eden hem de nefret söylemini kolaylaştıran çift yönlü bir mekanizma olarak işlev görmektedir. Moğolistan'daki yasal çerçeveler, bu tür ifadeleri dengelemeye çalışırken, aynı zamanda demokratik değerleri koruma amacını da gözetmek zorundadır.

Alexander Meiklejohn'ın argümanları, demokrasi ve ifade özgürlüğü ilişkisine odaklanır. Meiklejohn, ifade özgürlüğünün sadece bireyin kendini ifade etme hakkı olmadığını, aynı zamanda demokratik süreçlerin işleyişi için zorunlu olduğunu savunur. Ona göre, vatandaşların bilinçli kararlar verebilmesi için bilgiye erişimleri olmalıdır. Bu perspektiften bakıldığında, ifade özgürlüğü, bilgi alışverişini engelleyen her türlü kısıtlamaya karşı çıkar. Meiklejohn, ifade özgürlüğünün, yalnızca zararlı olmayan ifadelerle sınırlı olmaması gerektiğini, demokratik bir toplumun sağlıklı işleyebilmesi için zorlayıcı ve rahatsız edici fikirlerin de serbestçe dolaşımını destekler (Meiklejohn, 1948).

John Stuart Mill ise, "zarar ilkesi" üzerinden ifade özgürlüğüne yaklaşır. Mill'e göre, ifade özgürlüğü bireylerin özgürce düşüncelerini ifade etmelerine olanak tanımalıdır, ancak bu özgürlük başkalarına zarar verdiği noktada sınırlandırılabilir. Mill'in görüşü, toplumun zarar görmemesi ve bireysel özgürlükler arasındaki dengeyi sağlama çabasında yatar. Mill, fikirlerin ve düşüncelerin serbest rekabetinin, doğruyu yanlıştan ayırmanın en etkili yolu olduğunu savunmaktadır ve her türlü fikrin serbestçe tartışılmasının, toplumsal ilerlemeyi ve bireysel gelişimi teşvik ettiğine inanmaktadır (Mill, 1859).

Bu düşünürlerin görüşleri, modern ifade özgürlüğü tartışmalarında hâlâ merkezi bir rol oynar ve politika yapıcılar ile araştırmacılara, ifade özgürlüğünün sınırlarını nasıl belirleyecekleri konusunda kılavuzluk eder. Moğolistan'daki dijital nefretin yükselişi bağlamında bu teorik görüşler, zarar verici içeriklerin yönetimi ve ifade özgürlüğü arasında nasıl bir denge kurulabileceğine dair değerli bilgiler sunmaktadır.

Dijital nefretin yükselişi, özellikle sosyal medya platformlarında etnik ve kültürel azınlıklara yönelik artan saldırganlık biçimlerinde kendini göstermektedir. Moğolistan'da bu tür ifadelerin yasal sınırlarını belirlemek amacıyla yapılan çalışmalar, ifade özgürlüğü ile toplumun korunma ihtiyacı arasındaki ince çizgiyi çizmeye çalışmaktadır. Mevcut yasalar, bu tür ifadeleri yasaklamayı ve cezalandırmayı hedeflerken, aynı zamanda ifade özgürlüğünü kısıtlamamaya özen göstermektedir.

İletişim teorileri ve medya etkileri, dijital medyanın toplumsal yapılar üzerindeki etkilerini anlamak için temel araçlardır. Marshall McLuhan'ın "medium is the message" yaklaşımı, medyanın sadece içerik taşıyıcısı olmadığını, aynı zamanda içeriğin kendisini şekillendiren ve toplumsal algıları yönlendiren bir araç olduğunu öne sürmektedir (McLuhan, 1964). Noam Chomsky'nin medya manipülasyon teorileri ise, medyanın toplumsal ve politik yapılar tarafından nasıl bir manipülasyon aracı olarak kullanılabileceğini detaylandırır. Moğolistan'da dijital platformlar, özellikle sosyal medya, toplumda hızla yayılan bir iletişim aracı haline gelmiştir. Bu platformlar, kullanıcıların geniş kitlelere hızla ulaşmasını sağlar, ancak aynı zamanda nefret söylemi gibi zararlı içeriklerin de kolayca ve hızla yayılmasına olanak tanımaktadır. McLuhan'ın teorisi, bu dijital araçların toplum üzerindeki etkisini derinlemesine anlamamıza yardımcı olurken, Chomsky'nin yaklaşımları, bu etkilerin bazen nasıl kasıtlı olarak yönlendirilebileceğine dair görüşler sunabilmektedir (Chomsky, 1989).

Moğolistan'da yapılan araştırmalar, dijital platformların, özellikle etnik azınlıklar, siyasi muhalifler ve diğer marjinalleştirilmiş gruplara yönelik nefret söyleminin yayılmasında kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Medya etkileri teorisi, bu tür içeriklerin toplumsal davranışlar üzerindeki etkisini ve toplumun bu içeriklere tepkilerini analiz etmekte büyük önem taşımaktadır. Bu teoriler, nefret söyleminin nasıl bir sosyal kutuplaşmaya ve hatta şiddete yol açabileceğini de açıklamaktadır.

Moğolistan'daki dijital nefretin yükselişini ele almak, medyanın toplumsal yapılar üzerindeki etkilerini anlamak ve bu etkileri minimize etmek için stratejik yaklaşımlar geliştirmek gerekmektedir. Medya literatürü eğitimi, bilinçli medya tüketimi ve etkili yasal düzenlemeler, bu tür zararlı etkileri azaltmada kritik rol oynayabilmektedir. Moğolistan, global örneklerden yararlanarak, dijital medya etkilerini dengeleyici politikalar ve yönetmelikler geliştirerek toplumsal uyumu ve huzuru koruyabilmektedir.

Bu teorik çerçeve, Moğolistan'da dijital ortamlarda artan nefret söyleminin yükselişini anlamlandırmak için gerekli teorik arka planı sağlamaktadır. Çalışma, nefret söyleminin karmaşık dinamiklerini ve ifade özgürlüğü ile olan etkileşimini detaylı bir şekilde ele alarak, bu fenomenin çeşitli yönlerini aydınlatmaktadır. Özellikle, medya etkileri teorileri ve iletişim teorileri aracılığıyla, dijital platformların nefret söyleminin şekillenmesinde ve yayılmasında oynadığı roller incelenmektedir. Bu analiz, nefret söyleminin yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel yapılar üzerinde de derin etkiler yaratabileceğini göstermektedir.

İfade özgürlüğü teorileri, bu çalışmanın çerçevesini oluşturarak, demokratik toplumlarda ifade özgürlüğünün sınırlarını ve bu sınırlar içinde nefret söylemine yer olup olmadığını tartışmaktadır. Alexander Meiklejohn ve John Stuart Mill gibi düşünürlerin argümanları, ifade özgürlüğünün korunması gerekliliği ile toplumun zarar görmemesi arasında nasıl bir denge kurulabileceği üzerine değerli görüşler sunmaktadır (Meiklejohn, 1960; Mill, 1859).

Sonuç olarak, bu çalışma, Moğolistan'da dijital nefret söyleminin yükselişini ve bu trendin toplumsal yapılar üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde ele almakta ve politika yapımcılar ile araştırmacılar için stratejik öneriler geliştirmektedir. Araştırma, özellikle politika yapımcıların, ifade özgürlüğünü desteklerken aynı zamanda toplumu koruyucu ve kapsayıcı medya politikaları oluşturmaya yardımcı olacak bilgiler sunmaktadır. Bu bilgiler, Moğolistan'ın mevcut medya yasalarını gözden geçirmesi ve dijital çağda nefret söylemi ile mücadelede daha etkin yöntemler benimsemesi için bir temel oluşturabilir.

2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Moğolistan'da nefret söylemi içeren dijital içeriklerin belirlenmesi ve analiz edilmesi süreci, çeşitli kültürel ve sosyal zorlukları da beraberinde getirmektedir. Ülkedeki sosyal ve politik yapının çeşitliliği, nefret söyleminin sınırlarını belirlemeyi zorlaştırmaktadır. Özellikle, nefret söyleminin tanımı konusunda ülkede yasal ve toplumsal bir mutabakat bulunmaması, dijital içeriklerde bu tür söylemleri tanımlamayı güçleştirmiştir. Buna ek olarak, nefret söylemi içeren içeriklerin büyük bir kısmı sosyal medya yorumları ve çevrimiçi tartışmalar gibi halk tarafından üretilen içeriklerde yer aldığından, bunların sistematik olarak izlenmesi ve incelenmesi oldukça zahmetlidir. Dolayısıyla, veri toplama sürecinde yalnızca açıkça nefret içeren ifadeler değil, aynı zamanda bu söylemleri destekleyen veya teşvik eden alt metinleri de dikkate almak zorunluluğu doğmuştur.

Çalışmada kullanılan veriler, belirli kriterler gözetilerek seçilmiştir. Öncelikle, nefret söylemi içeren içerikler arasından toplumsal kutuplaşmaya katkıda bulunan, ayrımcı veya düşmanca ifadeler taşıyan içerikler önceliklendirildi. Bu içerikler, etnik ve dini kimlikler, cinsel yönelim ve sosyal statü gibi toplumsal gruplara karşı nefret veya ayrımcılık içeren söylemleri kapsamaktadır. Araştırma örneğinde yer alan içerikler, 2023 yılı boyunca Facebook gibi popüler sosyal medya platformlarında en fazla beğeni alan veya en çok etkileşim alan paylaşımlar arasından seçilmiştir. Örneğin, belirli anahtar kelimelerle yapılan aramalar (örneğin, "Kazak gençler", "Moğolistan LGBT sorunları") kullanılarak, bu içerikler tespit edilmiş ve kritik söylem analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Verilerin seçiminde ayrıca, toplum içinde kutuplaşmayı teşvik eden söylemler ile toplumun belirli gruplarına yönelik tehdit içeren mesajlar arasında bir denge kurmak hedeflenmiştir.

Moğolistan'da nefret söyleminin tespit edilmesinde, kültürel farklılıklar ve sosyal bağlam da önemli bir engel olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışmada, nefret söyleminin Moğol toplumundaki özel kültürel

anlamalarını da göz önünde bulundurmak gerekmiştir. Bazı söylemler, belirli bir topluluğa yönelik eleştiri olarak görülebilirken, toplumun diğer kesimlerinde normal bir ifade biçimi olarak kabul edilebilmektedir. Örneğin, farklı etnik kökenlere yönelik ifadeler, Moğol kültüründe yüzyıllardır var olan sosyal hiyerarşilerin bir yansıması olarak algılanabilir. Bu bağlamda, nefret söyleminin tespit edilmesi, bu tür kültürel ve tarihsel önyargıları da içeren bir analiz sürecini gerektirmiştir. Sosyal bağlamın etkisini göz önüne alarak nefret söylemi içeren içerikleri seçmek ve incelemek, çalışmanın daha doğru bir sonuç elde etmesine katkıda bulunmuştur.

Çalışmamız, Facebook platformunda yer alan nefret söylemi içeren metinlerin analizini kritik söylem analizi yöntemi kullanarak gerçekleştirildi. Veri toplama sürecinde, 01 Ocak 2023 ile 31 Aralık 2023 tarihleri arasında Facebook'ta en yüksek beğeni almış paylaşımlar örneklem olarak seçilmiştir. Bu paylaşımlar, nefret söylemi içeren metinlerden oluşmaktadır. Araştırma terimleri olarak "Kazak ve Moğol gençler", "Osorjamaa" ve "Moğolistan'daki LGBT bireylerin sorunu" kullanılmıştır. Sistemik bir örnekleme yöntemi ile en fazla beğeni almış ilk beş paylaşım belirlenmiştir. Seçilen paylaşımlar, kritik söylem analizi teknikleri kullanılarak incelenmiştir. Bu teknikler, metinlerdeki dil kullanımını, retorik yapıları ve temsil biçimlerini detaylı bir şekilde değerlendirmek için seçilmiştir. Analiz, metinlerdeki dilbilimsel özelliklerin yanı sıra bu özelliklerin toplumsal cinsiyet, etnik kimlik ve cinsel yönelim gibi sosyal kategorilerle nasıl etkileşime girdiğini de incelemektedir.

3. ANALİZ YÖNTEMLERİ

Seçilen paylaşımlar, kritik söylem analizi teknikleri kullanılarak incelenmiştir. Bu teknikler, metinlerdeki dil kullanımını, retorik yapıları ve temsil biçimlerini detaylı bir şekilde değerlendirmek için seçilmiştir. Analiz, metinlerdeki dilbilimsel özelliklerin yanı sıra, bu özelliklerin toplumsal cinsiyet, etnik kimlik ve cinsel yönelim gibi sosyal kategorilerle nasıl etkileşime girdiğini de incelemektedir.

"Söylem analizi" (discourse analysis), bir metni, söylemi veya iletişimi çeşitli öğeleriyle birlikte inceleyen ve bu öğelerin nasıl bir anlam oluşturduğunu anlamaya çalışan bir araştırma yöntemidir (Fairclough, 2013). Bu yöntem, dilin kullanımını, toplumsal yapıları, kültürel normları ve güç ilişkilerini anlamak için kullanılmaktadır. Bu analiz yöntemi genellikle yazılı veya sözlü metinler üzerinde uygulanmaktadır. Bir metnin nasıl yapılandırıldığı, hangi kelimelerin veya ifadelerin kullanıldığı, cümle yapıları, anlatım biçimleri, ses tonu, vurgu ve görsel unsurlar gibi faktörler incelenir. Bu analiz, metnin hangi ideolojik, kültürel veya politik mesajları ilettiğini anlamak için kullanılabilir. Söylem analizi, belirli bir toplumsal veya kültürel bağlamda belirli bir konu veya sorun hakkında nasıl konuşulduğunu ve bu konuşmanın güç ilişkilerini, kimlik oluşturmayı veya toplumsal değişimi nasıl yansıttığını anlamak için de kullanılabilir. Genel olarak, bu analiz yöntemi, dilin gücünü, etkisini ve anlamını anlamak için kullanılan kapsamlı bir araştırma yöntemidir (van Dijk, 2001).

Söylem analizi, temel olarak dilin ve iletişimin yapılarını ve işlevlerini inceleyen bir araştırma yöntemidir. Bu yöntem, bir metnin, bir konuşmanın veya bir yazının hangi sözcüklerin, ifadelerin ve yapıların kullanıldığını ve bu kullanımın nasıl bir anlam oluşturduğunu anlamak için kullanılır. Söylem analizi, dilin yanı sıra toplumsal, kültürel ve politik bağlamları da dikkate alır. Söylem analiziyle ilgili akademik çalışmaların kökenleri, 20. yüzyılın ortalarına dayanır. Ancak, bu yöntemin gelişimi üzerinde birçok akademisyen etkili olmuştur. Dilbilimciler, sosyologlar, antropologlar ve iletişim uzmanları gibi çeşitli disiplinlerden araştırmacılar, söylem analizine katkıda bulunmuştur. Bu analiz yöntemi, daha önce Michel Foucault ve Michel Pêcheux gibi dilbilimciler tarafından geliştirilen diskur analizinin etkisi altında gelişmiştir. Bu düşünürler, dilin ve iletişimin sadece sözcüklerin ve ifadelerin ötesinde güç ilişkilerini ve ideolojik yapıları yansıttığını öne sürmüşlerdir. Söylem analizi, bu temel fikirleri alarak, metinlerin ve konuşmaların nasıl yapılandırıldığını ve bu yapılandırmanın nasıl bir anlam oluşturduğunu incelemek için bir araştırma yöntemi olarak ortaya çıkmıştır (Foucault, 1980).

Kritik Söylem Analizi, dilin sosyal ve kültürel bağlamlar içinde nasıl güç ve ideolojiyi ifade ettiğini ve yeniden ürettiğini inceleyen bir analiz yöntemidir. Bu yaklaşım, dilin yalnızca iletişim aracı olmadığını, aynı zamanda sosyal ve politik yapıları şekillendirme ve sürdürme gücüne sahip olduğunu öne sürer.

Kritik Söylem Analizi, metinleri yalnızca dilbilimsel özellikleriyle değil, aynı zamanda bu özelliklerin sosyal yapılar ve güç ilişkileri ile nasıl etkileşime girdiğini analiz ederek incelemektedir. Bu yaklaşımın kurucuları arasında Norman Fairclough ve Teun A. van Dijk gibi dilbilimciler yer alır. Fairclough, dilin sosyal pratiklerin bir parçası olarak nasıl işlev gördüğünü vurgularken, van Dijk ise ideoloji ve güç ilişkilerinin söylem üzerindeki etkilerini detaylandırmaktadır (Fairclough, 1995; van Dijk, 1988).

Kritik Söylem Analizi, üç ana analiz düzeyini içermektedir. Metin analizi, dilbilimsel özelliklerin (sözdizimi, morfoloji, anlam bilimi vb.) detaylı incelenmesidir. Söylemsel uygulama, metin ve konuşmanın üretim ve tüketim süreçlerinin analizidir. Sosyokültürel analiz, söylemin toplumdaki geniş sosyal ve kültürel pratiklerle ve ideolojilerle olan ilişkisinin incelenmesidir. Kritik Söylem Analizi, özellikle medya metinleri, politik konuşmalar ve eğitim materyalleri gibi çeşitli alanlarda kullanılarak, bu metinlerin belirli güç yapılarını ve ideolojik çerçeveleri nasıl yansıttığını veya bunlara nasıl meydan okuduğunu ortaya koymaktadır. Bu analiz yöntemi, dilin toplumsal adalet ve eşitlik meselelerine nasıl katkıda bulunabileceğini veya bu meselelere nasıl engel olabileceğini derinlemesine anlamamızı sağlamaktadır. Kritik Söylem Analizi, dilin toplumsal yapılarla olan dinamik etkileşimini gözler önüne sererek, dilbilim alanında daha eleştirel ve katılımcı bir bakış açısı sunmaktadır (Fairclough ve Wodak, 1997).

Bu tanım, Kritik Söylem Analizinin temel kavramlarını ve uygulama alanlarını detaylandırarak, akademik bir çalışmada nasıl yer alabileceğine dair bir örnek oluşturmaktadır. Nefret söylemi üzerine yapılan araştırmalar genellikle söylem analizi yöntemiyle incelenmektedir. Nefret söylemi, bireyleri veya grupları hedef alan, düşmanca ve saldırgan bir dil kullanımını içerir. Bu tür söylemin incelenmesi, söylemin nasıl yapılandırıldığını, hangi dil ve ifadelerin kullanıldığını, hangi ideolojik veya toplumsal bağlamlarda ortaya çıktığını ve bu söylemin hangi etkilere sahip olduğunu anlamak için kritik söylem analizi yöntemi kullanılmaktadır.

Bu çalışma kapsamında, kategorilere ayrılan verilerin bulgular kısmında bir tablo örneği üzerinden analiz yapılmış ve etik kurallara uygun şekilde kullanıcı adları gizlenmiştir. Kritik söylem analizi, bu şekilde, söylemin biçimini, yapısını, içeriğini ve geniş bir izleyici kitlesi tarafından nasıl algılandığını ve yorumlandığını kapsamlı bir şekilde inceleyerek, dilin ve söylemin toplumsal güç yapılarıyla olan karmaşık ve dinamik ilişkisini aydınlatmaktadır.

Moğolistan'daki azınlıklar hakkında yapılan nefret söyleminin kritik söylem analizi yöntemiyle incelenmesi, bu tür söylemin nasıl yapılandırıldığını, hangi dil ve ifadelerin kullanıldığını, hangi ideolojik veya toplumsal bağlamlarda ortaya çıktığını ve bu söylemin hangi etkilere sahip olduğunu anlamamıza yardımcı olmaktadır. Kritik söylem analizi, Moğolistan'daki azınlıklara yönelik nefret söyleminin kökenlerini, yayılımını, etkilerini ve önlenmesi için potansiyel stratejileri anlamak adına güçlü bir araştırma yöntemi olabilir. Bu tür bir analiz, toplumsal uyum ve barış için değerli bir katkı sağlayacaktır.

4. Nefret Söylemi ve İfade Özgürlüğü

Dünya genelinde ve özellikle dijital platformlarda, farklı etnik kimliklere, cinsel yönelimlere ve dini inançlara sahip bireylere yönelik nefret söyleminin arttığı gözlemlenmektedir. Bu artış, toplumsal hayatın ve internet ortamının önemli bir parçası haline gelmiştir. Nefret söylemiyle mücadelede, medyanın rolü kritik önem taşımakta ve bu alandaki sorumlulukları artmaktadır. Genellikle ırkçılıkla özdeşleştirilen nefret söylemi, aslında sadece etnik köken temelli değil; cinsiyet, dil, gelir ve eğitim düzeyi gibi farklı sosyal ve demografik kesimlere de yönelmektedir. Nefret söylemi ve ifade özgürlüğü arasındaki çatışma, demokrasilerde özellikle önemli bir tartışma konusudur. Nefret söylemi, genellikle ırk, cinsiyet, etnik köken, din veya cinsel yönelim gibi belirli gruplara yönelik tehdit edici, aşağılayıcı veya incitici ifadeleri içerir. İfade özgürlüğü ise bireylerin düşüncelerini sansürsüz bir şekilde ifade etme hakkını temsil eder. Ancak, ifade özgürlüğünün sınırları, başkalarının haklarının korunması gerektiğinde ortaya çıkar. Nefret söylemi bu sınırlardan birini oluşturur çünkü bu tür söylemler toplumsal zarara yol açabilir ve bireylerin veya grupların huzur ve güvenliğini tehdit edebilir.

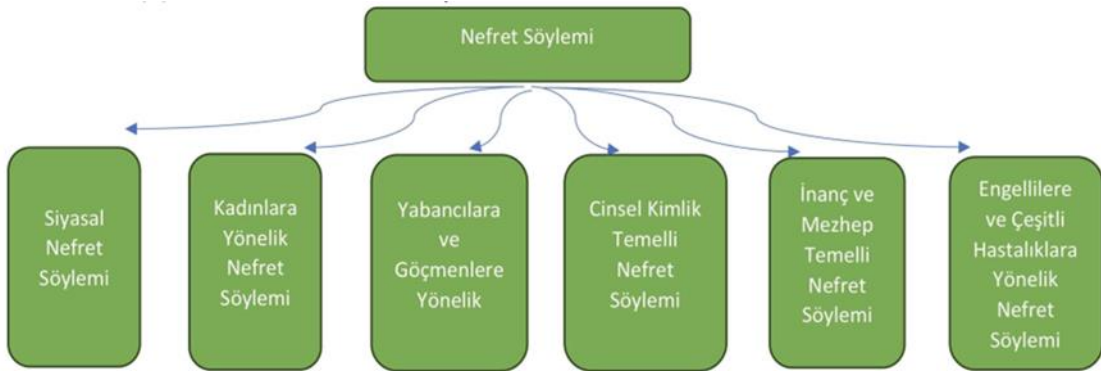
İnternet ve sosyal medya kullanıcılarının günlük yaşamında karşılaştıkları çok sayıda paylaşımın her biri, farklı söylemler içermekte ve bu paylaşımlar arasında nefret söylemi barındıranlar giderek daha fazla dikkat çekmektedir. Bu çalışma, özellikle nefret söylemi içeren paylaşımlara odaklanmakta ve bu tür içeriklerin sosyal ve dijital ortamlarda nasıl yayıldığını ve etkilerini incelemektedir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 1997 yılında aldığı "Tavsiye Kararı", nefret söylemini; yabancı düşmanlığı, ırkçı nefret ve azınlıklara yönelik saldırgan etnik merkezcilik, ayrımcılık ve dini veya dilsel hoşgörüsüzlüğü içeren her türlü ifadeyi kapsayacak şekilde tanımlamaktadır. Bu tanım, nefret söyleminin geniş bir yelpazede incelenmesini ve değerlendirilmesini gerektirir.

Nefret söylemi, önyargıdan beslenen ve hoşgörüsüzlüğün dışı vurumu olarak görülen bir fenomendir. Sosyal Değişim Derneği tarafından 2010 yılında yapılan açıklamada, nefret söyleminin temelinde önyargıların yattığı vurgulanmaktadır. Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT), nefret suçunu, belirli insan gruplarına yönelik önyargıların neden olduğu cezai fiiller olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlama, nefret suçlarının önyargı temelli olduğunu ve toplumsal zarar verebilme potansiyeli taşıdığını göstermektedir. Nefret suçu olarak değerlendirilebilen bir eylemin, hem ceza yasası kapsamında suç teşkil etmesi hem de önyargı ile işlenmiş olması gerekmektedir. Nefret söyleminin dijital medyada ilk belirgin kullanımı, 1986 yılında Amerika'da bir grup gencin Afro-Amerikalı bir gence yönelik saldırısının haberleştirilmesiyle başlamıştır (Taş, 2017, s.61).

Bu bağlamda, nefret söyleminin ve nefret suçlarının çeşitli boyutlarını anlamak, bu sorunların toplumsal ve dijital ortamlarda nasıl tezahür ettiğini ve topluma olan etkilerini değerlendirmek önem taşımaktadır. Medya ve internet platformlarının, nefret söyleminin yayılmasında ve toplumsal algıların şekillenmesinde oynadığı rol, bu çalışmanın temel odağını oluşturmaktadır. Nefret söyleminin yayılmasını önlemek ve bu tür ifadelerin toplumsal zararlarını azaltmak için medyanın ve dijital platformların sorumluluklarını yeniden değerlendirmek ve etkili stratejiler geliştirmek gerekmektedir.

"Nefret Söylemi" yöneldiği gruplar ve kişi açısından incelendiğinde 6 başlık altında incelendiği görülmektedir. Bunlar:

Şekil1: Nefret Söylemi Başlıkları

Şekil 1: Nefret söylemi başlıkları (Remzi Bilge, 2016).

Yeni medya ortamında, özellikle mülteciler, nefret söyleminden en çok etkilenen gruplardan biri haline gelmiştir. Belirli ülkelerde yaşanan savaş ve şiddet olaylarının artışıyla, pek çok mülteci güvenli sığınak arayışı içinde Türkiye, Lübnan, Irak, Ürdün gibi komşu ülkelerin yanı sıra Avrupa'ya yönelmiştir. Bu göç dalgası, birçok ülkede medya ve siyasetçiler tarafından bir kriz olarak tanımlanmış ve bu durum, mülteci karşıtı nefret söyleminin artmasına zemin hazırlamıştır.

Nefret söylemi içeren metinlerin analizi, bu söylemlerin niteliklerine göre sınıflandırılmasını gerektirmektedir. Bu sınıflandırmada, uluslararası araştırmacıların çalışmalarından yararlanılarak ve ülkeye özgü dil ve kültür farklılıkları göz önünde bulundurularak belirlenen nefret söylemi kategorileri

temel alınmıştır. Çalışmamızda incelenen veriler, aşağıda detaylandırılan nefret söylemi kategorilerine göre kodlanmıştır (Sözeri, 2012: 209).

Bu kategoriler, nefret söyleminin çeşitli boyutlarını ve hedeflediği grupları daha iyi anlamamızı sağlamakta ve bu tür içeriklerin analizine yönelik metodolojik bir çerçeve sunmaktadır. Nefret söylemine maruz kalanların karşılaştığı zorlukları ve nefret söyleminin etkilerini anlamak, medya ve politika yapımcıların bu konuda daha sorumlu ve duyarlı yaklaşımlar geliştirmeleri için önemlidir.

Çalışmamızın bu bölümünde, çevrimiçi alanlarda zararlı ifadelerin düzenlenmesi ve meşru ifade özgürlüğü ile nefret söylemi arasında çizilmesi gereken ince çizgiyi ele alıyoruz. İfade özgürlüğü, dünya genelinde birçok ülkenin anayasalarında ve başlıca uluslararası insan hakları sözleşmelerinde korunmakta olup, demokratik toplumların temel taşlarından biridir. Ancak bu yaygın korumaya rağmen, ifade özgürlüğünün etkili bir şekilde korunmadığı ülkelerin varlığı da bir gerçektir. Çevrimiçi nefret söyleminin düzenlenmesinin tehlikelerinden biri, özellikle baskıcı rejimler altında, bu düzenlemelerin vatandaşların haklarını daha da kısıtlamak için bir bahane olarak kullanılma potansiyelidir.

Dijital medya çağı, her türlü çevrimiçi konuşmanın veya içeriğin, sonuçlarını tam olarak düşünmeden tek bir dokunuşla paylaşılmasına olanak tanımaktadır. İfade özgürlüğünü benimseyen ülkelerde, ifade özgürlüğünün neden bu kadar önemli olduğuna dair ortak bir anlayışın geliştirilmesi gerekmektedir. O'Regan ve Theil'e göre, ifade özgürlüğüne değer vermenin üç ana nedeni şunlardır: 1) Düşüncelerimizi özgürce ifade edebilmek, bizi demokratik nedenlerden dolayı özgür ve özerk bireyler yapar; 2) Oy verme kararlarımızı eşit ve bilinçli bir şekilde vermemizi sağlar ve iktidardakileri gerçeklerle hesap verebilir kılar; 3) Siyaset ve politika hakkında özgürce fikirlerimizi ifade ederek asılsız iddiaları çürütebiliriz (O'Regan, 2018).

Jeremy Waldron, "The Harm in Hate Speech" (2012) adlı eserinde, nefret söyleminin toplumsal zararlarını ve hukuki yasakların neden gerekli olduğunu tartışmaktadır. Bu çalışma, nefret söyleminin toplumsal dokuya verdiği zararları detaylı bir şekilde incelemektedir. Catharine MacKinnon ise "Only Words" (1993) adlı çalışmasında, ifade özgürlüğü ve kadınların hakları arasındaki çatışmayı ele almaktadır. Kendisi, cinsiyet temelli nefret söyleminin kadınlara karşı şiddeti nasıl teşvik ettiğini ve bu söylemin yasaklanması gerektiğini savunmaktadır. Lee C. Bollinger, "The Tolerant Society" (1986) eserinde, ifade özgürlüğünün sınırlarını ve demokraside toleransın önemini tartışırken, nefret söylemi konusunda liberal bir yaklaşım benimsemektedir. Bollinger, ifade özgürlüğünün korunmasının, nefret söylemine karşı mücadelede daha etkili olduğunu öne sürmektedir. Robert Post'un "Racist Speech, Democracy, and the First Amendment" (1991) başlıklı çalışması ise, demokratik toplumda ırkçı söylemin rolünü ve ifade özgürlüğü ile toplumsal eşitlik arasındaki gerilimi inceler. Bu yazarlar ve eserleri, nefret söylemi ve ifade özgürlüğü arasındaki dengeyi farklı perspektiflerden ele alarak, bu konuda derinlemesine analizler sunmaktadır. Bu çalışmalar, nefret söyleminin yasaklanması gerektiği argümanını destekleyen teorik ve pratik zeminler sağlamaktadır.

Nefret söyleminin yasaklanması, toplumsal barışı ve bireylerin güvenliğini koruma amacını taşımaktadır. Bu tür yasaklamaların arkasında birkaç temel gerekçe bulunmaktadır. Toplumsal zarar, toplum içindeki gruplar arasında düşmanlığı ve ayrımcılığı teşvik eder. Bu tür bir söylem, toplumsal uyumu bozar ve bireylerin temel haklarına zarar vermektedir. Bireysel zarar, hedef alınan bireylerde veya gruplarda psikolojik travma, korku ve izolasyon hissi yaratabilir. Bu, bireylerin toplumsal yaşama katılımlarını sınırlayabilir ve eşitlik ilkesine aykırıdır. Şiddetin önlenmesi, fiziksel şiddet eylemlerine zemin hazırlayabilir. Sözlü saldırıların fiziksel saldırılara dönüşme riski, nefret söyleminin kontrol altına alınmasını zorunlu kılmaktadır. Hukuki ve etik normların korunması, demokratik toplumlar her bireyin eşitlik ve saygı görmesini esas alır. Nefret söylemi, bu temel değerlere ters düşmektedir. Yasalar, toplumun etik ve hukuki normlarını yansıttığı için, nefret söyleminin yasaklanması bu normların korunmasına hizmet etmektedir. Uluslararası yükümlülükler, birçok ülke uluslararası insan hakları sözleşmeleri kapsamında nefret söylemini yasaklama yükümlülüğü altındadır (Waldron, 2012). Bu

sözleşmeler, bireylerin ırk, din, cinsiyet veya diğer özelliklerine dayalı ayrımcılığa uğramasını garantiler.

Nefret söyleminin yasaklanması gerekliliğinin anlaşılması da ifade özgürlüğü kadar önemlidir. Nefret söylemini yasa dışı ilan etmenin iki temel nedeni bulunmaktadır: İlki ve en yaygın kabul edilen neden, nefret söyleminin hedeflenen kişilere fiziksel zarar verme ihtimalinin yüksek olmasıdır ("zarar vermeye teşvik" ilkesi). Nefret söylemi, belirli bir ırka, cinsel yönelime veya cinsiyet kimliğine sahip kişilere yönelik olduğunda, ABD dahil çoğu ülkede yasa dışıdır. İkinci neden ise, insan gruplarını aşağılayan nefret söyleminin de yasaklanması gerektiğidir ("grupları aşağılama" ilkesi). Bu tür söylemler, hedeflenen grupların toplumun özgür ve eşit üyeleri olarak statülerini zedeler. Pek çok ülke, bu tür nefret söylemini de yasaklamaktadır. Hem ifade özgürlüğü hem de nefret söylemi, anlamları ve uygulanmaları konusunda tartışmalara neden olan kavramlardır (Theil, 2019).

Bu bağlamda, ifade özgürlüğü ve nefret söylemi arasındaki hassas dengeyi korumak, demokratik toplumların karşılaştığı zorlu bir görevdir. İfade özgürlüğünün korunması, bireylerin düşüncelerini özgürce ifade etmelerini ve toplumsal tartışmalara katkıda bulunmalarını sağlarken, nefret söyleminin yasaklanması, toplumsal zararın ve ayrımcılığın önlenmesine yardımcı olur. Bu nedenle, her iki kavramın da kapsamlı bir şekilde ele alınması ve dengeli bir yaklaşımla düzenlenmesi gerekmektedir. Bu bölümde, ifade özgürlüğünün önemi ve nefret söyleminin potansiyel zararları arasındaki karmaşık ilişkiyi detaylı bir şekilde inceleyerek, demokratik toplumların bu iki kavram arasındaki dengeyi nasıl koruyabileceğine dair öneriler sunmaktayız.

5. BULGULAR

Sosyal medya platformları, kullanıcıların içerikleri hızla paylaşmasına ve geniş bir kitleye ulaştırmasına olanak tanımaktadır. Bu ortamda paylaşılan nefret söylemi içeren mesajlar, algoritmaların etkileşim oranına dayalı olarak öne çıkarılması nedeniyle daha geniş bir erişim sağlamak ve kullanıcılar arasında hızlıca yayılmaktadır. Özellikle, Facebook ve Twitter gibi platformlarda nefret söylemi içeren içerikler çoğu zaman daha fazla yorum ve beğeni alarak görünürlük kazanmakta, dolayısıyla toplumsal kutuplaşmayı daha da derinleştirebilmektedir. Moğolistan'daki örneklerde, belirli gruplara yönelik olumsuz söylemlerin hızla geniş kitlelere yayıldığı ve bu içeriklerin etnik ve sosyal kimlikler arasında gerginlik yarattığı gözlemlenmiştir. Bu durum, nefret söyleminin yalnızca bireysel düzeyde kalmadığını, aynı zamanda toplumsal huzuru tehdit edebilecek kadar büyüebileceğini göstermektedir.

Sosyal medya algoritmaları, kullanıcıların ilgi gösterdiği içerikleri öne çıkararak platformda daha fazla vakit geçirmelerini teşvik eder. Bu algoritmalar, çoğu zaman yoğun duygusal tepkilere neden olan içeriklere öncelik tanımaktadır. Nefret söylemi içeren içerikler de bu tür tepkileri tetiklediği için daha fazla görünürlük kazanmaktadır. Moğolistan bağlamında, etnik gruplar arası gerilimleri körükleyen içeriklerin çok sayıda etkileşim alması, nefret söyleminin yalnızca platform sınırları içinde kalmayarak toplumda da olumsuz etkiler yarattığını ortaya koymaktadır. Bu içeriklerin paylaşımı, yeniden yorumlanması ve geniş kitlelere ulaşması, nefret söyleminin sosyal medya aracılığıyla hızla yayılmasını sağlamaktadır.

Bulgular kısmında, sosyal medya platformlarında yapılan paylaşımlardan elde edilen nefret söylemi örnekleri sunulmaktadır. Analiz edilen veriler, toplumda nefret söyleminin yaygınlığı ve etnik gruplar arasındaki gerilimleri açığa çıkarmaktadır. Bulgular, belirli etnik grupların sosyal medyada nasıl temsil edildiğini ve bu temsilin toplumsal algılara nasıl etki ettiğini göstermektedir.

Nefret söyleminin kategorize edilmesi ve analizi, nefret söylem, ırkçı söylem içeriklerin yayılmasını önlemek, toplum içinde hoşgörü ve anlayışın geliştirilmesine katkıda bulunmak adına atılacak adımların temelini oluşturmaktadır.

Tablo1: Uluslararası Nefret Söylemi Kategorileri

1	Abartma/Yükleme/Çarpıtma:	Bir kişi ya da olaydan yola çıkarak bir topluluğa yönelik olumsuz genellemeler, çarpıtmalar, abartmalar, olumsuz atıflar içeren söylemler (örneğin Suriyeliler gına getirdi).
2	Küfür/Aşağılama:	Bir topluluk hakkında doğrudan küfür, aşağılama (hain, ahlaksız gibi).
3	Düşmanlaştırma savaş söylemi:	Bir topluluk hakkında düşmanca, savaşı çağrıştıran ifadelerin yer aldığı söylemler (Rum vahşeti).
4	Simgeleştirme:	Doğal bir kimlik öğesinin nefret, aşağılama unsuru olarak kullanıldığı, simgeleştirildiği söylemler (örneğin olumsuz anlamda 'Bizi Eurovision'da Yahudi mi temsil edecek?').

Tablo1: Uluslararası nefret söylemi kategorileri (Sözeri, 2012, s. 209)

Bu sınıflandırmada, uluslararası araştırmacıların çalışmalarından yararlanılmış ve ülkeye özgü dil ve kültür farklılıkları göz önünde bulundurularak belirlenen nefret söylemi kategorileri temel alınmıştır. Bu kategoriler, nefret söyleminin analizinde kullanılan metodolojik bir yaklaşım sunmaktadır.

Abartma/ Yüklem/ Çarpıtma

Bu kategoriye dâhil edilen verileri ele alırsak, Moğollar internette şarkıcı Serchma'yı Çinli bir adamla evlendiği için acımasızca eleştirmişler. Sosyal medya kullanıcıları şarkıcı Serchma'yı Moğolistan'a bir daha gelmemesini, bazıları da onu öldürmekle tehdit etmiştir (Seruleug, 2010, s. 02). Bu kategoriye dahil edilen verilerde, Çinlilere yönelik 'kokmuş bir hujaa' gibi ifadelerin kullanılması, etnik köken üzerinden yapılan ayrımcılığı ve dışlamayı gösterir.

Bu ifadeler, toplum içindeki güç ilişkilerinin ve etnik kimlikler üzerinden yapılan ayrımcılığın bir yansıması olarak değerlendirilebilmektedir. Bu tür dilsel ifadeler, medyada kullanıldığında, toplumun belirli gruplarına karşı oluşturulan önyargılı ve dışlayıcı tutumları yansıtır ve pekiştirir. Bu verilerin kritik söylem analizi çerçevesinde değerlendirilmesi, bu ifadelerin sadece bireysel önyargıları değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel yapıları da nasıl yansıttığını anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Küfür/ Aşağılama

Bu kategoride ele alınan veriler, Çinlilere yönelik aşağılayıcı ve küfürlü dilin kullanımını inceler. Örnek olarak, haftalık Seruleg gazetesinde yer alan röportajlarda Çinlilere "sömürücüler", "dipsiz mideler", "açgözlü", "kokmuş pislikler" gibi nefret dolu kelimelerle hitap edilmesi, belirli bir etnik grubun negatif şekilde etiketlenmesini ve dışlanmasını göstermektedir. Bu tür ifadeler, "biz" / "onlar" karşıtlığının bir örneği olarak değerlendirilebilir. Bu karşıtlık, toplum içindeki gruplar arasındaki güç ilişkilerini ve kimlik politikalarını yansıtır.

Gazetede kullanılan "kokmuş hujaa", "hujaa'nın idrarı", "eskirmiş hujaa" gibi hakaret edici kelimeler, belirli bir etnik grubu aşağılamak ve onları toplumun diğer kesimlerinden ayırmak için kullanılmıştır. Bu tür ifadeler, toplumsal gruplar arasındaki güç dengesizliklerini ve etnik kimlikler üzerinden yapılan ayrımcılığı vurgulamaktadır. Kritik söylem analizi, medyada ve toplumda yerleşik olan güç dinamiklerini ve bu dinamiklerin nasıl dışlayıcı ve ayrımcı söylemlere yol açtığını ortaya koymaktadır.

Düşmanlaştırma/ Savaş Söylemi

Bu kategoriye dâhil edilen verileri ele alırsak, 13 Mart 2018'de Zindaa.mn web sitesinde "Ts. Elbegdorji'nin tek erdemi" başlıklı bir makale yayınlanmıştır. Makaleye göre: Ts. Elbegdorj,

cumhurbaşkanı iken, ulusal azınlıklara yönelik (Bayan Ulgii ilinde yaşayan azınlık Kazaklar) tehdidi sınırlandırma politikası olarak askeri birimleri konuşlandırmıştı. Kazakları Osmanlı eşkıyaları gibi Moğollara yönelik tehdit olarak algılanan nefret dolu söylemler sayesinde bu olaylar gerçekleşmişti. Bu Kazak gençleri, "Khasag", "Osmanlı eşkıyaları", "etnik azınlıkların tehdidi", "Kazaklar diğer milletlere zulmetmeye geldi" sözlere öfkelerini dile getirdi. Bu, Kazakların Khasag olarak adlandırılması ve Osmanlı eşkıyalarıyla karşılaştırılmasıyla yapılan etnik ayrımcılığın bir örneğidir. Düşmanlaştırma savaş söylemi en çok nefret söyleminin üretildiği ikinci kategoridir.

Bu kategorideki veriler, 'Khasag', 'Osmanlı eşkıyaları', 'etnik azınlıkların tehdidi' ve 'Kazaklar diğer milletlere zulmetmeye geldi' gibi ifadelerin kullanımını içermektedir. Bu ifadeler, Kazakların ve diğer etnik azınlıkların Moğol toplumundaki yerine dair olumsuz ve düşmanca bir algı yaratmaktadır. Kritik söylem analizi, bu tür ifadelerin sadece bireysel önyargıları değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel yapıları da nasıl yansıttığını ve etkilediğini incelemektedir. Bu bağlamda, 'düşmanlaştırma savaş söylemi' kategorisi, etnik gruplar arasında düşmanlık yaratma ve toplumsal gerilimi artırma potansiyeline sahip ifadeleri içermektedir.

Simgeleştirme

Bu kategoriye dâhil edilen verileri ele alırsak, www.shinemedee.mn sitesinde 3 Kasım 2017 tarihinde yayınlanan 'Haydi 'erkeksi' kadınları askere gönderelim' başlıklı yazıda LGBTİ bireylere yönelik kullanılan dil, kimliğe ilişkin negatif bir simgeleştirme örneği sunmaktadır. Yazıda kullanılan 'şerefsizler', 'Kadın olmak isteyen erkeklerden oluşan bir tren', 'Erkeklerini kadınlaştırarak geçinen insanlar', 'Erkeklerini kaybetmişler' gibi ifadeler, LGBTİ bireylerin kimliklerini aşağılayıcı ve kışkırtıcı bir şekilde simgeleştirmektedir. Kritik söylem analizi, bu tür ifadelerin toplumsal kimlikler ve gruplar arasındaki güç ilişkilerini nasıl etkilediğini ve bu ifadelerin toplum içinde nasıl bir önyargı ve dışlama yarattığını incelemektedir.

Bu kategorideki veriler, LGBTİ bireylerin kimliklerine yönelik olumsuz ve aşağılayıcı simgeleştirmeleri içermektedir. Bu simgeleştirmeler, toplum içindeki güç ilişkilerinin ve kimlik politikalarının bir yansıması olarak değerlendirilebilmektedir. 'Simgeleştirme' kategorisi, toplumsal kimliklerin olumsuz bir şekilde nasıl simgeleştirildiğini ve bu simgeleştirmelerin toplum içindeki gruplar arasında nasıl önyargı ve dışlama yarattığını göstermektedir.

Ulus oluşumu sürecinde ortaya konulan "biz" kavramı, ayrımcılığı ve nefret söylemini üretmiştir. Nefret söylemlerindeki artış bir süre sonra nefret suçuna dönüşebilmektedir. Ayrımcılığın zihinsel, ideolojik arka planını oluşturan nefret söylemi, toplumsal gruplar arasındaki sistematik hiyerarşiye işaret eden bir dışlama ve düşmanlaştırma ideolojisinin yansımaları olarak da görülmektedir.

Haber odasının özdenetimi ve halk arasında medya okuryazarlığı eksikliği nedeniyle Moğolistan'daki yerel haber sitelerinde nefret söylemi çok yaygındır. Moğolistan'ın nüfusu sayısı 3 milyon olmasına rağmen 400'den fazla medya kuruluşu bulunmaktadır. Moğolistan'da çevrimiçi medyada nefret ve ırkçı söylem yaygındır. Tespit edilen nedenlerden biri, haber odalarında öz denetimin olmaması ve halk arasında medya okuryazarlığının olmamasıdır.

Moğolistan internet alan adı ".mn" olan 43 haber sitesindeki saldırgan, tehdit edici söylemler takip edildi. Seçilen anahtar kelimelerin sıklığı dikkate alınarak Facebook'deki paylaşımlar incelendi. "Kazak ve Moğol gençler", "Osorjamaa", "Moğolistan'daki LGBT bireylerin sorunu" anahtar kelimelerdir. Bu terimlerle ilişkilendirilmiş ve en fazla beğeni almış ilk beş paylaşım, belirlenmiştir. Bu çalışma, özellikle sosyal medya platformunda yer alan nefret söyleminin yayılma dinamiklerini ve toplumsal etkilerini anlamayı amaçlamaktadır.

Tablo2: Nefret söylem içeren Facebook'deki paylaşım örnekleri

1.Yazar	13 Mart 2022'te yayımlanan "Eldegdorj'un Ayrıcalıklı Onuru" başlıklı makalesinde yazar, Moğolistan'da Halklardan sonra en büyük ikinci etnik grup olan Kazakları ele almıştır. Makalede, "Kazak soyguncular, Moğollara karşı savaşarak onları soydular. Herkes bilmektedir ki, Kazaklar tarih boyunca Halkları ve diğer milletleri baskı altına almak istemiştir" ifadelerine yer verilmiştir. Bu tür ifadeler, Kazak ve Halk Moğol gençleri arasında büyük bir anlaşmazlığa ve nefret söyleminin muazzam bir zarar verme potansiyeline neden olmuştur.
2. Yazar	"Osorjamaa Sorunu Moğol Üzüntüsü Getirir" başlıklı makale, 30 Ağustos 2022 tarihinde bir haber sitesinde yayımlandı. Makalede, genç bir Moğol Facebook fenomeni olan Osorjamaa'nın toplum içindeki davranışları eleştiriliyor: "Osorjamaa'nın aptallığı çok ileri gitmiştir; öyle ki, cinsiyet değiştirme kararı almış ve toplum içinde saldırgan davranışlar sergilemeye başlamıştır." Osorjamaa, sosyal medyada geniş bir takipçi kitlesinden destek görünürken, aynı zamanda ciddi tehditler de almıştır. Pek çok kişi, sosyal medya üzerinden Osorjamaa'ya yönelik şiddet çağrılarında bulunmuştur.
3.Yazar	18 Aralık 2022 tarihinde bir başka yazar, Osorjamaa'nın toplumsal cinsiyet kimliği ile ilgili bir makale yayınladı ve şunları yazdı: "Osorjamaa'nın doğumda atanmış cinsiyetini inkâr etmesi ve kendini kadın olarak tanımlaması gerçekten büyük bir sansasyon yarattı. Kadın kıyafetleri giymiş ve yüzü makyajla kaplı bir şekilde sokaklarda dövülen Osorjamaa, hayatını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır." Bu tür yazılar, çevrimiçi nefret söylemi üzerine yapılan bir çalışmada incelenmiştir. Çalışmada ele alınan çevrimiçi medya kuruluşlarının çoğu küçük siteler olmasına rağmen, bulgular nefret dolu içeriklerin internette hızla yayıldığını ve yoğun yorumlar aldığını göstermektedir.
4.Yazar	11 Nisan 2023 tarihinde bir yazar, Bayan-Ölgii bölgesindeki Kazak ailelerin yeni doğan çocuklarını büyükbabalarının adıyla kaydettirme uygulamasını benimsediklerini ve bunun, büyükanne ve büyükbaba vefat ettikten sonra çocukların 18 yaşına kadar devlet tarafından sağlanan bakıcı tazminatından yararlanmalarını sağladığını belirtmiştir. Ayrıca, Kazak topluluğunun devlet tarafından sağlanan tazminat fonlarını tüketmek için çeşitli yöntemlere başvurduğunu iddia etmiştir. Bu iddialar Facebook kullanıcıları tarafından ağır hakaretlerle karşılanmış ve Kazaklar "aç köpekler", "pis hırsızlar" olarak nitelendirilerek Moğolistan'dan kovulmaları gerektiği yönünde yorumlar yapılmıştır. Ancak, yazarın iddiası, Kazakların kültürel geleneklerini yanlış yorumlamaktadır. Kazak kültüründe ailenin ilk çocuğunu büyükbabanın adı üzerine kaydettirmek, nesilden nesile aktarılan saygın bir gelenektir ve devlet tazminatından yararlanma amacı taşımamaktadır. Bu tür yanlış anlamalar ve sosyal medyadaki olumsuz paylaşımlar, Kazak ve Halh Moğol gençleri arasında anlaşmazlıklara neden olmuş ve nefret söyleminin ciddi zararlarını ortaya koymuştur. Bu olay, sosyal medyada dolaşan bilgilerin doğrulanmasının ve kültürel anlayışın önemini vurgulamaktadır.
5.Yazar	Temmuz 2023'te, Çin'in çeşitli aldatıcı yöntemlerle Moğolistan'ı ele geçirme girişimlerine dair bir dizi söylenti yayılmıştır. Bu söylentilere göre, Çinlilerin Moğolları öldürmek amacıyla zehirli sebzeler yetiştirdikleri, Çinli erkeklerin Moğolistan'a gönderilerek yerel kadınlarla evlenip Çinli çocuklar doğurmaya teşvik edildikleri ve bu çocukları organ toplamak bahanesiyle Çin'e kaçırdıkları iddia edilmektedir. Yazar tarafından aktarılan bu bilgiler, gerçek olayları yansıtmamakta ve asılsızdır. Bu tür iddialar, Moğollar arasında Anti-Çin duygularını körüklemekte ve iki ulus arasındaki gergin tarihsel ilişkilerin bir yansıması olarak kavramsallaştırılmaktadır. Sıklıkla, Moğolların ülkelerini savunma ve bağımsızlıklarını koruma çabaları olarak algılanan bu tür iddialar, Çin'den Moğolistan'a gelecek olan turistler için sadece nefret söylemi değil, aynı zamanda nefret suçu işleme riskini de artırmaktadır.

Sosyal medya platformlarında yer alan beş farklı yazı ve bunlara verilen tepkiler, kritik söylem analizi çerçevesinde değerlendirildiğinde, toplum içindeki farklı gruplar arasında ciddi anlaşmazlıkların ve yoğun nefret söyleminin varlığını ortaya koymaktadır. Aşağıda, bu örneklerin her birine yönelik detaylı analiz sonuçları ve genel bir değerlendirme sunulmuştur:

Kazak Soygun İddiası: Bu örnekte, Kazakların Moğolları soyup baskı altına aldıkları yönündeki iddialar, tarihsel düşmanlık algılarını yeniden canlandırmakta ve etnik gruplar arasındaki düşmanca duyguları pekiştirmektedir. Bu tür ifadeler, toplumda kökleşmiş önyargıları ve düşmanlıkları derinleştirmekte, Kazak topluluğunun diğer etnik gruplar tarafından dışlanmasına yol açmaktadır.

Osorjamaa'nın Toplumsal Cinsiyet Kimliği: Osorjamaa'nın toplumsal cinsiyet kimliği üzerine yapılan yorumlar, toplumsal cinsiyet normlarına ve bireysel kimliklere yönelik sert beklentileri gözler önüne sermektedir. Bu tür yorumlar, trans bireylerin maruz kaldığı ayrımcılığı ve toplumdaki cinsiyetçi yaklaşımları açıkça vurgulamakta, nefret söyleminin bireyler üzerindeki zararlı etkilerini belirginleştirmektedir.

Kazak Gelenekleri ve Yanlış Anlamalar: Kazak ailelerin kültürel geleneklerinin yanlış yorumlanması ve bu yorumların sosyal medyada yayılması, kültürel yanlışların ve stereotiplerin toplumsal çatışmalara nasıl yol açabileceğini açıkça göstermektedir. Bu durum, sosyal medyanın yanlış bilgilerin yayılmasında ne kadar etkili olabileceğine dikkat çekmekte ve toplumda bilgi doğrulamanın önemini vurgulamaktadır.

Çin'e Karşı Söylentiler: Çin'e karşı yayılan asılsız iddialar, tarihsel ve politik gerilimlerin modern söylemlere nasıl yansıtıldığını göstermektedir. Bu tür iddialar, uluslararası ilişkilerde düşmanca duyguların pekiştirilmesine ve iç politikada milliyetçi duyguların körüklenmesine hizmet etmektedir.

Çevrimiçi Nefret Söylemi ve Şiddet Tehditleri: Osorjamaa'ya yönelik şiddet tehditleri ve ayrımcı ifadeler, çevrimiçi platformların nefret söylemini nasıl körüklediğini ve bu tür söylemlerin bireyler üzerindeki etkilerini açıkça ortaya koymaktadır. Bu durum, sosyal medya platformlarının moderasyon politikalarının ve toplumsal toleransın sınırlarını test etmektedir.

Bu analizler, sosyal medya platformlarında yapılan paylaşımların, özellikle yanlış bilgilendirme ve nefret söylemi içerdiğinde, toplumsal çatışmaları körükleyebileceğini ve etnik, cinsiyet veya ulusal kimlikler üzerinden ayrımcılığı teşvik edebileceğini göstermektedir. Bu tür paylaşımlar, sadece bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de zararlı etkilere sahiptir. Toplumun farklı kesimlerinin birbirine karşı anlayış ve saygı içinde olmasını teşvik etmek ve çevrimiçi nefret söylemini azaltmak için bilinçli çabalar ve düzenlemeler gerekmektedir. Bu hem yasal düzenlemelerle hem de eğitim ve farkındalık programlarıyla sağlanabilir.

Moğolistan'daki medya içeriğinin ve nefret söyleminin analizi, kritik söylem analizi çerçevesinde ele alındığında, toplumsal güç ilişkileri ve kimlik politikaları açısından oldukça önemli bulgular ortaya koymaktadır. Toplumsal güç ilişkileri medyada kullanılan nefret söylemi, genellikle toplum içindeki baskın ve marjinal gruplar arasındaki güç dengesizliklerini yansıtmaktadır. Özellikle etnik azınlıklar, göçmenler veya LGBT bireyler gibi marjinalleştirilmiş gruplara yönelik aşağılayıcı ve düşmanca ifadeler, bu grupların toplum içindeki zayıf konumunu pekiştirebilir. Medyada bu gruplara yönelik olumsuz ve tek yanlı temsiller, toplumsal önyargıları ve ayrımcılığı besler, bu da toplumda baskın olan grupların bu marjinalleştirilmiş gruplar üzerindeki güçlerini korumalarına veya artırmalarına yardımcı olmaktadır.

Medya, kimlik politikalarının şekillendirilmesinde kilit bir rol oynamaktadır. Nefret söylemi içeren medya içeriği, belirli kimliklerin (etnik, cinsel, dini vs.) nasıl algılandığını ve değerlendirildiğini büyük ölçüde etkilemektedir. Örneğin, medyada sürekli negatif bir şekilde temsil edilen bir etnik grup, toplum içinde bu negatif algıların pekişmesine neden olabilir. Bu, söz konusu grubun toplumda marjinalleşmesine ve sosyal adaletten mahrum kalmasına yol açabilmektedir.

Nefret söyleminin etkileri, medyanın nefret söylemini kullanması, sadece belli bir grupla sınırlı kalmayıp, genel toplumsal atmosferi de etkilemektedir. Bu tür ifadeler, toplum içinde düşmanlık ve

kutuplaşmayı teşvik eder ve toplumsal uyumu bozmaktadır. Nefret suçlarına yol açabilecek ortamların oluşmasına katkıda bulunabilmektedir.

Moğolistan'da medya okuryazarlığının ve haber odalarının öz denetiminin eksikliği, nefret söyleminin yaygınlaşmasına katkıda bulunmaktadır. Toplumun medya içeriğini eleştirel bir şekilde değerlendirebilmesi ve medya kuruluşlarının kendi içeriklerini etik standartlar çerçevesinde denetleyebilmesi, sağlıklı bir toplumsal iletişim ortamının oluşması için hayati öneme sahiptir.

Bu çalışmanın sonuçları, Moğolistan'daki medya içeriğinde nefret söyleminin yönetimi ve düzenlenmesi konusunda önemli bulgular sunmaktadır. Araştırmacı Chimeddong Tsegmid'in belirttiği gibi, nefret söylemini ortadan kaldırmak için yasa veya sansür yerine gelişmiş öz denetim ve kamu eğitiminin önemi vurgulanmıştır. Bu yaklaşım, ifade özgürlüğü ile toplumsal sorumluluk arasında dengeli bir çizgi çizmeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın bulgularına göre, nefret söyleminin çoğu Facebook ve sosyal medya kullanıcılarının yorumlarından kaynaklanmaktadır. Bu durum, çevrimiçi haber medyasının ve web sitelerinin, kendi içeriklerini ve kullanıcı yorumlarını etkin bir şekilde denetlemesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Ancak, çalışmada, haber merkezlerinin kullanıcı yorumlarını etkili bir şekilde denetlemede başarısız olduğu gözlemlenmiştir.

İyi bir yayın politikası izlemek ve etik kurallara uymak, önde gelen haber siteleri için önemlidir. Ancak, bu sitelerin bile okuyucu yorumları bölümünü denetlemekte yetersiz kalması, nefret söyleminin çevrimiçi platformlarda engellenmeden yayılmasına olanak tanımaktadır. Moğolistan'ın önde gelen haber sitesi GoGo Haber Ajansı'nın genel yayın yönetmeni Ariunbileg Oyunbilegt'in belirttiği gibi, web sitelerinde yorumların düzenlenmemesi, personel sayısının yetersizliği ve yatırım eksikliğinden kaynaklanıyor olabilir. Bu durum, toplum yönetiminden sorumlu personelin işe alınmasını neredeyse imkânsız hale getirmekte ve medya kuruluşlarının bu sorumluluğu yerine getirmesini zorlaştırmaktadır.

Moğolistan'daki medya politikaları, haber sitelerindeki yorum bölümlerinin denetlenmesi ve nefret söylemini önleyecek araçların getirilmesi konusunda yeniden gözden geçirilmelidir. Okuyucu yorumlarının denetlenmesi konusunda diğer ülkelerin en iyi uygulamalarından ders almak, Moğolistan'ın medya ortamını daha sağlıklı ve sorumlu bir hale getirebilir. Bu yaklaşım, medya kuruluşlarının toplumsal sorumluluklarını yerine getirmelerine ve nefret söyleminin yayılmasını önlemeye yönelik etkili stratejiler geliştirmelerine yardımcı olabilir.

6. Moğolistan'da Nefret Söylemi ile Mücadele: Ulusal ve Uluslararası Yasa Önerilerinin İncelenmesi

3 Aralık 2015'te, Moğolistan Parlamentosu, nefret suçlarını kapsayan yeni bir Ceza Kanunu'nu kabul etti (Ganbaatar, 2019). Bu kanun, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve sağlık durumu gibi korunan alanları içermekte olup, Moğolistan'ı LGBT bireyler için bu düzeyde korumaları sunan Asya ülkeleri arasında öncü kılmıştır. Yeni Ceza Kanunu'nun yürürlüğe girmesi başlangıçta 1 Eylül 2016 olarak planlanmışken, yeni seçilen Kabine tarafından 1 Temmuz 2017 tarihine ertelenmiştir. Ağustos 2018 itibarıyla, LGBT Merkezi, 300'den fazla polis memuru, savcı ve hâkime nefret suçlarının tanımını ve bu suçların uygun şekilde nasıl ele alınması gerektiğini eğitim yoluyla aktarmaktadır (Glauert, 2018). Ancak, yerel raporlar ve LGBT aktivistlerinin ifadelerine göre, polis teşkilatı, LGBT bireylere yönelik işlenen nefret suçlarına ilişkin şikayetleri yeterince ciddiye almamakta ve bu tür saldırılar genellikle cezazsız kalmaktadır. Moğolistan hükümeti 2023 Ocak ayında, "Sosyal Medyada İnsan Haklarının Korunması" adı altında getirilen yeni bir yasa teklifi ile karşılaştı. Bu yasanın asıl amacı, sosyal medya tacizine karşı önlem almak olarak sunulmuştur. Ancak, bu yasa teklifi, hukuk toplumu savunucuları ve sivil haklar örgütleri tarafından, ifade özgürlüğünü sınırlamak ve vatandaşların fikirlerinin serbest dolaşımını engellemek amacıyla tasarlandığı yönünde eleştirilmiştir.

Yasa, 17 Ocak'ta Dijital Kalkınma ve İletişim Bakanı Uchral Nyam-Osor tarafından tanıtılmış, ancak insan hakları grupları tarafından ifade özgürlüğüne yönelik bir tehdit olarak değerlendirilmiştir. Bu

gruplar, yasanın devlete dijital platformlardaki içerik üzerinde geniş düzenleme yetkileri verdiğini belirtmişlerdir. Özellikle, yasanın meclis üyelerinin büyük çoğunlukla kabul edilmesine rağmen Cumhurbaşkanı U.Khurelsukh tarafından reddedilmesi, yasanın tartışmalı doğasını gözler önüne sermiştir.

Bakan Uchral, yasanın özellikle çocuklar gibi savunmasız grupları çevrimiçi taciz ve zorbalığa karşı korumayı amaçladığını savunmaktadır. Ancak, bu yasal düzenlemelerin, sosyal medyada içerik takibini sıkılaştırma ve gerçek zamanlı denetim sağlama çabalarının, ifade özgürlüğünü kısıtlama potansiyeline sahip olduğu belirtilmektedir. Örneğin, Moğolistan'daki bir sivil haklar örgütü olan Gazetecilik İnovasyon ve Geliştirme STK'sı, yasanın "sosyal medyayı düzenleme yetkisi vererek devlete aşırı kontrol sağlayacağını" ve bu durumun Moğolistan'ın demokratik yapısına zarar verebileceğini öne sürmüştür.

Bu yasa tasarısı, Moğolistan'da ifade özgürlüğü ve medya denetimi konularında önemli bir dönemeç oluşturmakta, sivil toplum ve hükümet arasında çekişmelere neden olmaktadır. Yasanın, özellikle seçim dönemlerinde kamu görevlilerini eleştirmenin zorlaşacağı ve medya üzerindeki hükümet gözetiminin artacağı endişeleri mevcuttur. Bu çalışma, Moğolistan'daki ifade özgürlüğü üzerine yapılan yasal müdahalelerin, uluslararası insan hakları standartları çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Dijital medya çağı, çevrimiçi konuşma ve içeriğin anonim olarak çoğu zaman sonuçları hakkında ikinci kez düşünülmeden paylaşılmasına olanak tanıdı. Çevrimiçi yayınlama eylemi anlık olsa da nefret söylemi ve konuşmayı düzenlemek için tasarlanan mekanizmalar genellikle az ve yavaştır. Geleneksel medya türlerinde yayın öncesinde yazar dışında bir kişinin editörlü denetimi söz konusudur. Kişisel yayın yapan sosyal medya platformlarında açıkça işlemeyen bir mekanizma olan nefret söylemine karşı genellikle etkili bir kısıtlama sağlanmamaktadır. Moğolistan'daki haber sitelerindeki makale, yorum bölümlerinin denetlenmesi aynı zamanda nefret söylemini önleyecek araçların getirilmesi oldukça önem verilen konudur. Diğer ülkelerin medya politikalarına ilişkin düzenlemelerden örnek almamız gerekmektedir. Bunlar;

Birleşik Krallık hem çevrimiçi hem de basılı olarak nefret söylemine yönelik bir dizi cezai yasaklama uygulamaktadır. Suç ve Düzensizlik Yasası, Kamu Düzeni Yasası, 1998 Kötü Amaçlı İletişim Yasası, 2003 İletişim Yasası, ırk, etnik köken, dini ve cinsel tercih temelinde aşağılayıcı ifadeleri yasaklamaktadır. Yakın zamanda yayınlanan bir Beyaz Kitap, sosyal medya platformlarına özen yükümlülüğü getirerek ve özen yükümlülüğüne uyulmasını sağlayacak bir düzenleyici oluşturarak çevrimiçi medyayı düzenlemeye yönelik kapsamlı öneriler içermektedir. Beyaz Kitapta düzenleme için tanımlanan çevrimiçi zararların kapsadığı geniş şirket yelpazesi ve açık uçlu liste, özellikle endişe vericidir: düzenleyiciye aşırı yük bindirme ve son derece seçici yaptırımlara yol açma riski taşımaktadır (Yelda Ongun, 2021).

Avrupa Birliği, web sitelerindeki içeriğin yayınlanmadan önce izlenmesini engelleyen ve Avrupa'daki düzenleyici girişimlerin gelişimini şekillendiren ve etkileyen bir hüküm olan e-Ticaret Direktifi'ni kabul etti. AB, sosyal medyayı düzenleme konusunda daha fazla seçenek araştırmaktadır. Şimdiye kadar, Çevrimiçi Yasadışı İçerikle Mücadeleye İlişkin- Sosyal Medya Platformlarının Daha Fazla Sorumluluğuna Doğru bir Tebliğ yayınlamış ve Facebook, Twitter, Youtube, Instagram, Microsoft, Snapchat, Google+ ve Daily ile Çevrimiçi Yasadışı İçerikle Mücadeleye İlişkin bir Davranış Kuralları imzalamıştır. Davranış Kuralları açısından bu şirketler, yasa dışı içerikleri 24 saat içinde kaldırmayı kabul etmiştir (Ece Toptaş, 2022).

İki yıldan biraz daha uzun bir süre önce yürürlüğe giren Alman Ağ Uygulama Yasası, sosyal medya platformlarına hızlı, şeffaf ve etkili bir şekilde çalışması gereken şikâyet yönetimi mekanizmaları kurma yükümlülüğü getirmektedir. Yasa dışı içeriğin (Alman Ceza Kanunu'nda tanımlandığı şekilde) tespit edilmesi durumunda, bu içeriğin belirli bir süre içerisinde kaldırılması veya engellenmesi gerekmektedir. Şikâyet yönetim sistemindeki sistemsel aksaklıklar (gerekli silme son tarihlerine tutarlı

bir şekilde uyulmaması, raporlama ve şeffaflık gerekliliklerinin göz ardı edilmesi dahil) nedeniyle 50 milyon Euro'ya kadar para cezaları verilebilmektedir (Sena Kontoğlu, 2018).

Moğolistan, dijital medya ortamında ifade özgürlüğüne yönelik artan tehditler ve nefret söylemi ile mücadelede yetersiz düzenlemelerle karşı karşıyadır. Bu çalışma, Moğolistan'daki durumu değerlendirirken, Birleşik Krallık, Almanya ve Avrupa Birliği gibi ülkelerdeki yasal çerçeveleri ve politikaları karşılaştırmalı bir yaklaşımla incelemektedir.

Moğolistan'da "Sosyal Medyada İnsan Haklarının Korunması" başlığı altında sunulan yeni yasa tasarıları, ifade özgürlüğü ve çevrimiçi güvenlik arasındaki hassas dengeyi koruma konusunda ciddi zorluklar yaratmaktadır. Bu düzenlemeler, özellikle ifade özgürlüğünü kısıtlayıcı potansiyelleri nedeniyle eleştirilmiştir.

Uluslararası Örnekler olan Birleşik Krallık, Almanya ve Avrupa Birliği, çevrimiçi nefret söylemini düzenlemek için çeşitli yasal çerçeveler geliştirmiştir. Bu çerçeveler, ifade özgürlüğünü koruma ve yasa dışı içeriği etkin bir şekilde yönetme amacını taşımaktadır. Ancak, bu düzenlemelerin uygulanması, aşırı düzenleme riskleri ve ifade özgürlüğü üzerindeki olası kısıtlayıcı etkiler açısından dikkatle değerlendirilmelidir.

Çevrimiçi platformlar, ifade özgürlüğü için önemli araçlar olmakla birlikte, nefret söylemi ve yasa dışı içeriklerin yönetilmesi zorlukları da sunmaktadır. Bu bağlamda, etkili şikâyet mekanizmalarının oluşturulması ve içeriklerin hızlı bir şekilde incelenmesi, uluslararası örneklerden öğrenilecek önemli dersler arasındadır. Uluslararası deneyimler, dijital medya çağında ifade özgürlüğü ve çevrimiçi içerik düzenlemesi arasındaki hassas dengeyi korumanın önemini vurgulamaktadır. Bu dengeyi sağlamak için kapsamlı ve katılımcı bir yaklaşım benimsemek, etkili politikaların oluşturulmasında kritik bir rol oynamaktadır.

SONUÇ

Çevrimiçi nefret söyleminin düzenlenmesi önemli bir politika konusudur. Politika yapıcılar, sosyal medya platformlarına yönelik herhangi bir düzenlemenin ifade özgürlüğünü gereksiz yere baltalamamasını sağlamalıdır. Sorunun karmaşıklığı göz önüne alındığında, ifade özgürlüğünün korunması ile nefret söyleminin yasaklanması arasında iyi bir dengenin kurulup kurulmadığının değerlendirilmesi için dünya çapındaki yeni yasal girişimlerin yakından izlenmesi gerekmektedir. Bu izlemenin gerçekleştirilmesi için sosyal medya şirketlerinin kaldırdıkları içerik konusunda şeffaf olması, verilerini araştırmacıların ve daha geniş kamuoyunun incelemesine sunması gerekmektedir.

Nefret söylemi tanımlamak, neyin nefret söylem kapsamında olacağına karar vermek için ülkeden ülkeye değişecek savunmalar yapılmaktadır. Birçok ülke çeşitli yasalarla nefret söylemi durdurmayı amaçlamaktadır. Örnek verirsek, 7 tane Avrupa ülkesi Nazi soykırımını inkâr etmeyi yasaklamıştır. Avrupa Birliği başta olmak üzere birçok ülke nefret söylem ve ırkçı söyleme karşı mücadele etmektedir.

Facebook, Twitter, Instagram, Threads ve YouTube gibi sosyal paylaşım uygulamaları nefret ve ırkçı söylem ile mücadele etmektedir. Bu sosyal paylaşım uygulamaları nefret söylemleri gözden geçirerek 24 saat içerisinde kaldırılmasını kararlaştırmaktadır. Nefret, ırkçı, şiddet içerikli ve yasa dışı paylaşımları kapsamaktadır. 2016 yılından bugüne dek toplam 10 sosyal paylaşım uygulaması gönüllü bir şekilde Avrupa Birliği'nin belirlediği nefret söylemine karşı yaptırımlara uymayı kabul etmiştir. Avrupa Birliği ırkçılığın, cinsiyetçiliğin, yabancı düşmanlığının dahil olduğu nefret söylemlerinin %72'sinin sosyal medya ortamından kaldırıldığını açıklamaktadır. AB ülkelerinden biri olan Almanya'da yürürlüğe giren yeni bir yasa, sosyal medya şirketlerine eğer nefret söylemlerini hızlı bir şekilde ortadan kaldırmazsa 50 milyon avro para cezasına kesmektedir.

Toplumdaki çoğunluk ya da egemen sınıfların, görece daha zayıf ve dezavantajlı azınlık gruplara yönelik ayrımcılık, dışlama, düşmanlaştırma gibi amaçlarla ürettiği nefret söylemi, bireylerin en temel haklarından olan eşit muamele görme, yaşama ve katılım hakkını tehdit etmektedir. Avrupa'daki INACH (Uluslararası Siber Nefret Karşısı Ağ) gibi oluşumlar nefret söylemine yönelik ihbar hattı işlevi

görmektedir ve ırkçı söylemlerle mücadelede etkisini göstermektedir. Uluslararası siber nefret karşıtı ağ sayesinde erişim kısıtlamaları ile nefret ve ırkçı söylemi içeren sitelere erişimi engellemektedir. Birçok gelişmekte olan ülkeler ve Moğolistan'ın INACH gibi sisteme ihtiyacı bulunmaktadır. Filtreleme ve erişim kısıtlamaları sayesinde nefret konusunu azaltarak insanların şiddet içeren suç işlemlerini önleyebilirler.

Devlet toplumu toplumsal barışı korumak, adaleti sağlamak ve eşitliği gerçekleştirmekten sorumlu olduğu gibi, aynı şekilde nefret söyleminin engellenmesi konusunda da sorumluluk sahibi olmalıdır. Devletin öncelikli görevi vatandaşları korumaksa, nefret söylemi yoluyla insanlar arasında oluşan tehdit, rahatsızlık ortamı, nefret söyleminden dolayı doğan işlenebilecek suçları engellemek devletin yasama, yürütme ve yargı kollarına düşmektedir. Siyasi kurumlar bu konuda bir girişimde bulunmadan, yargının bu konuda yapabileceği bir şey yoktur. Kısacası bu durumda asıl görev ve sorumluluk devlet kurumları ve siyasilerdir.

Bulgularımız doğrultusunda, Moğolistan için benzer düzenleyici politikaların ve teknolojik araçların geliştirilmesi önerilmektedir. Bu politika ve araçlar, ifade özgürlüğünü korurken aynı zamanda nefret söylemi gibi zararlı içeriklerin etkin bir şekilde yönetilmesine olanak tanıyacak şekilde tasarlanmalıdır. Önerilen stratejiler arasında, şeffaf ve katılımcı bir yasama süreci, etkili şikâyet mekanizmaları ve çevrimiçi içeriklerin denetiminde kullanılacak yapay zekâ teknolojilerinin geliştirilmesi yer almaktadır. Bu çalışmamızdaki örneklem bulgulardan harekete geçerek Moğolistan medya politikası üzerine uzmanlar tarafından büyük toplantılar gerçekleştirmelidir. Moğol gazeteciliğinde büyük ölçüde göz ardı edilen bir konu olan nefret söylemini ele almanın, hoşgörüsüzlüğü ve nefret söylemini çevrimiçi olarak yayınlayan medya kuruluşlarını düzenlemenin yolları tartışmalıdır. Gazeteciler ürettikleri içeriklerde etik ilkelere uymalı ve nefret söyleminden kaçınmalıdır. Gazetecilere insan hakları ve hoşgörü konularında eğitim verilmesini destekleyerek etik haberciliği teşvik etmenin çeşitli yollarını da değerlendirmelidir.

Bu çalışmada elde edilen veriler ışığında, Moğolistan'da dijital nefret söylemiyle etkin bir şekilde mücadele edebilmek için uygulanabilecek somut adımlar önerilmektedir. Çalışmamızın ortaya koyduğu bulgular, nefret söyleminin dijital medya aracılığıyla hızla yayıldığını ve toplumsal uyum üzerinde olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir. Bu bağlamda, nefret söylemiyle mücadelede izlenebilecek bazı stratejik yaklaşımlar aşağıda sunulmaktadır:

Medya Okuryazarlığını Artırma

Moğolistan'da medya okuryazarlığını teşvik eden programların yaygınlaştırılması, bireylerin nefret söylemi içeriklerine karşı daha bilinçli ve eleştirel bir yaklaşım geliştirmelerine katkı sağlayacaktır. Çalışmamızda elde edilen veriler, medya okuryazarlığı düzeyinin düşük olduğu kesimlerde nefret söyleminin daha fazla yayıldığını göstermektedir. Bu nedenle, eğitim sistemine medya okuryazarlığı programlarının dahil edilmesi önerilmektedir. Bu, özellikle genç nesillerin çevrimiçi içeriklere eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmalarını sağlayacak, böylece nefret söylemiyle daha bilinçli bir şekilde mücadele edebileceklerdir.

Sosyal Medya Platformlarında Düzenleyici Politikalar Geliştirme

Sosyal medya platformları üzerinde nefret söylemi içeren içeriklerin sınırlandırılmasına yönelik yasal düzenlemeler geliştirilmelidir. Almanya'nın NetzDG yasası örneğinde olduğu gibi, sosyal medya platformlarının nefret söylemi içeriklerine hızlı müdahale etmelerini sağlayacak düzenlemeler Moğolistan'da da yürürlüğe konabilir. Bu tür düzenlemeler, nefret söylemi içeren içeriklerin yayılmasını önlemek için etkili bir araç olacaktır.

Dijital Nefret Söylemi İzleme Biriminin Kurulması

Çalışmamızda elde edilen veriler, dijital ortamda nefret söylemi içeren içeriklerin düzenli olarak izlenmesi ve raporlanması ihtiyacını ortaya koymaktadır. Moğolistan'da bir nefret söylemi izleme birimi kurulması, bu içeriklerin kapsamını ve toplumsal etkilerini analiz ederek düzenleyici kurumlara

rehberlik edebilir. Böylece, nefret söylemi ile ilgili daha hızlı ve etkili önlemler alınması mümkün olacaktır.

Sosyal Medya Şirketlerine Yerel Ofis Açma Zorunluluğu Getirilmesi

Çalışmanın verileri, yerel ofislerin nefret söylemi içeriklerinin hızlı denetlenmesi için önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye’de uygulanan yerel ofis zorunluluğu örneğinde olduğu gibi, Moğolistan’da sosyal medya platformlarının yerel ofis açmaları talep edilmelidir. Yerel ofisler, ülke içindeki toplumsal hassasiyetlerin göz önüne alınarak nefret söylemi içeriklerine daha hızlı ve yerinde müdahale edilmesine olanak tanıyacaktır.

Bu sonuçlar ve öneriler, çalışmamızda elde edilen bulgular doğrultusunda Moğolistan’ın dijital nefret söylemine karşı daha etkin önlemler alınabilmesi için yol gösterici niteliğindedir.

Sonuç olarak gelişmiş ülkelerin tecrübelerini öngörerek Moğolistan’a yeni bir yasa yürürlüğe girilmelidir. Sosyal medya şirketleri eğer nefret söylemlerini hızlı bir şekilde ortadan kaldırmazsa sosyal medya şirketlerine ve haber sitelerine gerekli ceza uygulanmalıdır. Aynı zamanda Avrupa’daki INACH (Uluslararası Siber Nefret Karşıtı Ağ) gibi oluşumlardan örnek alarak Moğolistan’ın kendine özgü siber nefrete karşıtı ağ geliştirilmelidir. INACH gibi ağ sayesinde filtreleme ve güvenli internet yazılımları çocukların saldırgan, rahatsız edici, zararlı içeriklerden korunmasını sağlamaktadır. İleride bu konu üzerinden çalışma yürütmek isteyenlere, siber nefrete karşıtı ağlar üzerinden çalışılması araştırmacılara tavsiye edilebilir.

KAYNAKÇA

- Alğan, T., & Şensever, F. L. (2010). Ulusal basında nefret suçları. İstanbul.
- Alvesson, M., & Kärreman, D. (2000). "Varieties of discourse: On the study of organizations through discourse analysis". *Human Relations*, 53(9), 1125–1149.
- Ankhtuya, B. (2023). New Mongolian law on social media threatens free speech. UB.
- Ataman, H., & Cengiz, O. K. (2009). Türkiye’de nefret suçları. İnsan Hakları Gündemi Derneği Yayını, Ankara.
- Bat-Erdene, B. (2005). "Tsever tsusny mongol" (The pure-blooded Mongol) in bidnii aranshin: Gurvan mongol zodoldono (Our nature: Three Mongols will fight). Ulaanbaatar.
- Bob, H., Gunther, K., & Tony, T. (1979). *Language and Control*. Routledge.
- Chomsky, N. (1989). *Necessary Illusions: Thought Control in Democratic Societies*. Boston, MA: South End Press.
- David, B., Brigid, C., & Hans, H. (2006, May 4). Narrative and discursive organizational studies: To text or context? Endotextual, exotextual, and multi-textual approaches to narrative and discursive organizational studies. *Organization Studies*.
- Ece, T. (2022). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında nefret söylemi ikilemi: İfade özgürlüğü ve hakkın kötüye kullanılması yasağı. Akdeniz Üniversitesi.
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. Longman.
- Fairclough, N. (2012). *Language and globalization*. Routledge.
- Ganbaatar, Jack (14 May 2019). "Growing up gay in Mongolia". *Gay Star News*.
- Glauert, Rik (12 December 2018). "LGBTI Mongolians ask 'will you hug me?'". *Gay Star News*.
- Gemma, B. (2023). Mongolian president vetoes controversial social media law. *Rappler Journal*.
- Guo, F., & Liu, K. (2016, May 17). A Review on critical discourse analysis. *Theory and Practice in Language Studies*, 6(5), 1076–1084.
- Jan, B., & Chris, B. (2000). Critical discourse analysis. *Annual Review of Anthropology*, 29, 447–466.
- Lin, A. (2014, March). Critical discourse analysis in applied linguistics: A methodological review. *Annual Review of Applied Linguistics*, 34, 213–232.
- Myagmardorj, B. (2023). Parliament approves law in a few days and undermines freedom of speech. *UB Post*.
- Meiklejohn, A. (1948). *Free Speech and its Relation to Self-Government*. New York, NY: Harper & Brothers.
- Mill, J. S. (1859). *On Liberty*. London, UK: John W. Parker and Son.
- McLuhan, M. (1964). *Understanding Media: The Extensions of Man*. New York, NY: McGraw-Hill.
- O’Regan, C. (2018). Hate speech online: An (intractable) contemporary challenge? *Current Legal Problems*, 71(1), 403–429.
- Remzi, B. (2016). Sosyal medyada nefret söyleminin inşası ve nefret suçları ilişkin yasal düzenlemeler. İstanbul.
- Roffee, J. (2014). Synthetic necessary truth behind New Labour's criminalisation of incest. *Social and Legal Studies*, 23(1), 113–130.
- Roffee, J. (2016). Rhetoric, Aboriginal Australians and the Northern Territory intervention: A socio-legal investigation into pre-legislative argumentation. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 5(1), 131–147.

- Schulz, P. (2010). Courts and judges on trial: Analysing and managing the discourse of disapproval (1st edition). LIT Verlag.
- Sena, K. (2018). Alman sosyal medya kanunu (Ağ uygulama kanunu). Sayı, 24.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The Social Psychology of Intergroup Relations* (pp. 33-47). Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D., & Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the Social Group: A Self-Categorization Theory*. Oxford, UK: Basil Blackwell.
- Taş, E. (2017, January). Yeni medyada nefret söylemi. *Yeni Medya Elektronik Dergi*.
- Theil, S. (2019). The online harms white paper: Comparing the UK and German approaches to regulation. *Journal of Media Law*.
- Undarya, T. (2001). Fighting over the reinterpretation of the Mongolian woman in Mongolia's post-socialist identity construction discourse. *East Asia*, 19(3).
- Van Dijk, T. A. (1998). *Ideology: A multidisciplinary approach*. Sage Publications.
- Waldron, J. (2012). *The Harm in Hate Speech*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Wodak, R. (2001). What CDA is about. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse analysis* (pp. 5–32). Sage.
- Wodak, R., & Meyer, M. (Eds.). (2001). *Methods of critical discourse analysis*. Sage Publications.
- Yelda, O., Sezgin, M., & Kivılcım, R. (2021). İngiltere nefret suçları, hak ve özgürlükler 2021 yılı değerlendirme raporu.

PESA INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

PESA ULUSLARARASI SOSYAL
ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

December 2024, Vol:10, Issue:2
e-ISSN: 2149-8385

Aralık 2024, Cilt:10, Sayı:2
ISSN: 2528-9950

Journal homepage: <http://dergipark.gov.tr/pesausad>

GÖÇ VE İLETİŞİM: DİJİTAL BAĞIMLILIĞIN SOSYAL BAĞLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Migration and Communication: The Impact of Digital Dependency on Social Bonds

Esra DEMİRCİ

Arş. Gör. Dr. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi İletişim Fakültesi, esraaksoydem@gmail.com. ORCID:0000-0002-4485-1005

MAKALE BİLGİSİ

Öz

Makale Geçmişi:

Geliş: 29 Kasım 2024
Kabul: 6 Aralık 2024

Anahtar Kelimeler:

Göç Ve İletişim, Dijital Bağımlılık,
Sosyal Bağlar, Kültürel Uyum,
Dijital Okuryazarlık

© 2024 PESA Tüm hakları saklıdır

Göç olgusu, bireylerin yalnızca fiziksel bir yer değişimi değil, aynı zamanda kültürel, sosyal ve duygusal bağlarının yeniden yapılandırılmasını gerektiren karmaşık bir süreçtir. Bu bağlamda, göçmenlerin hem geçmişle bağlarını koruyabilmeleri hem de yeni topluma uyum sağlayabilmeleri için dijital platformlar önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Dijital teknolojiler, fiziksel mesafeleri aşarak iletişimde kesintisizliği sağlarken, bireylerin anavatanlarındaki kültürel bağlarını sürdürmelerine olanak tanımaktadır. Bununla birlikte, dijital araçların aşırı kullanımı, dijital bağımlılık riskini artırarak sosyal bağların derinleşmesi yerine yüzeyselleşmesine neden olabilir. Bu çalışma, dijital bağımlılığın göçmenlerin sosyal bağları ve iletişim biçimleri üzerindeki etkilerini incelemektedir. Bulgular, dijital bağımlılığın göçmenlerin yeni toplumsal çevreleriyle kurdukları ilişkilerde bir engel teşkil edebileceğini, yüz yüze iletişimi azalttığını ve bireylerde yalnızlık, sosyal izolasyon gibi olumsuz durumlara yol açabileceğini ortaya koymaktadır. Öte yandan, dijital teknolojilerin dengeli kullanımı, göçmenlerin hem anavatanlarındaki bağlarını korumalarını hem de yeni sosyal çevrelere uyum sağlamalarını destekleyebilir. Çalışma, dijital teknolojilerin bilinçli ve sınırlı bir şekilde kullanılmasının göçmenlerin sosyal entegrasyon süreçlerine olumlu katkıda bulunabileceğini vurgulamaktadır.

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article History:

Received: 29 November 2024
Accepted: 6 December 2024

The phenomenon of migration is not merely a physical relocation but a complex process that necessitates the reconstruction of cultural, social, and emotional ties. In this context, digital platforms emerge as significant tools that enable migrants to maintain connections with their past while adapting to new societies. Digital technologies transcend physical distances, facilitating seamless communication and

Keywords:

*Migration and Communication,
Digital Dependency, Social Bonds,
Cultural Adaptation, Digital Literacy*

© 2024 PESA All rights reserved

allowing individuals to sustain their cultural ties with their homeland. However, excessive use of these digital tools increases the risk of digital dependency, leading to the superficiality of social bonds rather than their deepening. This study explores the effects of digital dependency on the social bonds and communication practices of migrants. Findings reveal that digital dependency may hinder migrants' relationships with their new social environments, reduce face-to-face interactions, and result in negative outcomes such as loneliness and social isolation. On the other hand, balanced use of digital technologies can help migrants preserve connections with their homeland while fostering meaningful relationships in their new communities. The study underscores the importance of conscious and moderate use of digital platforms to positively influence migrants' social integration processes.

GİRİŞ

Göç, bireylerin fiziksel olarak bir yerden başka bir yere taşınmasının ötesinde, sosyal, kültürel ve psikolojik yeniden yapılanma süreçlerini içeren karmaşık bir olgudur. Bu süreçte, dijital teknolojiler, göçmenlerin hem anavatanlarındaki sosyal bağlarını sürdürmelerine hem de ev sahibi toplumda yeni ilişkiler kurmalarına olanak tanıyan bir araç olarak ön plana çıkmaktadır (Diminescu, 2008). Ancak, dijital araçların kullanımının hızla artması, bu teknolojilerin sağladığı avantajların yanında bireylerin sosyal bağlarını ve psikolojik iyi oluşlarını olumsuz etkileyen dijital bağımlılık gibi sorunları da beraberinde getirmiştir. Özellikle genç göçmenler, dijital teknolojilere yoğun erişimleri nedeniyle hem fırsatlar hem de risklerle karşı karşıya kalan bir grup olarak öne çıkmaktadır (Twenge et al., 2018).

Dijital bağımlılık, bireylerin sosyal medya platformlarında aşırı zaman geçirmesiyle ortaya çıkan bir olgu olarak, yalnızca bireylerin sosyal bağlarını değil, aynı zamanda topluluk dinamiklerini de etkileyebilmektedir. Göçmenler açısından, dijital araçlar aracılığıyla anavatanlarındaki topluluklarla bağlarını koruma çabası, ev sahibi toplumla yüz yüze etkileşimlerini sınırlayarak sosyal izolasyon ve yalnızlık duygularını artırabilir (Madianou & Miller, 2012). Bu durum, bireylerin sosyal entegrasyon süreçlerini karmaşılaştırırken, kültürel uyum stratejilerini de olumsuz etkileyebilir (Berry, 1997). Literatürde, dijital bağımlılığın göçmenlerin hem bireysel hem de topluluk düzeyinde sosyal bağlarının niteliğini nasıl etkilediği ve bu bağlamda çözüm önerileri üzerine sınırlı ancak önemli çalışmalar bulunmaktadır (Keles et al., 2020).

Dijital araçların göçmen toplulukları üzerindeki etkileri, sosyal kimlik teorisi (Tajfel & Turner, 1986), medya ve iletişim teorileri (McLuhan, 1964), ve kültürel uyum modelleri (Berry, 1997) gibi teorik yaklaşımlar çerçevesinde ele alınmaktadır. Sosyal kimlik teorisi, bireylerin grup aidiyeti üzerinden kimliklerini nasıl inşa ettiklerini açıklarken (Tajfel & Turner, 1986; Abrams & Hogg, 1990), medya ve iletişim teorileri, dijital teknolojilerin bireylerin sosyal bağlarını yeniden yapılandırma süreçlerine etkilerini anlamayı mümkün kılmaktadır (Binark & Löker, 2011; Çoban, 2020). Kültürel uyum modelleri ise, göçmenlerin ev sahibi topluma uyum sağlama süreçlerindeki stratejilerini analiz ederek (Berry, 1997; Kağıtçıbaşı, 2010), dijital araçların bu süreçlerde oynadığı rolü açıklamaya katkıda bulunmaktadır (Erdem, 2021; Karakuş, 2022). Bu çalışmada, dijital bağımlılığın göçmen toplulukları üzerindeki etkileri iki ana ve yedi alt başlıklarda incelenmektedir: "Dijital Bağımlılığın Yol Açabileceği Olumlu ya da Olumsuz Etkiler" ana başlığının altında; "Anavatanla Bağların Güçlendirilmesi, Ev Sahibi Toplumla Etkileşim Üzerindeki Sınırlamalar, Diaspora Topluluklarının Dayanışma Potansiyeli, Dijital Bağımlılığın Psikolojik Sonuçları, Dijital Bağımlılığın Sosyal Bağlar Üzerindeki Etkisi, Göçmenlerin Dijital Platformlarda Kültürel Kimlik İnşası" altı başlıkları bulunmaktadır. İkinci ana başlığın: "Dijital Bağımlılıkla Başa Çıkma Stratejileri ve Çözüm Önerileri" ana başlığının; "Dijital Okuryazarlık Eğitimleri, Yüz Yüze İletişimi Teşvik Eden Etkinlikler, Dijital Detoks Programları, Genç Göçmenlere Özel Programlar" alt

başlıkları altında incelenmektedir. Çalışmada, dijital bağımlılığın sosyal bağlar ve psikolojik iyi oluş üzerindeki çift yönlü etkilerini analiz etmeyi amaçlanmaktadır. Ayrıca, genç göçmenlere yönelik özel programların geliştirilmesi için dijital okuryazarlık, yüz yüze iletişimi teşvik eden etkinlikler ve dijital detoks gibi stratejilerin uygulanabilirliği tartışılmaktadır. Bu bağlamda, literatürdeki tartışmalar ışığında dijital bağımlılığın sosyal ve psikolojik etkileri üzerine kapsamlı bir değerlendirme sunulmaktadır. Bu bağlamda dijital bağımlılığın göçmenlerin sosyal bağlarını ve kültürel uyum süreçlerini hem destekleyici hem de sınırlayıcı etkiler yarattığı görülmektedir. Bu çalışmada, dijital bağımlılığın göçmen toplulukları üzerindeki etkileri yalnızca olumsuz yönleriyle değil, aynı zamanda sosyal bağları güçlendirme potansiyeliyle birlikte ele alınmaktadır. Bu bağlamda, dijital araçların dengeli kullanımını teşvik eden stratejiler geliştirilerek göçmenlerin kimlik, aidiyet, sosyal ve psikolojik uyum süreçlerini desteklemek amaçlanmaktadır.

1. Sosyal Kimlik Teorisi

Bireylerin grup üyeliklerini, sosyal aidiyetlerini ve kimliklerini yeniden inşa etmelerinde teorik bir çerçeve sunan sosyal kimlik teorisi, bireylerin benlik algılarını grup üyelikleri aracılığıyla inşa ettiklerini ve bu üyeliklerin bireylerin davranışlarını yönlendiren temel unsurlardan biri olduğunu savunur (Tajfel & Turner, 1986). Bu teoriye göre, bireyler, kendilerini belirli sosyal grupların üyesi olarak tanımlayarak hem bireysel hem de grup düzeyinde bir aidiyet hissi geliştirir. Göçmenler açısından sosyal kimlik teorisi, yeni bir topluma entegrasyon sürecinde bireylerin karşılaşabileceği kimlik çatışmalarını anlamak için kritik bir çerçeve sunmaktadır. Özellikle dijital platformlar, göçmenlerin hem anavatanlarına bağlılıklarını sürdürmelerini hem de yeni sosyal çevrelerde kimliklerini yeniden inşa etmelerini sağlayan önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Teorinin temel unsurlarından biri olan "iç grup" ve "dış grup" algıları, göçmenlerin dijital platformlarda deneyimledikleri sosyal dinamikleri anlamada önemlidir. İç grup, bireyin kendini ait hissettiği ve kimliğini oluşturduğu grubu ifade ederken, dış grup, bireyin kendini uzak hissettiği veya ait olmadığı grup olarak tanımlanmaktadır (Tajfel, 1982, Sarı ve Yüksel, 2023). Göçmenler, sosyal medyada genellikle anavatanlarına bağlı topluluklarla etkileşim kurarak güçlü bir iç grup aidiyeti geliştirebilirler. Bu durum, bireylerin kimliklerini güçlendiren bir faktör olmakla birlikte, ev sahibi toplumla olan bağların zayıflamasına neden olabilir. Örneğin, sürekli olarak anavatan kültürüne yönelik içerik paylaşımı ve tüketimi, bireylerin ev sahibi toplumun sosyal normlarına uyum sağlamalarını zorlaştırabilir (Turner, 1987, Adıgüzel ve Hepkon, 2023).

Dijital platformlar aynı zamanda göçmenlerin grup normlarına uyma eğilimlerini artırabilir. Sosyal kimlik teorisine göre, grup üyeleri, grup normlarına uyum sağlayarak kimliklerini pekiştirir ve grup içinde kabul görürler (Hogg & Abrams, 2004). Göçmenler, sosyal medya platformlarında aktif olarak kültürel geleneklerini sergileyen gruplara katılarak bu normları yeniden üretir. Örneğin, bir diaspora topluluğuna üye olan birey, bu topluluğun normlarını sosyal medya aracılığıyla güçlendirebilir ve bu şekilde topluluğun bir parçası olduğunu gösterebilir. Ancak, grup normlarına aşırı uyum sağlama çabası, bireylerin ev sahibi toplumla ilişkilerinde uyum zorlukları yaşamalarına neden olabilir. Bu durum, göçmenlerin yeni topluma entegrasyon süreçlerini karmaşıklaştırırken, sosyal bağlarının çift yönlü olarak güçlenmesine engel teşkil edebilir.

2. Göçmenler ve Dijital İletişim

Göçmenlerin kimliklerini koruma ve grup aidiyetlerini sürdürme çabalarında dijital iletişim araçları; sosyal medya platformları, fiziksel mesafeleri ortadan kaldırarak bireylerin topluluklarıyla bağlarını korumalarını mümkün kılmaktadır (Vertovec, 2004). Örneğin, Facebook ve WhatsApp gibi platformlar, göçmenlerin diasporik topluluklarla etkileşim kurmasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda kültürel değerlerin aktarımı ve korunmasında da etkili bir araç sunar (Boyd & Ellison, 2007).

Sosyal medya, bireylere kendi kimliklerini sergileyebilecekleri ve bu kimliği destekleyen topluluklarla bağlarını güçlendirebilecekleri bir alan sunmaktadır (Goffman, 1959). Göçmenler, sosyal medya aracılığıyla anavatanlarındaki geleneksel değerleri sürdürme, ortak deneyimleri paylaşma ve

grup üyeliklerini yeniden üretme şansı bulmaktadır. Örneğin, diaspora gruplarında kutlanan ulusal bayramlar, bireylerin kültürel kimliklerini görünür kılmalarına ve aidiyet duygusunu pekiştirmelerine olanak tanımaktadır (Madianou & Miller, 2012). Bununla birlikte, dijital platformların sunduğu bu avantajlar, dijital bağımlılık riskiyle birlikte karmaşık bir zemin oluşturmaktadır. Andreassen ve arkadaşları (2012), aşırı sosyal medya kullanımının bireylerin günlük yaşamlarından kopmasına ve yüz yüze iletişim fırsatlarının azalmasına neden olabileceğini belirtmiştir. Göçmenler açısından bu durum, ev sahibi toplumlarla kurulan ilişkilerin zayıflamasına yol açabilir ve kültürel uyum süreçlerini karmaşıklştırabilir (Turkle, 2015).

Dijital bağımlılığın etkileri yalnızca sosyal bağların niteliğini değil, aynı zamanda bireylerin psikolojik refahını da şekillendirmektedir. Örneğin, göçmenler yoğun dijital kullanım sonucunda yalnızlık ve sosyal izolasyon gibi olumsuz durumlarla karşı karşıya kalabilir (Kraut et al., 1998). Sosyal medyanın yüzeysel bir aidiyet hissi sağladığı, ancak derinlemesine ilişkiler geliştirmeyi zorlaştırdığı durumlar, göçmenlerin kimlik ve aidiyet duygularında ikili bir etki yaratabilir.

Göçmenlerin dijital iletişim araçlarını etkin bir şekilde kullanabilmesi, bireylerin hem anavatanlarıyla olan bağlarını koruyabilmesini hem de ev sahibi toplumlarda anlamlı ilişkiler geliştirebilmesini desteklemelidir. Bu bağlamda, sosyal medya araçlarının bilinçli kullanımı, kültürel kimliklerin korunması ve sosyal entegrasyonun dengeli bir şekilde sağlanması açısından kritik öneme sahip olmaktadır (Berry, 1997).

Dijital iletişim araçları, göçmenlerin sosyal bağlarını güçlendiren güçlü bir araç olma potansiyeline sahip olsa da bu araçların aşırı kullanımı, sosyal bağların derinliğini ve bireylerin topluma uyum süreçlerini olumsuz etkileyebilir. Bu durum, dijital platformların göçmen topluluklarında nasıl ve ne ölçüde kullanılması gerektiği sorusunu gündeme getirmektedir. Gelecekteki çalışmalar, dijital araçların kültürel entegrasyonu destekleyici şekilde kullanılması için stratejiler geliştirmeye odaklanmalıdır.

3. Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Dijital bağımlılık, günümüzde bireylerin sosyal bağlarını, iletişim süreçlerini ve toplumsal uyum mekanizmalarını etkileyen önemli bir olgu haline gelmiştir. Bu çalışmanın temel amacı, göçmenlerin dijital bağımlılık ile sosyal bağları ve yüz yüze iletişim süreçleri arasındaki ilişkiyi derinlemesine incelemektir. Özellikle dijital araçların, göçmenlerin anavatanlarındaki bağlarını koruma ve yeni toplumsal çevrelere uyum sağlama süreçlerini nasıl etkilediği ele alınmıştır. Çalışma, dijital bağımlılığın olumlu etkilerini vurgularken aynı zamanda bu bağımlılığın yol açtığı olumsuz sonuçları da analiz etmektedir. Bu çalışma da dijital teknolojilerin göçmenlerin yaşamlarındaki çelişkili rollerine odaklanılmaktadır. Bir yandan dijital araçlar, göçmenlerin fiziksel mesafeleri aşarak sosyal ve kültürel bağlarını güçlendirmesine olanak tanırken, diğer yandan bu araçların aşırı kullanımının bireylerin sosyal izolasyon ve psikolojik sorunlar yaşamasına neden olabileceği savunulmaktadır. Bu bağlamda çalışma, dijital bağımlılık kavramının göçmenlerin sosyal entegrasyonu üzerindeki etkilerini hem bireysel hem de toplumsal düzeyde değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışmanın bir diğer amacı, dijital bağımlılığın yönetimi ve etkilerinin azaltılması için çözüm önerileri sunmaktır. Göçmen toplulukları için dijital araçların dengeli kullanımı, yüz yüze iletişim etkinliklerinin teşvik edilmesi ve dijital detoks programlarının uygulanabilirliği üzerinde durulmuştur. Çalışma, bireylerin dijital bağımlılığı aşarak daha sağlıklı sosyal bağlar kurabilmelerini destekleyecek politikalar geliştirilmesine de katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Göçmen topluluklar, sosyal hizmet kuruluşları ve politika yapıcılar için pratik bir rehber sunmayı amaçlamaktadır. Dijital bağımlılık konusundaki bu kapsamlı analiz, göçmenlerin iletişim süreçlerini anlamak için önemli bir çerçeve oluşturmakta ve bu süreçlerin sosyal bağlar üzerindeki etkisini ele almaktadır.

Bu çalışmanın yöntemi, dijital bağımlılık ve göçmenlerin iletişim süreçleri üzerine teorik bir çerçeve sunmayı amaçlayan bir literatür incelemesi olarak tasarlanmıştır. Çalışmada dijital bağımlılığın; sosyal bağlar, yüz yüze iletişim, göç ve iletişim, göçmenlik olgusuyla ilişkilerini ele alan mevcut teorik ve ampirik araştırmaların sistematik bir analizi üzerine kuruludur. Literatürdeki bilgiler, dijital bağımlılığın göçmen toplulukları üzerindeki etkilerini anlamak ve bu etkileri değerlendirmek için karşılaştırmalı bir şekilde ele alınmıştır.

Araştırmada, özellikle sosyal kimlik teorisi ve kültürel uyum modelleri (Berry, 1997) temel alınmıştır. Bu teorik çerçeve, dijital bağımlılığın kimlik göçmenlerin sosyal bağları ve iletişim biçimleri üzerindeki etkilerini analiz etmek için bir temel oluşturmuştur. Çalışma, dijital teknolojilerin sosyal bağları nasıl şekillendirdiğine ve bireylerin anavatanları ile ev sahibi toplum arasındaki bağlantılarını nasıl etkilediğine dair bir anlayış geliştirmeyi hedeflemiştir. Bu çalışma dijital bağımlılığın karmaşık doğasını ve göçmenlerin sosyal bağlarındaki çelişkili rollerini anlamayı mümkün kılmıştır.

Bu teorik incelemede dijital bağımlılık ve göçmenlik üzerine yapılan önceki çalışmalar sistematik bir şekilde analiz edilmiştir. Literatürdeki temel tartışmalar, dijital araçların bireylerin sosyal bağlarını güçlendirme veya zayıflatma potansiyelleri üzerinden değerlendirilmiştir. Ayrıca, dijital bağımlılıkla başa çıkma stratejilerine yönelik literatürdeki öneriler göz önüne alınarak, göçmen toplulukları için çözüm odaklı bir yaklaşım geliştirilmiştir. Bu yöntem, çalışmanın hem akademik hem de pratik bir perspektiften zenginleştirilmesini sağlamıştır.

3.1 Dijital Bağımlılık ve Göçmenlik Üzerine Yapılan Çalışmaların Analizi

Dijital bağımlılık, göçmenlerin sosyal ilişkilerini yeniden şekillendiren ve kültürel uyum süreçlerini etkileyen bir olgu olarak akademik tartışmaların merkezinde yer almaktadır. Literatürde dijital araçların, göçmenlerin anavatanlarındaki topluluklarla olan bağlarını koruma konusunda güçlü bir aracı olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır (Appadurai, 1996). Örneğin, WhatsApp, Skype gibi iletişim platformlarının, bireylerin uzakta olsalar bile aileleriyle bağlantıda kalmasını sağladığı ve böylece duygusal destek mekanizmalarını güçlendirdiği belirtilmektedir (Horst, 2006). Bununla birlikte, Keles ve arkadaşları (2020), bu araçların aşırı kullanımının sosyal izolasyona yol açabileceği ve bireylerin yüz yüze iletişim becerilerini zayıflatabileceği konusunda uyarılarda bulunmuştur.

Ayrıca, dijital bağımlılığın göçmenlerin sosyal bağları üzerindeki etkilerini ele alan çalışmalar, bu durumun hem olumlu hem de olumsuz sonuçlarını ortaya koymuştur. Örneğin, Vertovec (2004), dijital araçların diaspora toplulukları için bir "sosyal yapıştırıcı" olarak işlev gördüğünü ve bireylerin kültürel kimliklerini yeniden üretmelerine yardımcı olduğunu ifade etmektedir. Ancak, Madianou ve Miller (2012), göçmenlerin dijital platformlarda anavatanlarına aşırı odaklanmasının ev sahibi toplumla olan entegrasyon süreçlerini zorlaştırabileceğini öne sürmektedir. Ayrıca, Granovetter'in (1973) "zayıf bağlar" teorisine göre, sosyal medyada kurulan ilişkiler genellikle yüzeysel kaldığı için bireylerin sosyal sermayesi üzerinde sınırlı bir etkisi olabilir. Bu bulgular, dijital bağımlılığın bireylerin sosyal bağlarını çift yönlü bir şekilde etkilediğini göstermektedir. Bir yandan, dijital teknolojiler göçmenlerin anavatanlarındaki topluluklarla bağlarını sürdürmesine olanak tanırken, diğer yandan bu araçların aşırı kullanımı sosyal ilişkilerin niteliğinde çeşitli sorunlara yol açabilmektedir. Bu etkiler, aşağıdaki başlıklar altında daha ayrıntılı bir şekilde ele alınabilir:

3.2. Dijital Bağımlılığın Yol Açabileceği Olumlu ya da Olumsuz Etkiler

3.2.1. Sosyal Bağları Güçlendirme Potansiyeli

Dijital teknolojiler, göçmenlerin anavatanlarındaki sosyal bağlarını koruma ve bu bağları güçlendirme konusunda etkili bir araç olarak öne çıkmaktadır. Diminescu'nun (2008) "connected migrant" kavramı, bireylerin fiziksel mesafeleri aşarak sosyal bağlarını sürdürme kapasitesini vurgular. Göçmenler, WhatsApp, Skype ve sosyal medya platformları aracılığıyla aileleriyle düzenli olarak iletişim kurarak, anavatanlarındaki kültürel ve sosyal bağlarını canlı tutmaktadır. Bu süreç, aidiyet duygusunu artırarak bireylerin sosyal kimliklerini korumalarına olanak tanımaktadır.

Bununla birlikte, dijital araçlar, diaspora topluluklarının bir araya gelerek kolektif bir kimlik oluşturmaya da olanak sağlar. Dekker ve Engbersen (2014), sosyal medya platformlarının diaspora gruplarını bir araya getirdiğini ve bu grupların göçmenlerin kültürel normlarını ve değerlerini koruma konusunda önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Böylece, dijital teknolojiler, bireylerin yalnızca bireysel bağlarını değil, aynı zamanda topluluk düzeyindeki sosyal sermayelerini de güçlendirebilmektedir.

3.2.2 Sosyal Bağları Zayıflatma Potansiyeli

Dijital bağımlılık, göçmenlerin yüz yüze iletişim kurma becerilerini zayıflatarak sosyal bağların niteliğini olumsuz etkileyebilir. Casilli (2017), dijital bağımlılığın sosyal izolasyona yol açtığını ve bireylerin fiziksel dünyayla anlamlı bağlar kurma becerilerini sınırlandığını ifade etmektedir. Göçmenler açısından bu durum, ev sahibi toplumla anlamlı sosyal etkileşimlerin azalmasına ve kültürel uyum süreçlerinin gecikmesine neden olabilir.

Dijital araçlar, göçmenlerin anavatanlarındaki aileleri ve topluluklarıyla bağlarını koruma ve iletişim kurma süreçlerini kolaylaştırarak güçlü birer araçtır. Özellikle WhatsApp, Zoom, Google TEAMS, Instagram, Skype vb. platformlar, göçmenlerin fiziksel mesafeleri aşarak duygusal destek almasını ve kültürel bağlarını sürdürmesini sağlamaktadır (Carling & Pettersen, 2021). Bu araçlar, bireylerin yalnızlık hissini azaltarak, kültürel değerlerini yeniden üretmelerine olanak tanımaktadır. Ayrıca, sosyal medya platformlarının bireylerin günlük hayatlarını paylaşmaları için sunduğu kolaylıklar, anavatanla kurulan bağları sürekli kılmaktadır (Dekker & Engbersen, 2014).

Bununla birlikte, bu bağların güçlenmesi, sadece bireysel düzeyde değil, topluluk bağlamında da etkili olabilmektedir. Vertovec'in (2004) "transnasyonel ağlar" kavramı, diaspora topluluklarının dijital araçlar sayesinde kültürel kimliklerini yeniden inşa etmesine vurgu yapmaktadır. Göçmenler, diaspora gruplarına dahil olarak topluluk dayanışmasını artırabilir ve anavatanlarına olan aidiyetlerini koruyabilirler. Ancak, bu bağların aşırıya kaçması, bireylerin ev sahibi toplumla olan entegrasyon süreçlerini sınırlayabilecek bir etkiye sahip olabilir. Dolayısıyla, dijital araçların bilinçli kullanımı, bireylerin sosyal bağlarını dengeleyici bir işlev görebilir.

Ayrıca, Turkle'nin (2015) "yalnızlık içinde birlikte olma" kavramı, bireylerin dijital platformlarda geçirdikleri süre arttıkça yüz yüze iletişimden uzaklaştıklarını göstermektedir. Göçmenler, sosyal medyada anavatanlarındaki topluluklarla sürekli etkileşimde bulunarak, ev sahibi toplumla kurmaları gereken fiziksel bağları ikinci plana atabilirler. Bu durum, bireylerin sosyal entegrasyon sürecini olumsuz etkileyerek yalnızlık ve izolasyon duygularını artırabilir.

3.2.3 Göçmenlerin Dijital Platformlarda Kültürel Kimlik İnşası

Dijital platformlar, göçmenlerin kültürel kimliklerini inşa etme ve bu kimlikleri sürdürme süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal kimlik teorisine göre, bireyler grup üyeliklerini pekiştirmek ve aidiyet duygularını güçlendirmek için dijital araçları aktif bir şekilde kullanmaktadır (Tajfel & Turner, 1986). Göçmenler, diaspora toplulukları aracılığıyla anavatanlarındaki kültürel normları sergileyerek kendi kimliklerini yeniden inşa etmektedir.

Dijital araçlar, göçmenlerin anavatanlarıyla olan bağlarını sürdürmelerine ve kendi kültürel değerlerini görünür kılmalarına olanak tanırken, bu süreç, ev sahibi toplumla olan sosyal etkileşimleri sınırlayabilmektedir (Androustopoulos, 2016). Örneğin, diaspora topluluklarının sosyal medya üzerinden kültürel etkinlikler organize etmesi, bireylerin kültürel aidiyetlerini pekiştirmelerini sağlarken, aynı zamanda ev sahibi toplumun normlarına uyum süreçlerini zorlaştırabilir. Bu durum, kimlik çatışmalarını tetikleyerek göçmenlerin sosyal uyum sürecini karmaşıklştırabilir (Alonso & Oiarzabal, 2010).

Dijital platformlar, bireylerin çevrimiçi ve çevrimdışı kimlikleri arasında bir uyumsuzluk yaratabilir. Göçmenler, dijital ortamda anavatanlarına olan bağlılıklarını daha yoğun bir şekilde ifade ederken, çevrimdışı yaşamlarında ev sahibi toplumun beklentileri ve normlarına göre hareket etmek

zorunda kalabilir. Bu ikilik, bireylerin sosyal ilişkilerinde ve kişisel kimlik algılarında çelişkilere yol açabilir (Komito, 2011). Sosyal medya platformları üzerinden yapılan kültürel etkinlikler veya paylaşımlar, bireylerin kimliklerini ifade etmelerine olanak tanırken, aynı zamanda ev sahibi toplumun normlarını benimsemelerini de zorlaştırabilir. Bu durum, kültürel uyum sürecini karmaşıklaştırabilir ve sosyal bağlarda çelişkili dinamikler yaratabilir.

3.2.4 Dijital Araçların Entegrasyon Süreçlerine Katkısı

Dijital araçlar, göçmenlerin ev sahibi toplumla entegrasyon süreçlerinde kolaylaştırıcı bir rol oynayabilir. Castells'in (1996) "ağ toplumu" kavramına göre, dijital ağlar bireylerin sosyal bağlarını genişletmesine ve yeni topluluklarla ilişkiler kurmasına olanak tanımaktadır. Göçmenler, sosyal medya platformları aracılığıyla ev sahibi toplumun kültürel normlarını öğrenebilir ve bu normlara uyum sağlayabilir. Ancak, entegrasyon süreçlerine yapılan bu katkı, bireylerin dijital araçları nasıl kullandığına bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Örneğin, göçmenler sosyal medya platformlarında yalnızca anavatanlarına ait içeriklere odaklandıklarında, ev sahibi toplumla etkileşimlerini sınırlayabilirler. Bu nedenle, dijital araçların entegrasyon sürecine olumlu katkıda bulunabilmesi için bireylerin bu araçları dengeli bir şekilde kullanmaları gerekmektedir (Berry, 1997).

3.2.5 Dijital Bağımlılığın Psikolojik ve Sosyal Sonuçları

Dijital bağımlılık, bireylerin yalnızlık, sosyal izolasyon ve diğer psikolojik sorunlarla karşı karşıya kalmasına yol açan önemli bir sorundur. Özellikle göçmenler açısından bu durum, ev sahibi toplumla olan bağlarını zayıflatarak entegrasyon süreçlerini olumsuz etkileyebilir. Örneğin, Twenge ve arkadaşlarının (2018) çalışması, sosyal medya kullanım sürelerinin artmasıyla yalnızlık ve depresyon oranları arasında güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Göçmenlerin çevrim içi ortamda geçirdiği uzun süreler, onların fiziksel sosyal etkileşimlerden uzaklaşmasına ve sosyal destek sistemlerinin zayıflamasına neden olabilir. Bu, özellikle sosyal bağların gücünün fiziksel etkileşimle desteklendiği toplumlarda daha belirgin bir şekilde hissedilmektedir. Bunun yanı sıra, dijital bağımlılığın stres ve anksiyete düzeylerini artırdığına yönelik bulgular da önemlidir. Keles ve arkadaşları (2020), sosyal medya kullanımının, bireylerin sürekli çevrim içi olma baskısı hissetmesi nedeniyle anksiyete ve stres seviyelerini yükselttiğini vurgulamıştır. Göçmenler açısından bu durum hem anavatanlarına hem de ev sahibi topluma bağlılık duygularını karmaşıklaştırabilir. Özellikle göçmenlerin anavatanlarındaki topluluklarla bağlantılarını koruma çabası, onların ev sahibi toplumla olan fiziksel bağlarını ihmal etmelerine neden olabilir. Bu da psikolojik olarak bir "aradalık" hissi yaratabilir ve bireylerin toplumsal uyum süreçlerini zayıflatabilir.

Dijital bağımlılık ayrıca bireylerin algılanan yaşam kalitesini de düşürebilir. Przybylski ve arkadaşlarının (2021) yaptığı araştırmada, dijital platformların aşırı kullanımının, bireylerin fiziksel aktivitelerden uzaklaşmasına ve yaşam memnuniyetinin azalmasına neden olduğu ifade edilmektedir. Göçmenler, sosyal medya platformları aracılığıyla sürekli bir bağlantı içinde kalırken, fiziksel olarak yeni çevrelere uyum sağlama fırsatlarını kaçırabilirler. Bu durum, onların hem psikolojik hem de sosyal uyum süreçlerini yavaşlatabilir. Buna ek olarak, dijital teknolojilerin yoğun kullanımı, bireylerin bilişsel işlevlerini olumsuz etkileyerek, literatürde "beyin çürümesi" (brain rot) olarak adlandırılan bilişsel gerileme süreçlerine zemin hazırlayabilir (Oxford English Dictionary, 2024).

Bu olumsuz etkiler, yalnızca bireysel düzeyde değil, topluluk dinamiklerinde de kendini göstermektedir. Dijital bağımlılığın yaygınlaşması, göçmen topluluklarında yüz yüze sosyal etkileşimlerin azalmasına ve grup içi dayanışmanın zayıflamasına neden olabilir (Granovetter, 1973). Diaspora topluluklarının dijital platformlarda aşırı aktif olması, bireylerin fiziksel dünyada anlamlı sosyal bağlar kurmasını zorlaştırabilir. Bu bağlamda, dijital bağımlılıkla mücadele etmek için topluluk temelli yaklaşımlar geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Sonuç olarak, dijital bağımlılığın psikolojik ve sosyal etkileri, göçmenlerin sosyal bağları ve entegrasyon süreçleri üzerinde hem bireysel hem de topluluk düzeyinde belirgin sonuçlar doğurmaktadır. Bu etkileri azaltmak için bireylerin dijital araçlarla ilişkilerini dengelemelerine yardımcı olacak bilinçlendirme kampanyaları, dijital okuryazarlık eğitimleri ve topluluk odaklı etkinlikler düzenlenmelidir.

3.2.6 Diaspora Gruplarının Dijital Medya Kullanımı

Diaspora grupları, dijital medyayı kullanarak kolektif bir kimlik oluşturmak ve bu kimliği sürdürmek için çeşitli stratejiler geliştirmiştir. Dekker ve Engbersen (2014), sosyal medyanın diaspora topluluklarının kültürel kimliklerini koruma ve yeniden üretme süreçlerinde kritik bir araç olduğunu belirtmektedir. Göçmenler, bu platformlar aracılığıyla hem kültürel değerlerini sergileyebilir hem de kendi topluluklarıyla dayanışma duygusunu artırabilir.

Diaspora topluluklarının dijital medya kullanımı, dayanışma ve kültürel kimlik inşasında önemli bir rol oynamaktadır. Appadurai'nin (1996) "hayali topluluklar" kavramı, dijital platformların, diaspora üyelerinin kimliklerini ifade etmeleri ve topluluk içindeki dayanışmayı artırmaları için bir alan sunduğunu göstermektedir. Göçmenler, sosyal medya gruplarında etkileşimde bulunarak yalnızlık hissini azaltabilir ve kültürel değerlerini paylaşabilir. Örneğin, çevrim içi organize edilen etkinlikler, bireylerin topluluk içindeki görünürlüklerini artırmalarına olanak sağlamaktadır (Levitt, 2001). Ancak, bu potansiyel, dijital araçların aşırı kullanımı durumunda göçmenlerin yerel bağlarını zayıflatabilir. Vertovec (2021), diaspora gruplarının çevrim içi ortamda aşırı aktif olmasının, bireylerin ev sahibi toplumla olan bağlarını gölgeleyebileceğini ifade etmektedir. Bu durum, bireylerin entegrasyon süreçlerini zorlaştırabilir ve kültürel kopukluklara yol açabilir. Dolayısıyla, diaspora gruplarının dijital medya kullanımını dengeleyerek hem anavatanlarına hem de ev sahibi topluma sağlıklı bir şekilde bağlı kalmaları önemlidir. Ancak, diaspora gruplarının dijital medya kullanımı, bireylerin ev sahibi toplumla olan etkileşimlerini sınırlayabilir. Sosyal medyada aşırı zaman geçiren bireyler, fiziksel sosyal çevreleriyle olan bağlarını zayıflatabilir ve entegrasyon süreçlerini geciktirebilir. Bu nedenle, diaspora gruplarının dijital medyayı dengeli bir şekilde kullanmaları, bireylerin sosyal bağlarını güçlendirmesi açısından kritik öneme sahiptir.

3.2.7 Ev Sahibi Toplumla Etkileşim Üzerindeki Etkiler

Dijital araçlar, göçmenlerin ev sahibi toplumla etkileşimlerini hem olumlu hem de olumsuz yönde etkileyebilir. McLuhan'ın (1964) "küresel köy" kavramı, dijital teknolojilerin bireyler arasındaki mesafeyi ortadan kaldırarak iletişimi kolaylaştırdığını öne sürer. Göçmenler, sosyal medya platformları aracılığıyla ev sahibi toplumun kültürel normlarını öğrenebilir ve bu normlara uyum sağlayabilir.

Dijital bağımlılığın bir diğer boyutu, göçmenlerin ev sahibi toplumla kurdukları bağların niteliği üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmesidir. Madianou ve Miller (2012), göçmenlerin sosyal medya platformlarında anavatanlarına aşırı odaklanmasının, ev sahibi toplumun sosyal ve kültürel normlarını öğrenme süreçlerini geciktirdiğini öne sürmektedir. Bu durum, bireylerin toplumsal uyum süreçlerini karmaşılaştırarak, sosyal sermayelerinin zayıflamasına neden olabilir. Ayrıca, göçmenlerin yüz yüze iletişim kurma becerilerinde görülen gerileme, sosyal izolasyonu artırabilir (Keles et al., 2020).

Bununla birlikte, dijital bağımlılığın bireylerin psikolojik sağlıkları üzerindeki etkileri de göz ardı edilemez. Örneğin, Miller ve arkadaşları (2021), dijital bağımlılığın yalnızlık ve kaygı düzeylerini artırarak bireylerin sosyal bağlarının niteliğini zayıflattığını ifade etmektedir. Bu durum, göçmenlerin sadece sosyal bağlarını değil, aynı zamanda psikolojik dayanıklılıklarını da etkileyebilir. Bu nedenle, ev sahibi toplumla olan bağların güçlendirilmesi için dijital araçların dengeli ve bilinçli bir şekilde kullanılması kritik bir öneme sahiptir. Ancak, dijital bağımlılık, bireylerin ev sahibi toplumla yüz yüze etkileşim kurmasını sınırlayabilir. Örneğin, bireylerin sürekli çevrim içi olarak anavatanlarındaki topluluklarla etkileşimde bulunması, ev sahibi toplumun kültürel değerlerini anlamalarını zorlaştırabilir. Bu durum, bireylerin entegrasyon süreçlerini olumsuz etkileyerek sosyal izolasyona yol açabilir (Turkle, 2015).

3.3. Dijital Bağımlılıkla Başa Çıkma Stratejileri ve Çözüm Önerileri

3.3.1. Dijital Okuryazarlık Eğitimleri

Dijital bağımlılıkla mücadelede bireylerin farkındalık düzeyini artırmak, uzun vadeli çözümler geliştirilmesi için kritik bir rol oynamaktadır. Shin ve Dey'in (2013) çalışması, bireylerin dijital araçları nasıl kullandıklarına yönelik bilinçli farkındalığın, bağımlılığı azaltmada etkili olduğunu ortaya

koymuştur. Göçmen topluluklar için dijital okuryazarlık eğitimleri, bireylerin dijital araçları verimli ve dengeli bir şekilde kullanmalarını teşvik ederek sosyal ve psikolojik sağlığı desteklemektedir.

Bu tür eğitim programları, bireylerin dijital araçların olası zararlarını anlamalarını sağlarken, aynı zamanda bu araçlardan maksimum fayda sağlamalarına da yardımcı olur. Örneğin, dijital araçların yalnızca iletişim için değil, aynı zamanda eğitim, mesleki gelişim ve bilgiye erişim amacıyla kullanılabileceğini vurgulayan eğitimler, bireylerin dijital teknolojilere yönelik algılarını olumlu yönde değiştirebilir (Gillespie et al., 2010). Bu yaklaşım, özellikle göçmenlerin hem anavatanlarındaki sosyal bağlarını korumalarına hem de ev sahibi toplumla anlamlı bağlar kurmalarına yardımcı olduğu anlaşılmıştır.

Göçmen topluluklarına yönelik dijital kullanım eğitimlerinin bir diğer önemli yönü, grup tabanlı çalışmalardır. Eğitimlerin grup formatında gerçekleştirilmesi, bireyler arasında dayanışmayı teşvik ederken, sosyal bağları da güçlendirebilir. Bu süreçte, özellikle genç bireylerin teknolojiye daha bilinçli bir şekilde yaklaşması hedeflenebilir. Gençler, dijital bağımlılıkla mücadelede hem risk grubu hem de bu mücadelede lider olabilecek potansiyel bir topluluk olarak öne çıkarak sosyal güven kazanabilir (Lim, 2016).

Bilinçli dijital kullanım eğitimleri, bireylere dijital bağımlılığın fiziksel, sosyal ve psikolojik etkileri hakkında bilgi verirken, aynı zamanda bu bağımlılığı önlemek için etkili stratejiler geliştirmelerini de sağlamaktadır. Bu tür programlar, göçmenlerin yalnızca dijital araçları daha sağlıklı kullanmalarına değil, aynı zamanda dijital teknolojilerle ilişkilerini dengelemelerine de olanak tanımaktadır (Shin & Dey, 2013).

3.3.2. Yüz Yüze İletişimi Teşvik Eden Etkinlikler

Dijital bağımlılığı azaltmanın bir diğer yolu, yüz yüze iletişim odaklı etkinliklerin düzenlenmesidir. Gillespie ve arkadaşlarının (2010) çalışmasında, çevrim içi diaspora gruplarının düzenlediği yüz yüze etkinliklerin, sosyal bağların güçlenmesine önemli katkılar sağladığı ifade edilmiştir. Bu tür etkinlikler, göçmenlerin dijital platformlarla sınırlı kalmadan fiziksel bağlarını da güçlendirmelerine olanak tanımaktadır.

Yüz yüze etkinliklerin, bireylerin sosyal bağlarını güçlendirirken aynı zamanda kültürel uyumu da teşvik ettiği anlaşılmıştır. Özellikle kültürel festivaller, yerel etkinlikler ve topluluk buluşmaları gibi organizasyonlar, göçmenlerin hem kendi kültürlerini paylaşmalarına hem de ev sahibi toplumun kültürel normlarını öğrenmelerine yardımcı olduğu görülmüştür. Bu tür etkinlikler, bireylerin fiziksel sosyal bağlarını derinleştirirken dijital bağımlılığın etkilerini azaltacağı düşünülmektedir (Dekker & Engbersen, 2014).

Topluluk etkinliklerinin bir diğer avantajı, bireylerin sosyal becerilerini geliştirme fırsatı sunmasıdır. Yüz yüze iletişim gerektiren bu tür ortamlar, göçmenlerin kendilerini ifade etme yeteneklerini geliştirmelerine ve sosyal özgüvenlerini artırmalarına yardımcı olabilecek yöntem olarak kullanılmaktadır. Örneğin, bir diaspora grubu etkinliğinde bireyler hem anavatanlarına bağlılıklarını sürdürme hem de ev sahibi toplumla etkileşim kurma fırsatını elde eder. Bu tür bir etkileşim, kültürel uyum süreçlerini hızlandırabilir (Berry, 1997). Yüz yüze iletişim etkinlikleri, bireylerin fiziksel sosyal çevrelerini genişletmesine olanak tanıdığı düşünülmektedir. Çevrim içi platformlardan yüz yüze buluşmalara geçiş, bireylerin dijital bağımlılıklarını kontrol altına almalarını sağlarken, topluluk içinde daha sağlam bağlar kurmalarına olanak tanımaktadır. Bu tür etkinliklerin, sosyal sermayenin artırılmasına ve bireylerin topluluk içinde daha aktif bir rol oynamasına katkı sağladığı düşünülmektedir (Ellison et al., 2011).

3.3.3. Dijital Detoks Programları

Dijital bağımlılıkla mücadelede önerilen bir diğer strateji, bireylerin çevrim içi aktivitelerden belirli sürelerle uzak durmasını teşvik eden dijital detoks programlarıdır. Ellison ve arkadaşları (2011), dijital detoks programlarının bireylerin sosyal ilişkilerini yeniden inşa etmesine olanak sağladığını ve yüz

yüze iletişim süreçlerini artırdığını belirtmektedir. Göçmen toplulukları için dijital detoks etkinlikleri, bireylerin sosyal medya kullanımını sınırlandırarak topluluk etkinliklerine katılımını teşvik edebilir.

Dijital detoks programları, bireylerin farkındalık geliştirmesini sağlayarak dijital araçlara bağımlılık düzeylerini azaltabilir. Örneğin, haftalık "teknolojisiz gün" etkinlikleri veya açık hava aktiviteleri, bireylerin yüz yüze iletişime daha fazla odaklanmasına olanak tanımaktadır. Bu programlar, bireylerin dijital araçlardan uzaklaşarak sosyal bağlarını güçlendirmelerine yardımcı olmaktadır (Turkle, 2015).

Detoks programlarının bir diğer avantajı, bireylerin dijital araçlarla ilişkilerini daha sağlıklı bir düzeye taşımasını sağlamaktır. Bu tür programlar, bireylerin çevrim içi ve çevrim dışı yaşamları arasında bir denge kurmasına olanak tanımaktadır. Özellikle göçmenler için tasarlanan dijital detoks etkinlikleri, topluluk içinde sosyal bağların yeniden inşa edilmesine önemli katkılar sağlayabilir (Casilli, 2017). Bu bağlamda dijital detoks programları, bireylerin dijital bağımlılığın neden olduğu sosyal ve psikolojik etkilerle başa çıkmalarını sağlayan araç görevi görmektedir. Bu programlar, göçmenlerin dijital platformlarda geçirdikleri zamanı sınırlandırarak, fiziksel sosyal çevreleriyle daha derin bağlar kurmalarını teşvik etmekte olduğu düşünülmektedir. Böylece, bireyler hem anavatanlarıyla bağlarını koruyabilir hem de ev sahibi toplumda daha sağlam bir sosyal ağ oluşturabilir (Gillespie et al., 2010).

3.3.4. Genç Göçmenlere Özel Programlar

Genç göçmenler, dijital teknolojilerin yoğun kullanımı ve sosyal entegrasyon süreçlerindeki zorluklar nedeniyle özel destek gereksinimleri duyan bir grup olarak öne çıkmaktadır. Dijital bağımlılık, özellikle gençler arasında psikolojik sorunlara ve sosyal izolasyona yol açarak entegrasyon süreçlerini karmaşıklaştırabilmektedir (Twenge et al., 2018). Bu bağlamda, genç göçmenlere yönelik özel programların tasarlanması hem dijital bağımlılıkla mücadelede hem de sosyal uyum süreçlerinin desteklenmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu programların, genç göçmenlerin hem dijital araçları bilinçli bir şekilde kullanmalarını teşvik edeceği hem de sosyal bağlarını güçlendireceği düşünülmektedir.

Dijital okuryazarlık eğitimleri, genç göçmenlerin dijital bağımlılık risklerini azaltmak için etkili bir yöntemdir. Przybylski ve arkadaşlarının (2021) çalışmasında, dijital araçların bilinçli ve dengeli kullanımı konusunda verilen eğitimlerin, genç bireylerin dijital bağımlılıktan kaynaklanan stres ve anksiyetelerini azalttığı belirtilmiştir. Bu tür eğitim programları, genç göçmenlere dijital araçların yalnızca eğlence veya sosyal medya için değil, aynı zamanda eğitim, mesleki gelişim ve toplumsal katılım için de kullanılabileceğini öğretmeyi hedeflemektedir. Özellikle çevrim içi mentorluk programları, genç göçmenlerin hem akademik hem de sosyal yaşamlarında rehberlik almalarına olanak sağlayarak entegrasyon süreçlerini hızlandırabilir (Keles et al., 2020). Bunun yanı sıra, genç göçmenlere yönelik yüz yüze iletişim odaklı topluluk etkinlikleri de sosyal bağların güçlenmesine katkıda bulunabilir. Gillespie ve arkadaşlarının (2010) çalışmasında, diaspora topluluklarının düzenlediği yüz yüze etkinliklerin genç bireylerin toplumsal aidiyet duygusunu artırdığı ve sosyal izolasyonu azalttığı ifade edilmiştir. Örneğin, genç göçmenlere yönelik spor etkinlikleri, kültürel festivaller veya ortak proje çalışmaları, hem bağımlılıkla, dolayısıyla dijital bağımlılıkla mücadelede hem de ev sahibi toplumla bağların güçlenmesinde etkili olabilir. Bu tür etkinlikler, gençlerin sosyal becerilerini geliştirmelerine ve fiziksel etkileşim yoluyla güven kazanmalarına olanak tanımaktadır (Berry, 1997). Ayrıca, dijital detoks programları, genç göçmenlerin çevrim içi aktivitelerden belirli sürelerle uzaklaşmalarını teşvik ederek, fiziksel sosyal bağlarını yeniden inşa etmelerine yardımcı olabilir. Ellison ve arkadaşlarının (2011) çalışmasında, dijital detoks uygulamalarının bireylerin yüz yüze etkileşimlerini artırdığı ve yalnızlık hissini azalttığı belirtilmiştir. Genç göçmenlere yönelik bu tür programlar, teknoloji kullanımını sınırlandırırken, toplumsal uyumu artıran yüz yüze aktiviteleri teşvik edebilir. Örneğin, "teknolojisiz gün" etkinlikleri veya grup içi doğa yürüyüşleri gibi uygulamalar, genç bireylerin sosyal bağlantılarını fiziksel etkileşimle güçlendirebilir.

SONUÇ

Göçmenlerin dijital araçları daha verimli kullanmalarını sağlamak için çevrim içi etkinlikleri yüz yüze etkinliklerle dengeleyen hibrit programlar düzenlenebilir. Örneğin, çevrim içi olarak planlanan sosyal medya grubu etkinliklerinin, belirli zamanlarda yüz yüze buluşmalara dönüştürülmesi teşvik edilebilir. Bu programlar, bireylerin sadece dijital ortamda değil, fiziksel çevrede de güçlü sosyal bağlar kurmalarını destekler. Ayrıca, ev sahibi toplumun kültürel etkinliklerine katılımı artıracak etkinlikler planlanabilir. Göçmen toplulukları için dijital araç kullanımını düzenleyen yerel politikalar geliştirilebilir. Örneğin, dijital araçların faydalarına ve zararlarına dikkat çeken rehber kitapçıklar veya sosyal medya kampanyaları hazırlanabilir. Ayrıca, topluluk liderleri ve diaspora grupları tarafından rehberlik sağlayacak platformlar oluşturulabilir. Bu, özellikle genç göçmenlerin dijital bağımlılıktan uzak durmasını sağlamak için etkili bir yol olabilir. Göçmenlere, yüz yüze iletişim becerilerini geliştirecek sosyal etkileşim odaklı eğitimler sunulabilir. Bu modüller, bireylerin ev sahibi toplumda daha iyi uyum sağlamalarına ve kültürel normları öğrenmelerine yardımcı olabilir. Örneğin, “sosyal beceriler geliştirme” atölyeleri ve “kültürel farkındalık” eğitimleri düzenlenerek, bireylerin yalnızca dijital araçlara bağımlı kalması yerine sosyal bağlarını güçlendirmeleri sağlanabilir. Göçmenler için dijital araç kullanımını sınırlandırmayı hedefleyen dijital detoks programları oluşturulabilir. Bu programlar, bireylerin belirli sürelerle dijital araçlardan uzak durmalarını ve yüz yüze sosyal etkinliklere katılmalarını teşvik eder. Örneğin, haftalık “teknolojisiz gün” etkinlikleri veya topluluk temelli açık hava aktiviteleri, bireylerin dijital bağımlılığını azaltmaya yardımcı olabilir. Dijital bağımlılığın etkilerini azaltmak için göçmenler, ev sahibi toplumun kültürel etkinliklerine ve geleneklerine daha aktif bir şekilde katılmaya teşvik edilebilir. Bu tür programlar, bireylerin yüz yüze sosyal bağlar kurmasını ve yeni topluma daha hızlı uyum sağlamasını sağlayabilir. Örneğin, yerel festivallere veya kültürel paylaşım etkinliklerine katılım hem göçmenler hem de yerel halk arasında bağları güçlendirebilir.

Dijital bağımlılığın risklerini ve dengeli kullanımın önemini vurgulayan toplumsal farkındalık kampanyaları düzenlenebilir. Bu kampanyalar, bireylerin dijital araçları nasıl bilinçli bir şekilde kullanabileceğini açıklayan içerikler içermelidir. Sosyal medya üzerinden yürütülecek bilinçlendirme kampanyaları, geniş kitlelere ulaşarak göçmenlerin ve toplumun diğer kesimlerinin farkındalığını artırabilir.

KAYNAKÇA

- Abrams, D., & Hogg, M. A. (1990). "Social Identity Theory: Constructive and Critical Advances." Harvester Wheatsheaf. https://books.google.com.tr/books/about/Social_Identity_Theory.html?id=hjZAAAAMAAJ&redir_esc=y.
- Abrams, D., & Hogg, M. A. (2004). Metatheory: Lessons from social identity research. *Personality and Social Psychology Review*, 8(2), 98–106. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0802_2
- Adıgüzel, O. H., Hepkon, Z. (2023). İki Dünya Arasında: Türkiye’deki Suriyeli Göçmenlerin Medya Kullanım Eğilimleri. *Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi Etkileşim*, (12),60-83. doi.org/10.32739/etkilesim.2023.6.12.214
- Androutsopoulos, J. (2016). Theorizing media, mediation, and mediatization. In N. Coupland (Ed.), *Sociolinguistics: Theoretical Debates* (pp. 282–302). Cambridge: Cambridge University Press. https://jannisandroutsopoulos.net/wpcontent/uploads/2019/12/androutsopoulos_2016_theorizing_media_mediation_and_mediatization.pdf. E. T. 11.10.2024.
- Alonso, A., & Oiarzabal, P. J. (Eds.). (2010). *Diasporas in the New Media Age: Identity, Politics, and Community*. Reno: University of Nevada Press. https://www.researchgate.net/publication/296408891_Diasporas_in_the_new_media_age_Identity_politics_and_community#fullTextFileContent.
- Andreassen, C. S., Torsheim, T., Brunborg, G. S., & Pallesen, S. (2012). Development of a Facebook Addiction Scale. *Psychological Reports*, 110(2), 501–517. <https://doi.org/10.2466/02.09.18.PR0.110.2.501-517>
- Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*. University of Minnesota Press.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 5–34. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>
- Binark, M., & Löker, M. (2011). *Dijital Medya ve Kültür*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210–230. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x>
- Casilli, A. A. (2017). *En attendant les robots: Enquête sur le travail du clic*. Seuil.
- Çoban, S. (2020). *Medya ve Göç: Kimlik, Mekân ve Aidiyet*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Dekker, R., & Engbersen, G. (2014). How social media transform migrant networks and facilitate migration. *Global Networks*, 14(4), 401–418. <https://doi.org/10.1111/glob.12040>
- Diminescu, D. (2008). The connected migrant: An epistemological manifesto. *Social Science Information*, 47(4), 565–579. <https://doi.org/10.1177/0539018408096447>
- Ellison, N. B., Steinfield, C., & Lampe, C. (2011). Connection strategies: Social capital implications of Facebook-enabled communication practices. *New Media & Society*, 13(6), 873–892. <https://doi.org/10.1177/1461444810385389>
- Gillespie, M., & Cheesman, T. (2010). Diasporas and communication: Global networks and local connections. *Global Networks*, 10(4), 461–478. <https://doi.org/10.1111/j.1471-0374.2010.00296.x>
- Granovetter, M. S. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360–1380. <https://doi.org/10.1086/225469>
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Anchor Books.
- Horst, H. A. (2006). The blessings and burdens of communication: Cell phones in Jamaican transnational social fields. *Global Networks*, 6(2), 143–159. <https://doi.org/10.1111/j.1471-0374.2006.00138.x>
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Keles, B., McCrae, N., & Grealish, A. (2020). A systematic review: The influence of social media on depression, anxiety, and psychological distress in adolescents. *International Journal of Adolescence and Youth*, 25(1), 79–93. <https://doi.org/10.1080/02673843.2019.1590851>
- Kraut, R., Patterson, M., Lundmark, V., Kiesler, S., Mukophadhyay, T., & Scherlis, W. (1998). Internet paradox: A social technology that reduces social involvement and psychological well-being? *American Psychologist*, 53(9), 1017–1031. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.53.9.1017>
- Komito, L. (2011). Social media and migration: Virtual community 2.0. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 62(6), 1075–1086. <https://doi.org/10.1002/asi.21517>
- Levitt, P. (2001). Transnational migration: Taking stock and future directions. *Global Networks*, 1(3), 195–216. <https://doi.org/10.1111/1471-0374.00013>
- Lim, S. S. (2016). *Mobile communication and the family: Asian experiences in technology domestication*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-94-017-7440-3>
- McGregor, J., & Siegel, M. (2013). Social media and migration research. *International Migration Review*, 47(4), 1190–1221. <https://doi.org/10.1111/imre.12080>
- McLuhan, M. (1964). *Understanding media: The extensions of man*. McGraw-Hill.
- Madianou, M., & Miller, D. (2012). *Migration and new media: Transnational families and polymedia*. Routledge.
- Nedelcu, M., & Wyss, M. (2016). 'Doing family' through ICT-mediated ordinary co-presence: Transnational communication practices of Romanian migrants in Switzerland. *Global Networks*, 16(2), 202–218. <https://doi.org/10.1111/glob.12110>
- Oxford English Dictionary. (2024). "Brain Rot." Retrieved from <https://corp.oup.com/news/brain-rot-named-oxford-word-of-the-year-2024/>
- Przybylski, A. K., Orben, A., & Weinstein, N. (2021). Digital screen time and mental health: Evidence from a decade-long study. *Psychological Science*, 32(4), 530–548. <https://doi.org/10.1177/0956797620969170>
- Sarı, H., & Yüksel, D. L. (2023). "Dijital yerli ve dijital göçmen" aile bireylerinin sosyal medya kullanım farkları." *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, 7(4), 175–192.
- Shin, D. H., & Dey, B. L. (2013). The effects of trust, security and privacy in social networking: A comprehensive model. *Telematics and Informatics*, 30(4), 381–392. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2013.04.003>
- Turkle, S. (2015). *Reclaiming conversation: The power of talk in a digital age*. Penguin Press.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1986). The social identity theory of intergroup behavior. In S. Worchel & W. G. Austin (Eds.), *Psychology of intergroup relations* (pp. 7–24). Nelson-Hall.
- Turner, J. C. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. Basil Blackwell.
- Twenge, J. M., Haidt, J., Joiner, T. E., & Campbell, W. K. (2018). Screen time and loneliness: Understanding the associations. *Developmental Psychology*, 54(3), 556–571. <https://doi.org/10.1037/dev0000427>
- Vertovec, S. (2004). Cheap calls: The social glue of migrant transnationalism. *Global Networks*, 4(2), 219–224. <https://doi.org/10.1111/j.1>

PESA INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

PESA ULUSLARARASI SOSYAL
ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

December 2024, Vol:10, Issue:2
e-ISSN: 2149-8385

Aralık 2024, Cilt:10, Sayı:2
ISSN: 2528-9950

Journal homepage: <http://dergipark.gov.tr/pesausad>

Doi:

OSMANİYE YEREL BASININDA GÖÇMEN TEMSİLİ -AKDENİZ GAZETESİ ÖRNEĞİ-*

Representation of Migrants in the Local Press of Osmaniye
-The Case of Akdeniz Newspaper-

Ümmü ARISAN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Ortadoğu ve Göç Araştırmaları Ana Bilim Dalı, Ortadoğu ve Göç Yüksek Lisans Programı,
ummuarisan@gmail.com. Orcid: 0009-0003-5616-2666

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:
Geliş: 23 Ekim 2024
Kabul: 6 Aralık 2024

Anahtar Kelimeler:
Göçmen Temsili, Osmaniye,
Göstergebilim, Yerel Gazete

© 2024 PESA Tüm hakları saklıdır

Öz

Türkiye jeopolitik konumu gereği göç güzergahında olması nedeniyle literatürde transit ülke olarak kabul edilmiştir. Ancak Suriye’de başlayan iç savaş sonrasında Türkiye, yoğun bir uluslararası göçe maruz kalmıştır. Osmaniye ili de bu göç süresinden etkilenmiştir. Suriyeli göçmenler Türklerin yaşam dünyasına katılmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak da karşılıklı etkileşim süreci yaşanmıştır. Bunun kimi zaman olumlu kimi zaman da olumsuz sonuçları birçok alanda rahatlıkla görülebilir. Yaşanan karşılıklı etkileşimin boyutlarının görünür kılındığı alanlardan bir tanesi medyadır. Medya göçmenlere yönelik tavır, düşünce ve davranışları yansıtması bakımından önemlidir. Bu çalışmada Osmaniye’de yayınlanan Akdeniz Gazetesi örnekleme üzerinden göçmenlerin nasıl temsil edildiği ortaya koyulmuştur. Çalışmada Roland Barthes’in göstergebilim yöntemi seçilmiştir. 2012-2017 ve 2018-2022 olarak belirlenmiş olan zaman dilimlerinde Akdeniz Gazetesi’nde yayınlanan yazılar karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda Akdeniz Gazetesi’nde 2012-2022 yılları arasında göçmenlerin temsil edilme biçimlerinin değişiklik gösterdiği ortaya çıkmıştır. 2012-2017 yılları arasında Suriyeli göçmenler “yardıma muhtaç, mazlum” şeklinde temsil edilirken; 2018-2022 yılları arasında ise “kaçak, düzensiz ve suçlu” göçmenler olarak temsil edildiği ortaya çıkarılmıştır.

ARTICLE INFO

ABSTRACT

* Bu çalışma, 30-31 Ekim 2024 tarihlerinde Sakarya Üniversitesi ICOMS 4.Uluslararası İletişim Bilimleri Sempozyumu’nda sunulan özet bildirinin genişletilmiş halidir.

Article History:

Received: 23 October 2024

Accepted: 6 December 2024

Keywords:

Migrant Representation,
Osmaniye, Semiotics, Local
Newspaper

© 2024 PESA All rights reserved

Due to its geopolitical location, Türkiye is often described in the literature as a transit country on migration routes. However, following the onset of the Syrian civil war in 2011, Türkiye has experienced a significant influx of international migrants. One of the provinces affected by this migration process is Osmaniye. Syrian migrants have become part of the daily lives of Turkish society, leading to a process of mutual interaction. This interaction has sometimes yielded positive outcomes and, at other times, negative consequences, which are evident across various domains. One of the key areas where the dimensions of this mutual interaction become visible is the media. The media holds significant importance as it reflects attitudes, thoughts, and behaviors towards migrants. This study analyzes how migrants are represented in the local media, focusing on the example of Akdeniz Newspaper, which is published in Osmaniye. The study employs Roland Barthes semiology method. It examines two distinct time periods, 2012-2017 and 2018-2022, comparing articles published in Akdeniz Newspaper during these intervals. The analysis reveals a notable shift in the representation of migrants in Akdeniz Newspaper between 2012 and 2022. During the 2012-2017 period, Syrian migrants were primarily portrayed as “needy and oppressed”. However, in the 2018-2022 period, this portrayal shifted towards representing migrants as “illegal, irregular, and criminal”. This study aims to shed light on the transformation of migrant representations in local media, providing insights into the relationship between societal perceptions and media narratives.

GİRİŞ

Göç insanların veya toplulukların hem kendi istekleriyle hem de kendi iradeleri dışındaki gelişmelerin bir sonucu olarak gerçekleşen bir süreç olarak tanımlanabilir. Göç bireysel olabildiği gibi kitlesel bir dalga şeklinde yaşanabilmektedir (Ekici ve Tuncel, 2016: 14). Savaşlar, iç isyanlar, ekonomik gelişmeler göçe neden olmaktadır. Son yirmi yılda Ortadoğu'nun iç savaş yaşayan ülkelerinden Avrupa'ya doğru büyük bir göç dalgası yaşanmıştır (Efe, 2018: 17). Bunun sonucu olarak birçok farklı toplumda toplumsal yapıda önemli dönüşümler meydana gelmektedir (Tezcan, 2023). Kültürel karşılaşma veya farklı kültürlerin karşılaşması mevcut toplumsal yapıyı dönüştürmektedir.

2010 yılı dünya siyasi tarihi ve Ortadoğu ülkeleri açısından önemli bir kırılmaya şahitlik etmiştir. Arap Baharı olarak isimlendirilen olaylar sadece Ortadoğu'da değil dünyanın pek çok farklı ülkesinde yansıma bulmuş olup yoğun bir göç hareketliliğine neden olmuştur (Türkeş ve Kılıç, 2018: 2). Arap Baharı'ndan sonra başlayan Suriye İç Savaşıyla birlikte Türkiye'ye gelen göçmen sayısı artmıştır. Türkiye, Suriyeli göçmenlere yönelik açık kapı politikası izleyerek 29 Nisan 2011 tarihinde Suriye'den Türkiye'ye ilk göç akınının başlamasına zemin hazırlamıştır. Türkiye'nin açık kapı politikası Esed yönetiminin barışçıl taleplere karşı direnemeyeceği varsayımı üzerinde inşa edilmiştir ancak çatışmalar bir iç savaşa dönüşmüştür (Karasu, 2018: 29). Göç süreci hem göçmenler hem de ev sahibi topluluk açısından dinamik bir süreç olarak her iki toplulukta çeşitli değişim ve dönüşümlere sebep olmaktadır (İnan, 2013). Göçmenler geldikleri ilk yıllarda misafir ve geçici olarak kabul edilmiştir. Ancak son yıllarda Türk toplumu tarafından kalıcı oldukları içselleştirilmeye başlanmıştır (Akin ve Bozbaş, 2020: 50). Türkiye Göç İdaresi Başkanlığı'nın yayınladığı verilere göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sayısı 2012 yılında 14.237 iken 26.09.2024 tarihinde 3.090.975 kişi olmuştur (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024).

Göçmenleri temsil etmede medya önemli bir konuma sahiptir. Türkiye'ye gelen göçmenler medyanın ve haber sitelerinin konusu haline gelmiştir. Medyanın haberlerde sunduğu göçmen temsili aynı zamanda toplumun da göçmene bakış açısını şekillendirmektedir. Ya da tersi şekilde toplumun

göçmene bakışı medyada kendisine bir temsil bulmaktadır (Varol, 2023: 93). Suriyeli göçmenler, haberi oluşturan aktörler olarak haberlerin kaynağı olarak tarif edilebilir. Bu nedenle haberlerde durum tanımlayıcısı olarak seçilen aktörler, Suriyeli göçmenlerin hangi şekilde sunulduklarını da yansıtmaktadır (Şen, 2017: 37). Bu çalışma tam olarak bu sunumun, yerel bir medya organı olan yerel bir gazetede nasıl temsil edildiğine odaklanmıştır.

Metinde Roland Barthes'ın göstergebilimsel yöntemi kullanılmıştır. Göstergebilim, sadece doğal dile değil dil dışındaki dizgeleri de dilin özel bir dizgesi olarak görür, gösterge ise dizgeleri betimlemekte ve dizgelerin kurdukları bağıntıları çözümlenmektedir (Sönmez ve İşeri, 2024: 250). Osmaniye'nin yerel medyası olan Akdeniz Gazetesi'nde göçmenlerin temsil edilişi, göçmenlerin nasıl algılandığına dair bir fikir sunmaktadır. Bu amaçla çalışmada Osmaniye'de yayınlanan ve yerel bir gazete olan Akdeniz Gazetesi örneklemini üzerinden göçmenlerin nasıl temsil edildikleri ele alınmıştır. 2012-2022 yılları arasındaki göçmenlerle ilgili yapılan haberler çalışmaya dahil edilmiştir. 2012-2017 yılları arası ve 2018-2022 yılları arası karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilip yorumlanmıştır.

1. OSMANİYE'YE SURİYE'DEN YAPILAN GÖÇLER

Göç kavramını ulusal sınırlar içinde ya da uluslararası bir sınırı geçerek yapılan yer değiştirme hareketi olarak tanımlamak mümkündür. Göç süresine, yapısına bakılmaksızın insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir (Uluslararası Göç Hukuku: Sözlük, 2009). Dünyada göçler, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel, güvenlik ve doğal nedenlerine göre ele alınabilmektedir (Günay ve ark., 2017: 39). Göçlerin yaşanmasının bir nedeni olarak karşımıza savaşlar çıkmaktadır. Özellikle Arap Baharı ve Suriye İç Savaşı'nın yaşanması göçmen sayısında bir artışa yol açmıştır. Suriye'den gelen kitlesel göç dalgasıyla birlikte hem göç eden kişiler hem de göçe muhatap olan Türk halkı toplumsal değişim süreci yaşamaktadır (Akın ve Bozbaş, 2020: 50). Türkiye, yaşanan Suriye iç savaşından sonra düzensiz göçmenlere, sığınmacılara ve insan ticareti mağdurlarına, ülkesinden ekonomi veya güvenlik nedeniyle kaçan milyonlarca kişiye ev sahipliği yapmıştır (Güler, 2021: 229). Bunun sonucu olarak da Türkiye, ikamet eden oldukça Suriyeli göçmenlerin uyum süreçlerini çözmek durumunda kalmıştır.

Göçmenler gelirken kendi kültürleriyle birlikte gelmekte ve karşılaştıkları kültürle de yeni bir sosyalleşme sürecine kapı aralamaktadır. Gelen göçler farklı kültürler arasında sancılı olurken benzer kültürler arasında daha kolay biçimde yaşanmaktadır (Karakaya, 2020: 122). Göçmenler, sadece coğrafya değiştirmekle kalmaz kendi kültür ve değerlerini de yanlarında getirirler. Nitekim ferdi davranışlarının değerler ekseninde biçimlendiği ve ortaya konulduğu bir gerçektir (Ekşi, Ulusoy ve Toprak, 2018). Kültürel etkileşimle birlikte göçmenler kendi kültür ve değerleri ile birlikte yeni yaşamlar inşa edilmesine yol açmaktadır (Yeter, 2018: 122). Türklerin ve Suriyeli göçmenlerin birlikte yaşam kültürü geliştirebilmeleri için süreç içinde olumlu şekilde birbirlerine bağlanmaları, kendilerini yeni toplumla özdeşleştirmeleri gerekmektedir (Şahin ve Eşici 77). Suriyeli göçmenlerin yaşamak için geldikleri şehirlerin kültürleri de bu anlamda önemlidir.

Coğrafi konumu gereği büyük şehirlere yakın olan Osmaniye, göçmenler için cazip bir yerleşim yeridir. Osmaniye'ye göçmenlerin gelmesiyle birlikte Osmaniye'nin Cevdetiye ilçesinde bir kamp kurulmuştur. Bu kampta Suriyeli göçmenler ekonomik ve sosyal olarak kendilerine ait bir yaşam tarzı oluşturmuşlardır. Cevdetiye kampının merkeze yakın olması ve bu bölgeye ulaşımın kolay şekilde sağlanmasından dolayı Osmaniye'liler ve Suriyeli göçmenler arasındaki kültürel etkileşim daha canlı olmaktadır (Doğaner, 2021: 28). Bunun bir yansıması olarak Osmaniye'de yaşayan göçmenlerin şehrin merkezinde ve mahalle aralarında yoğun şekilde konumlandıkları gösterilebilir (Ersoy ve Ala, 2019: 1352). Demir ve Ceylan çalışmasında (2022: 50) Suriyeli kişilerin İstiklal, Kurtuluş, Selimiye, Rahime Hatun, Kazım Karabekir, Mareşal Fevzi Çakmak, Cumhuriyet, Rızaiye, Mimar Sinan mahallelerinde yoğunlukta olduklarını, genele bakıldığında ise şehrin tüm mahallelerinde ikamet ettiklerini belirtmiştir. Toplamda Osmaniye'de 07.11.2024 tarihi itibarıyla kayıtlı Suriyeli sayısı 39.379 kişidir (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2024).

2. MEDYADA GÖÇMEN TEMSİLİ

Medya, kültürü geliştirir ve yaşatır, bireylerin kişilik gelişimlerine katkı sağlar. Bunun tersine olarak ulusal kültürü zayıflatıp bireylerin kişilik gelişimlerini bozucu nitelikte bir etki de yapabileceğine sahiptir (Arslan, 2004: 11). Medyada sunulan haber içerikleri, belirli toplumsal grupların geliştirdiği söylemin veya egemen ideolojinin dışı vurumunu da yansıtmaktadır. Başka bir deyişle bir haberin gerçekliği ideolojik süzgeçten geçirilerek düzenlenebilmektedir (Göker ve Keskin, 201: 234). Medya temsilinde çoğunlukla anlatılar veya imajlar kullanılır. Görsel imajlar sosyal medya ve bloglar gibi içerikler üzerinden de sunulabilmektedir. Temsil içeriğinin yeniden inşasını anlatmaktadır ve gerçekliğin tamamen kendisi değildir (Ayhan ve ark. 2018:192). Türkiye’de göçmen temsiline yönelik yapılan çalışmalar ise göçmenlerin algılanışlarını göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Bu konuda birçok çalışmanın yapıldığı da bilinmektedir.

Tiryaki (2022) *Türk Basınında Göçmen, Sığınmacı ve Mülteci Haberleri Üzerine Bir İnceleme* isimli çalışmasında gazete incelemeleri yaparak göçmenlere yönelik algıları ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Çalışmasında gazetelerin kendi ideolojik yaklaşımlarına göre haberleri yansıttıklarına ve objektiflikten uzak şekilde haber yaptıklarına dikkat çekmiştir. Göçmenler söz konusu olduğunda bu tutumların ve haber dilinin çok önemli olduğu bir kez daha anlaşılmaktadır.

Şen (2017) *Bir ‘Öteki’ Olarak Mülteciler: Suriyeli Mültecilerin Anaakım ve Alternatif Medyada Temsili* isimli çalışmasında Suriyeli mültecilerin anaakım ve alternatif medyada temsiline odaklanmıştır. Çalışmada anaakım medyada yayınlanan haberlerde mülteciler toplumsal bir sorun olarak değerlendirildiğini ortaya koymuştur. Alternatif medyada ise mevcut gerçekliğin asıl sorunlar bağlamında değerlendirildiğini ve sorunların kaynağı ne ise onun ön plana çıkarılmaya çalışıldığını ifade etmiştir. Görüldüğü gibi göçmenlerin nasıl sunuldukları iktidar biçimiyle doğrudan ilişkilidir.

Göktuna Yaylacı’nın (2017) *Eskişehir Yerel Basınında “Mülteciler” ve “Suriyeliler”* isimli çalışmasında mülteciler ve Suriyelilere yönelik algının nasıl olduğunu araştırmıştır. Çalışmada Suriyelileri mağdur olarak tanımlayan, yardım edilmesi gereken kişiler olarak gören haber sayılarının yoğunlukta olduğuna ulaşılmıştır. Suriyelilere yönelik yapılan eleştiri içerikli haberlerde ise dışlayıcı, ötekileştirici ve düşmanca bir dil kullanıldığı belirtilmiştir.

Türk (2019), *Batman Yerel Basınında Göçmenlerin Temsili Üzerine Bir Analiz* isimli çalışmasında Batman yerel basınında göçmenlerin temsiline yönelik bir çalışma yapmıştır. Çalışmada yerel basının göçmenlere yönelik olumlu temsiller oluşturduğu ve yapılan haber içeriklerinin yoğun şekilde benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Haber içeriklerinde ilk yıllarda sıklıkla mağduriyetler üzerinden temsiller son yıllarda ise uyum süreçleriyle ilgili temsillerin yoğunlaştığına yönelik bulgulara ulaşılmıştır.

Livberber (2021), *Suriyeli Sığınmacıların Türk Basınında Temsili: Haberler Üzerine Eleştirel Bir Analiz* isimli çalışmasında gazete haberlerinde Suriyeli sığınmacıların nasıl temsil edildiğine odaklanmıştır. Sığınmacılar biz, onlar/öteki kategorisinde temsil edilmektedir. Biz kategorisinde ortak kimliğe dahil edilirler, öteki kategorisinde bize muhtaç kimseler olarak temsil edilmektedirler. Çalışmada ulaşılan bir diğer sonuç ise sığınmacıların hem suçlu hem de kurban/ mağdur olarak temsil edildikleridir. Buna dönük sonuçlar ilerleyen bölümlerde açık bir şekilde görülmektedir.

Literatürde göçmenler ya bir sorun kaynağı ya da yardım edilmesi gereken kişiler olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda göçmenlerin temsiline dair çalışmalarda açığa çıkan şey göçmenlerin yerlilere göre bir var oluşa sahip oldukları yönündeki güçlü bir düşüncedir. Bu düşünce tüm çalışmaların ortak bir şekilde ortaya çıkardığı bir hakikattir.

3. ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Çalışma, Osmaniye ilinde yaşayan göçmenlere ilişkin yerel gazetede yer alan haberlerin incelenerek, göçmenlerin nasıl temsil edildiğini soruşturmaktadır. Nitel desende hazırlanan çalışma da göçmenlerin nasıl temsil edildiği açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Nitel araştırma bireysel özelliklerin farklı ve derin anlamlarına ulaşmaya çalışır. Nitel araştırma büyük örneklem yerine daha küçük çalışma

gruplarının derin ve özellikli verilerine odaklanır (Baltacı, 2019: 369). Aynı zamanda göç üzerine yapılan nitel çalışmalara bakıldığında bazı sorunların olduğu ve bu sorunların farkında olmanın gerekliliği de açıktır (Güloğlu, 2021).

Bu çalışmada örneklem olarak Osmaniye’de yayınlanan yerel bir gazete olan Akdeniz Gazetesi seçilmiştir. Akdeniz Gazetesi seçilirken 2012-2022 yılları arasındaki arşivlerinin saklanmış olması, aktif şekilde yayın hayatına devam etmesi hususlarına dikkat edilmiştir. Suriyeli göçmenlerin kitleler halinde Türkiye’ye göç etmeleri 2011 yılında başlamıştır ancak Akdeniz Gazetesi’nde haber konusu olmaları 2012 yılında olmuştur. Analizler yapılırken 2012-2017 ve 2018-2022 yılları arası karşılaştırmaya tabi tutulmuştur. Yıl ayırımında 2018 yılının kırılma noktası olarak alınmasındaki temel neden 2018 yılının Haziran ayında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimidir.

Akdeniz Gazetesi’nin arşivine girilerek tüm yayınlar incelenip göçmenlerle ilgili yapılan yayınlara erişilerek veriler elde edilmiştir. Gazeteler incelenirken göçmen, Suriyeli, mülteci, sığınmacı, göç, Suriye iç savaşı kavramlara odaklanılmıştır. Haberler tespit edilip transkripsiyonu yapılarak tek bir belge haline getirilmiştir. Yazıya geçirilen haberler Maxqda 2020 programına aktarılıp kodlamalar yapılmıştır. Oluşturulan kodlar 14 kategori şeklinde gruplandırılmıştır. Gruplandırılan kategoriler 4 tema haline getirilmiştir. Bu temalar; göçmenlerin nitelendirilme biçimi, siyasi söylem teması, güvenlik açısından problem olan göçmenler ve göçmenlerin kültürel bağlantıları temasıdır. Metnin yazımı da bu başlıklar bağlamında dizayn edilmiştir.

Çalışmanın verileri Roland Barthes’ın göstergebilim yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Göstergebilim temelde metinlerin çözümlenmesine odaklanmaktadır. Metin, göstergebilimin konusuna giren her şey olarak görülmektedir. Göstergebilim görünen anlamın dışındaki anlama odaklanır ve anlamı parçalara ayırır (Civelek ve Türkay, 2020: 772). Göstergebilimsel analiz yapılırken verilen mesaj ortaya koyulur aynı zamanda görünenin arkasında olan anlamı da ortaya koymaya olanak sağlanmaktadır. Göstergebilim derin anlama ulaşmaya çalışır ve anlamın nasıl inşa edildiği üzerinde durmaktadır (Civelek Oruç ve Türkay, 2018: 313). Göstergebilimin önemli alanlarını düz ve yan anlam bölümleri oluşturmaktadır. Düzanlam ve yan anlamlar Roland Barthes’ın kuramına dayanmaktadır. Göstergebilimin amacı, anlamları ortaya çıkarmak ve anlamlı bütünü çözümlenektir. Göstergebilimde önemli olan verilerin nasıl işlendiğini nasıl kullanıldığını sorgulamaktır (Aydın, 2016). Göçmen temsiline odaklanan bu çalışmada da yapılan haberler derin ve düz anlamları açısından yorumlanmıştır. Karşılaştırma yapmayı amaçlayan çalışmada yapılan tematik analiz derin ve düz anlam açısından 2018 öncesi ve sonrası olacak şekilde tartışmaya açılmıştır. Böylece yaşanan değişimleri temsil üzerinden görme fırsatı elde edilebilir.

4. GÖÇMENLERİN AKDENİZ GAZETESİ’NDE TEMSİLİ

4.1. Göçmenlerin Nitelendirilme Biçimi

Maxqda programında yapılan analiz neticesinde ilk temanın göçmenlerin nasıl nitelendiğine yönelik kodlardan oluştuğu görülmüştür. Literatürde de göçmenler hakkında tam bir ağız birliği görülmemektedir. Göç eden bireylerin göçmen mi, sığınmacı mı, geçici koruma altındaki kişiler mi oldukları konusunda farklı tanımlamalar bulunmaktadır (Güloğlu, 2022). Bu başlık altında önce analitik olarak 2018 öncesi ve sonrası verilerle yorumlar geliştirilmiştir. Genel olarak yardıma muhtaç şekilde temsil edilmiş, zor koşullarda yaşam mücadelesi verdikleri ve ancak yardım sayesinde hayatta kalabilecekleri haberlerde sıklıkla ifade edilmiştir.

4.1.1. 2012-2017 Yılları Arası Göçmenlerin Nitelendirilme Biçimi

Haberlerde Suriyeli göçmenler mülteci, misafir, sığınmacı, kardeş ve göçmen şeklinde tanımlanmışlardır. Bu tanımlardan özellikle misafir nitelemesinin kullanılmasında Suriyeli göçmenlerin isteklerinin önemli olduğu ve göçmenlerin gönüllerinin hoş tutulması gibi bir düşüncenin hâkim olduğu söylenebilir.

“Muhtarlarımızdan beklentimiz kamp yönetimi ile birlik ve beraberlik içerisinde hareket etmeleri ve burada barınan Suriyeli misafirlerimizin sorun ve taleplerini yönetime, yönetimin Suriyeli misafirlerimizden beklentilerini de onlara iletmeleridir. Tabiri caizse arada bir köprü vazifesi görmelerini istiyoruz diye konuştu” (1 Kasım 2017).

Siğınmacı adlandırması ise Türkiye'nin savaştan kaçanlar için bir kurtuluş olarak görüldüğü yönünde bir yaklaşım ile ifade bulunmuştur. Ayrıca 'siğınmacı' nitelemesi kurulan çadır kentlerde yaşayan göçmenlere yönelik yapılan haberlerde sıklıkla kullanılmıştır.

“Suriye'deki savaştan kaçarak Osmaniye'ye gelen siğınmacıların barındığı konaklama tesisinde 9200 kişi misafir ediliyor. 2012 yılının yaz aylarına Suriye'deki çalışmaların artmasıyla ülkelerinden kaçarak Türkiye'ye siğınan mültecilerin bir kısmı Osmaniye'de kurulan konaklama tesisleri yerleştirilmeye başlandı” (9 Nisan 2014).

Haber metninde Türkiye'ye siğınan Suriyeliler şeklinde bir ifade geçmektedir. Görüldüğü gibi Suriyeli göçmenler savaştan kaçıp Türkiye'ye sığındıkları için siğınmacı olarak ifade bulunmaktadır. Bu bağlamda vatansızlık ya da kaçak gibi sonraki niteleme süreçlerinin de hazırlandığı tahmin edilebilir. Bunun yanı sıra metinde ifade bulan Suriyelilerin sayıları, kurulan çadır kentin kapasitesi, alanı ve diğer özellikleri ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Boztepe'ye (2017) göre, haberlerde verilen sayısal verilerin mültecilerin artan sayısının bir tehdit unsuru olabileceklerini ve göçmenlerin olumsuz şekilde temsil edilmelerine neden olmaktadır.

“Ülkelerindeki olaylardan kaçarak Türkiye'ye siğınan ve Osmaniye'nin Cevdetiye beldesindeki konaklama tesisine yerleştirilen Suriyeli sayısının 7723'e ulaştığı bildirildi. Osmaniye Valiliğinden yapılan yazılı açıklamada 2012 çadır kapasiteli konaklama tesisindeki çadırların üç tanesinin boş olduğu tesisteki Suriyeli Türkmen kökenli ailelerden oluşan oluştuğu belirtildi” (4 Nisan 2013).

Haberin (4 Nisan 2013) düz anlamında, Suriyeli göçmenlerin nüfusları sayısal olarak belirtilmiştir. Bu, somut bir veri sunarak, göçmenlerin Türkiye'deki sayısını ve bu durumun boyutunu aktarıyor. Yan anlamda ise, göçmen nüfus artışı, hem mevcut toplumsal dinamikler üzerinde bir baskı oluşturabilir hem de bazı kesimlerde göçmenlere karşı olumsuz bir tutum gelişmesine yol açma ihtimalini de içinde barındırmaktadır.

Göçmenler yardım yapılan kişiler olarak dile getirilmiştir. Bu anlamda zor durumda olan, ihtiyaçları olan kişiler olarak göçmenler nitelendirilmiştir. Göçmenin bu şekilde sunumu onlara yönelik bir yardım çağrısını da ifade etmektedir. Nitekim birçok haberde yardım yapan kurum ve kuruluşlar adları ile zikredilmiştir. Ayrıca sıklıkla yardım miktarı da ve türü de yazılmıştır.

“Suriyeli kardeşlerimiz her şekilde ülkelerini geride bırakarak ülkemize gelmek zorunda kaldılar. Burada da zorla yaşam koşullarında ayakta durmaya çalışıyorlar sadece toplum devletimizin değil sivil toplum kuruluşları ve halkımızın da yardımına ihtiyaçları var” (16 Ocak 2015).

Suriyeli göçmenlerin Müslüman olmaları üzerinden kurgulanan haberlerde yapılan yardımlar ensar- muhacir düşüncesiyle ele alınmıştır. Allah'ın rızasını gözetmek, mazlumun yanında olmak benimsenen temel amaç olmuştur.

“İhtiyaç doğrultusunda yaptığımız çalışmalar dahilinde bu seferde 27 ton su desteğinde bulunuyoruz. Allah yardımlarımızı kabul etsin. Müslüman kardeşlerimiz bizim canımızdır, oralar bizim topraklarımızdır. Onlar bizim soydaşlarımızdır. Çorbalarımızdan, ekmeğimizden, yiyeceklerimizden artırarak bundan sonrada daha fazla yardım yapmaya çalışacağız” (10 Mart 2016).

Yayınlanan haberin (10 Mart 2016) düz anlamında, yapılan yardımların önemi vurgulanıyor. Bu, muhtaç olan kişilere yardım etmenin, toplumsal dayanışmanın ve insani değerlerin ön planda olduğunu gösteriyor. Yan anlamda ise, yardımın belli şartlara bağlı olduğu ve bu şartların soydaşlık ve dini benzerlik gibi unsurlar üzerinden belirlendiği izlenimi ortaya çıkıyor.

Yapılan haberlerde ayrıca Suriyeli göçmenlerin bir kısmının çadır kentte, çadır kentin haricinde yaşayanların ise kent merkezinde kötü koşullarda yaşadıkları haberlerde belirtilmiştir. Türk (2019) çalışmasında, göçmenlerin kenar semtlerde kiraladıkları evlerde kaldığı, parklarda, yakınlarında olan kişilerin yardımlarıyla ve metruk halde bulunan evlere yerleşerek yaşam mücadelesi verdikleri dile getirilmiştir. Bu anlamda muhtaç nitelmesi meşrulaştırılmaktadır.

“Kent merkezinde, çoğunluğu kenar mahalle veya metruk binalarda ağır koşullar altında yaşamlarını sürdüren 15 binden fazla Suriyeli evlerine dönerek barış ve huzur içinde sevdikleriyle birlikte yaşamanın ümidiyle yeni yıla giriyor” (1 Ocak 2016).

Haberin (1 Ocak 2016) düz anlamında, Suriyeli göçmenlerin yaşam koşullarının olumsuz olduğu belirtiliyor. Bu durum, onların yaşam standartlarının düşük olduğunu ve bu koşulların iyileştirilmesi gerektiğini ortaya koyuyor. Yan anlamda ise, Suriyeli göçmenlerin kent merkezinde yaşamaları durumunda bile iyi şartlarda yaşamadıkları ve genellikle kötü, metruk yerlerde barındıkları vurgusu yapılıyor. Bu, göçmenlerin yaşam koşullarının sadece genel olumsuzluktan ibaret olmadığını ima ediyor. Bunun yanı sıra erken bir tarihte yardıma muhtaç, misafir ve din kardeşi olarak ifade bulan sığınmacıların geri dönmeleri gerektiğine dair bir ifade de derinden işlenmektedir.

4.1.2. 2018-2022 Yılları Arası Göçmenlerin Nitelendirilme Biçimi

2018 yılı ve sonrası süreçte Suriyeli göçmenlerin kardeş, mülteci, sığınmacı, misafir ve göçmen şeklinde nitelenmesine devam edilmektedir. Ancak yeni terimler de haber metinlerinde kendisine yer bulmaya başlamıştır: Kaçak ve düzensiz göçmen. İsimlendirmede hala net bir tanımın bulunmadığı farklı isimlendirmelerin kullanıldığı görülmektedir.

“Osmaniye’de polisin otoyol üzerinde yaptığı uygulamada, Suriye uyruklu 7 kaçak göçmen yakalandı. Göçmenlerin, Suriye sınırında Kilis ve Şanlıurfa üzerinden kaçakçılara kişi başı bin 500 dolar vererek ülkeye yasa dışı yollarla giriş yaptıkları öğrenildi” (26 Mart 2021).

2018 yılından itibaren Suriyeli göçmenlerle ilgili kandırılan, insan ticaretine konu edilen, kötü şartlarda taşınan kişiler olduklarına yönelik haberler yer almaya başlamıştır. Bu durum Suriyeli göçmenlerin algılanışında değişikliklerin olduğuna işaret etmektedir.

“Yasa dışı yollarla Türkiye’ye gelen 32 düzensiz göçmen insan kaçakçıları tarafından İstanbul diye Osmaniye’ye bırakıldı. Yabancı uyruklu şahıs sınır dışı edilmek üzere Malatya Geri Gönderme Merkezi’ne gönderildi” (24 Şubat 2022).

Suriyeli göçmenlerin yaşam şartlarıyla ilgili haberlerde onların zor durumda oldukları, savaş mağduru oldukları, desteklenmesi ve yardım edilmesi gereken kişiler oldukları belirtilmiştir. Pandır (2021) Suriyeli göçmenlerin mağdur olarak temsil edilmesinin, Türkiye’de bulunmalarının meşrulaştırılmasına ve bu sayede toplumda geçici bir kabul görmelerine zemin hazırladığına işaret etmiştir. Ancak haber metinlerinde göçmenlerin kabul görmelerinden ziyade Türkiye için ciddi bir sorun olduğuna işaret ettiğinden göç ile mücadeleye çağrıda bulunmaktadır.

“Savaşın başladığı günden bu yana eğitimden hayır hizmetlere kadar pek çok alanda Suriye halkına destek olan Türkiye Diyanet Vakfımız ağır kış şartlarında yaşam mücadelesi veren aileler için başladığı “Bir İyilik Sıcak Bir Yuva” kampanyası ile başta yetim ve engelli aileleri olmak üzere savaş mağduru ailelerin bir nebze de olsa yaşam standartlarını iyi hale getirmeyi amaçlamıştır” (2 Mart 2021).

2018-2022 yılları arasında haberler “Suriyeli göçmenler yardıma muhtaçtır, bizde yardımcı olmalıyız” düşüncesinde sunulmaya devam etmiştir. Ayrıca ‘yardım’a odaklanma devam etmektedir. Bu durum Suriyeli göçmenlere yönelik benimsenen tutumların nispeten değiştiğini bizlere göstermektedir.

“Yardım TIR’ının uğurlama programında konuşan İl Müftüsü ve TDV Şube Başkanı Ali Rıza Tahiroğlu, Allah bütün Osmaniyeli kardeşlerimizden razı olsun. Bu soğuk ve yağışlı kış mevsiminde sınır ötesinde aç ve açıkta olan kardeşlerimizi görmezlikten gelip sessiz kalamayız” (25 Şubat 2021).

Haberin (25 Şubat 2021) düz anlamında insani bir sorumluluk olarak yardım etmenin önemi ifade edilmekte ve toplumun bu konuda duyarlı olması gerektiği öne çıkarılmaktadır. Yan anlamda ise, aç ve açıkta olan ifadesiyle birlikte göçmenlerin mağduriyetlerine dair bir yaklaşım sergileniyor.

Suriyelilere yapılan yardımlar belirtilirken artık Türk vatandaşlarına da yardım yapıldığı vurgulanmıştır. Türklere yapılan yardımların aynı haber içeriğinde sunulması göçmenlere yapılan yardımların bazı kesimleri rahatsız ettiğini yansıtmaktadır. Bu rahatsızlığı gidermek için biz Türk halkına da yardım ediyoruz vurgusuyla toplumun kendi üyelerinin de desteklendiği ve bu şekilde denge sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir.

“Kahramanmaraş İHH olarak sadece Suriye’deki ihtiyaç sahiplerine ve yetim çocuklarımıza değil, Kahramanmaraş’ta ki ihtiyaç sahiplerine ve yetimlerimize de sürekli ve düzenli destek veriyoruz” (19 Şubat 2021).

Yayınlanan haberin (19 Şubat 2021) düz anlamında, herkese yardım etmeye ve destek olmaya çalışıldığı belirtiliyor. Bu, genel bir insani yaklaşım olarak topluma yönelik bir destek ve dayanışma ruhunu ifade ediyor. Yan anlamda ise, sadece Suriyelilere değil ifadesi, Suriyeli göçmenlere yapılan yardımın bazı kesimlerde rahatsızlık yarattığını ortaya koyuyor.

4.1.3. Göçmenlerin Nitelendirilme Biçimlerinin Dönemsel Karşılaştırması

Akdeniz Gazetesi’nde incelenen haber sayısı 2012-2017 yılları arasında 142 haberdir. 2018-2022 yılları arasında ise 89 tanedir. 2012-2017 yılları arası ve 2018-2022 yılları arasında yayınlanan haberlerde göçmenlerin yaşam şartlarıyla ilgili yapılan haberlerde belirgin bir farklılık yoktur. Göçmenler her iki yıl aralığında da zor ve kötü şartlarda yaşamlarını sürdüren kişiler olarak ele alınmışlardır. Göçmenlere yönelik mülteci, sığınmacı, göçmen isimlendirilmeleri kullanılmıştır. Temel farklılık yeni bir kavram olarak kaçak ve düzensiz göçmen isimlendirilmesinin kullanılmaya başlamasında ortaya çıkmıştır. Göçmenlere yapılan haberler içerik olarak benzerlik gösterir ancak nicel olarak değişiklikler yaşanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1: Göçmenlerin Nitelendirilme Biçimleri Teması Dönemsel Karşılaştırması: 2012-2017 ve 2018-2022

Kategori	2012-2017 Yılları Arası Kodlar	2012-2017 Yılları Arası Yüzde (%)	2018-2022 Yılları Arası Kodlar	2018-2022 Yılları Arası Yüzde (%)
Göçmenlerin Yaşam Şartları	188	51,86	45	33,46
Göçmenlerin Nitelendirilmesi	127	35,17	73	54,28
Göçmenlere Yapılan Yardımlar	47	12,97	16	12,27
TOPLAM	362	100,00	134	100,00

Görüldüğü gibi yaşam şartlarına dönük haberlerde bir azalma görülürken, göçmenlerin nitelendirmelerinde önemli bir artış söz konusu iken yardımlarda pek bir değişim söz konusu değildir. Bu nitelendirmelerden özellikle kaçak ve düzensiz göçmen haberlerinin merkeze taşınması önemli bir değişken olarak girdiği söylenebilir.

4.2. Göçmenlere Dair Siyasi Söylem

Maxqda programında yapılan analiz neticesinde haber metinlerinde siyasi söyleme dair kodların yoğunlaştığı görülmüştür. Kodlarda Türkiye’nin ön plana çıkarılması, Türkmenliğe vurgu ve vatan kavramı sıklıkla öne çıkmıştır. Ayrıca savaşın yıkıcı etkisi, Esed rejiminin zulmü gibi siyasal konular

da dile getirilmiştir. Ek olarak Suriyeli göçmenlerin vatan algıları, özlemleri de belirgin bir şekilde ifade edilmiştir.

4.2.1. 2012-2017 Yılları Arası Siyasi Söylem:

Türkiye'nin belirtildiği haberlerde, Türkiye'nin sığınılan bir ülke olduğu, mazlumların yanında olduğu vurgulanmıştır. Haberlerde Suriyeli göçmenlerin savaştan kaçıp Türkiye'ye sığındıkları ve Türkiye'nin de onlara kucak açan bir devlet olduğu ifade edilmiştir.

“Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bütün mazlumların sığınağı olduğunu belirten Türk Ocakları Mersin Şubesi başkanı Gencel Meral, biz Türkiye'nin eskisi sivil toplum kuruluşlarının bulunan Türk ocakları olarak bütün mazumlara yardımcı olmak istiyoruz” (25 Kasım 2014).

Haberin (25 Kasım 2014) düz anlamında, Suriyeli göçmenlerin savaş mağduru kişiler olarak ele alındığı belirtiliyor. Bu, göçmenlerin yaşadığı zorlukların ve travmaların, savaş koşullarının bir sonucu olduğunu ve bu durumun insani bir perspektiften değerlendirildiğini gösteriyor. Yan anlamda ise, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye muhtaç olduğu ifadesi, onların Türkiye'ye gelmesinin arka planındaki güç dengesini ortaya koyuyor.

Suriyeli göçmenler Türklerin kendilerine destek olduklarını, kapılarını açtıklarını ve bu durumda acılarının bir nebze dindiğini belirtmişlerdir. Bu durum Suriyeli göçmenler ve Türkler arasında kurulan bağı güçlendiren bir unsur olarak ele alınabilir.

“Mollamusa, Suriyeliler adına Türk hükümetine, Türk halkına ve Osmaniyeli vatandaşlara teşekkür etti. Suriye'deki zulüm sona erene kadar özgürlük mücadelesine devam edileceğini belirten Mollamusa, “Suriye'de görüldüğü gibi bir iç savaş değil bir onur ve keramet mücadelesidir. Savaş başlangıcından bu yana bizlere kucak açan, Türk halkına teşekkür ediyoruz” 21 Mart 2016).

Siyasi söylemlerin işlendiği haberler belli parti ve yöneticiler etrafında şekillenmiştir. Parti yöneticilerine ve bir siyasi partiye üye olan kişilerin konuşmalarına yer verilmiştir. Suriyeli göçmenler siyasi konularda sık şekilde ele alınmamıştır. Ancak Göker ve Keskin'in (2015: 254) çalışmasında tam tersi bir sonuca ulaşılmıştır. Suriyeli mültecilere ilişkin gazetelerde farklı bağlamlar kullanılmasının siyasal tutumlarla ilişkili olduğu ve Suriyeli mültecileri konu alan haberlerin büyük oranında siyasal yönelimlerin kullanıldığı ve bu durumun yayın hayatına da yansdığı düşüncesine ulaşılmıştır (Göker ve Keskin, 2015: 254)

“Türkiye'nin eskisi sivil toplum kuruluşlarının bulunan Türk ocakları olarak bütün mazumlara yardımcı olmak istiyoruz. İnşallah buradaki insanların memleketlerindeki problemler biter kendi vatanına dönerler. Hür ve bağımsız olarak yaşama imkanına sahip olurlar bizim burada görevimiz ensar olmak buradaki muhacirlere yardımcı olabilmek onların bir nebzedeki olsa acılarını paylaşabilmektir dedi” (25 Kasım 2014).

Vatanı kavramı öne çıkarılarak vatansız kalmanın kötü bir durum olduğu ve herkesin kendi vatanında daha mutlu olduğu işlenmiştir. Suriyeli göçmenlerin vatan özlemi çektikleri de belirtilmiştir. Türklerin, Suriyeli göçmenlerin vatanlarına dönmelerini istedikleri ve Suriye'de savaşın bir an önce bitmesini temenni ettikleri belirtilmiştir.

“Vali Oduncu, Suriyeli misafirlerin evlerine memleketlerine kavuşmalarına arzu ettiğini de belirterek en kısa zamanda geçici olarak tahammül etmek zorunda kaldığımız bu şartların ve sıkıntılıların son bulmasını kendi vatanınıza akrabalarınıza kavuşmanızı temenni ediyoruz dedi” (9 Kasım 2013).

Haberin (9 Kasım 2013) düz anlamında, Suriyeli göçmenlerin evlerine dönmeleri ve vatanlarına, akrabalarına kavuşmalarının arzulandığı ifade ediliyor. Yan anlamda ise, Suriyeli göçmenlerin tahammül edilen kişiler olarak görülmesi, onların toplumda hoş karşılanmadığı veya bir yük olarak algılandığı ifade ediliyor. Göçmenlerin varlığının toplumda yarattığı rahatsızlığı ve bu durumun çözümü olarak geri dönüşlerinin savunulduğunu gösteriyor.

Türkmenlik vurgusunun işlendiği haberlerde Türkmenler ile kardeşliğe ve ortak payda olarak Türklüğe vurgu yapıldığı görülmektedir. Haberlerde bahsedilen göçmenlerin Türkmen oldukları özellikle belirtilmiştir. Türkmenlerle olan bağa tarihsel önem atfedilmektedir.

“Türk Kızılay’ı Osmaniye koordinatörü Ümit Türkaslan tüm Cevdetiye ve Osmaniye halkının bu duyarlı davranışlarından ve buraya gelen misafirlere gösterilen hassasiyetten dolayı teşekkür etti. Kalanların tamamının Türkmen ailelerden olması bizi çok rahatlattı. Hepsi bize çok duyarlı bir şekilde davranıyorlar. Çok rahat anlaşabiliyoruz. Nasıl kendi annemizle konuşuyorsak onlarla da çok güzel şekilde konuşuyoruz. Anne baba abi kardeş ilişkisi içerisinde çalışmalarımızı sürdürüyoruz” (6 Ekim 2012).

Haberin (6 Ekim 2012) düz anlamında kalanların Türkmen olmasının ‘rahatlatıcı’ bir durum olduğu belirtilmiştir ve Türkmenler övülmüştür. Yan anlamda ise Suriyeli göçmenlerle aile baği kurulması zorken Türkmen oldukları için bu bağ daha kolay sağlanmıştır. Diğer bir yan anlam ise Türkmenlerin olması rahatlatıcı denilerek diğer etnik kökenli göçmenlerin kuşku veya güvensizlik oluşturduğu yönünde bir ima söz konusudur.

4.2.2. 2018-2022 Yılları Arası Siyasi Söylem:

2018 yılından itibaren dönüşümün nüveleri görülmektedir. Türk Devleti’nin zor durumda olanlara yardım ettiği, masumların yanında olduğu sıklıkla belirtilmiştir. Türkiye mazlumlara destek olan ve büyük devletler gibi göçmenleri yalnız bırakmayan devlet olarak tarif edilmiştir. Başka bir deyişle Türk Devleti merkeze alınarak göçmenlere yardım etmenin devlet refleksi olduğu ifade edilmiştir.

“Askerlerimiz İdlip’te hem ülkemizi hem de mazlumları korumaktaydı. Suriye’de yaşanan zulümlere 100 binlerce sivilin zalimce katledilmesine milyonların evinden toprağına sürülmesine dünya sessiz kaldı. Türkiye’nin barış ve huzur odaklı çabaları ise ne yazık ki pek çok ülkede karışıklık görmedi” (3 Mart 2020).

Haberlerde siyasi parti üyelerinin konuşmalarına yer verildiği görülmektedir. Göçmenler siyasi bir söylem aracı olarak da kullanılmaktadır. Tuncel ve Ekici’nin (2019) çalışmasında elde edilen sonuçlarda göç süreciyle birlikte gelen kişiler, ekonomik, sosyal hayatı ve siyasal alanı etkileyen kişiler olarak görülmüşlerdir. Yaşanan göç hareketinin ülkede yeni bir siyasal ayrışma sürecine neden olduğu belirtilmiştir. Ancak Akdeniz Gazetesi’nin özellikle Türklük üzerinden risk algısı daha düşük olduğu açıktır.

“Mevzubahis vatan olunca tüm siyasi ve fikri ayrılıklara bir tarafa bırakarak işte şimdi de birlik ve beraberlik içinde hareket ediyor sabır ve dayanışma gösteriyoruz. Ülkemizin menfaatlerini her şeyin üstünde tutuyoruz. Bugün her zamankinden daha güçlü şekilde biriz bütünüz de birlikteyiz” (3 Mart 2021).

“Burada yapılan hükümetin yaptığı en büyük yanlış ise, zaten Avrupa’ya ilerleyen göç dalgasını Türkiye’de kesmesidir. Bizler Yeniden Refah Partisi olarak elbette mültecilerin mağdur edilmemesini destekliyoruz. Ancak bugün mültecilerin nihai hedefinin Avrupa’ya ulaşmak iken, mevcut hükümetin göç dalgasını ülkemiz üzerinde sonlandırması büyük bir milli güvenlik meselesini ortaya çıkarmıştır” (13 Mayıs 2022).

Haberin (3 Mart 2021) düz anlamında ülkenin menfaatleri söz konusu olduğunda bireylerin siyasi ve düşünsel farklılıklarını bir kenara bırakarak birlik ve beraberlik içinde hareket ettiğini ifade eder. Yan anlamda ise siyasi ve fikri ayrılıkların vurgulanıp bir kenara bırakılmasından bahsedilmesi, geçmişte bu tür ayrılıkların problem yaratmış olabileceği veya böyle bir durumun var olduğu ima edilmektedir. Ayrıca 13 Mayıs 2022 tarihli haberde gördüğümüz gibi hükümetin kararlarının toplumsal sorunları da doğurduğu iması söz konusudur. Nihayetinde büyük bir göçmen kitlesinin Türkiye’de kalacak olması haber metninde milli güvenlik açısından risk olarak görülmeye başlanmıştır. Bunun sorumlusu olarak da hükümet görülmektedir.

4.2.3. Siyasi Söylem Temasının Dönemsel Karşılaştırması

2012-2017 yılları ile 2018-2022 yılları arasında yapılan karşılaştırmalarda, Türkiye'nin yardımcı, koruyucu ve sahip çıkan bir devlet olarak vurgulandığı dikkat çekmektedir. Her iki dönem için, vatan konusu benzer içeriklerde ele alınmıştır. 2012-2017 yılları arasında Türkmenler için ayrı bir parantez açılarak, onların durumu ve ihtiyaçları gündeme getirilirken, 2018-2022 yıllarında Türkmenlerle ilgili haberler ele alınmamıştır. Bu durum, Türkmenlerin medyadaki temsilinin giderek azaldığını göstermektedir (Tablo 2). Ayrıca Türkmenlik vurgusunun azalması aynı şekilde Türkmenlerin dahi 'istenmeyen kişiler' olarak algılanmasına işaret etmektedir.

Tablo 2: Siyasi Söylem Teması Dönemsel Karşılaştırması: 2012-2017 ve 2018-2022

Kategori	2012-2017 Yılları Arası Kodlar	2012-2017 Yılları Arası Yüzde (%)	2018-2022 Yılları Arası Kodlar	2018-2022 Yılları Arası Yüzde (%)
Siyasi Söylem Kategorisi	83	24,85	24	52,18
Türkiye'yi Vurgulama	173	51,80	19	41,30
Vatani Vurgulama Kategorisi	46	13,77	3	6,52
Türkmenliği Vurgulama Kategorisi	32	9,58	0	0
TOPLAM	334	100,00	158	100,00

Tablonun açık bir şekilde işaret ettiği gibi Suriyelilerin mağduriyetlerine, vatansızlaşmalarına ya da Türklüklerine yönelik ilgi her geçen gün azalmıştır. Özellikle 2018 sonrası ciddi bir ilgi azalması söz konusudur. Bu göçmenlerin güvenlik temelinde değerlendirildiklerine işaret etmektedir.

4.3. Güvenlik Açısından Problem Olan Göçmenler

Yaşam dünyasında göçmenlere yönelik algıda 'suç' vurgusu çoğunlukla dile getirilmektedir. Başka bir deyişle göçmenler haber içeriklerinde terörist, tehdit unsuru ve olay çıkaran göçmenler olarak ele alınmışlardır. Haberlerde göçmenler terör örgütüne üye ya da terör örgütlerinde faaliyet gösteren kişiler, kanunlara uymayan, olay çıkaran kişiler olarak temsil edilmişlerdir.

4.3.1. 2012-2017 Yılları Arası Güvenlik Açısından Problem Olan Göçmenler:

2012-2017 yılları arasında göçmen temsiliinde güvenlik temasıyla ilgili haber sayısı azdır. Göçmenlere yönelik benimsenen tutumlar daha olumlu çerçevededir. Zaman zaman istenmeyen göçmenlerin tehdit unsuru olabilecekleri ve bundan dolayı duyulan endişeler dile getirilmiştir. Tiryaki (2022) çalışmasında "sığınmacıların çıkarmış olduğu sorunlar" temasıyla işlenen haberlerde göçmenler, sığınmacılar ve mülteciler yerel halk için tehdit unsuru ve risk faktörü olarak ele alındıkları sonucuna ulaşmıştır. Bu riskler iş gücü kaybı, kira artışları, ekonominin kötüye gitmesi riskine neden olmuştur. Akdeniz Gazetesi'nde ise Suriyeli göçmenler ekonomik anlamda bir tehdit unsuru olarak ele alınmamışlardır. Elde edilen bulgular bu yönüyle değişiklik göstermektedir.

"Kuyulu, Suriyeli mültecilerin Osmaniye'de iskân edilmesini istemediklerini belirterek, gelecek insanların Osmaniye'nin huzurunu bozacak insanlar olacaklarını iddia etti. Misafir geldikleri ülkenin bayrağına tahammül edemeyen insanların bu ülkede ne işi var? diyen Kuyulu yazılı açıklamasında şunları kaydetti: Gözlerini Türkiye'ye diken haçlı zihniyeti bizim üzerimizde de oyunlarını sergilemeye başlamıştır artık" (28 Temmuz 2012).

Haber metninde (28 Temmuz 2012) göçmenlerin istenmediği vurgulanmış olup gelen kişilerin Türkiye'nin değerlerine karşı bir pozisyona sahip olduğuna vurguda bulunmuştur. Aynı zamanda göç

hareketliliğinin Türkiye'nin işgali için bir aparat olarak kullanıldığı da belirtilmiştir. Haber göçmenlerin bir güvenlik açığı olarak görülmesine dikkat çekmektedir. Bu bağlama kamusal bir uyarıda bulunma girişimi söz konusudur. Ancak çok kısa bir süre sonra aynı gazetede yer alan haber (2 Ekim 2012) bu algının gerçeği yansıtmadığını da ima etmiştir:

“TÜMSİAD Osmaniye Şubesi Başkanı Türk Milletinin tarihten günümüze her zaman zaman sabırlı ve temkinli davrandığını hatırlatarak temennimiz odur ki misafirlerimiz kendilerine devletimiz tarafından sağlanan bu güzel imkanlar karşısında herhangi bir tatsızlığa mahal vermez diye konuştu” (2 Ekim 2012).

Haberin (2 Ekim 2012), düz anlamında Türk misafirperverliği öne çıkarılmaktadır. Burada, Türkiye'nin misafirperverlik geleneği ve sunduğu güzel imkanlar, Suriyeli göçmenlere yönelik sıcak bir yaklaşım olarak öne çıkıyor. Haberin yan anlamında ise yapılan iyilikler ve sunulan imkanlar karşısında bir tür sosyal beklenti doğuyor. Yani, Suriyeli göçmenlerin bu misafirperverliğe uygun bir şekilde davranmaları, huzursuzluk çıkarmamaları ve topluma uyum sağlamaları gerektiği vurgulanıyor.

Suriyeli göçmenler 2012-2017 yılları arasında net şekilde terörist olarak görülmemiştir ancak üstü kapalı şekilde terörist gibi görüldüklerine yönelik imalar yapılmıştır. Ama bu haberler sayıca azdır ve yalnızca 2012 yılında vurgulanmıştır.

“Bu insanları dağın yamacına yerleştirdiğimiz zaman acaba neler olabilir, Kimlerle irtibata geçerler? Devletin bu gibi durumlara karşı iç Anadolu'da kurduğu mülteci kampları ne güne duruyor? Neden nüfusun az olduğu iç bölgelerde iskân edilmiyor?” (28 Temmuz 2012).

Göçmenlerle ilgili yapılan haberlerde 2012-2017 yılları arasında genel tema olay çıkardıklarına yöneliktir. Kanunlara uymadıkları ve çevredeki insanları rahatsız ettikleri gerekçesiyle göçmenler olay çıkaran kişiler olarak görülmüşlerdir.

“Aileleriyle birlikte Osmaniye'ye gelen Suriyeliler ise geldikleri araçlarla Şanlıurfa'nın Ceylanpınar ilçesine polis ekipleri eşliğinde gönderildi. Olay çıkarttıkları gerekçesiyle gözaltına alınan şüpheliler ise ifadelerinin ardından sınır dışı edileceği kaydedildi” (17 Ağustos 2012).

Haberin (17 Ağustos 2012) düz anlamında Suriyeli göçmenlerin olay çıkarttığı ve bunun sonucunda sınır dışı edilecekleri belirtilmiştir. Yan anlamda ise Suriyeli göçmenlerin polis eşliğinde başka bir bölgeye sevk edilmesi ve ardından sınır dışı edilme süreci, devletin güvenlik odaklı göç politikasını yansıtmaktadır. Olay çıkarttıkları ve sınır dışı edileceği ifadeleri, suçluluk algısını doğrudan güçlendiren bir dil içermektedir.

4.3.2. 2018-2022 Yılları Arası Güvenlik Açısından Problem Olan Göçmenler

2018-2022 yılları arasında Suriyeli göçmenler güvenlik açısından problem olan kişiler olarak ele alınmışlardır. Göçmenlerin yasa dışı gelmeleri, düzensiz göçler mücadele edilmesi gereken unsurlar olarak ele alınmıştır. Pandir ve arkadaşlarına göre de (2016) Suriyeli sığınmacılar sınır güvenliği ve yerel halk ile ilgili uyumsuzluklarda tehdidin birincil kaynağı olarak ele alınmışlardır.

“Düzensiz göç ve göçmen kaçakçılığıyla etkin mücadele edilebilmesi amacıyla yabancı uyruklu şahıslara yönelik denetimler sürüyor. Yabancıların kalabileceği metruk binalar, yoğunlukla ikamet ettikleri bölgeler, tır garajları, otogar çevresi, toplu taşıma durakları gibi noktalarda gerçekleştirilen denetimlere 20 ekip, 100 personel katıldı” (3 Mart 2022).

Haber metninin (3 Mart 2022) düz anlamında, düzensiz göçmenlerle mücadele edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu, göçmenlik sisteminin düzenlenmesi, yasal çerçevelerin oluşturulması ve güvenliğin sağlanması için atılması gereken adımlara işaret ediyor. Yan anlamda ise, yabancıların ülkeye girişlerinin artık tehlike oluşturduğu ve göçmenlerin potansiyel bir tehdit olarak algılandığını göstermektedir.

Haber metinlerinde 2018-2022 yılları arasında hâkim olan diğer konu terörist olan göçmenler vurgusu üzerine kuruludur. Terörist göçmenler temsilinde ve yakalanan kişilerin “Suriyeli” olduklarının belirtilmesi, Türkiye’de yaşayan bütün Suriyeli göçmenlerin terörist gibi algılanmasına neden olmaktadır. Gezik’e göre (2022: 152) haberlerde Suriyeli-Türk kıyaslaması yapıldığını ve olumsuz bir olayda Suriyeli göçmenlerin yaptıkları faaliyetlerin etken çatıyla, aktif cümleyle ifade edilmesinin Suriyeli göçmenlerin tümünü ötekileştirdiği bulgusuna ulaşmıştır.

“Osmaniye merkezde beş ilde terör örgütünün de DEAŞ’a yönelik düzenlenen operasyonlarda sekiz kişi yakalandı. Osmaniye Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesi ekiplerince DEAŞ terör örgütünün eylem faaliyetlerinin deşifre edilmesine yönelik Osmaniye merkez yapılan operasyonlarda İstanbul Ankara Elâzığ ve Mersin’de dördü Suriye uyruklu olmak üzere sekiz kişi yakalandı” (12 Ekim 2020).

Haber metninin (12 Ekim 2020) düz anlamında Osmaniye Emniyet Müdürlüğü'ne bağlı Terörle Mücadele Şubesi, DEAŞ’ın eylem ve faaliyetlerini ortaya çıkarmayı hedeflediği anlatılmaktadır. Yan anlamda ise yakalananlardan dördünün “Suriye uyruklu” olduğunun vurgulanması, göçmenlerle terör arasında bağlantı kurma riskini taşıyor.

4.3.3. Güvenlik Açısından Problem Olan Göçmenler Temasının Dönemsel Karşılaştırması:

2012-2017 yılları arasında göçmenlerin suçlu olarak nitelendirildiği haberlerin sayısı oldukça sınırlıdır. Bu dönemde, olay çıkaran göçmenler teması üzerine kurulu birkaç haber bulunmaktadır. 2012-2017 döneminde göçmenler hakkında suçlu sıfatı haberlerde yok denecek kadar azdır. Ancak 2018-2022 yılları arasında durum belirgin bir şekilde değişmiştir. Bu dönemde göçmenler, haberlerin temel içeriklerini oluşturacak şekilde suçlu olarak nitelendirilmeye başlanmıştır. Bu süreçte, göçmenler arasında terörist olarak görülenlerin sayısında da artış kaydedilmiştir. Sonuç olarak, 2012-2017 yılları arasındaki daha az suçlamaya maruz kalan göçmenler, 2018-2022 döneminde güvenlik tehditleri ve suçlu nitelendirmeleri ile medyada daha sık yer almışlardır (Tablo 3).

Tablo 3: *Güvenlik Açısından Problem Olan Göçmenler Teması Dönemsel Karşılaştırma: 2012-2017 ve 2018- 2022*

Kategori	2012-2017 Yılları Arası Kodlar	2012-2017 Yılları Arası Yüzde (%)	2018-2022 Yılları Arası Kodlar	2018-2022 Yılları Arası Yüzde (%)
Tehdit Unsuru Olan Göçmenler	9	45,00	121	76,58
Terörist Olan Göçmenler	2	10,00	23	14,56
Olay Çıkaran Göçmenler	9	45,00	14	8,86
TOPLAM	20	100,00	158	100,00

Tablonun açık bir şekilde gösterdiği gibi 2018 yılından itibaren yerel medyada göçmenlere yönelik suçlu, terörist, düzensiz ya da kaçak damgası belirginleşmiştir.

4.4. Göçmenlerin Kültürel Bağlantıları

Göçmenlerin kültürel bağlantıları temasında, göçmenlerin tarihi ve kültürel kimlikleri, göçmenlerin Türkiye’ye entegre edilmeleri, sosyal uyumlarının sağlanması, göçmenlerin eğitimleri ve kültürel faaliyetleri ön plana çıkmıştır.

4.4.1. 2012-2017 Yılları Arası Göçmenlerin Kültürel Bağlantıları

Bu yıllar arasında yapılan haberlerde göçmenlerin eğitimlerinin desteklendiği, göçmenlere yönelik okullar açıldığı ve maddi anlamda yardımlarda bulunduğu belirtilmiştir. Sergilenen davranışlar Suriyeli göçmenlerin eğitimlerinin önemli olduğunu ve Türkiye'nin de bu konuda üstüne düşeni yaptığı vurgulanmıştır. Kahveci ve Paksoy'un (2021) çalışmasında da işaret ettiği üzere, incelenen Sabah, Sözcü ve Hürriyet gazetelerinin sığınmacıların eğitimleriyle ilgili yaptığı haberlerde eğitim imkanları sunma ve eğitimlerini destekleme, sosyal etkinlikler ve sığınmacı öğrencilerin sayılarının belirtilmesi konuların haberlerin başlıca içeriklerini oluşturduğunu göstermiştir.

Haberlerde dil eğitiminin önemi üzerinde durulmuştur. Türkçenin seçmeli ders olarak sunulması, şiir yarışmalarının düzenlenmesi ve Suriyeli göçmenlere yönelik Türkçe okuma yazma kurslarının açılması Türkçe öğrenmenin gerekliliklerinin vurgulanması açısından önemlidir.

"Türkçenin kuralına göre öğrenilmesi yönünde seslenişlerin olduğunu belirten Balcı, misafirlerimize her zaman dilimizin Türkçe olduğunu kuralına göre öğrenmeleri yönünde tavsiyelerimiz oldu. Burada öğrenim görerek Türkçemizi öğrenen kardeşlerimiz şanslılar. İnşallah hayatlarının bölümlerinde mutlaka bir işe yarayacağını düşünüyorum. Bunların kıymetini bilsinler. Sonuçta bir yabancı ülkede bir yabancı dille öğrenme öğrenim yapma fırsatı buldular. Memleketimiz böyle bir imkân sağladı bunu iyi değerlendirmelerini arzuluyoruz" (19 Temmuz 2017)

Haberin (19 Temmuz 2017) düz anlamında, Türkçe öğrenmenin göçmenlere faydalı olduğu ve bu dilin kurallarına göre öğrenilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Ekşi vd. (2016) yaptıkları çalışmada, göç edilen yere ve yeni yaşam koşullarına uyum sağlamada dil sorunu, çevre eksikliği, ekonomik yetersizlik gibi unsurların belirleyici olduğunu ifade etmektedir. Bu, göçmenlerin topluma daha iyi entegre olmaları, iletişim kurmaları ve yaşam standartlarını artırmaları için önemli bir adım olarak görülmüştür. Yan anlamda ise, 'Türkçe eğitimi veriyoruz, kıymet bilsinler' ifadesi, göçmenlere sunulan bu eğitimin altında bir tür beklenti olduğunu ima etmektedir. Bu, eğitim hizmetinin sadece bir iyilik olarak değil, aynı zamanda göçmenlerin bu yardımlara karşı bir tür teşekkür veya minnettarlık göstermesi gerektiği beklentisiyle ilişkilidir.

Haberlerde kültürel faaliyetler ve çalışmalar bağlamında Suriyeli göçmenlere yönelik değişik türde etkinlikler yapıldığı ele alınmıştır. Futbol, basketbol gibi farklı spor etkinlikleri, el işine yönelik kurslar, seracılık kurslarının açıldığı belirtilmiştir. Yapılan faaliyet ve çalışmalar Suriyeli göçmenlerin sosyal hayata uyumlarını kolaylaştıran ve savaşın kötü izlerinin silinmesini sağlayan durumlar olarak ele alınmıştır.

"Animasyon grubunda çalışan Esra Güngören palyaço kıyafeti yiyerek çocuklara eğlendirdiğini belirtti. Güngören çocuklarla bir arada olmak çok güzel bir duygu hele de böyle savaştan çıkmış çocukların psikolojilerini düzeltmek için bir şeyler yapmak bizleri mutlu etti. Onların üzerindeki mutluluğu görmek çok güzel bir duygu dedi" (9 Mart 2013).

Haberin (9 Mart 2013) düz anlamında, çocuklarla bir arada olmanın güzel bir his olduğu belirtilmektedir. Bu, çocukların toplumsal yaşama katkı sağladığı ve toplumda bir sıcaklık ve sevgi ortamı oluşturduğu anlamına gelir. Yan anlamda ise, savaştan çıkan Suriyeli göçmen çocuklara ayrı parantez açılarak, bu çocukların yaşadığı travmaları ve zorlukları dile getirmektedir. Bu durum, çocukların yaşadığı olumsuz deneyimlerin, onların psikolojik durumları üzerinde ciddi etkiler yarattığını ve bu durumun düzeltilmesi gerektiğini vurgular.

Suriyeli göçmenlerin kendi kültürlerine has olan özellikleri, etkinlikleri, yemekleri haberlerde ele alınmıştır. Bu durum Suriyeli göçmenlerin başka ülkede de olsalar kültürlerini yaşatmaya devam ettiklerinin bir göstergesidir. Suriyeli göçmenlerin kültürleriyle ilgili yapılan haberlerde temelde ise göçmenlerin Müslüman kimlikleri yer almaktadır.

"Kadınlar kızların hazırladığı sahur sofrasına hep birlikte oturan aileler yemeğine dua ederek başladı. Sahur yemeklerinde ülkelerindeki alışkanlıkları devam ettiren sığınmacılar sofralarında zeytinyağı

süzme yoğurt yaş kekik çökelekten yapılan sürk zahter olarak isimlendirdikleri kekik tozu ve bulgur pilavı yer aldı” (30 Haziran 2014).

Haber metninin (30 Haziran 2014) düz anlamında Suriyeli sığınmacıların kültürlerini devam ettirdikleri ve kendi kültürel alışkanlıklarını korudukları vurgulanmıştır. Yan anlamda ise göçmen sofralarının detaylı bir şekilde tanımlanması, yerel halkın sığınmacılara dair bir öteki merakı taşıdığı sonucuna ulaşılabilir.

Suriyeliler ve Türklerin birlikte haber yapıldığı metinlerde ise ırk, dil, din birlikteliğine yönelik vurgular mevcuttur. Bu bakış açısı Suriyeliler ve Türkler arasındaki bağları güçlendiren, etkileşimi artıran unsurlar olarak ele alınmıştır. Yapılan kültürel faaliyetlerde Türk kültürünü yansıtan unsurları Suriyeli göçmenlerin yaptıklarını belirtmek ise birlikteliğe yönelik bir tutumu yansıtmaktadır.

“Etkinlik, kaşık ile yumurta taşıma, çuval yarışı, sandalye kapmaca, halat çekme, top taşıma, balonumu patlatma gibi geleneksel Türk oyunlarının oynanması ve hep birlikte pasta kesilmesi ile sona erdi” (14 Ekim 2017).

Haberin (14 Ekim 2017) düz anlamında etkinliğin birliktelik ve eğlence yaratmayı amaçladığı sonucuna ulaşılabilir. Yan anlamda ise geleneksel oyunlar ve kutlama aracılığıyla kültürel değerlerin korunmasını, toplumsal dayanışmanın teşvik edilmesini ve katılımcılar arasında eğlence yoluyla bir bağ kurulmasının sağlandığına işaret etmektedir.

Sosyal uyum kategorisinde, birlikte yapılan etkinliklerin önemli olduğu ve birlik beraberliği güçlendirdiği belirtilmiştir. İftar yemekleri, futbol turnuvaları, kutlamalar örnek olarak gösterilebilir. Suriyeli göçmenlerin sosyal uyumlarını kolaylaştırmada eğitimin önemi öne çıkarılmıştır. Okullarda yapılan etkinlikler, çocukların yaptıkları sosyal faaliyetler Türkler ve Suriyeli göçmenler arasında kurulan bağı da güçlendirmektedir.

“Kent merkezinde AFAD ve UNICEF'in katkısıyla yapılan okulda, öğretmenlerle beraber oyunlar oynayan Suriyeli minik öğrenciler, öğretmenleri için İstiklal Marşı okuyarak, “Ankara'nın bağları” türküsünü söyledi. Ülkelerindeki yaşanan olumsuzluklara rağmen, öğretmenlik görevini yapabilmeyen huzurunu yaşayan Suriyeli öğretmenler, çocukların eğitim ve öğretiminden geri kalmaması için mücadele veriyor” (26 Kasım 2016).

Haberin (26 Kasım 2016) düz anlamında Suriyeli öğretmenlerin ülkelerindeki olumsuzluklara rağmen eğitim alanında çalışmalarını sürdürdüklerini anlatır. Yan anlamda ise Suriyeli çocukların İstiklal Marşı okumaları ve Türk kültürüne ait bir türkü söylemeleri, onların Türk toplumuna uyum sağlama çabalarını veya uyum politikalarının bir yansımasını ima edebilir.

4.4.2. 2018-2022 Yılları Arası Göçmenlerin Kültürel Bağlantıları

2018-2022 yılları arasında Suriyeli göçmenlerin eğitimine dönük haber sayısı sınırlı kalmıştır. Bu dönemde, eğitim almanın göçmenler için taşıdığı önemin altı çizilerek özellikle Türkçe öğrenmenin sunduğu avantajlara dikkat çekilmiştir. Kültürel faaliyetler olarak ise Suriyelilere yönelik çeşitli etkinlik ve faaliyetlere haberlerde yer verilmiştir. Bu etkinlikler özellikle sanatsal ve sosyal alanlarda yoğunlaşmıştır.

“Halı saha turnuvasının da Suriyeli öğrenciler için önemli bir etkinlik olduğunu anlatan Göksu projede öncelikli amacımız üniversite okumak isteyen Suriyeli gençlerin ilk önce ülkemizde uyumlarını sağlanması için onların Türkçe dil eğitimini en iyi şekilde almalarını sağlamaktır” (28 Haziran 2019).

Sosyal uyuma işaret eden haberlerde, Suriyeli göçmenlerin topluma uyum sağlamasını kolaylaştırmak ve onları eğitim ile sosyal hayata entegre etmek ön planda tutulmuştur. Bu kapsamda, Suriyelilerin yerel topluluklarla kaynaşmalarını destekleyen çeşitli projeler ve programlar öne çıkmaktadır. Sosyal uyum tek başına ele alınmamıştır, kültürel etkinliklerle ve eğitimle desteklenmiştir.

“Suriyeli göçmenlerin eğitim, sağlık, istihdam ve kamu hizmetlerinden nasıl faydalanacaklarının anlatıldığı broşürlerde, geçici koruma altındaki Suriyeliler hakkında doğru bilinen yanlışlar yer aldı. Dulkadiroğlu Belediyesi Zabıta ekipleri, Çadırkent’te kurulan Pazar yerinde ve Suriyelilerin yoğun yaşadığı mahallerde bu bilgilendirme broşürlerini dağıttı” (11 Ocak 2021).

Haberin (11 Ocak 2021) düz anlamında, Suriyeli göçmenlerin sosyal hayata uyumlarını kolaylaştırmak için bilgilendirme yapıldığı belirtiliyor. Bu, göçmenlerin bilgi sahibi olmalarını sağlamak amacıyla gerçekleştirilen eğitim ve bilgilendirme faaliyetlerini ifade ediyor. Yan anlamda ise, Suriyeli göçmenlerin toplum tarafından yanlış anlaşıldığı vurgusu, bu durumun düzeltilmesi için çalışmalar yapıldığını gösteriyor.

Sosyal uyum konusunda haber içeriklerinde olumlu bir tavır takınılmış olsa da Suriyeli göçmenlere yönelik kutuplaşma dilinin kullanılmaya başlanması dikkat çekicidir. Bu tür bir dil, sosyal uyum çalışmalarına engel teşkil edebilmektedir. Kullanılan ayrıştırıcı ve kutuplaştırıcı dil uyum çalışmalarının sürekliliği açısından da bir engel oluşturabilir. Livberber (2021) çalışmasında sığınmacıların biz ve öteki bağlamında temsil ediklerini ortaya koymuştur. Biz kategorisi kapsamında sığınmacılar ortak kimliğe dahil edilirler, sergilenen bu tutum sığınmacılarla ortak paydalarda birleştiğimizi göstermesi bakımından önemlidir. Öteki kategorisinde ise sığınmacılar, bizlere muhtaç olan kişiler olarak temsil edilmişlerdir (Livberber, 2021: 1018).

“Göçmenlerle ilgili kamplaşma ve kutuplaşma dilini tasvip etmiyoruz. Göçmen sorunu konusunda kamplaşma ve kutuplaşma dilini tasvip etmediklerini açıkladı. Parti olarak mültecilerin mağdur edilmemesini savunduklarını kaydeden Cingöz “Burada yapılan hükümetin yaptığı en büyük yanlış ise, zaten Avrupa’ya ilerleyen göç dalgasını Türkiye’de kesmesidir” (13 Mayıs 2022).

Görüldüğü gibi toplumda göçmen karşıtlığının yükseldiği ve bunun bir kutuplaşma riski barındırdığı ifade edilmektedir. Bu oluşan yeni durumun önüne geçmek için haber işlevsel bir misyona sahiptir.

4.4.3. Göçmenlerin Kültürel Bağlantıları Temasının Dönemsel Karşılaştırması:

2012-2017 yılları arasında yayımlanan haberlerde, Suriyelilere yönelik olumlu bir yaklaşım sergilendiği gözlemlenmektedir. Bu dönemde, dil eğitimleri ve genel eğitim alanındaki destekler öne çıkmakta; Suriyelilerin Türkiye'deki sosyal entegrasyonuna katkı sağlayan haber içerikleri yer almaktadır. Medya, Suriyelilere yönelik entegre edici ve sosyal uyumu kolaylaştırıcı bir dil kullanmış, Suriyelilerin kültürel değerleri ile Türk kültürünün birlikte ele alındığı içerikler üretmiştir. Buna karşın, 2018-2022 yılları arasında haber içerikleri genel olarak benzer kalmakla birlikte, bu dönemdeki haber sayısında belirgin bir azalma yaşandığı görülmektedir. Olumsuz tutum ve yorumların sayısı yine az olsa da Suriyelilere yönelik sosyal kabulleri teşvik eden kültürel faaliyetler ve çalışmaların vurgulanması, 2012-2017 dönemine kıyasla daha sınırlı hale gelmiştir (Tablo 4).

Tablo 4: Göçmenlerin Kültürel Bağlantıları Teması Dönemsel Karşılaştırma: 2012-2017 ve 2018-2022

Kategori	2012-2017 Yılları Arası Kodlar	2012-2017 Yılları Arası Yüzde (%)	2018-2022 Yılları Arası Kodlar	2018-2022 Yılları Arası Yüzde (%)
Kültürel Faaliyet ve Çalışmalar	37	26,24	17	42,50
Sosyal Uyum Kategorisi	37	26,24	17	42,50
Eğitim Kategorisi	47	33,33	4	10,00
Kültür ve Unsurları	20	14,18	2	5,00

TOPLAM	141	100,00	40	100,00

Görüldüğü gibi 2018 yılından sonra göçmenlerin yaşam dünyasına dönük haberlerde ciddi bir azalma meydana gelmiştir.

TARTIŞMA

Akdeniz Gazetesi'nde Suriyeli göçmenlerin genellikle olumlu bir çerçevede ele alındığı söylenebilir. Haberlere yansıyan içeriklerde, yerel halkın göçmenlerle dayanışma içinde olduğu ve onların yaşam koşullarını iyileştirmek için çaba gösterdiği görülmektedir. Bu durum, yerel kimliğin ve toplumsal bağların önemine işaret etmektedir. Göçmenlerin yaşadığı zorluklar haberlerde dile getirilse de bu sorunlar genellikle çözüm odaklı bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Yardım kampanyaları ve destek projeleri haber içeriklerinde sıkça yer bulmuştur. Bu durum, yerel medyanın toplumsal konuları çözüm odaklı bir yaklaşımla işlediğini göstermektedir. Sonuç olarak, Akdeniz Gazetesi'nin temsili, göçmenlerin medyada olumsuz çerçevelenmesinin aksine, yerel bağlamda olumlu ve destekleyici bir anlatının oluşturulduğunu ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, toplumsal kutuplaşmayı azaltmaya ve uyumu artırmaya yönelik bir katkı sunmaktadır.

Akdeniz Gazetesi'nde göçmenlerin savaş sebebiyle ülkelerini terk etmeleri, Osmaniye'de yaşamlarını çadır kentte ve metruk bölgelerde devam ettirmeleri, muhtaçlık durumlarını belirtmek için bir argüman olarak sunulmuştur. Literatürde Yolçu'nun (2019) çalışmasında da benzer bulgulara ulaşılmıştır. Sığınmacıların yaşadıkları zorlukları gösteren, onlara yardım edilmesi gerektiğini belirten söylemler bulunmaktadır. Yardım kampanyalarını sunan haberlerde ise zulümden ve savaştan kaçmaları, Türkiye'ye sığınmaları yine Suriyeli sığınmacıların mağduriyetlerini belirtmektedir.

Bu çalışma, Osmaniye gibi küçük şehirlerdeki yerel basının göçmen temsiline dair özgün bir bakış açısı sunarak, büyükşehir odaklı literatüre tamamlayıcı bir katkı sağlamaktadır. Örneğin, Aydın Halkının Suriyeli Göçmenlere Yönelik Bakış Açısının İncelenmesi (Saçan, 2017), Eskişehir Yerel Basınında "Mülteciler" ve "Suriyeliler" (Göktuna Yaylacı, 2017), Malatya Yerel Basınında Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Haberlerin İncelenmesi (Kara ve Yılmaz, 2015) gibi çalışmalar literatürde önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda, Osmaniye özelinde yapılan bu çalışma, küçük şehirlerin göçmen temsiline dair boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Osmaniye'nin yerel basınıyla ilgili yapılan çalışmaların kısıtlı olması da bu çalışmanın alana katkı sunması açısından önemlidir.

Suriyeli göçmenlerin haber metinlerinde mülteci, sığınmacı, misafir, göçmen gibi isimlendirilmeleri net bir kavramın olmadığını ve isimlendirmede yaşanan muğlaklığı göstermesi bakımından önemlidir. Çalışmada elde edilen bu bulgular diğer çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Boztepe (2017) çalışmasında, göçmen kelimesinin bir gönüllülük belirttiğini ancak bunun zorunluluk bildiren sığınmacı ve mülteci kavramları yerine kullanıldığı sonucuna ulaşmıştır.

Suriyeli göçmenlerin eğitim almaları, onların sosyal uyumunu kolaylaştıran ve entegrasyon sürecine katkı sunan bir alan olarak temsil edilmiştir. Literatürde Duman (2019) çalışmasında da Suriyeli kişilerin eğitime ulaşmalarının sağlanmasının bir arada olmayı kolaylaştıran, toplumsal uyumu ve hoşgörüyü artıran unsurlar olarak ele almıştır. Akdeniz Gazetesi'nde Suriyeli göçmenlerin kültürleri din bağlamında temsil edilmiştir. Müslüman olmaları ve din kardeşi olarak görülmeleri sosyal kabulü kolaylaştırıcı bir etkiye sahip olarak ele alınmıştır. Çevik ve Buz'un (2022) çalışmasında Müslüman kimliğinin bütünleştirici ve daha olumlu bir tanımlama olduğunu ileri sürülmüştür.

Olumsuz olarak nitelendirilebilecek haberlerde terör faaliyetlerine katılan kişilerin Suriye uyruklu olması, olay çıkaran kişilerin Suriyeli olduklarının vurgulanması, Suriyeli göçmenleri muhtemel bir risk faktörü haline getirmektedir. Suriyeli göçmenlerin 2018 sonrasında kaçak yolla Türkiye'ye gelmelerinin haberde temsil edilmesi bir olumsuzluk anlamı taşımaktadır. Gölcü ve Dağlı (2017) çalışmasında, kaçak ve yasadışı kelimelerinin, haber söylemlerinde mültecileri suçla ilişkilendiren bir bağlamda ele aldığını göstermesi açısından önemli olduğunu belirtmiştir. Çalışmada literatürden farklı

olarak Suriyeli göçmenler ekonomik anlamda bir risk olarak temsil edilmemiştir. Yıldırımalp ve İyem (2017) çalışmasında Suriyeli kişilerin Türkler tarafından işsizlik sorunu yaratan kişiler olarak görüldüklerini belirtmiştir.

Bu çalışma yapılırken Osmaniye'deki Akdeniz Gazetesi'nin Suriyeliler ilgili haberleri temel almıştır. Bu nedenle, diğer yerel gazetelerdeki göçmen temsil biçimleri hakkında genelleme yapmak mümkün değildir. Araştırmanın 2012-2022 yılları aralığını tercih etmesi, belirli bir döneme odaklanarak yerel medyanın göçmen temsillerindeki 10 yıllık eğilimlerini anlamayı amaçlamaktadır. Ancak bu sınırlama, 2023-2024 yıllarında göçmen temsillerinin nasıl geliştiği ya da değiştiği hakkında bir bilgi sunmamaktadır. Özellikle, son yıllarda göç politikalarında ve toplumsal algılardaki değişimlerin medya temsiline olası etkilerini değerlendirmek için ek çalışmalar yapılması gerekmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma, 2012-2022 yılları arasında göçmen temsili ve bu temsildeki değişimleri incelemeyi amaçlamaktadır. Suriyeli göçmenler, medya haberlerinde genellikle "mağdur ve mazlum" olarak kodlanırken, yerel halk "yardım eden" bir konumda ele alınmıştır. Bu yaklaşım, toplumda yardımseverliği teşvik etmektedir. Dışlayıcı ve küçük düşürücü haberlerin azlığı, genel olarak hoşgörülü bir tutumun hâkim olduğunu göstermektedir.

2018 itibarıyla medyada güvenlik ve iç işlerine dair haberlerin öne çıkması dikkat çekicidir. Bu değişim, Suriyelilerin artık "misafir" olarak görülmemesi ve toplumsal entegrasyonda daha aktif roller üstlenmeleriyle ilişkilidir. Göçmenler, iş kurma, siyasi hayata katılma ve söz hakkı elde etme gibi alanlarda daha görünür hale gelmiştir. Ancak, medyada muhtaçlık algısı hâlâ baskındır. Eğitimde ise 2012'den itibaren etkinlikler, karne ve diploma törenleri gibi haberlerle olumlu bir temsil sunulmuştur. Ancak 2018 sonrası bu tür haberlerin azalması, göçmenlerin eğitim ve sosyal uyum konularında daha az gündeme geldiğini göstermektedir. Göçmenlerin isimlendirilmesindeki kavramsal belirsizlikler ise kavramların anlamlarının bilinmediğini ve muallakta kaldığını göstermektedir.

Yerel medya, göçmenlere yönelik önyargıları önlemek ve halk arasında dayanışmayı teşvik etmek gibi roller üstlenerek, toplumsal barışın korunmasına ve sosyal uyumun güçlenmesine zemin hazırlar. Böylece Osmaniye yerel basınının göçmenlere yaklaşımı olumlu olmuştur. Osmaniye'liler, genellikle yardım eden ve destek olan kişiler olmuştur. Göçmen temsiliinde yıllara göre bazı değişiklikler olsa da dışlayıcı bir tutum benimsenmediği anlaşılmaktadır. Osmaniye evreninde, Suriyelilere yönelik nefret söyleminin bulunmaması, Osmaniye'lilerin duruma bakışları hakkında olumlu bir fikir vermektedir.

KAYNAKÇA

Akın, M. H., & Bozbaş, G. (2020). Suriye'den Türkiye'ye Göçün Sosyolojik Sonuçları: Suriyeli Göçmenler Üzerine Uygulamalı Bir Saha Araştırması. *Liberal Düşünce Dergisi*, 25(97), 47-65. <https://doi.org/10.36484/liberal.692459>

Arslan, A. (2004). Medyanın Birey, Toplum ve Kültür Üzerine Etkileri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1).

Aydın, D. (2016). Göstergebilim ve Sinemada Propaganda Kodları. *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*(43).

Ayhan, B., Livberber, T., & Baloğlu, E. (2018). Dijital Medyada Göçmen Sunumu. *In 7. Uluslararası Çin'den Adriyatik'e Sosyal Bilimler Kongresi*, Bakü, 188-201.

Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.

Boztepe, V. (2017). Televizyon Haberlerinde Suriyeli Mültecilerin Temsili. *Ankara Üniversitesi İlef Dergisi*, 4(1), 91-122.

Civelek, M., & Oğuz, T. (2020). Göstergebilimin Kuramsal Açından İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Alanya Akademik Bakış*, 4(3), 771-787.

Civelek Oruç, C. O., & Türkay, O. (2018). Türkiye tanıtım afişlerinin göstergebilimsel bir analizi: Home of Turkey afişleri örneği. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 8(2), 312-328.

Çevik, H., & Buz, S. (2022). Sosyo-Kültürel Entegrasyon ve Aidiyet: Ankara'daki Suriyelilerin Deneyimleri Bağlamında Bir Değerlendirme. *Toplum Ve Sosyal Hizmet*, 33(2), 509-536. <https://doi.org/10.33417/tsh.1051734>

Demir, Ş., & Ceylan, M. A. (2022). Osmaniye Şehrinin Nüfus Özellikleri. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4(1), 26-59. <https://doi.org/10.54990/okufed.1129464>

Doğaner, A. (2021). Kültürel Bir Olgu Olarak Osmaniye'de Suriye'den Göç Edenlerle Evlilikler. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(33), 24-38.

Duman, T. (2019). Toplumsal Uyum İçin Eğitimin Önemi: Türkiye'deki Suriyeliler Örneği. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*(41), 343-368. <https://doi.org/10.21497/sefad.586638>

Efe, H. (2018). Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'de Yaşanan Göçler ve Etkileri. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 01.

Ekici, S., & Tuncel, G. (2016). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 9-22. <https://doi.org/10.20493/bt.71783>

Ekşi, H., Çiftçi, M., Yaman, N., Parlak, S. Dinçer, M., Ulaş, E., Ulusoy, M. A. (2016). Almanya'da Yaşayan Türkiye Kökenli Göçmenlerin Yeniden Yaşam İnşası. *Middle East Journal of Refugee Studies*, 1(2), 5-48. <https://doi.org/10.12738/mejrs.2016.1.2.0001>

Ekşi, H., Ulusoy, M. A., Toprak, M. (2018). Köy Paydaşları Katılımlı Değerler Eğitimi: Bir Eylem Araştırması. *İnsan Ve Toplum*, 8(4), 125-154.

Ersoy, A. F., & Ala, M. (2019). Suriyeli Sığınmacı ve Mültecilere İlişkin Görüşler: Osmaniye'de Nitel Bir Araştırma. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(3), 1343-1356.

Gezik, Z. (2022). Suriyeli Göçmenlerin Anaakım Medyada Temsili. *Journal of Communication Science Researchs*, 2(2), 135-153.

Göç İdaresi Başkanlığı. (2024). Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler. URL: <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler>

Göker, G., & Keskin, S. (2015). Haber Medyası ve Mülteciler: Suriyeli Mültecilerin Türk Yazılı Basınındaki Temsili. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 41, 229-256.

Göktuna Yaylacı, F. (2017). Eskişehir Yerel Basınında "Mülteciler" ve "Suriyeliler." *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 20(1), 1-40. <https://doi.org/10.18490/sosars.308638>

Gölcü, A., & Dağlı, A. N. (2017). Haber Söyleminde 'Öteki'yi Aramak: Suriyeli Mülteciler Örneği. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*(28), 11-38. <https://doi.org/10.31123/akil.437410>

Güler, A. (2021). Göç Olgusunun Çok Boyutlu Etkileri ve Türkiye'ye Yansımaları. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 218-239. <https://doi.org/10.53306/klujfeas.943416>

Güloğlu, M. F. (2021). Nitel Desenli Göç Araştırmalarında Yöntem Sorunları. *Ortadoğu Ve Göç*, 11(2), 292-331. <https://doi.org/10.31834/ortadoguvegoc.1015073>

Güloğlu, M. F. (2022). Mülteciliğe Tutulmak: Fenomenolojik Bir Düşünüm. *Uluslararası Göç ve Mültecilik*, 165.

Günay, E., Atılğan, D., & Serin, E. (2017). Dünya'da ve Türkiye'de Göç Yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 37-60.

İl Göç İdaresi Başkanlığı. (2013). 2013 Yıllık Göç Raporu. URL: https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2013_yillik_goc_raporu.pdf

İnan, A. M. (2013). The Effect of settlement duration on integration levels of Turkish Immigrants in Australia. *Turkish Journal of Sociology*, 2, 3(27), 273-293.

Kahveci, H., & Paksoy, A. F. (2021). Türk Basınında Türkiye'deki Sığınmacıların Eğitimi: Suriyeliler Örneği. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(1), 337-358. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.960119>

Kara, E. Ş., & Yılmaz, M. B. (2015). Malatya Yerel Basınında Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Haberlerin İncelenmesi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 6(2), 54-69.

- Karakaya, H. (2020). Türkiye’de Göç ve Etkileri. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(2), 93-130.
- Karasu, M. A. (2018). Türkiye’ye Yönelik Dış Göçler, Suriyeli Sığınmacı Göçü ve Etkileri. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 14(1), 21-41.
- Livberber, T. (2021). Suriyeli Sığınmacıların Türk Basınında Temsili: Haberler Üzerine Eleştirel Bir Analiz. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(4), 1003-1028.
- Pandır , M. (2021) Mülteci Temsillerinde Kültürel Farklılık İnşası ve Toplumsal Kabule Etkileri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 348-364.
- Pandır, M., Efe, İ., & Paksoy, A. F. (2016). Türk Basınında Suriyeli Sığınmacı Temsili Üzerine Bir İçerik Analizi / A Content Analysis on the Representation of Syrian Asylum Seekers in the Turkish Press. *Marmara İletişim Dergisi*(24), 1-26.
- Saçan, S. (2017). Aydın Halkının Suriyeli Göçmenlere Yönelik Bakış Açısının İncelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(1), 28-38.
- Şahin, M., & Eşici, H. (2020). Türkiye’de Yaşayan Göçmenler ile Türklerin Birlikte Yaşam Kültürü: Değerler, Fırsatlar, Engeller. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(22), 72-99. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.647200>
- Şen, F. (2017). Bir ‘Öteki’ Olarak Mülteciler: Suriyeli Mültecilerin Anaakım ve Alternatif Medyada Temsili. *Atatürk İletişim Dergisi*, (12), 27-42.
- Sönmez Öz, E., & İşeri, K. (2024). Tahar Ben Jelloun’un “Ülkemde” Yapıtına Göstergebilimsel Bir Yaklaşım. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11(1), 249-270.
- Tezcan, A. M. (2023). Uluslararası göç hukuku. Göç Ansiklopedisi (Ed. Y. Özkaya, V. Erat, K. Demirci, A. Duran). Ankara: Nobel, 383-386.
- Tiryaki, S. (2022). Türk Basınında Göçmen, Sığınmacı ve Mülteci Haberleri Üzerine Bir İnceleme. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 15, 124-156. <https://doi.org/10.46250/kulturder.1188891>
- Tuncel, G., & Ekici, S. (2019). Göçün Siyasal Etkisi: Suriyeli Göçmenlerin Türkiye Siyasetine Etkisi. *Birey Ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 48-72. <https://doi.org/10.20493/birtop.648831>
- Türk, E. (2019). Batman Yerel Basınında Göçmenlerin Temsili Üzerine Bir Analiz. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(4), 2975-3000.
- Türkeş-Kılıç, S. (2018). Avrupa Komşuluk Politikasında Uluslararası Göçün Güvenikleştirilmesi. *Mukaddime*, 9(3), 1-20. <https://doi.org/10.19059/mukaddime.470606>
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM). (2009). Uluslararası göç hukuku: Sözlük (2. baskı). URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf
- Varol, A. (2023). Türk Basınında Göç ve Sığınmacı Temsili. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (52), 92-108. <https://doi.org/10.52642/susbed.1341670>
- Yeter, E. (2018). Suriyeli Göçmen Kadınların Dini- Kültürel Kimlik Oluşturmalarında Yerel Dini Kültürün Etkisi. *Antakiyat*, 1(1), 99-126
- Yıldırım, S., & İyem, C. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*(2), 107-126.
- Yolçu, N. (2019). Yerel Basında Suriyeli Sığınmacıların Haber ve Okur Yorumlarındaki Temsillerinin Karşılaştırılmalı Analizi. *Selçuk İletişim*, 12(2), 846-878. <https://doi.org/10.18094/josc.596316>

PESA INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

PESA ULUSLARARASI SOSYAL
ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

December 2024, Vol:10, Issue:2
e-ISSN: 2149-8385

Aralık 2024, Cilt:10, Sayı:2
ISSN: 2528-9950

Journal homepage: <http://dergipark.gov.tr/pesausad>

ORTA DOĞU'DAN TÜRKİYE'YE GÖÇ VE TURİZM HAREKETLİLİĞİ: MISIRLI GÖÇMENLER

Migration and Tourism Movements from the Middle East to Turkey: Egyptian Migrants

Mehmet Tevfik İZGİ

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, mehmettevfik.izgi@iuc.edu.tr / ORCID: 0000-0002-5393-2501

Seyit Ali EREN

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, seyitali.eren@iuc.edu.tr / ORCID: 0000-0001-5707-5941

MAKALE BİLGİSİ

Öz

Makale Geçmişi:

Geliş: 26 Ekim 2024

Kabul: 29 Kasım 2024

Anahtar Kelimeler:

Orta Doğu, Göç ve Turizm,
Sosyoloji, Mısır

© 2024 PESA Tüm hakları saklıdır

Literatürde fiziki coğrafyanın ve doğa şartlarının toplumların sosyo-kültürel yaşayışını etkilediği, elverişli olmayan siyasi ve ekonomik koşulların göçün itici sebeplerinden biri olduğu ortaya konmuştur. Küresel iklim değişikliği ve savaş gibi nedenlerin, Orta Doğu ve Afrika'dan göçleri artıracak beklenmektedir. Türkiye de coğrafi konumunun yanı sıra tarım, sanayi ve turizm potansiyeliyle bu göçün hedef ülkelerinden biridir. Karayoluyla gerçekleşen bu göçlerde sınır güvenliği önem kazanmaktadır. 2011 yılında Suriye-Türkiye sınırındaki mayınların temizlenmesi sınır ötesi -göçmen hareketliliğini mümkün kılmıştır. 2020-2023 arasında da Ermenistan-İran sınırındaki kara mayınlarının temizlenmiş, akabinde İsrail-İran gerginliği tırmanmıştır. İsrail'den Lübnan'a saldırılar sonucu, Lübnan sınırından Suriye'ye yüz binlerce göçmenin gelmesine yol açmıştır (Ekim 2024). Türkiye'ye geçici koruma statüsüyle ve illegal yollardan gelen düzensiz göçmenlerin sosyo-ekonomik düzene, kamu düzenine ve güvenliğine, yakın gelecekteki demografik yapıya etkileri geniş çaplı ele alınması ve yönetilmesi gereken bir konudur. Bu göçmenlerin bir kısmı, dini bayramlarda ziyaret amacıyla, sığındıkları ülkeden kendi ülkelerine ziyarette bulunmaktadır. Göçmenlerin vatandaşlıkları ve ikamet statüleri gereği bu ziyaretler istatistiklere "turist" olarak geçmektedir. Bu araştırma, literatür taraması yapılarak Orta Doğu'dan Türkiye'ye olan göçleri, ikamet izni alan Mısırlı göçmenler üzerinden incelemektedir. Mısırlı göçmenlerin konut satın alma yüksekliği bulgusu Türkiye'de ikamet etmek için geldiklerine işaret etmektedir.

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article History:

Received: 26 October 2024

Accepted: 29 November 2024

Keywords:

Middle East, Migration and Tourism ,
Sociology, Egypt

© 2024 PESA All rights reserved

The literature highlights that physical geography and natural conditions influence the socio-cultural life of societies, and unfavorable political and economic conditions are among the driving forces of migration. Factors such as global climate change and war are expected to increase migration from the Middle East and Africa. Turkey, with its geographic location and potential in agriculture, industry, and tourism, is one of the target countries for this migration. In migrations occurring via land routes, border security gains importance. The clearance of mines along the Syria-Turkey border in 2011 enabled cross-border migrant mobility. Similarly, between 2020 and 2023, landmines along the Armenia-Iran border were cleared, followed by escalating tensions between Israel and Iran. Israel's attacks on Lebanon led to hundreds of thousands of migrants moving from Lebanon to Syria (October 2024). The socio-economic, public order, security, and demographic implications of irregular migrants entering Turkey under temporary protection status or through illegal means require comprehensive evaluation and management. Some of these migrants, during religious holidays, visit their home countries temporarily from the host country. Due to their citizenship and residence status, these visits are recorded in statistics as "tourists." This research examines migration from the Middle East to Turkey through a literature review, focusing on Egyptian migrants who have obtained residence permits. The finding of a high rate of home purchases among Egyptian migrants suggests that they come to Turkey with the intention of residing there.

GİRİŞ

Göç olayının tarihsel süreçte insanoğlunun yaşam mücadelesi kadar bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir. Doğal afetler, ekonomik sıkıntılar, uzun süren savaşlar ve siyasi istikrarsızlıklarla insanca yaşam ortamının bozulması sonucu insanlar güvenli yaşam alanları bulmaya çalışmışlardır (Kılınç, 2018). Göçlerin hedef ülkelerde siyasi, sosyo-ekonomik ve güvenlik sorunlarına yol açtığı görülmüştür (Deniz, 2014). Birleşmiş Milletler Mülteciler Örgütü (UNHCR) 2024 yılı ilk 6 ay verilerine göre dünyada 43.7 milyon mülteci bulunmaktadır ki bu 2023 yılı sonuna göre %1 artış olduğunu göstermektedir (UNHCR, 2024). Göç hareketi devam etmektedir, özellikle İsrail İnan gerginliği, Lübnan ve diğer Orta Doğu ülkelerinden yüz binlerce insanın girebilecekleri ülkelere doğru hareketliliği gözlenmektedir.

Başka ülkelerden gelenlerin sığındıkları ülkeye uyum sağlayıp sağlamayacağı, kader birliği yapılıp yapılmayacağı süreç içinde belli olacaktır. Onlarca farklı ülkeden, farklı kültürden gelenler kaynaşarak millete dahil olabilecekler mi. Millet tanımında ortak kader ve zorluklarla mücadele, ortak gelecek ve hedefler, dayanışma vardır. Göçmenlerin yaşadığı güney illerimizde ortak bir acı paylaşılmıştır. 2023 yılında 11 ili kapsayan deprem felaketinde, tanım gereği mülteci, sığınmacı ya da daha farklı şekilde tanımlanan insanlar, doğanın ayırt etmeksizin yıkıcı etkilerine maruz kalmışlardır. Bu insanların yarısı hayatlarının büyük bölümünü Türkiye'de geçirmiş, yaklaşık 800.000'i Türkiye'de doğmuştur (UNCHR, 2024a). 2023 yılı sonu itibarıyla 3.2 milyon Suriyeli geçici koruma altında, 222 bin Suriyeli uluslararası koruma başvuru ve statü sahibidir (UNCHR, 2024b). Türk vatandaşlığına geçen Suriyeliler göçmen istatistiklerine dahil edilmemektedirler ve Türkiye'de bulunan Suriyeli sayısı yıllar içinde azalmaktadır. Özellikle araştırmamıza konu olan Mısır ise 2015-2021 yılları arasında gelenlerden iktisadi olarak ayırmış, 2024 yılında ise yüzden fazla Türk tekstil firması üretimlerini Mısır'a kaydırmışlardır. İşçilik

maliyetlerinin ABD doları olarak daha düşük olması ve ihracat olanaklarının fazlalığı bu durumu oluşturmuştur.

Nüfus hareketleri, içinde bulunduğumuz dönemde küresel düzeyde yaygınlaşmış, özellikle 2011 yılında "Arap Baharı" olarak adlandırılan olaylar sonucu Orta Doğu ülkelerinden milyonlarca mülteci komşu ülkelere doğru göç etmeye ve iltica etmeye başlamışlardır (Aktel ve Kaygısız, 2018; Kibaroglu, 2011). Orta Doğu ülkeleri Yemen, Ürdün, Umman, Suudi Arabistan, Suriye, Lübnan, Kuveyt, Katar, İsrail, İran, Irak, Filistin, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn olarak on dört ülkedir. TC Dışişleri Bakanlığı web sitesinde Orta Doğu Ülkeleri ve Afrika'nın kuzeyindeki 4 ülke, Cezayir-Fas-Libya-Tunus ile birlikte 18 ülkeyi aynı başlıkta ele almaktadır (TC Dışişleri Bakanlığı, 2024). Uluslararası göçlerin nasıl yönetileceği konusu sosyo-ekonomik etkilerinin yıllar içinde artacağı göz önüne alındığında hala ilk gündem olarak önemini korumaktadır. Bu bağlamda Türk örf ve adetleri ile İslam Dininin muhacirlere ensar olmayı gerekir anlayışı ile Türkiye "açık kapı politikası" izlemiş ve göçmenler davet edilmiştir. Son on yılda Orta Doğu ülkelerinden özellikle Suriye'den milyonlarca sığınmacıya Geçici Koruma Statüsü altında kucak açmıştır (Toros, 2017: 77). Ülkeye yasal gerekçe olmadan giriş yapanlar düzensiz göçmenlerdir (FRA, 2014: 47), düzenli kontrol ile yakalanıp hukuki işlemler yapılabilir.

Göçmenler, sığınmacılar ya da mülteciler farklı kavramlardır. Örneğin, ülkesinin dışına çıkmış ırk, din ya da siyasi düşünce sebebiyle zulüm göreceğinden ülkesine gitmeyen, gitmek istemeyenlere mülteci denmektedir. Sığınmacı ise mültecilik statüsüne ulaşmak isteyen ancak durumları resmiyet kazanmamış insanlara denmektedir (Fansa, 2021: 297). Bu çalışmada, Anadolu'ya doğru nüfus hareketleri tarihçesi, Orta Doğu'dan Anadolu'ya göç süreci ve etkileri ile beraber Türkiye'ye göç edenler üzerinde durulmuş, genel bir değerlendirme ve durum tespiti yapılmıştır.

Bu çalışmada literatür taraması sonucu göçün sosyo-ekonomik etkilerini anlamak ve literatürdeki analiz eksikliklerini gidermek amacıyla yapılmıştır. Göçün nedenleri, bireyler ve toplumlar üzerindeki etkileri derinlemesine incelenmiştir. Bölümler, Türkiye'ye göçün tarihsel süreci ile Orta Doğu'dan Türkiye'ye göç ve etkileri ile başlamış, göç ve turizm ayrımı uluslararası tanımları ile detaylandırılmış, göçün iktisadi etkisi, sosyal etkileşim ve dünyada göçmenlere uygulanan sistemler göç alan 12 ülke üzerinden özetlenmiştir. Araştırma Türkiye'de ikamet eden Mısırlı göçmenlerin ekonomik ve sosyal yönlerini ele alarak çözüm önerilerini sunmak üzere yapılandırılmıştır.

TÜRKİYE'YE GÖÇÜN TARİHİ

Göçebe topluluklar iklim değişikliği ve savaşlar sebebiyle uzun yıllardır yaşadıkları Orta Asya'dan daha güvenli ortamlara ulaşmak ve hayvanları için yeni otlaklar bulabilmek amacıyla Avrupa'ya ve Anadolu'ya doğru ilerlemişlerdir. Kavimler göçü olarak adlandırılan 350'li yıllarda başlayan bu nüfus hareketleri sonucu Hunlar, Aral ve Hazar Gölleri civarına gelmiş ve geçmişlerdir (Çeçen, 2021). Genelde Türk tarihini, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinin şekillenmesinde en önemli faktör göçlerdir (Efe, 2018). Yıllar boyunca onlarca beylik ve devlet kuran Türkler 1071 Malazgirt zaferi ile Anadolu'yu fethetmeye başlamış, üç tarafı denizlerle çevrili bu verimli toprakları yurt edinmişlerdir. (Bedirhanoglu, 2021). Selçuklular ve sonrasında Osmanlı Devleti ile dünyanın farklı yerlerinden gelen farklı dil, ırk, inanç ve kültüre sahip olan topluluklar bir arada yaşamışlardır. Ülkemiz tarihsel olarak muhacirlere dostça davranan, yardımcı olan bir millet kültürüne sahiptir. Halkının % 99'unun mensup olduğu İslamiyet ise hoşgörü dinidir. İslamiyet öncesi ve sonrasında Türkler geleneksel olarak toplulukların inançlarına ve yaşayış tarzlarına saygı duymuşlardır Orhun (Göktürk) Abidelerinde ve Kutadgu Bilig'de görülmektedir. Türk töresinin dayandığı dört temel ilke Könilik, Tüzlük, Uzluk ve Kişiliktir (adalet, eşitlik, iyilik, faydalılık, hoşgörü olma) gerçeği yabancı kaynaklarda da yazmaktadır (Gürbüz, 2020). Hal böyle olunca Moğol zulmünden kaçan Türkmenler 13. Yüzyılda Anadolu'ya Selçuklulara sığınmışlardır ve Osmanlı İmparatorluğu'nun hüküm sürdüğü 624 yıl boyunca topluluklar adaletle yönetilmişlerdir (Şahbaz, 2017). Osmanlı'nın dağılmasından sonra İmparatorluk topraklarında yaşayan Türkler azınlık durumuna düştükleri yerlerden etnik baskı, zulüm ve ekonomik zorluklar nedeniyle Anadolu'ya göç etmişlerdir. 1923-1989 yılları arasında dış göçlerle ülkemize 2 milyon 250 bin

kişi gelmiştir. Hemen her şehirde Balkan ve Kafkas göçmenlerine rastlanmaktadır ki onlar Türkiye Cumhuriyeti'ni oluşturan, ülkemizin menfaatini ülkü edinen vatandaşlarımızdır.

ORTA DOĞU'DAN TÜRKİYE'YE GÖÇ VE ETKİLERİ

Orta Doğu konusu araştırılırken durumun tarihsel süreci ve geniş bakış açısı ile irdelenmesi önemlidir. Ayrıca Orta Doğu'nun sınırları ve yaşayan halklar birçok etken etkileşimiyle şekillendiği unutulmamalıdır (Sinkaya, 2016). Orta Doğu'nun fiziki ve beşerî coğrafyası, tarihi ve ekonomisi toplumsal olaylara yön vermektedir. Orta Doğu ifadesi kültürel ve coğrafi bir tanımlama olduğu kadar ilk defa 20.yüzyıl başlarında İngilizler tarafından tanımlanan siyasi içerikli, kullananın stratejik hedeflerine göre şekillenmekte olan bir kavram olduğu görülmektedir (Dursun, 2003). Birleşik Krallık dünya hakimiyeti yıllarında kendi bakış açısıyla Orta Doğu kavramını Arap Yarımadası, Körfez Bölgesi, Mısır, Türkiye, Irak ve İran'ı kapsayacak şekilde sınırlarını çizmiştir ki kavramın belirsizliği kullananların istedikleri gibi geniş ya da dar tutmasına imkân vermektedir (Bilgin, 2004). Birleşmiş Milletler ise benzer bölge için 1950 yılında Yakın Doğu kavramını kullanmış, 1974 yılından sonra Batı Asya ifadesini tercih etmiştir (Dursun, 2003). Orta Doğu'dan Türkiye'ye göçün etkileri çok yönlü ve uzun vadeli stratejik açıdan ele alınabilir lakin bu çalışmada kapsam daraltılmış turizm, sosyal ve iktisadi etkiler olarak sınırlandırılmıştır.

Avrupa ile olan sınırı ve coğrafi konumu Orta Doğu ülkelerinden daha iyi yaşam şartlarına sahip olması nedeniyle Türkiye, güney ve güneydoğu sınırlarından Avrupa'ya geçebilenin bir adımı olarak görülmektedir (Deniz, 2014). İbn-i Haldun Mukaddime adlı eserinde ilme dayalı bir tarih felsefesi kaleme almıştır. Eserinde esasen hava ve iklimin insan fiziki yapısı üzerine, mizacına ve ahlakına olan etkilerinden bahsetmektedir ki coğrafyanın kader olması (Topal, 2021) Orta Doğu ile Avrupa arasında bulunan verimli Anadolu toprakları için yüzyıllar boyu bu ifadenin doğruluğunu onaylamaktadır.

Orta Doğu kültürü İslam temelinde ve ortak paydasında Anadolu insanı için çok fazla sıkıntı yaratmayabilecek ve uyum sağlanabilecek, beraber yaşanabilecek yaşayış tarzını ifade etmektedir. Ancak özellikle güney illerimizde doğurganlık hızının Suriyelilerde daha yüksek olması nedeniyle yakın gelecekte faklı alanlarda sosyal sorunlara sebep olabilme ihtimali çok düşük değildir. İlköğretim çağında genç nesilde birçok okulda nüfus sayıları neredeyse yarı yarıya hale gelmiştir. Yıllar içinde büyüyecek, meslek sahibi olacak, vatandaşlığa geçip oy verme hakkı elde edebilecekleri belki de milletvekilliği ve belediye başkanlığı hedefleri doğrultusunda adaylık şartlarına sahip olmaya çalışabileceklerdir. Orta ve uzun vadeli demografik planlamaların yapılması hususu önemini korumaktadır. Türkiye üzerinden Avrupa kıtasına mülteci akını kronik bir sorundur. Çünkü Türkiye coğrafi konumu sebebiyle Orta Doğu ülkelerinden refah düzeyinin yüksek olduğu gelişmiş bölgelere, balkanlara ve Avrupa Birliği (AB) ülkelerine ulaşmak isteyen kitlelerin geçiş güzergâhı üzerindedir. Yunanistan, Ege Adaları, İtalya ve İspanya üzerinden akan göçü önlemek için sınır koruma önlemleri, mülteci yardımları ve geri alım anlaşmalarıyla kendini koruma altına almaya çalışmaktadırlar.

Orta Doğu ülkelerinden Avrupa'ya doğru yola çıkan mültecileri önlemek için kimi ülkelerde sınırlara duvarlar örülmüş, kimilerinde sınırlar dikenli tellerle kaplanmış, denizden kıyıya çıkmaları engellenmekte hatta Shengen'e aykırı olarak iç sınırlarda kontrol ve kapatma yollarını seçen AB ülkeleri olmuştur (Kılınc, 2018). Bu önlemler sonucu Avrupa kıtasına geçemeyenler arasında 2021 yılı verilerine göre Geçici Koruma Kapsamında 3.671.000 Suriyeli ülkemizde bulunmaktadır (TC İçişleri Bakanlığı, 2021). Ülkemizde Avrupa ülkelerinde bulunan Frontex (Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi) teknik altyapıya ve teknolojik imkanların olmaması sonucunda, ülkemizde bulunan geçici sığınmacıların verilerine ulaşmada sıkıntılar yaşanmakta olduğu bilinmektedir (Deniz, 2014). Frontex benzeri bir sistem ile düzensiz göçmenlerle mücadele, suçluların ülkelere iade işlemleri ve sınır güvenliğinin güçlendirilmesi Türkiye'de de gerekmektedir (Güleç, 2015). Orta Doğu'dan gelen göçmenlerin genelinin nihai hedeflerinin Almanya ve Hollanda gibi ülkeler olduğu görülmektedir. Ülkemizin Güney sınır güvenliği ile Doğu Akdeniz'deki doğal gaz kaynakları, petrol boru hatları ve iktisadi potansiyel Suriye, Irak, Libya ve Mısır gibi ülkelerle etkileşim içinde olmayı gerektirmektedir. Mısır'dan Türkiye'ye

gelenlerin yaklaşık dörtte biri konut almıştır ve bu durum bu insanların Avrupa'ya gitmek gibi niyetlerinin olmadığını göstermektedir. Bu da Mısır'dan Türkiye'ye gelen göçmenleri, Orta Doğu'dan gelen diğer göçmenlerden farklılaştırmaktadır.

Göç ve Turizm

Turizm tanımı ve istatistik verilerle sınıflandırılması 1963 yılında Birleşmiş Milletler Seyahat ve Turizm Konferansı ile yapılmış, Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü 1991 yılında 1 yıldan daha az sürede ikamet olduğu ülkeye dönüş ifadesini tanıma eklemiştir (Kurt, 2009: 5). Turizm tanımında geçici sürelerle başka yerlere hareket etmek vardır ancak seyahat amacı da turizm olayı yaratıp yaratmadığında önemli bir faktör olmaktadır. Hunziker ve Krapf yer değiştirmenin sürekli kalışa dönüşmemesi ve para kazanma amacı olmaması gerektiğini ifade etmişlerdir (Maviş, Ahıpaşaoğlu ve Kozak, 2002: 3). Bu bağlamda resmi kayıtlara göre 4 milyondan fazla gelen çeşitli statülerdeki kişilerin sürekli kalış amacı olup olmadığı, 'Geçici Koruma Statüsü' ile birlikte gözden geçirilmelidir. Senede bir defa geldikleri ülkeleri ziyaret etseler dahi sınır istatistiklerinde yabancı turist kapsamına girmeleri mümkündür. Ülke sınırları içinde farklı statülerde konaklayan kişilerin elektronik kayıt ortamında yer değiştirmelerinin takibi ayrıca incelenmesi gereken bir araştırma konusudur. Belli bir düzen kurulduktan sonra akrabaların ve arkadaşların ziyarete gelmeleri ülkeye olan turizm talebini arttıran bir durumdur (Özyakışır, 2017). Farklı gastronomi anlayışı ile yabancı uyruklu kişilerin kendi mutfak kültürünü sunabilmek için yeme içme tesisleri açarak işletmecisi statüsü de kazandıkları gözlenmektedir. Konaklama sektöründe de yabancı uyruklu kişilerin işletme sahibi oldukları görülmektedir. Yabancı uyruklular ve göç ile gelenler entegrasyon sürecinde birçok sektörde olduğu gibi turizm sektöründe de işgören ya da işveren olarak yer almaktadırlar. Girişimciliğin yeniliği teşvik ettiği, istihdam yarattığı ve ülkelerin ekonomik ve sosyal refahına katkıda buldukları (Wong, Ho ve Audio, 2005) bilinmektedir bu bağlamda maddi olarak güçlü yabancı uyruklular ise ülkemizin istihdam ve ekonomik kalkınmasına faydalı olabilecekleri sonucuna ulaşılabilir. Bir seyahatin turizm olarak kabul edilebilmesi için kalınan süre önemli bir kriterdir. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) ve birçok uluslararası kuruluş, bir seyahatin turizm sayılabilmesi için kişinin ziyaret ettiği yerde en az bir gece konaklamasını gerektirir. Ancak, bu süre bir yılı aşmamalıdır; aksi halde bu tür bir seyahat turizm yerine göç veya kalıcı ikamet olarak değerlendirilir. Bir seyahatin turizm mi yoksa göç mü olarak tanımlanacağı, birkaç temel faktöre bağlıdır. Kalma süresi, niyet, ikamet durumu ve yapılan faaliyetler, seyahatin hangi kategoriye girdiğini belirlemeye yardımcı olur:

Kalma Süresi: Turizmde bir kişi bir yere geçici olarak (tatil, iş, eğlence, kültürel etkinlikler vb. için) seyahat eder ve en az bir gece kalır, ancak bu kalış bir yıldan kısa sürer. Kısa süreli bir konaklama söz konusudur. Göç ise kalıcı veya uzun vadeli olarak başka bir yerde yaşama amacıyla yapılan seyahatlerdir. Genellikle bir yıldan uzun süre ikamet edilecekse bu göç olarak kabul edilir.

Niyet: Turizmde turistler, seyahat ettikleri bölgeyi geçici bir süre için ziyaret ederler. Seyahat amacıyla tatil, iş gezisi, eğitim, sağlık hizmeti alma, sportif ya da kültürel etkinlikler gibi kısa süreli niyetler ön plandadır. Amaç, dönmek üzere geçici bir süreliğine başka bir yer görmektir. Göçte ise göçmenler, buldukları yerden ayrılıp yeni bir hayat kurma amacıyla başka bir bölgeye veya ülkeye yerleşirler. Buradaki niyet, kalıcı veya uzun vadeli olarak o yerde yaşamak ve orada hayat kurmaktır.

İkamet Durumu: Turistler geçici ziyaretçidir, gittikleri ülkede ya da bölgede kalıcı bir ikamet veya oturma izni alma amacı yoktur. Turist olarak vize alırlar ve belirli bir süre sonra ülkelerine geri dönmeleri gerekir. Göçmenler ise, gittikleri yerde kalıcı ikamet izni, vatandaşlık başvurusu veya oturma izni alma peşindedir. Göçmenlerin hedefi, yeni bir ülke ya da şehirde uzun süreli olarak yaşamaktır.

Yapılan Faaliyetler: Turizm: Turistler genellikle tatil yapmak, tarihi veya doğal güzellikleri keşfetmek, kültürel etkinliklere katılmak, alışveriş yapmak veya iş gezisine katılmak gibi aktivitelerle meşgul olurlar. Göç: Göçmenler, gittikleri yerde iş bulmak, eğitim almak, ailesiyle uzun süreli bir yaşam kurmak, ev almak veya vatandaşlık süreçlerine başlamak gibi kalıcı faaliyetlerde bulunurlar.

Böylece turizm, kısa süreli seyahat, geçici kalış (genellikle 1 yıldan az), tatil veya iş gibi sebeplerle yapılan gezi olarak tanımlanırken; göç uzun süreli veya kalıcı olarak yerleşme amacıyla yapılan seyahatler, uzun vadeli yaşam değişikliği ve genellikle yeni bir ikamet izni alma sürecidir. Seyahatin amacına, süresine ve kişinin niyetine göre turizm ya da göç olarak tanımlama yapılır. Senede bir defa bile geldikleri ülkelere gidebiliyorlarsa BM Dünya Turizm Örgütü tanımına göre literatürde turizm faaliyeti olarak kabul edilmekte ve istatistiklere turist olarak geçmektedirler.

Göç ve İktisadi Etki

Göçle gelen nüfus öncelikle beslenme, barınma, ulaşım gibi sektörlerde canlılık yaratmaktadır. Maddi gücü yeterli olmayanların ise işgücü piyasasına emek arz edecekleri aşırıdır. Hal böyle olunca asgari ücretten daha düşük, iş güvenliği yetersiz ve sigortasız çalışmaya istekli yabancı uyruklu kaçak işgörenlerin olabileceği gerçeği her zaman mümkün olmaktadır. Ağır şartlarda çalışma gerektiren, talep edilmeyen işleri ve özel yetenek gerektiren işleri hariç tutarak, incelendiğinde her çalışan yabancı uyruklu kişi, ülke işsizliğini arttıran bir unsur olarak göze çarpmaktadır. Talep edilen mal ve hizmetler, beslenme, giyim, barınma, ulaşım, sağlık, eğitim vd. ceteris paribus arz miktarı da talep kadar artmıyorsa iktisat teorilerine göre fiyatı artmaktadır, dolayısıyla enflasyon ve hayat pahalılığına sebebiyeti söz konusudur. Pandemi süreci henüz tamamen sonlanmamış ve yaşanan kapanmalar sonucu uluslararası ulaşımın oldukça düşük seviyelere gelmesi ile tedarik zincirinde aksamalar oluşmuş, üretim bugün bile talep kadar artmamaktadır (Haren ve Simchi-Levi, 2020). Tedarik zincirlerinde bir fabrikanın kapanması veya düşük kapasite ile çalışması sonraki zincirin halkalarında kesintiye ve üretim düşüşüne sebep olmaktadır (Kilpatrick ve Barter, 2020). Hatırlanacağı üzere pandemi döneminde ilk yaşanan şok tedarik şokuydu ki Çin'den getirilen hammadde ve yarı mamullerin kullanıldığı ürünlerde arz eksikliği olduğu gözlenmişti. (Seifert ve Markoff, 2020). Yurtdışında doğalgaza gelen zamlar ve enerji fiyatlarının 2020 yılı içinde 2-3 kat artması, petrolün 20-30 ABD dolarından 80 ABD doları üzerine gelmesi (Teletreader, 2021). Karayolu, denizyolu taşımaları, navlun ve konteyner fiyatlarında oluşan, Baltık kuru yük endeksindeki 8-9 kat artış (Navlun, 2021) tüm dünyada enflasyonist bir dönemin daha başında olduğumuzun işaretleri olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bundan daha kötüsü ise The Economist dergisi (2021) kapağında verdiği habere göre önümüzdeki dönemler fiyatların artmasının yanı sıra raflarda gıda başta olmak üzere hammadde, yarı mamul ve mamul arzında düşüş olabileceğini düşündürme kaygısıdır (The Economist, 2021). Bu iktisadi kanı ve tespitler ışığında göç ve iktisadi etkisi ile ülkemize gelen resmi sayılara göre 4 milyon civarı insanın beslenme ihtiyacı gıda üzerinde ek talep yaratmakta ve bu durum önümüzdeki yıllarda çözülmesi gereken bir sorun olarak görülmektedir. Yabancı uyruklu kişilerden varlıklı olanların farklı iş kollarında girişimcilik yaptığı, böylece destinasyonun ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğinin yanı sıra ekonomik ve sosyal gelişimine de katkıda bulunmakta (Bosworth ve Farrell, 2011) olduğu da göz önünde tutulmalıdır. Son iki yıllık sürece bakıldığında öngörülerin gerçekleştiği, mal ve hizmetlerde fiyat artışlarının olduğu gözlenmiştir. TCMB verilerinde görüldüğü üzere 2022 yılı sonlarında yıllık TÜFE artış oranı % 85,5 seviyesine kadar yükselmişti. TCMB haftalık repo faizini tek basamaklı oranlardan kademeli olarak 2024 yılı başında % 50 seviyesine kadar çıkarmıştır. Bu faiz oranı 2024 yılında ekonomiyi yavaşlatmış, yatırımlar ve üretim düşmeye başlamıştır. Daralan üretim sonucu şirketler kredi borçlarını ödemekte zorlanmış, konkordato ve iflaslar görülmeye başlamış, işgören çıkarmak durumunda kalmışlardır. 2025 yılı görünümü bu faiz oranı ile, iktisadi iklimin sağlığı için uzun süre devam edilemeyeceğini işaret etmektedir. Bu bağlamda TÜİK verileri ile TÜFE artış oranı 2024 Ekim ayı itibarıyla %50 seviyesine düşmüştür (TÜİK, 2024). 2025 yılı beklentileri öncelikle asgari ücretteki ve memur maaşlarındaki artış oranı temelinde işini kaybetmeyen işgörenlerin ve emekli olmayan memurların ailelerini geçindirme süreçleri devam edecektir. İşçi statüsünde çalışan Türk vatandaşları, milyonlarca göçmen ile rekabet içinde olabileceklerdir ki göçmenlerin yasa gereği asgari ücret altında ve sigortasız çalıştırılmaması gerekmektedir.

Göç ve Sosyal Etkileşim

Öncelikle işsizliği arttıran sebeplerden biri olması nedeniyle olumsuz iktisadi etkilerin sonuçları sosyal gerilimlere, huzursuzluklara ve sonrasında çatışmalara dönüşme süreci her zaman söz konusu olabilmektedir. Göç sonrası beklenmeyen nüfus artışı, sınırlı hizmetin çok kişi tarafından paylaşılması hizmet kalitesinde ve hizmet süresinde düşüşlere sebep olabilmektedir. Uzun yıllar sonunda ilköğretim, lise ve üniversite çağına gelmiş yabancı uyrukluların çocukları eğitim sisteminden aldıkları pay her sene artmaktadır. Zaman içinde vatandaşlık alanlar ve çifte vatandaş statüsünde bulunanlar üniversite sınavında avantaj sağlayabilmektedirler. Ancak ülkemize gelen farklı kültürden insanların doğum, ölüm, nişan, evlilik, dini, ulusal bayramlarda uyguladıkları gelenek ve görenekler kültürel zenginlik oluşturmaktadır. Yeme içme alışkanlıkları, farklı gastronomi anlayışları kültürler arasında etkileşime yön vermektedir. Zaman içinde farklı uyruklu kişilerin evliliklerinin olabileceği gerçeği sosyal kaynaşmayı teşvik edici bir olgu olarak izlenmektedir. Yine de suça meyilli %1 yabancı uyruklu sayısı 40.000 gibi büyük bir potansiyel tehlike oluşturmakta, toplum güvenliğini zedeleyici bir sayı olarak gözlenmektedir. Aynı şekilde %1 yabancı uyruklu başarılı öğrenciler geleceğin doktorları, mühendisleri, bilim insanları ve girişimcileri olarak ikamet ettikleri ve kimliklerini taşıdıkları Türkiye için katma değeri yüksek bir potansiyel oluşturmaktadır. Göçmenler farklı şehirlerde belirli mahallelerde ikamet etmeye başlamış, kendi işlettikleri marketlere kendi ülkelerinin dilinde tabelalar asmış ve kendi ülkelerinden ithal ettikleri ürünleri satmaktadırlar. Geldikleri ülkenin kültürünü yaşamakta, milli günlerini ve kültürel etkinliklerini devam ettirmektedirler.

Dünya'da Göçmenlere Uygulanan Sistemler

(Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, Almanya, Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri, İsveç, Norveç, Japonya, Singapur, Güney Kore ve Birleşik Arap Emirlikleri konsolosluk sitelerinden ve bu ülkelere vize, ikamet izni, bankacılık faaliyetleri yapan uluslararası şirketlerden alınmıştır)

Kanada-İkamet Sistemi: Kanada'da göçmenler, kalıcı ikamet (Permanent Resident) veya geçici ikamet statüsünde ülkeye kabul edilir. Express Entry ve Provincial Nominee Program gibi nitelikli göçmen programlarıyla kabul edilenler kalıcı ikamet başvurusu yapar. Kalıcı ikamet aldıktan sonra 5 yılın sonunda vatandaşlığa başvurma hakkı kazanırlar. Kayıt Sistemi: Göçmenler ülkeye giriş yaptıklarında kayıt için kimlik, sağlık sigortası numarası ve vergi numarası (SIN) almak zorundadır. Çalışmak için çalışma izni başvurusunda bulunmaları gerekir.

Avustralya-İkamet Sistemi: Avustralya, puan bazlı göçmenlik sistemine sahiptir. Göçmenler, skilled worker visa (yetenekli işçi vizesi) veya yatırımcı vizeleriyle ülkeye gelir. Kalıcı oturma izni için başvuru yapılabilir ve belirli süre sonra vatandaşlık başvuru hakkı kazanılır. Kayıt Sistemi: Göçmenler ülkeye girdikten sonra vergi numarası (Tax File Number), sağlık hizmetlerine erişim (Medicare) ve yerel kimlik kartları için başvuru yaparlar.

Yeni Zelanda-İkamet Sistemi: Yeni Zelanda, göçmenlere temporary work visas (geçici çalışma vizeleri) veya kalıcı oturma izni (residency) sağlayan programlar sunar. Göçmenler, belli bir süre çalıştıktan sonra kalıcı oturma izni başvurusunda bulunabilirler. Kayıt Sistemi: Göçmenlerin gelişlerinde sosyal güvenlik numarası (IRD number) ve sağlık kayıtlarına erişim için başvuru yapmaları gerekir. İkamet adresi ve kimlik bilgileri kaydedilir.

Almanya-İkamet Sistemi: Almanya'da göçmenler, Mavi Kart (Blue Card) sistemi üzerinden veya işveren sponsorluklu vizelerle ülkeye gelir. Mavi Kart sahipleri, 33 ay sonra kalıcı oturma izni için başvuru yapabilir. Kayıt Sistemi: Almanya'da her göçmen, geldikten sonra yerel otoritelere ikamet adresini bildirmelidir. Çalışmak için çalışma izni gereklidir ve vergi numarası ile sağlık sigortası için başvuru yapılır.

Birleşik Krallık-İkamet Sistemi: Birleşik Krallık, Skilled Worker Visa (nitelikli işçi vizesi) sistemi ile göçmen kabul eder. Göçmenler belirli bir süre çalıştıktan sonra kalıcı oturma izni (indefinite leave to remain) başvurusunda bulunabilir. Kayıt Sistemi: Göçmenlerin ulusal sağlık sistemine (NHS) kayıt

yaptırmaları, vergi numarası (National Insurance Number) ve banka hesabı için başvuruda bulunmaları gerekir.

Amerika Birleşik Devletleri-İkamet Sistemi: ABD'de göçmenler H-1B Vizesi (nitelikli işçi), EB-5 Vizesi (yatırımcı vizesi) veya diğer göçmenlik vizeleri ile gelirler. Çoğu göçmen, belirli süre sonra kalıcı oturma izni (Green Card) için başvuru yapabilir. Kayıt Sistemi: Göçmenler sosyal güvenlik numarası (Social Security Number) almak zorundadır. Ayrıca, ABD vergi sistemi ve sağlık sigortası gibi hizmetlere erişim sağlamak için kayıt olmaları gerekir.

İsveç-İkamet Sistemi: İsveç, nitelikli iş gücü göçmenlerini ve insani göçmenleri kabul eder. Göçmenler, çalışma izni veya oturma izni alarak ülkeye gelirler. Çalışma izniyle gelenler, belirli bir süre sonra kalıcı oturma izni başvurusunda bulunabilirler. Kayıt Sistemi: Göçmenler, İsveç Vergi Dairesine (Skatteverket) kaydolur, vergi numarası ve sağlık sigortası gibi sosyal haklar için kayıt yaptırır. Adres bildirimini zorunludur.

Norveç-İkamet Sistemi: Norveç, nitelikli işçiler ve mülteciler için oturma izni sağlar. Göçmenler, geçici oturma izni ile başlar ve birkaç yıl sonra kalıcı oturma izni başvurusunda bulunabilirler. Kayıt Sistemi: Göçmenler, Norveç'in Göçmenlik Müdürlüğü (UDI) aracılığıyla kaydolur ve vergi numarası (personal number) ile sosyal güvenlik sistemine kaydolurlar.

Japonya-İkamet Sistemi: Japonya'da göçmenler, çalışma vizeleri ile ülkeye gelirler. Highly Skilled Foreign Professional gibi vize türleri, kalifiye göçmenleri çekmeye yöneliktir. Kalıcı ikamet için belirli bir süre çalışmak ve yerleşik olmak gereklidir. Kayıt Sistemi: Göçmenler, belediyelere ikamet kayıtlarını yaptırmak ve sağlık sigortası ile vergi sistemine kayıt olmak zorundadır.

Singapur-İkamet Sistemi: Singapur, nitelikli işçiler ve yatırımcılar için Employment Pass ve S Pass vizeleri sunar. Kalıcı ikamet başvurusu, birkaç yıl çalıştıktan sonra yapılabilir. Kayıt Sistemi: Göçmenler, ülkeye geldikten sonra işverenleri aracılığıyla sağlık sigortası ve vergi sistemine kaydolur. Ayrıca, ikamet adresi bildirilmelidir.

Güney Kore-İkamet Sistemi: Güney Kore, nitelikli işçileri ve düşük vasıflı işçileri kabul eder. E-7 vizesi ile nitelikli işçiler gelirken, düşük vasıflı işçiler için E-9 vizesi uygulanır. Kalıcı oturma izni başvurusu belirli bir süre sonunda yapılabilir. Kayıt Sistemi: Göçmenler, Kore Göç İdaresi'ne (Korea Immigration Service) kaydolmak, kimlik kartı (ARC) almak ve sağlık sigortası sistemine katılmak zorundadır.

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)-İkamet Sistemi: BAE, çalışma vizeleri ile göçmenleri kabul eder. Göçmenler, işveren sponsorluğu ile ülkeye gelir ve genellikle geçici çalışma vizeleri ile çalışırlar. Yatırımcılar için de uzun süreli vizeler bulunmaktadır. Kayıt Sistemi: Göçmenler, kimlik kartı almak için Emirates ID sistemine kaydolmak zorundadır. Sağlık sigortası ve banka hesabı gibi hizmetler için kayıt yaptırmaları gereklidir.

Her ülke, göçmenlerin gelişlerinden itibaren bir kayıt ve ikamet sistemi uygulamaktadır. Göçmenlerin çalışma izinleri, sosyal güvenlik kayıtları ve sağlık hizmetlerine erişimleri için yerel otoritelerle işbirliği yapmaları ve yasal süreçleri takip etmeleri gerekir. Göçmenlerin ülkede uzun süre kalabilmeleri ve nihai olarak vatandaşlığa geçebilmeleri için bu kayıt sistemleri büyük önem taşır. Sosyal etkileşim ve ülkeye uyum için böyle sistemler stratejik önem taşımaktadır.

ORTA DOĞU'DAN TÜRKİYE'YE GÖÇ VE MISIR

Ülkemizin uluslararası göç güzergahında olduğu tarih boyunca şahit olunan bir gerçekliktir. Özellikle Orta Asya ve Orta Doğu ülkelerinden Avrupa'ya göçün geçiş noktasıdır. Orta Doğu'dan Türkiye'ye göç eden ülke vatandaşlarının sıralamasında ilk sıralarda Suriye, Irak gibi ülke vatandaşları gelirken, 2021 yılında 4. Sırada ise Mısır yer almaktadır (Tüik, 2021). Mısır kültürel kimlik tartışmalarının yaşandığı bir ülke olarak tanımlanmakta, İslam dini ile firavunlar döneminden kalan Mısırlılık kültürel kimliğinin sahiplenilmesi arasında kalınmaktadır. Mısır uygarlığının büyüklüğü her Mısırlı'yı gururlandırmakta ve Nil nehrinin taşması ile verimli toprakların oluşmasına böylece yerleşik hayata

tarım toplumuna geçişin bu topraklarda başladığına Mısırlılar inanmaktadırlar. Ayrıca mumyalama tekniği ile biyoloji ve kimya gibi bilimlerin bu uygarlıkta başladığına ve piramitlerin yapımı ile matematik ve geometri bilim dallarının doğuş yeri olduğunu ileri sürmektedirler (Aytaç, 2003). Osmanlı İmparatorluğu'nun yaklaşık 400 yıl vilayeti olan Mısır ile her alanda yakınlık oluşmuştur (Dede, 2019). Son yıllarda Türkiye'de iş bularak ya da evlilik yaparak gelen Mısırlılar sayısında artış bulunmaktadır. Ayrıca göç ederek ülkemizde yaşayabilmek için kısa dönem ikamet izni alarak yaşayanlar da bulunmaktadır. İkamet izni için: Bilimsel bir araştırma, Türkiye'de konut vb. sahip olmak, ticaret amaçlı, farklı eğitim programları ya da Türkçe öğrenmek ya da turizm amaçlı ziyaret geçerli sebeplerdir. Ayrıca tedavi görmek, hukuki gerekçe ile vb. ikamet izni alınabilmektedir (Kızılay, 2024). Mısırlılar Türkiye'de ikamet etmeye devam etmek isteklerinde olduklarını konut olarak göstermektedirler.

Tablo 1: Uyruklarına Göre Kısa Dönem İkamet İzinleri (2017)

	UYRUK	TOPLAM (2017)
1	*Irak	57849
2	*Suriye	49326
3	Türkmenistan	25137
4	Özbekistan	23731
5	Azerbaycan	23697
6	Afganistan	23513
7	*İran	14513
8	Libya	13489
9	Rusya Fd.	12321
10	*Mısır	11412
	Diğer	120915
	Genel Toplam	375903
<i>Kaynak: TC İçişleri Bakanlığı GİB, 2024</i>		

Tablo 1 verileri göstermektedir ki 2017 yılına kadar olan dönemde 11.412 Mısırlı kısa dönem ikamet izni almıştır. Türkiye'ye gelenler arasında ilk on içindedir.

Tablo 2: Kısa Dönem İkamet İzni (2021)

	UYRUK	TOPLAM (2021)
1	*Irak	146.730
2	Türkmenistan	96.250
3	*Suriye	87.890
4	*İran	76.311
5	Özbekistan	52.075

6	Rusya Federasyonu	46.181
7	Afganistan	43.295
8	Azerbaycan	28.987
9	*Mısır	22.022
10	Libya	20.222
	Diğer	296.541
	Genel Toplam	916.504
Kaynak: TC İçişleri Bakanlığı GİB, 2024		

Tablo 2 verileri göstermektedir ki 2021 yılına kadar olan dönemde 22.022 Mısırlı kısa dönem ikamet izni almıştır. Türkiye'ye Mısırlı göçmenler gelmeye devam etmiştir ve gelenler arasında ilk on uyruk arasında dokuzuncu sıradadırlar (TC İçişleri Bakanlığı, 2024).

2024 yılı verilerine göre Mısır'dan Türkiye'ye göç göreceli olarak azalmıştır ve ilk on uyruk arasında değildir. Önceki tabloda, Mısır 2017 yılında 11.412 ile onuncu sıradayken; 2021 itibariyle 22.022 kişi ile bir basamak yükselmiş dokuzuncu sıraya çıkmıştır. Mısırdan öğrenci ikamet izniyle ülkemizde 2.748 öğrenci bulunmaktadır ve onuncu sıradadır. Mısırlılar 2015, 2021 yıllarında ülkemizde toplam 4.516 konut satın almıştır. Aynı dönemde yabancı uyruklulara toplam 229.067 konut satılmıştır (TÜİK, 2021).

Tablo 3: Mısırlılara Yapılan Konut Satış Sayıları (2015-2024)

Yıllar	Mısırlılara Satılan Konut Sayısı	Toplam Satılan Konut Sayısı
2024 (Ocak-Ekim)	290	19.375
2023	424	35.268
2022	1.115	68.210
2021	1.166	59.282
2020	784	41.298
2019	991	45.967
2018	725	40.044
2017	587	22.428
2016	348	18.391
2015	318	22.991
2015-2024(Ocak-Ekim)	6.748	373.254

Kaynak: TÜİK, 2024

Tablo 3'te görülmektedir ki Mısır uyruklu kişiler 2015 ile 2024 (Ocak-Ekim) arasında toplam 6.748 konut satın almışlardır ki 28.451 Mısır uyruklu kişi Türkiye'de ikamet etmekte (TÜİK, 2024) olduğu önünde tutulduğunda yaklaşık her 4 Mısırlı'ya bir ev düşmektedir. Çekirdek aile 4 kişi olduğu hesaplandığında her Mısırlı aile bir ev almış olduğu tahmini sonuca ulaşılabilir. Aynı tarihler arasında yabancı uyruklulara satılan konutların % 0,180'idir. Türkiye'de ikamet eden toplam yabancı nüfus içinde (1.570.543) %0,181'i Mısırlıdır (TÜİK, 2024).

Mısır'dan Türkiye'ye yapılan göç, tarihsel, siyasi, ekonomik ve sosyal faktörler nedeniyle farklı dönemlerde dalgalanmalar göstermiştir. Göçün temel nedenleri arasında siyasi baskılar, ekonomik arayışlar, eğitim olanakları ve kültürel bağlar bulunmaktadır. Bu göçün tarihsel ve güncel durumuna dair ana unsurlar şöyledir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Mısır, bir eyaleti olduğundan, iki ülke arasındaki ilişkiler oldukça güçlüydü (Güllüpınar, 2012). Bu dönemde Mısır'dan Türkiye'ye göçler daha çok ticaret, eğitim ve bürokratik nedenlerle gerçekleşmiştir. 20. yüzyılın başlarında Mısır'dan göç sınırlı olmuştur (Yoska, 2023). İki ülkenin milliyetçi politikaları, karşılıklı göç akımlarını etkilemiştir. Özellikle 2011 yılında Arap Baharı sonrasında, Mısır'da yaşanan iç karışıklıklar, Müslüman Kardeşler (İhvan) hareketine yönelik baskılar ve 2013 yılında Mısır'da gerçekleşen askeri darbe, Türkiye'ye göç dalgasını artırdı. Türkiye, Müslüman Kardeşler'e yakın duran bazı Mısırlı siyasi aktivistler ve entelektüeller için güvenli bir liman haline gelmiş, bu siyasi mültecileri kabul etmiştir (Öztürk, 2018). Mısır'da yaşanan ekonomik zorluklar, işsizlik ve düşük yaşam standartları da Türkiye'ye göçün önemli nedenlerinden biri olmuştur.

Türkiye'nin daha güçlü ekonomisi ve istihdam olanakları, Mısır'daki orta ve alt sınıf için bir çekim merkezi haline gelmiştir. Türkiye, özellikle üniversite eğitimi için cazip bir ülkedir. Mısırlı öğrenciler, Türkiye'deki üniversitelere burslu ya da özel imkânlarla gelerek eğitim almaktadırlar. Ayrıca iki ülke arasında kültürel ve dini bağlar, Türkiye'yi Mısırlı göçmenler için daha tercih edilebilir kılmaktadır. Arap Baharı sonrasında gelen göçmenlerin büyük bir kısmı, Müslüman Kardeşler yanlısı siyasetçiler, aktivistler ve aydınlardan oluşmaktadır (Eğri, 2018). Bu grup genellikle siyasi sığınmacı statüsünde kabul edilmektedir. Mısır'dan Türkiye'ye gelen önemli bir diğer grup, üniversite öğrencileri ve akademisyenlerdir. Türkiye'nin sunduğu eğitim fırsatları, özellikle tıp, mühendislik, sosyal bilimler gibi alanlarda cazip görülmektedir. Ayrıca, bazı Mısırlı profesyoneller, özellikle İstanbul'da çeşitli sektörlerde iş imkânı bulmaktadır. Türkiye, iş gücüne katılmak isteyen Mısırlılar için ekonomik bir fırsat kapısı olarak görülmektedir. Turizm, ticaret, inşaat ve hizmet sektörlerinde çalışmak üzere gelen Mısırlı işçiler bulunmaktadır. Türkiye, özellikle Arap Baharı sonrası dönemde Mısır'dan gelen göçmenlere daha esnek bir yaklaşım sergilemiştir. Siyasi ve insani nedenlerle gelen göçmenlere Türkiye'de çeşitli oturma izinleri ve çalışma imkanları tanınmıştır (BMD, 2012). Türkiye'ye gelen Mısırlı göçmenler, özellikle İstanbul gibi büyük şehirlerde işgücüne katılmaktadır. Mısırlılar daha çok düşük ücretli işlerde çalışırken, bazı profesyonel alanlarda da yer bulabilmektedirler. Bu durum, yerel işgücüyle bir rekabet yaratabilmekte, ancak genel olarak işgücü piyasasına önemli bir yük getirdiği söylenememektedir. Türkiye ve Mısır arasındaki kültürel ve dini yakınlık, sosyal uyumu kolaylaştırıcı bir rol oynamaktadır. Mısırlı göçmenler, genellikle dil ve kültür açısından fazla zorluk yaşamamaktadır. Bununla birlikte, siyasi görüş farklılıkları bazen Türkiye'deki toplum içinde bazı gerilimlere yol açabilmektedir. Mısırlı göçmenler, Türkiye'de iş kuran ya da iş gücüne katılan bireyler olarak ekonomik katkı sağlamaktadır. Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerde aktif rol oynamaktadırlar. Bu göçmenlerin girişimcilik faaliyetleri, Türkiye'nin yerel ekonomisine de olumlu etkiler yapabilir.

Türkiye ile Mısır arasındaki siyasi ilişkilerin durumu, gelecekteki göç akımlarını belirleyici bir faktör olacaktır. İki ülke arasındaki ilişkilerin iyileşmesi ya da kötüleşmesi, göçmen politikalarının sıkılaştırılması veya esnetilmesi üzerinde doğrudan etkili olabilir. Mısır'daki ekonomik istikrar sağlanmadığı sürece, ekonomik göçmen akışının devam etmesi beklenebilir. Türkiye'nin iş gücü ihtiyacı ve göçmen kabul politikasına göre bu akışın yoğunluğu değişiklik gösterebilir. Mısır'dan Türkiye'ye

yapılan göç, büyük oranda siyasi, ekonomik ve eğitim fırsatları arayışından kaynaklanmaktadır (TC Dışişleri Bakanlığı, 2024). Bu göç, hem Türkiye'nin iç dinamiklerini hem de iki ülke arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkileri etkilemektedir. İleriye dönük olarak, bu göç hareketliliğinin devam etmesi, Türkiye'nin ekonomik politikalarına, işgücü ihtiyaçlarına ve Mısır'daki siyasi gelişmelere bağlıdır. Türkiye ile Mısır arasındaki siyasi ilişkiler son yıllarda zaman zaman gerginleşmiştir. Özellikle 2013 yılındaki Mısır'daki askeri darbe sonrasında, Türkiye ve Mısır arasındaki diplomatik ilişkiler olumsuz etkilenmiştir. Bu gerilim, Türkiye'den Mısır'a yönelik göç hareketlerini sınırlayan bir faktör olmuştur. Ancak, bu durum son dönemde düzelmeye başlamış ve iki ülke arasındaki ilişkilerde normalleşme adımları atılmıştır. Mısır, Türkiye'den gelen göçmenlere vize uygulamaktadır ve Türk vatandaşlarının Mısır'a girişleri kontrol altındadır. Mısır'a çalışmak veya yerleşmek isteyen Türk vatandaşları için uzun vadeli ikamet izni almak zor olabilmektedir (CottGroup, 2024), bu da göçü sınırlayan bir etken olarak öne çıkmaktadır.

İki ülke arasındaki ticari, kültürel ve diplomatik ilişkiler çerçevesinde belirli grupların göçü söz konusu olabilmektedir. Bu göç hareketini analiz ederken, birkaç faktöre odaklanabiliriz. Türkiye ile Mısır arasındaki ticari ilişkiler uzun bir geçmişe dayanmaktadır. Mısır, Türk iş insanları ve şirketleri için Orta Doğu ve Kuzey Afrika'ya açılan stratejik bir pazar olarak görülmektedir. Türkiye'nin inşaat, tekstil, enerji gibi sektörlerdeki firmaları Mısır'da faaliyet göstermekte ve Türk iş insanları bu ticari faaliyetler doğrultusunda Mısır'da yaşamaktadır (Sarıaşlan, 2019). Mısır, bazı dönemlerde yabancı yatırımcılar için cazip fırsatlar sunmuştur. Özellikle Serbest Ticaret Bölgeleri ve yabancı yatırımcılara yönelik teşvikler, Türk girişimcileri Mısır'a çekmiştir. Bu nedenle iş kurmak veya yatırımlarını yönetmek amacıyla Türkiye'den Mısır'a göç eden Türk yatırımcılar bulunmaktadır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Dünyada savaşlar, iktisadi beklenti, kaynak bulma çabası ve teknolojik ilerlemenin iletişim ve ulaşım araçlarının gelişmesine etkisi sonucu nüfus hareketliliği ve göç edenlerin sayısı her yıl artmaktadır (UNHCR, 2024). İnsanlar bazen zorunlu sebeplerden dolayı atalarının yaşadığı toprakları terk etmek zorunda kalmaktadırlar, bazen de daha iyi ekonomik şartlara ulaşabilmek, daha iyi yaşam amacıyla göç etmektedirler. Zorla yerinden edilenler ya da iş bulmak için gidenler, kitlesel olarak veya bireysel olarak fiziki yer değiştirenler farklı şekillerde sınıflandırılabilir de özünde hüznü vardır, gurbet vardır. Haas, Castles ve Miller, Göçler Çağı başlıklı kitabında göç olgusunun sadece Orta Doğu'ya özgü bir durum olmadığı aşikardır, doğuda batıda, kuzey yarımkürede güney yarımkürede her kıtada insanlar yer değiştirmektedir. Afrika'nın ilkel yerleşim yerlerinde doğmuş lakin gelişmiş ülkelerde yaşamlarını sürdürmekte olan kişilere rastlanılmaktadır. Spor, müzik ya da farklı alanlarda üstün özellikleri olan insanların daha iyi yaşam şartlarına ulaşabilme imkânı daha yüksek olmaktadır. Düzenli ya da düzensiz göçler devam etmektedir. Çölleri aşır, teknelerle ya da dağlardan yürüyerek geçerek maceranın sonucu ölüm olabileceği gerçeğini kabullenerek yola çıkmaktadırlar (Aydın, 2023). Orta Doğu'daki yüz milyonlarca insanın en yakın hedefi ya da ara durağı Anadolu olmaktadır ki sonrasında düzenli ve düzensiz göçmenlerin Avrupa'ya geçebilme hedefleri olduğu bilinmektedir. Bu çalışmada Mısırlı göçmenlerin Türkiye'de konut alabilecek mali güce sahip olduğu ve Avrupa'ya geçme hedeflerinin olmadığı sonucuna işaret etmektedir. 2017 yılından sonra Mısır'dan Türkiye'ye göçlerin göreceli olarak azaldığı ve ilk on uyruk arasında olmadığı görülmektedir (Tüik, 2024). Her ülkeye her coğrafyaya insanlar erişebilmektedir. Her ne kadar ulus devlet refleksi ile sınırlar korunmaya, farklı önlemler alınmaya çalışılsa da ülkelerin rızası dışında kaçak girişler bitecek gibi görülmemektedir.

Yakın bir gelecekte Küresel ısınma süreciyle paralel olarak düzensiz göçlerin artarak devam edeceği öngörülmektedir Birleşmiş Milletlerin raporlarında görüldüğü üzere her yıl önceki yılın rekoru kırılmakta ve mülteci sayısı artmaktadır. Uluslararası göçmenlerin sayısı 290 milyon civarına ulaşmıştır (UNCHR, 2024). Ekonomik, sosyokültürel, siyasi ve demografik yapı toplumların temelini oluşturmaktadır. Tarihsel süreç incelendiğinde kitlesel göçler sonucunda yapısal bir değişim ve dönüşüm süreci oluşmakta olduğu görülmektedir. Zamanla göç alan ülkelerde köklü demografik değişim ve dönüşümler oluşmuştur. Anadolu'da Balkanlardan ve Kafkaslardan gelenlere artık göçmen olarak bakılmamaktadır, toplum içine kaynaşmışlardır. Kültürel farklılık kültürel zenginlik olarak

algılanmaktadır. Ancak Ortadoğu ülkelerinden gelen kitlesel göçün kültürel açıdan çok fazla olmasa da iktisadi, demografik ve sosyal açıdan birçok sorunun kaynağı olacağı aşikardır.

İktisadi açıdan tedarik zincirlerinin iç içe geçmiş birbirlerine bağlı küresel bir yapıda olması, hammadde ve yarı mamul üretiminin Çin merkezli olması, 2020 yılı ile birlikte enerji fiyatlarının 2-3 kat ve navlun-nakliye maliyetlerinin 8-9 kat artışının dünya mal ve hizmet arzında düşüş sürecine sebep olmuştur. Ana tedarik güzergahındaki limanlarda Kasım 2021 verilerine göre 17 güne ulaşan gemilerin bekleme süresi daha da kötü günlerin gelebileceğini düşündürmekteydi (Teletrader, 2021). Çin ekonomik durgunluğu aşabilmek için genişletici para politikalarına dönüş yapmakta, ABD merkez bankası FED, politika faizini Eylül 2024 ayında 4 yıl aradan sonra faizi 0,5 indirerek 4,75-5,00 aralığına çekerek piyasaları biraz rahatlatırsa da (Bloomberght, 2024), 2024 yılının ekim ayında dünya genelinde 2025 yılı için resesyon bekleyen iktisatçıların sayısı artmaktadır (Hanke, 2024). Bilindiği gibi yüksek faiz iktisadi faaliyetlerde ve üretimde yavaşlamalara neden olmaktadır. Yavaşlayan üretim sonucu firmalar işgören sayısını azaltmaktadır. Kredi kartı ve kredi borcu olanlar anapara ve faizini ödemekte zorluk çekmektedirler. Böyle bir iktisadi iklimde sınırlı sayıdaki istihdam imkanlarını göçmenlerle paylaşmak istemeyecek bir kesim olacaktır.

TOBB yetkilisi Fayat, 2022 yılı son çeyreğinden itibaren ABD Dolarının değeri TÜİK (Üfe,Tüfe) enflasyon verileri kadar artmadığı için Türkiye'de asgari ücretin 2024 yılı Kasım ayında 1000 ABD Doları civarına geldiğini, fakat Mısır'da ortalama işgören ücretinin 200-250 ABD Doları civarında olduğunu ve bu süreçte Türk tekstil firmalarının Mısır'da fabrika yatırımı yaptıklarını ifade etmiştir (Fayat, 2024). Türkiye'den Mısır'a turizm amacıyla yoğun bir ziyaretçi trafiği bulunmaktadır. Özellikle Kızıldeniz kıyısındaki turistik bölgeler Türk turistler için popüler destinasyonlardır. 2024 Ağustos ayı başında Mısır'ın başkenti Kahire'ye uçuş başlatan Türk Hava Yolları şirketi iştiraki Ajete, Ekim ayı başında da ülkenin Kızıldeniz kıyısındaki gözde tatil merkezleri Sharm El Sheikh ve Hurghada hatlarında ilk uçuşlarını gerçekleştirdi. Yurtdışı bağlantılı bu uçuşlarla her gün 5 sefer düzenlenmektedir. (Ekonomim, 2024). İki ülke arasındaki ilişkiler normalleştiği ve ekonomik fırsatlar arttıkça, Türkiye ile Mısır arasındaki iş bağlantılarının artması beklenebilir.

Göç alan ülkeler sınırlı sayıda gıda ürününe ulaşmak isteyen çok sayıda kişi olmasının sonucunda toplumsal huzursuzlukların ve sürtüşmelerin olabileceğini göz ardı etmemelidir. İnsanların kendine yakın gördüğü çevreler ile organize olup bir araya gelmeleri, gruplaşmaların oluşması daha büyük çapta sosyal olaylara sebep olabilir. Yakın zamanda ulaşım, çöp toplama, su, doğalgaz ve elektrik gibi alt yapı hizmetlerinde aksama olabileceği gerçeği göç ve göçmen sorununun çok yönlü ve multidisipliner yöntemlerle ele alınması gereken bir konu olduğunu göstermektedir. Örnek göçmen ve sosyal kayıt politikaları ele alınır on iki ülkeye benzer yasal ikamet ve sosyal izleme süreçleri göçmenlerin Türkiye'ye uyum sağlamaları ve kendilerinin de Türk milletinin bir üyesi olarak kaynaşabilmeleri için önerilmektedir.

Bu makalede literatür taraması yapılarak Mısır'dan Türkiye'ye göçün iktisadi dinamikler üzerindeki etkileri ile uluslararası turizm tanımından yola çıkarak turist ve göçmen arasındaki istatistiklere giren farklılıklar üzerinde durulmuş, yatırım ve kültür gibi bileşenlerine değinilmiştir. Gelecekte yeni veriler ışığında iktisadi iklimde olası değişikliklere ve farklı sosyolojik araştırmalara faydası olması amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

Aktef, M. & Kaygısız, Ü. (2018). Türkiye'de göç yönetimi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23(2), 579-604.

Alpago, H. & Oduncu Alpago, D. (2021). Karşılaştırmalı bir analizle göç ve entegrasyon: Gurbetçiler ve Suriyeli mülteciler örneği. Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, 16(1), 95-115. <https://dergipark.org.tr/en/pub/beyder/issue/62839/784283>

Aydın, E. (2023). Hein de Haas, Stephen Castles ve Mark J. Miller. Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Nüfus Hareketleri, GAV Perspektif Yayınları, Ankara, 2022, s. 495, 162,50 TL, ISBN: 978-605-

71985-1-8. Turkish Journal of Diaspora Studies, 3(2), 273-275.
<https://doi.org/10.52241/TJDS.2023.0067>

Aytaç, B. (2003). Modern Mısır edebiyatında kültürel kimlik arayışına bir örnek: Selame Musa. Birinci Ortadoğu Semineri ve Bildiriler, 29-31 Mayıs 2003. (Ed.) Öztürk, M., Kılıç, O. ve Çakar, E., 21-28. <http://ortadogu.firat.edu.tr/ortadogu/seminerler-ve-kitaplar/seminerler/birinci-ortadogu-semineri.pdf>

Birleşmiş Markalar Derneği BMD (2012). Mısır ülke raporu. <https://www.birlesmismarkalar.org.tr/uploads/Misir.pdf>

Bloomberght (2024). Fed'in faiz indirdiği toplantının tutanakları yayımlandı. <https://www.bloomberght.com/fedin-faiz-indirdigi-toplantinin-tutanaklari-yayimlandi-2361988>

Bosworth, G. & Farrell, H.C. (2011). Tourism entrepreneurs in Northumberland. *Annals of Tourism Research Pergamon*, 38(4), 1474-1494.

Bedirhanoglu, H.E. (2021). Anadolu'yu ilk imar edenler: Fethin asıl sebepleri. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 7(1), 489-498.

Bilgin, P. (2004). Whose Middle East? Geopolitical inventions and practices of security. *International Relations*, 18(1).

CottGroup (2024). Mısır'da yatırım fırsatları ve stratejik avantajlar. <https://www.cottgroup.com/tr/blog/calisma-hayati/item/misirda-yatirim-firsatlari-ve-stratejik-avantajlar>

Çeçen, A. (2021). Türk Devletleri. Ankara: Astana Yayınları, 5. Baskı, Akademisyen Eğitim Danışmanlık Yayıncılık Hizmeti A.Ş.

Dede, F. (2019). İngiliz işgali sonrası Mısır'da siyasi ve fikri yapılanma (1882-1928). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Deniz, T. (2014). Uluslararası göç sorunun perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181(181), 175-204. <https://doi.org/10.20296/tsad.91144>

Dursun, D. (2003). Ortadoğu neresi? Sübjektif bir kavramın anlam çerçevesi ve tarihi. Birinci Ortadoğu semineri ve bildiriler. 29-31 Mayıs 2003. (Ed.) Öztürk, M., Kılıç, O. ve Çakar, E., 201-209. <http://ortadogu.firat.edu.tr/ortadogu/seminerler-ve-kitaplar/seminerler/birinci-ortadogu-semineri.pdf>

Efe, H. (2018). Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'de yaşanan göçler. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 1, 16-27. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/468049>

Eğri, T. (2018). İşsizlik ve ekonomik çıktı ilişkisi: Mısır için Okun yasası. *Journal of Yasar University*, 13/49, 68-78. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/427383>

Ekonomim Web Sitesi (2024). İstanbul'dan Kızıldeniz'e turizm köprüsü. <https://www.ekonomim.com/ekonomi/istanbuldan-kizildenize-turizm-koprusu-haberi-771121>

Fansa, M. (2021). Kimim ben? Göçmen, sığınmacı, mülteci, yabancı, vatansız ve geçici koruma: Türkiye'deki Suriyeliler. *Antakiyat/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4, 2, 289-306.

Fayat, Ş. (2024). Türkiye'nin tekstil sanayisi Mısır'a gidiyor: "300 bin istihdam kaybı var; 2 bin şirket kapandı veya küçüldü". <https://serbestiyet.com/serbestiyet-in-english/ozel-haber-turkiyenin-tekstil-sanayisi-misira-gidiyor-300-bin-istihdam-kaybi-var-2-bin-sirket-kapandi-veya-kuculdu-179372/>

FRA AB Temel Haklar Ajansı (2014). Sığınma, sınırlar ve göç ile ilgili Avrupa hukuku el kitabı. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/handbook-law-asylum-migration-borders-1_tr.pdf

Government of Canada (2024). Express entry: How it works. <https://www-canada-ca.translate.goog/en/immigration-refugees-citizenship/services/immigrate-canada/express-entry/works>.

Government of Japan (2024). Long-term visa (visa 16). https://www-mofa-go-jp.translate.goog/j_info/visit/visa/long/visa16.html](https://www-mofa-go-jp.translate.goog/j_info/visit/visa/long/visa16.html?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=tc)

Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği'nin göç politikaları ve Türkiye'ye yansımaları. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 81-100.

Güllüpinar, F. (2012). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 53-85. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/800901>

Güney Kore Büyükelçiliği (2024). Vize işlemleri. https://overseas.mofa.go.kr/tr-tr/wpge/m_9152/contents.do

Gürbüz, İ.E. (2020). Türk İslam kültüründe farklılıklara saygı ve hoşgörü, toplum-birey ikileminde ortak değerler ve farklılıklar. *TİMAV Türkiye İmam Hatipliler Vakfı Yayınları*, Ed. Okumuşlar, M. ve Çifçi, O. Z., 16, 5. Bildiriler Kitabı, 280-291.

Handbook Germany (2024). EU Blue Card. <https://handbookgermany.de/tr/eu-blue-card>

Hanke, S. (2024). Deneyimli bir ekonomiste göre 2025'te resesyona neden yaşanacak? *Business Insider*. https://www-businessinsider-com.translate.google.com/recession-outlook-hard-landing-economy-inflation-fed-rates-steve-hanke-2024-7?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=tc

Haren, P. & Simchi-Levi, D., (2020). How coronavirus could impact the global supply chain by mid March. *Harvard Business Review*.

Harvey Law Corporation (2024). ABD göçmenlik vizesi (EB5). <https://tr.harveylawcorporation.com/abd-gocmenlik-vizesi-eb5/>

Harvey Law Corporation (2024). Singapur yatırım ile oturma izni. <https://tr.harveylawcorporation.com/singapur-yatirimla-oturma-izni/>

Hayman Woodward (2024). Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) vize ve ikamet. <https://haymanwoodward.com/tr/hizmetler/vize-ve-ikamet/birlesik-arap-emirlikleri-bae/>

İsveç Büyükelçiliği (2024). İsveç'te çalışmak. <https://www.swedenabroad.se/tr/about-sweden-non-swedish-citizens/t%C3%BCrk%C3%A7e/%C4%B0sve%C3%A7e-gitmek/%C4%B0sve%C3%A7e-%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fmak>

Kılınç, A. (2018). Sınır aşan göçler: Mülteci sorunu ve göç yönetimi. *Ombudsman Akademik Dergisi*, (8), 75-108. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/506057>

Kızılay (2021). Göç istatistik raporu Kasım 2017. Türk Kızılayı Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü. Ankara. <https://www.kizilay.org.tr/>

Kıbaroğlu, M. (2011). Arap Baharı ve Türkiye. *Adam Akademi*, (2), 26-36.

Kilpatrick, J. & Barter, L. (2020). COVID-19 Managing supply chain risk and disruption. *Deloitte*. <https://www2.deloitte.com/global/en/pages/risk/articles/covid-19-managing-supply-chain-risk-and-disruption.html>

Kurt, S. (2009). Turizm yönetimi ve pazarlama stratejileri. *Müfettiş Çalışma Raporu*, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://teftis.ktb.gov.tr/Eklenti/1278,suzan-raporpdf.pdf?0>

Maviş, F., Ahıpaşaoğlu, H.S. & Kozak, N. (2002). Genel turizm bilgisi. Ed. Akoğlan Kozak, M., Anadolu Üniversitesi Yayınları, no: 1360, Açıköğretim Fakültesi Yayın no: 727.

Melbourne Başkonsolosluğu (2024). <https://melburn-bk.mfa.gov.tr/Content/assets/consulate/images/localCache/1/a9c991ed-b29f-4efb-b01e>

Navlun Web Sitesi (2021). Baltık kuru yük endeksi. <https://www.navlun.com.tr/tr/blog/kuru-yuk-endeksi-ve-onemi/266>

New Zealand Immigration (2024). New Zealand visas. <https://www-immigration-govt-nz.translate.google.com/new-zealand-visas>

NOAS Norsk Organisasjon for Asylsøkere (2021). NOAS bilgi broşürü (Türkçe). <https://www.noas.no/wp->

content/uploads/2021/06/NOAS_brosjyre_TYRKISK_0521.pdf](https://www.noas.no/wp-content/uploads/2021/06/NOAS_brosjyre_TYRKISK_0521.pdf)

Öztürk, S. (2018). Mısır'da İhvan-ı Müslimin'in iktidara geliş süreci ve Temmuz darbesinin nedenleri üzerine. Liberal Düşünce Dergisi, 91-92, 161-177. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/653528>

Özyakışır, D. (2017). Göç ve turizm ilişkisi: Kars için teorik bir analiz. Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi KAÜ İİBF Dergisi, 8(15).

Sarıaslan, F. (2019). Türkiye-Mısır ilişkilerinde ekonomik dinamiklerin etkisi. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 54, 526-559. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erciyesiibd/issue/51490/533177>

Seifert, R.W. & Markoff, R. (2020). Digesting the shocks: How supply chains are adapting to the COVID-19 lockdowns coping in a unique moment. Research & Knowledge, <https://www.imd.org/research-knowledge/articles/supply-chains-adapting-to-covid-19/>(Çevrimiçi 22.10.2021).

Singapur Büyükelçiliği (2024). Oturma izni hakkında bilgi. <https://singapur-be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/325718>](<https://singapur-be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/325718>)

Sinkaya, B. (2016). Ortadoğu siyasetine giriş: Temel faktörler, aktörler ve dinamikler. T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Orsam Kaynak No:1.

Şahbaz, M. (2017). XVI. Yüzyıl Anadolu'sunda Oğuz Boylarının yerleştikleri yerlerin sancaklara dağılımı. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 30. Özel Sayısı, 26(3), 45-59.

TC Dışişleri Bakanlığı (2024). Türkiye Mısır Siyasi İlişkileri. https://www.mfa.gov.tr/turkiye-misir_siyasi-iliskileri-.tr.mfa

TC İçişleri Bakanlığı (2021). Göç İdaresi Başkanlığı. İstatistikler. <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>

TC İçişleri Bakanlığı (2024). Göç İdaresi Başkanlığı. İstatistikler. <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>

Teletrader (2021). Utilities. <https://www.teletrader.com/commodities>

The Economist (2021). The World economy's shortage problem. <https://www.economist.com/leaders/2021/10/09/the-world-economys-shortage-problem>

Topal, M. (2021). İbni Haldun / Coğrafya kaderindir. İstanbul: Destek Yayınları, 1405, Felsefe no:45.

Toros, A. (2017). 2016 Türkiye göç raporu. TC İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, no:40.

https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf

Türkiye İstatistik Kurumu (Tüik) (2024). Konut satış istatistikleri. <https://data.tuik.gov.tr/>

UK Government (2024). Ancestry visa: Indefinite leave to remain. <https://www.gov-uk.translate.goog/ancestry-visa/indefinite-leave-to-remain>](https://www.gov-uk.translate.goog/ancestry-visa/indefinite-leave-to-remain?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=tc)

UNHCR Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü (2024). <https://www.unhcr.org/tr/>

UNCHR Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü (2024). Mid year trends, <https://www.unhcr.org/mid-year-trends>

UNCHR Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü (2024a). Türkiye istatistikleri Nisan 2024 <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>

UNCHR Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü (2024b). Nüfus istatistikleri 2023 <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2024/06/Screenshot-2024-06-13-at-10.53.40.png>

UNDP Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (2024). <https://www.undp.org/tr/turkiye/press-releases/undp-ve-ab-turkiyenin-dogu-sinirlarinda-guvenligi-artirmayi-amaclayan-uc-yillik-mayin-temizleme-projesini-tamamladi>

Yoska, E. (2023). Türk dünyasından Türkiye'ye yapılan göçler: 1931-1982 Dönemi İncelemesi. Gaziantep University Journal Of Social Sciences 2023 Special Issue. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3366933>

Visamerika (2024). EB5 vizesi. <https://www.visamerika.com/eb5-vizesi>

Wise (2024). Norveç oturma izni. <https://wise.com/tr/blog/norvec-oturma-izni>

Wise (2024). Singapur oturma izni. <https://wise.com/tr/blog/singapur-oturma-izni>

Wise (2024). Güney Kore çalışma vizesi. <https://wise.com/tr/blog/guney-kore-calisma-vizesi>

Wise (2024). Dubai çalışma izni. <https://wise.com/tr/blog/dubai-calisma-izni>

Wong, P.K., Ho, Y.P. & Autio, E. (2005). Entrepreneurship, innovation and economic growth: evidence from GEM data. Springer. *Small Business Economics*, 24(3), 335-350.

**PESA INTERNATIONAL
JOURNAL OF
SOCIAL STUDIES**
*PESA ULUSLARARASI SOSYAL
ARAŞTIRMALAR DERGİSİ*

December 2024, Vol:10, Issue:2
e-ISSN: 2149-8385
Journal homepage: <http://dergipark.gov.tr/pesausad>

Aralık 2024, Cilt:10, Sayı:2
ISSN: 2528-9950

YAŞLILARIN YAŞAM VE YAŞLILIK ALGILARININ İNCELEMESİ

Investigation of the Elderly Perceptions of Life and Old Aging

Halil EKŞİ

Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, halileksi@marmara.edu.tr

Mustafa ÖZTÜRK

Dr., Marmara Üniversitesi, mustafaozturk@talentturk.com

Muhammet Aykuthan ULUSOY

Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, aykuthan.ulusoym@kilis.edu.tr

Didem ALTAY

Marmara Üniversitesi

Çağla ÇELİMLİ

Dr., Maltepe Üniversitesi, caglacelimli@maltepe.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

ÖZ

Makale Geçmişi:

Geliş: 5 Kasım 2024

Kabul: 29 Kasım 2024

Anahtar Kelimeler:

Yaşlılık, Yaşlanma, İhtiyarlık,
Gerontoloji

© 2024 PESA Tüm hakları saklıdır

İnsan hayatının son bölümünü oluşturan yaşlılık döneminin kendine has biyolojik, sosyal ve psikolojik özellikleri bulunmaktadır. İnsan gelişiminin de son safhasını oluşturan bu dönemi her insan farklı şekilde deneyimler. Bu araştırmada, TRT'de yayınlanan ve yaşlı insanlarla yapılan röportajları içeren "Ömür Dediğin" isimli belgesel içeriğinin 10 bölümü yazılı hali içerik analizine tabi tutulmuş ve yaşlı insanların hayatları ve yaşlılık süreçleriyle ilgili ifadeleri fenomenolojik bir bakış açısıyla analiz edilmiştir. Yapılan içerik analizinde yaşlı insanların yaşlılık dönemlerinde deneyimledikleri duygu ve olgular on beş tema altında özetlenmiştir. Bunlar: Yalnızlık, Eksiklik Duygusu, Özlem, Yoksulluk, Şükür, Kabullenme, Cesaret, Tevekkül, Memnuniyet, Minnettarlık, Köklendirme, Endişeler, Korkular, Şikâyetler ve Üzüntüler. Yapılan analiz sonucunda yaşlılık dönemindeki insanların dini inançlarının yaşanan zorluklara karşı bir dayanak ve direnç kaynağı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaşlılık dönemindeki insanlar daha az maddiyatçı eğilimler sergilerken daha çok manevi temelli bir duruş içinde oldukları ölüm üzerine sıkça düşündükleri ama inançlarından dayanak alarak ölüm olgusuyla barışık oldukları sonucuna varılmıştır.

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article History:

Received: 5 November 2024

Accepted: 29 November
2024

Keywords:

Senility, Ageing, Getting Old,
Gerontology.

© 2024 PESA All rights reserved

The phenomenon of migration is not merely a physical relocation but a complex process that necessitates the reconstruction of cultural, social, and emotional ties. In this context, digital platforms emerge as significant tools that enable migrants to maintain connections with their past while adapting to new societies. Digital technologies transcend physical distances, facilitating seamless communication and allowing individuals to sustain their cultural ties with their homeland. However, excessive use of these digital tools increases the risk of digital dependency, leading to the superficiality of social bonds rather than their deepening. This study explores the effects of digital dependency on the social bonds and communication practices of migrants. Findings reveal that digital dependency may hinder migrants' relationships with their new social environments, reduce face-to-face interactions, and result in negative outcomes such as loneliness and social isolation. On the other hand, balanced use of digital technologies can help migrants preserve connections with their homeland while fostering meaningful relationships in their new communities. The study underscores the importance of conscious and moderate use of digital platforms to positively influence migrants' social integration processes.

GİRİŞ

Yaşlılık, gelişimsel olarak yetişkinliğin devamı, yaşamın son aşaması olan, fiziksel ve psikolojik değişimlerin yaşandığı bir dönem olarak ifade edilmiştir. Bir diğer ifadeye göre ise yaşlanma temellerini genlerden alan, yavaş ilerleyen, hemen gözlenemeyen, zaman içinde gerçekleşen ve hücresel temelden başlayıp tüm yaşam fonksiyonlarını etkileyen bir süreçtir (Neuhaus, 1982). Bu şekilde tanımlanan yaşlılık, içerisinde biyolojik-fizyolojik değişimleri ve psiko-sosyal faktörleri içeren bir dönem olarak kabul edilir. Dolayısıyla yaşlılık dönemini iki ana aksta değerlendirmek mümkündür: Biyolojik-fizyolojik değişimler ve psiko-sosyal değişimler. Biyolojik-fizyolojik değişimler boyun kısalması, derinin incilmesi, kas kuvvetinin azalması, kemiklerin zayıflaması gibi birçok fiziksel değişikliği içerir. Diğer taraftan psiko-sosyal değişimler ise emeklilik, gelir azalması, çocukların evden ayrılması, yakınların kaybedilmesi ve sosyal rollerde azalma, bunlara bağlı olarak yaşlıların hissettikleri duygular, yaşadıkları ruh hali ve bunlarla baş etmek için geliştirdikleri yaklaşımları bünyesinde barındırır (Durak, 2004). Dores-Wortes ve Siegal (1994) yaşlılık kavramını iki ana gruba ayırmaktadır; yaşlanma (ageing) ve ihtiyarlama (getting old). Yaşlanma daha çok biyolojik değişimleri, yaşla birlikte kilo durumunda, vücut şeklinde ve hormon yapısında meydana gelen değişimleri ifade etmek amacıyla kullanılıyor. Bu süreç daha çok genetik ve fiziki çevrenin etkisiyle şekilleniyor. İhtiyarlama kavramı ise daha çok yaşlılığın sosyal ve psikolojik yönünü vurgulamak amacıyla kullanılmakta. Biyolojik yaşlanma ile ilgili insanların ne düşündüğü, yaşlanma sürecini nasıl algıladıkları ise ihtiyarlama kavramının temelini oluşturuyor. Genel olarak 65 yaş sınırı yaşlılığın başlangıcı olarak kabul ediliyor. Fakat yaşlılık dönemi de kendi içerisinde alt gruplara ayrılıyor. 65-74 arası genç yaşlılık, 75-84 yaş arası orta yaşlılık, 85 üstü ise ileri yaşlılık olarak adlandırılmaktadır (Cavanaugh ve Whitbourne, 2003)

Yaşlanmanın Tarihsel Boyutu

Yaşlılık olgusunun tarihi gelişim sürecine ve gelecekteki olası seyrine bakmakta yarar var. Tarihte toplumların yaşlılığa bakış açısı, çağa, medeniyete, yaşlıların içinde buldukları zümreye, varlık durumlarına cinsiyetlerine göre farklılık göstermiştir. Ayrıca geçmişte yaşam süresinin kısa olması nedeniyle yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı oldukça düşük olmuştur. Özellikle avcılık toplayıcılık döneminde, insanlar besin bulmak için sürekli hareket halinde olduklarından yaşlılar genel

olarak yük olarak görülmüş ve kendilerini idare etme yeteneklerini kaybedince kaderlerine terk edilmişlerdir. Tarım toplumuna geçişle birlikte yaşlıların toplum içindeki değerleri, itibarları ve gördükleri ilgi artmıştır. Geniş aile içinde kendilerine has bir yer bulmuşlar ve söz sahibi olmuşlardır (Arslan, 2013). Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişle birlikte, öncelikli olarak Batı toplumlarında aile yapıları değişmiş ve geniş aileden çekirdek aile yapısına geçilmiştir. Bu değişimle birlikte ailenin merkezinde yer alan yaşlılar, ailenin merkezinden uzaklaşmış ve yaşlılarla ilişkiler azalmıştır. Bu değişim yaşlılık dönemini yaşayan insanları sosyo-duygusal yönden etkilemiştir (Fingerman, 2001).

Dünya Üzerinde ve Ülkemizde Yaşlılık

21. yüzyılda dünya gittikçe yaşlanıyor. Sağlık alanındaki bilimsel ilerlemeler, yaşam konforunun artması, hijyen koşullarının daha iyiye gitmesi ile birlikte nüfus yapısı da değişmekte. Her yıl ortalama yaşam beklentisi biraz daha uzuyor. Günümüzde dünya üzerinde 650 milyon civarında (toplam nüfusun yaklaşık % 10'u) olan yaşlı nüfusun 2050'lerde iki milyarı (dünya nüfusunun yaklaşık % 17'si) aşması beklenmektedir. (Hofman, 2012). Geçmiş ülkemizde de günümüzde yüzde 8 civarında olan 65 yaş üstü yaşlı nüfusun 2023 yılında yüzde 10'a, 2050 yılında yüzde 20'ye, 2075 yılında ise yüzde 28'e ulaşacağı tahmin edilmektedir (TUİK). Geçmiş çağlarda yaşlıların genel nüfus içindeki oranının hiç bir zaman yüzde ikiyi geçmediğini düşünürsek yaşlıların nüfus içindeki bu artışı oldukça dikkat çekicidir (Achenbaum, 2005, s. 24). Gelişmiş ülkeler başta olmak üzere yaşlı nüfusundaki bu hızlı artış, yaşlılık olgusunu daha iyi anlamamızı ve bu konuda daha çok profesyoneli eğitmemizi zorunlu kılıyor (Cavanaugh ve Whitbourne, 2003). Bu çerçevede, yaşlanma ve yaşlılıkla ilgili bilimsel çalışmaları gerçekleştiren gerontoloji ile yaşlılık dönemindeki sağlık uygulamalarını, hastalık önleme çalışmalarını, tanı, tedavi ve ilgilenme süreçlerini içeren geriatri bilim dalları gelişmiştir. Bu bilim alanları yaşlanmanın biyolojik, fizyolojik, psikolojik ve sosyal temellerini inceleyen disiplinler arası yaklaşımlar sergilemektedirler (Neuhaus, 1982).

Yaşlılığın Boyutları

Genel anlamda birçok araştırmacı yaşlılığı biyolojik, psikolojik ve sosyal boyut olmak üzere yünden ele almışlardır. Yaşlılıkla ilgili bu üç farklı alanda zaman içinde gelişmiş birçok teori bulunmaktadır. (Arslan, 2013; Neuhaus, 1982; Kimmel, 1980; Moody, 2006 ve Whitbourne, 2005). Yaşlılığın biyolojik yönüne vurgu yapan teoriler daha çok yaşlanmanın fizyolojik ve hücresel temelli nedenlerine yoğunlaşmışlardır.

Sosyal yönünü araştıran teoriler yaşlanma sürecinde insanların çevreleriyle ve toplumla olan ilişkilerine ağırlık verirken psikolojik yönüyle ilgilenen yaklaşımlar ise yaşlanma sürecinde insanların yaşadıkları psikolojik deneyimlere odaklanmışlardır. İnsan bedeninin biyolojik olarak yaşlanması, sosyal ve psikolojik değişimlerin temelini oluşturur. Yaşlı insanlar birçok fiziksel özellikleri itibarıyla gençlik hallerine göre farklılık sergilerler, saç renginden kas ve kemik yoğunluğuna, görme-duyma gibi duyu organlarının işlevlerinden dikkat ve hafıza gibi zihinsel fonksiyonlara kadar birçok alanda değişimler yaşarlar (Onur, 1995). Bu değişimler onların hem sosyal konumlarını hem de psikolojik durumlarını etkiler. Sosyal yaşlanma sürecinde insan içinde bulunduğu toplumun yaşlılık ile ilgili değer yargılarının etkisi altındadır. İnsanın çalışma hayatından sosyal ilişkilerine, toplumsal rollerinden sahip olduğu statü ve beklentilerinin azalmasına kadar birçok alanda değişimler meydana gelir. Yaşlılık döneminde kişinin içinde bulunduğu toplumla ya da grupla kurduğu sosyal uyumda sorunlar yaşanabilir. Yaşla birlikte yetenek ve becerilerdeki düşüş kişinin toplum içindeki konumu için potansiyel bir risk unsuruna dönüşür (Arslan, 2013). Diğer taraftan toplumun temel değerlerinden olan yaşlıya duyulan saygı ve yaşlılıkla özdeşleştirilen "tecrübe" kavramı yaşlıların toplumdaki dışlanmalarının temel dayanaklarını oluşturabilir. Bu çerçevede, yaşlıların toplumsal durumlarıyla ilgili algıları araştırmanın konularından birisi olabilir.

Yaşlılığın psiko-sosyal boyutlarıyla ilgilenen birçok teori ve yaklaşım bulunmaktadır: Yaşam süreci (lifecourse) yaklaşımı, yaş kademelendirme yaklaşımı, sosyal takas teorisi, sosyal oluşturmacı yaklaşım, feminist yaşlanma teorisi, yaşlanmanın politik ekonomisi yaklaşımı ve eleştirel yaklaşım bunlardan bazılarıdır. Bunlardan en çok öne çıkan ve günümüzde en yaygın olanı yaşam süreci yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre yaşlılık süreci değerlendirilirken sosyal ve psikolojik faktörleri; bireyi ve toplumu; mikro ve makro seviyede zamana yayılmış bir düzlemde analiz etmek gerekir. Bunu yaparken de yaşlanma sürecinin dinamiklerini ve bağlamlarını açıklamak, yaşla bağlantılı değişimleri ve gidişatı birlikte ele almak, yaşlanmanın sosyal, kültürel ve coğrafi yönlerini göz önünde bulundurmamak, içinde bulunulan sosyal grupların zaman içinde yaşlanma sürecini nasıl etkilediğini ortaya koymak temel hedeflerdir (Bengston, Putney ve Johnson, 2005).

Yaşlanma sürecinin psikolojik algısı, biyolojik ve sosyal yaşlanma ile yakından alakalıdır. Hem o süreçleri etkiler hem de onlardan etkilenir. Psikolojik boyut daha çok yaşlılık dönemini yaşayan insanların bu dönemle ilgili algılarını içerir. Bengston, Putney ve Johnson (2005) yaşlılık psikolojisinin birçok alt başlıktan oluştuğunu belirtirler; bilişsel gelişim, kişilik gelişimi, sosyal gelişim, hafıza, öğrenme, duyum-algı, dil, ve motor beceriler ile sosyal psikoloji ve gelişim psikolojisi. Whitbourne (2005) psikolojik yaşı kişinin zekâ, hafıza ve öğrenme gibi alanlarda bireysel fonksiyonlarının kalitesi olarak ifade ediyor, ona göre psikolojik yaş çevrenin beklediği bilişsel kapasiteye sahip olma derecesi ile yakından alakalıdır. Arslan (2013)'a göre psikolojik yaşlanma biyolojik yaşlanmaya karşı koyma, yaşlılık sorunlarını çözme ve uyum sağlama sürecini içerir. Kişinin biyolojik yaşını değil, kendini hangi yaşta hissediyorsa o yaşı esas alır. Genç birinin kendini yaşlı hissetmesi ya da yaşlı birinin kendini genç hissetmesi yaşlanmanın psikolojik yönüyle alakalıdır. Ona göre, yaşlanma ile birlikte zekâ, hafıza, algı ve duygulanımda fonksiyon kaybı gerçekleşir. Bu durum kişinin geçmişe özlem ve geleceğe güvensizlik hissi ile yapılamayan şeylerin pişmanlıkları yaşanır (Arslan, 2013).

Yaşlanmanın psikolojik yönüne değinen birçok kuram bulunur. Psikodinamik, bilişsel davranışçı, hümanist varoluşçu ekollerin yaşlılıkla ilgili görüşleri olduğu kadar, insan yaşamını belli evrelere ayırarak açıklamaya çalışan Freud ya da Piaget'nin de yaşlılık dönemiyle ilgili aktarımları olmuştur, fakat teorilerinin temelinde daha çok yaşamın ilk yıllarına odaklanmışlardır. İnsan yaşamını evreler şeklinde açıklayan kuramcılar içinde yaşlılıkla ilgili kapsamlı bir yaklaşım sergileyeni Erik Erikson'dur. Kuramında yaşlılık sürecini adlandıran ve bu dönemle ilgili bilgiler ortaya koyan yaklaşımıyla öne çıkmaktadır. İnsan yaşamını sekiz evreye ayıran Erikson, ikinci evreyi "akıl" olarak adlandırmış ve bu dönemdeki insanların benlik bütünlüğü ile umutsuzluk arasında konum aldıklarını belirtir (Neuhaus, 1982). Benlik bütünlüğü, benliğin kendi içinde bir uyum ve anlama kavuşmasıdır. Yaşlılık dönemine ulaşan insan hayatını gözden geçirdiğinde olumlu ve olumsuz yönleriyle yaşadığı hayatı kabul edebiliyorsa, kendisini bekleyen sona endişe ve korku ile değil kabul ile yaklaşacaktır. Buna karşılık, benlik bütünlüğüne ulaşamama hali yani umutsuzluk, o güne kadar yaşadığı hayattan tatmin olmama, daha farklı bir hayat yaşamış olma özlemi ve bunu gerçekleştirecek zamanın olmaması nedeniyle yaşanan kaygılar beraberinde umutsuzluğu getirecektir. Bu umutsuzluk duygusu ise kendisini bekleyen sona karşı kişinin korku ile yaklaşması ve kendisini güvende hissetmemesine neden olacaktır (İnanç ve Yerlikaya, 2011).

Peck (1955), ileri yaşlarda psikolojik gelişim kuramında, Erikson'un yaşlılık dönemiyle ilgili ortaya koyduğu konuları daha derinlemesine ele almıştır. Ona göre yaşlılık döneminde insanlar bir değil üç krizle karşı karşıya kalırlar. Benlik farklılaşmasına karşı iş meşguliyeti çatışmasında kişinin özellikle emekli olduktan sonra kendisini nasıl tanımladığı öne çıkar. Kişiliğini yaptığı işe odaklayan ve çalışma hayatı sona erdikten sonra yeni meşgaleler bulamayan insanların kimlik algılarında zorluklar yaşayacağını belirtir. İkinci kriz durumu, beden aşkınlığına karşı beden meşguliyetidir. İnsan yaşlılıkla birlikte bedensel olarak bir düşüş dönemine girer. Bu dönemi iyi yönetip uyum sağlama ya da sağlayamama insanların psikolojik durumlarını da etkiler. Üçüncü kriz ise kimlik aşkınlığına karşı kimlik meşguliyetidir. İnsan ölüm gerçeğiyle yüzleşmek durumundadır. Bu gerçekle sağlıklı bir şekilde yüzleşmeyi başaran insanlar, sağlayamayanlara kıyasla daha huzurlu olmaktadır (akt. Birren ve

Schaie, 2006). Özellikle ölümle yüzleşme sürecinde inancın çok önemli bir dayanak ve güç kaynağı olduğunu görmek mümkündür.

Bühler (1968) yönelmişlik teorisinde, yaşlılığı yaşamın beşinci evresi olarak tanımlamıştır. Bu evreyi insanlar yaşam hedeflerini gerçekleştirme üzerine kurarlar. Kişiler geçmiş dönemdeki hedeflerini gerçekleştirme potansiyelleri azaldıkça, ya geçmişteki daha başarılı oldukları dönemleri hatırlar ya da başarabilecekleri amaçlara yönelirler. Bu evrede insanlar yaşamlarının genel bir muhasebesini yapar. Yaşamını boşa geçirilmiş bir hayat olarak görmeye neredeyse mükemmel bir hayat sürdürdüğünü düşünme iki marjinal uçtur ve insanlar genelde ikisinin arasında bir yerlerde (akt. Birren ve Schaie, 2006).

İlişki kesme" (disengagement) kuramı ve etkinlik (activity) kuramı diğer önemli iki yaklaşımdır. İlişki kesme kuramında, yaşlılık yavaş yavaş yaşamla ve toplumla bağların zayıfladığı dönem olarak ifade edilir. Bu süreci sağlıklı bir şekilde yürüten ve azalan bu bağlara uyum sağlayan insanlar çok daha mutlu ve huzurlu olurlar. Etkinlik kuramı ise yaşlılık dönemindeki insanların ne kadar aktif olurlarsa ve yaşam tutunacak ne kadar çok etkinlik içinde yer alırlarsa o kadar sağlıklı bir psikolojik durumda olacaklarını ifade eder (Moody, 2006).

Yaşlılık dönemiyle ilgili bahsedilmesi gereken en önemli yaklaşımlardan birisi de "Gerotranscendence" (Eleştirel Bilgelik) kuramıdır. Lars Tornstam tarafından 1989 yılında ortaya atılan bu yaklaşıma göre, insanlar yaşlarının ilerlemesiyle birlikte dünyevi ve akıl temelli bir bakış açısından daha geniş, bütüncül ve aşkın bir bakış açısına doğru evrilirler. Bu durum da onların yaşam doyumlarının artmasından ölüme karşı daha uyumlu bir tutum sergilemelerine olanak verir. Bu süreç üç aşamada gerçekleşir: dünya algısında meydana gelen değişimler, yaşam algısında meydana gelen değişimler ve ölüm algısında meydana gelen değişimler (Birren ve Schaie, 2006).

Yaşlılık sürecinde insanların yaşadığı olumlu duyguları ve yaşadıkları zorlukları anlamak bizim araştırmamız içinde önemli bir yer tutmaktadır. Lazarus ve Lazarus (2006) yaşlılık döneminin bazı olumsuzlukları ve olumlu yönleri aynı anda içinde barındırdığını belirtmişlerdir. Onlara göre, yakın çevrede ve ailede meydana gelen ölümler, kişinin kendi ölümünün yaklaştığı ile ilgili farkındalığı, değişen toplum ile birlikte nesiller arasında oluşan farklılıklar, sıklıkla yaşanmaya başlayan sağlık sorunları ve yaşamı sürdürmek için gerekli olan fonksiyonlardaki düşüş yaşlılığın olumsuz yönlerini oluşturur. Emeklilik döneminin tatmin edici yönleri, çocuk ve torunlarla daha fazla vakit geçirme imkânı, yetişkinlik döneminde gereksiz yere önemsenen şeylerin artık önemsenmemesi, tecrübeyle birlikte oluşan "bilgelik" ve eşle yılların getirdiği özel iletişim tarzı ise yaşlılık döneminin olumlu yönleri olarak sıralanmıştır.

Yaşlı insanların yaşlılık döneminin olumlu yönlerini en üst düzeyde yaşamaya çalışırken olumsuz yönlerinin üzerlerinde oluşturduğu baskı ve stresi en aza indirmek için onlara güç veren kaynaklardan destek almaya çalışmaları ve baş etme becerilerine başvurmaları psikolojik uyumları açısından oldukça önem taşımaktadır. Johnson (2005) göre bu dönemdeki insanlar için üç tür kaynaktan bahsediyor; sosyal destek, öz güven, öz yeterlilik gibi psikolojik güç unsurları ve baş etme becerileri. Bunlara ek olarak, inancın da yaşlılık döneminde uyum sürecine katkı sağlayan önemli bir unsur olduğu ifade edilebilir. Birren ve Schaie (2006)'e göre yaşlılık ve dini inanç hakkında yapılan birçok araştırmaya göre inancın yaşlı insanların fiziksel ve zihinsel sağlık durumları hakkındaki memnuniyet algılarına olumlu bir etkisi olduğunu ifade etmiştir.

Son yıllarda özellikle epistemoloji ve ontoloji arasındaki ayrımın güçlenmesine tepki olarak ontolojik tartışmalar ve varlığa dair düşünceler başka bir deyişle "nasıl" sorusu yerine "neden" sorusu yeniden önem kazanmıştır (Güloğlu, 2021). Bu bilgiler ışığında yaşlılık dönemindeki insanların hayata bakış açılarını, kendi yaşamlarını ve dünyayı nasıl anlamlandırdıklarını, geçmişlerini ve bugünlerini nasıl değerlendirdiklerini, gelecekle ilgili beklentilerinin neler olduğunu, gündemlerini hangi kavramların belirlediğini bilmek onların algılarını ortaya çıkarmak açısından oldukça önem taşıyor. Bu çerçevede yaşlı insanların yukarıda belirttiğimiz konulardaki tüm düşüncelerini anlamak için fenomenolojik bir

yaklaşımla doküman analizi gerçekleştirilmiştir. TRT'de gerçekleştirilen "Ömür Dediğin" belgeselinde yaşlı insanlarla yapılan görüşmelerin içeriği üzerinden tüm bu algılarla ilgili derinlemesine bir inceleme ve analiz yapılmaya çalışılmıştır. Bu süreç ve sonuçlarla ilgili tüm bilgiler ilerleyen sayfalarda yer almaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Program, yaşlı insanların geçmiş yaşantılarını ilişkin kendi ağızlarından aktarımlarından oluşmaktadır. Yaşlılarla görüşmeler sırasında sunucu neredeyse hiç konuşmamakta ve sadece dinlemektedir. Sorulan sorular ise ekrana yansıtılmamaktadır. Programın ilk zamanlarında yaşlı insanların ihtiyarlık hallerine odaklanılırken zamanla yaşlıların hayatına odaklanılan bir belgesel halini almıştır (Yıldız, 2013).

Yapılacak olan çalışmada, katılımcıların özellikle yaşlılık olgusunu nasıl anlamlandırdıkları ve yaşlılıkla ilgili ortak yaklaşımları keşfedilmeye çalışılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanılacaktır. Yaşlı insanların yaşlılık algıları hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla bu desen tercih edilmiştir. Fenomenolojik araştırma ile farklı insanlar için farklı anlamlar ifade eden deneyimlerin, nesnelerin gerçek doğası anlaşılacak istenmekle birlikte (Willig, 2013) bu deneyimi yaşayan kişilerin gözüyle dünya anlaşılmasına çalışılarak, onların bu deneyimi nasıl anlamlandırdıkları (McMillan, 2008) keşfedilmek istenmektedir. Creswell (2013)'e göre ise fenomenolojik çalışma insanların bir fenomen ya da kavramla ilgili yaşanmışlıklarının ortak anlamını bulmayı hedefler. Ona göre fenomenolojik yaklaşım bir olguyu tecrübe eden kişilerin ortak özelliklerinin ortaya çıkartılması sürecini içerir. Fenomenolojinin temel görevi deneyimin temel yapısını ya da cevherini belirlemektir. İlgili fenomen hakkındaki önceki inanışlar, bir fenomenin yapısını ya da unsurlarını görmeyi ya da sezmeyi engellediği için parantez içine alınmış, başka bir deyişle rafa kaldırılmıştır (Merriam, 2013).

Yapılacak çalışma ile ilgili var olan kayıt ve belgeleri toplayıp, belirli norm ve sisteme göre kodlayıp inceleme sürecine doküman analizi denilmektedir. Bu süreçte araştırmacı öncelikle amacına yönelik var olan kaynakları bulmakta, her bir kaynağı dikkatlice okumakta, gereken bilgileri not almakta ve bu notlar doğrultusunda bazı değerlendirmeler yapmaktadır. Bu aşamada önemli olan araştırmacının kaynaklardaki bilgiyi, kaynaktan anlatılmak istendiği şekilde anlaması ve aktarmasıdır. Bu işlemlerin sonucunda keşiften ziyade, genel eğilim, alternatif düşünce ve fikirler daha da netleşmektedir (Çepni, 2009). Merriam (2013) belgelerin veri olarak kullanılmasını gözlem ve görüşme ile bir tutmakla birlikte resmi kayıtlar, mektuplar, gazeteler, şiirler, şarkılar, ortak kayıtlar, hükümet dokümanları, tarihsel dokümanları, günlükler ve otobiyografileri doküman incelemesinde kullanılacak belgeler olarak açıklamaktadır. Çalışma sürecinde görüşme ya da gözlem gibi veri toplama yöntemlerinden yararlanılamamakta, doküman incelemesi yöntemine başvurulmaktadır. Bu çerçevede mevcut araştırmada, ömür dediğin programında yaşlı insanlarla hayatlarına dair yapılan görüşmeler temel veri kaynağını oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak ilgili bölümlerden elde edilen ayrıntılı yazılı dokümanların incelenmiş ve bu dokümanlar üzerinden analizler gerçekleştirilmiştir. Buna bağlı olarak Ömür Dediğin Belgeseli' ne ait veriler <http://www.trthaber.com/programlar/omur-dedigin/> internet adresinden elde edilmiştir.

Çalışma Grubu

Çalışmanın evrenini 2013-2014 tarihleri arasında TRT ekranlarında yayınlanan Ömür Dediğin Belgesel-Filminde kendi geçmiş yaşamlarına ilişkin deneyimlerini paylaşan yaşlı insanlar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem belirleme sürecinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt örneklemedeki temel anlayış önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Burada sözü edilen ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilmekte ya da daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanabilmektedir. Ölçüt örnekleme kalite güvencesi sağlamaktadır (Patton, 1990). Buna bağlı olarak araştırmanın asıl

amacına hizmet edebilecek, çoklu kodlama ve analize elverişli bölümlerin seçilmesine ve konuşmaların anlaşılabilir olunmasına dikkat edilmiştir. Belgesele ulaşımında internet üzerinden herhangi bir kısıtlama bulunmamasından dolayı araştırmada kullanmak için izin almaya gerek görülmemiştir.

Veri Analizi

Çalışmada Straus ve Corbin tarafından geliştirilen yaklaşım kullanılmıştır. Strauss ve Corbin (1990) veri analiz süreci için betimsel analiz ve içerik analizi olmak üzere ikiye ayırmıştır. Bu araştırmada verilerin toplanmasının ardından verilerin aralarındaki anlamlılığın saptanması amacıyla içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Verilerin ardışık parçalarının bir kodlama çerçevesinin kategorilerine atayarak yapılır. Buradaki çerçeve içerik analizi metodunun merkezindedir ve materyalin açıklanmasında ve yorumlamasındaki tüm yönleri içerir. İçerik analizi metodu üç özellik ile karakterize edilir: nitel içerik analizi veriyi azaltır, sistematik ve esnektir (Schrier, 2014).

Başka bir deyişle Strauss ve Corbin (1990) nitel veri analizi sürecini kodlama olarak ifade etmiştir. Kodlar, dil temelli ya da görsel bir verinin bir kısmı için özetleyici, çarpıcı, özü-yakalayıcı bir işlev gören kelime ya da kısa ifadelerdir (Saldana, 2009). Başka bir deyişle kodlama verinin bir kısmını eşzamanlı olarak özetleyecek kısa bir isimle kategorize edilmesidir (Charmaz, 2006). Strauss ve Corbin (1990) tarafından ortaya konan veri analiz süreci tümevarımcı bir yönelimle kuram geliştirmeyi amaçlamaktadır. Çözümleyici tüme varım Znaniecki (1934) tarafından geliştirilmekle birlikte sosyal hayatın evrensellerini araştırmak için kullanılmıştır. Çözümleyici tümevarım genellikle kavram ve fikirleri geliştirmek için olaylar arasındaki benzerliklerin sistemli incelenmesine yönelik kullanılmaktadır (Znaniecki, 1934'ten akt. Punch, 2011). Bu kapsamda veriler analiz edilirken kodlamanın yapılması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi ve bulguların tanımlanması süreçleri izlenmiştir.

Verilerin toplanmasının ardından verilerin aralarındaki anlamlılığın saptanması amacıyla içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Verilerin ardışık parçalarının bir kodlama çerçevesinin kategorilerine atayarak yapılır. Buradaki çerçeve içerik analizi metodunun merkezindedir ve materyalin açıklanmasında ve yorumlamasındaki tüm yönleri içerir. İçerik analizi metodu üç özellik ile karakterize edilir: nitel içerik analizi veriyi azaltır, sistematik ve esnektir (Schrier, 2014). Bu kapsamda veriler analiz edilirken kodlamanın yapılması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi ve bulguların tanımlanması süreçleri izlenmiştir.

Yaşlılıkla ilgili değerlendirmeler isimli tema ile alakalı olarak yürütülen içerik analizi yöntemi aşağıda sunulmuştur.

Kodlayarak Temalandırma	
Kodlar	Temalar
Şimdi bir de şu var mesela, yatıp da çok rezil olursan, o zaman korkutur insanı. Ne yapacaksın o zaman. [K6]	Muhtaç olma korkusu
Yaşlılık geldi mi gitmiyor, öbür tarafı da beklersin gelmiyor, geldi mi de saniye sürmez. Yaşın geçmiş, yaşın geçtikçe gücün de bitiyor. Gençlik gibi olur mu? Allah vermesin yatalak olursan yapabilir misin? Olduğun yatağı süpüremezsün, ama şimdi Allaha şükür rahat yapıyorum. Gençlik gibi olmaz, genç olsaydım buraları böyle koymazdım, ekip biçmesem de buralarda çer çöp olmazdı. [K10]	Muhtaç olma Korkusu

Korkular

Hem yalnızsın hem yaşlısın eşim olsa, evimi temizler yüzü gülerdi, konuşurdun, paylaşırdın evde bir düzen olurdu, zil çalardı, kapı açılırdı, işte öksürüyorsan, sıcak bir çorbanı yapar bilmem neyi yapar, hapını verir. Bu da seni hayata bağlar, bayılırsan Allah korusun burada kalırım bir anı kalkmam gibi bir rahatsızlıkta yalnızsın kalırsın burada ta ki birileri duyuncaya kadar birileri duyuncaya kadar duyuncaya kadar kalırsın. [K1]

Yalnız ölmekten kaynaklanan korkular

O zaman zor. Ölümün yüzü soğuk. Ki biraz daha yaşayım dersin, deniyor. Hayırlısıyla, hayırlı ömür versin. [K6]

Olumsuz ölüm düşünceleri

Tablo incelendiğinde K1,K6 VE K10 katılımcılarının anlatımlarında yaşlılığa dair kabullenmişlik, memnuniyet ve şükür duygularının yaşlılıkla ilgili değerlendirmeler adı altında toplanarak bir tema meydana getirildiği görülmektedir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Katılımcıların anlatımları doğrultusunda ortaya konan ifadeler içerik analizine tabi tutulduktan sonra analizin genel yapısı oluşturulmuş ve içeriğin ortak bileşenlerinin; Üzüntü, yoksulluk, şikâyet, memnuniyet, minnettarlık, kabullenme, şükür, tevekkül, endişe ve korkular, eksiklik duygusu, cesaret, yalnızlık, özlem ve köklendirme temalarından oluştuğu görülmüştür. Bu temaları, üzüntü, yoksulluk ve şikâyet temalarına karşı memnuniyet, minnettarlık, kabullenme, şükür ve tevekkül temaları, endişe-korku ve eksiklik duygusu temalarına karşı cesaret, yalnızlık ve özlem temalarına karşı kendine geçmişten dayanak bulma teması şeklinde gruplamak mümkündür.

Üzüntüler

Uzun bir ömür sonunda yaşlılık evresine ulaşan insanlar geriye dönük olarak yaşamlarını değerlendirdiklerinde üzüntü veren olayların anılarının bir bölümünü oluşturduğunu söylemek mümkün. Üzüntü içeren anılar içinde en çok akılda kalan üzüntü duygusunun bir yakın kaybı sebebiyle ortaya çıkan üzüntü duyguları olduğu söylenebilir. Zira anlatımlar incelendiğinde yakın birinin ölümü bireyin hayatının değerlendirirken ifadelerine yansımış ve onda kalıcı izler bırakmıştır.

“İki tane oğlumun ikisi de gepgenç gittiler. Hem de hasta da olmadılar. Hasta olmadılar. Hiç.. Namaza giderken orda elektrik direğinin dibine otur. Şöyle bir çocuk, demiş ki annemi bana çağır demiş. Geldi çocuk, açtım kapıyı dedi ki, “teyze ağabey orda oturuyor seni istiyor” dedi. Sara tutuyor bunu, hastasıydı. Dedim eyvah bu hasta oldu. Hanımı da hastaneye tahlilleri almaya gitti. Koştu hemen baktım elektrik direğinin dibinde böyle oturuyor. Hemen anladım öleceğini. Hemen sarıldım. Dedim oğlum hasta mısın, neren ağrıyor dedim. Gözlerimin içine baktı böyle bir şey demedi. Şurama başını bıraktı. Oradan bir genç senin gibi bir bardak su gitti bana. Ama kim idi bilmiyorum. Yarım bardak su içti elimden. Başını şurama bıraktı. Hı edersin gibi oldu. Daha nefesini bile duyamadım. Aha oramda gitti. Kuş gibi.” [K8]

Üzüntü yaşam boyunca her insanın tecrübe ettiği duygulardan biridir. Günlük yaşamda istenmeyen olaylara verilen en doğal tepkilerden birisi olarak ifade edilebilir. İstenmeyen bir durum karşısında üzülme normaldir ama bu üzüntünün baş edilemez bir hal alması, insanın üstesinden gelemeyeceği bir noktaya ulaşması, kişinin yaşamını sürdürmesine engel olacak şekilde depresif bir hale dönüşmesi durumunda müdahale gerekir. Her üzüntü duygusu depresyona dönüşmez. Depresyonun tanısı için DSM kriterleri belirlenmiştir (Güney, 1992). İnsanın yaşadığı hayat ne kadar uzunsa deneyimlediği üzüntü verici olayların da o kadar fazla olması beklenebilir. Dolayısıyla yaşlı insanların birçok üzüntü verici deneyim yaşadıklarını söylemek yanlış olmaz. Yaşlı insanlarla yapılan röportajları analiz ettiğimizde akıllarında kalan en üzücü olayların ölümler olduğunu söylemek mümkündür.

Bildik (2013)'e göre ölüm, özellikle birinci derece bir yakının kaybı, insanlar için büyük bir üzüntü kaynağıdır. Özellikle ölümün gerçekleştiği ilk dönem aynı zamanda bir yas dönemidir. Sağlıklı bir insanın bu yas dönemini deneyimledikten sonra hayatının kademeli olarak normale dönmesi beklenir. Bu normalleşme sağlanamazsa eğer yas dönemi patolojik bir hal alabilir. Yas döneminin sağlıklı bir şekilde yaşanabilmesi ve baş edilebilmesini etkileyen bazı kriterler vardır. Bunlar, yastaki kişinin kişisel özellikleri, baş etme becerileri, kültürel ve dini inançlar, ekonomik durum ve sosyal destek şeklinde sıralanabilir. Bu araştırmada röportajları analiz edilen yaşlıların ölüm karşısında dini inançlarından güç aldıkları ifade edilebilir. Ölüm acısının kabullenilmesinde dini referanslar önemli bir baş etme kaynağı olmaktadır. Yaşlı insanların birçoğu "can"ı Allah'ın bir emaneti olarak görmekte, ölümü ise bu emanetin sahibine iadesi olarak değerlendirmektedirler.

Ölecek misin? Allah iman Kur'an nasip etsin. Yoksa ölmek gayri kabil. İstersen yüz sene yaşa öleceksin. Ben ölümden hiç korkmam. Niye korkayım ki? Allah yaratmış, canımızı alacak. Bugün canımızı vermiş olacak da tabi. O emanet bize o can [K6]

Yoksulluk

Veri sağlayıcıların ifade tarzları incelendiğinde yoksullukla ilgili hayıflanmaların hâkim olduğu görülmektedir. Bulgular daha ayrıntılı incelendiğinde ise yoksullukla ilgili bu hayıflanmaların bireylerin geçmiş yaşantılarından ilham aldığı, çocukluk yaşantılarının zorluklar içerisinde geçmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

"Ağabeyim gelirdi bacım karnınız tok mu? Tok ağabey yedik derdik. Hâlbuki nerde tok aç geberiyoruz. Ki yedik derdik yemedik desek onu döver. Şu yok şu terlik yok ha şu. Şu çıplak ayaklarla gezerdik ha karda karda. Vallahi billahi bak. Kim alacak bize o zaman. ..." [K7]

"Ben çocukluğumda, Cumhuriyetin kurulduğundan 2 sene mi 1 sene mi sonra doğmuşum. Biz arpa ekmeğini bulamadık o vakit. Orada burada büyüyen çocuk okuyabilir mi o vakit. Okuyabilsem okuma geliyor içimden. Çoluğumu çocuğumu torunlarımı hala daha içimde azim var." [K10]

Modernleşme yaşlanmayı sağlamış ya da uzun yaşamayı olanaklı hale getirmiştir. Fakat yaşlıları sorunlarla boğuşmaktan kurtaramamıştır. Ekonomik sorunlarını geçen yüzyılda çözen, sanayileşmesini ve bürokratik örgütlenmesini tamamlamış, uluslararası sermayeleri olan, günümüz dünya ekonomisi üstünde söz sahibi toplumlar, yaşlılara ait toplumsal sorunları bulunsa da nüfusun genel refah düzeyi başka toplumlarla kıyaslandığında çok daha iyi olduğundan o toplumlardaki yaşlıların sorunları çok büyük sorunlar olarak algılanmamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise bu yenilikler çok geriden gelmiştir. Çünkü 20. yüzyılda nüfusları hala genç olan toplumlar genç nüfusun ihtiyaçlarını karşılamakla meşgul olduklarından yavaş ve sessizce gelen yaşlanan nüfusları için hazırlık yapmakta gecikmişlerdir (Canatan, 2008).

Toplumlarda yaşlılık algısının oluşumu sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ile doğrudan ilişkili görünmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelere bakıldığında 2. Dünya savaşı sonrasında var olan yoksulluk duygusunu yoğun olarak yaşayan bireylerin yaşlılık dönemlerinde geçmişe ilişkin yoksullukla ilgili benzer hayıflanmaları tekrarlayabildikleri görülmektedir.

Şikâyetler

Yaşlıların dile getirdikleri şikâyetlerin bazıları, yaşlanmaya bağlı olarak ortaya çıkan fizyolojik değişiklikler kapsamında dile getirdikleri ifadeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

"İhtiyarlık, maskaralık demek. Şükür, şükür bu halimize imanımızla, Kuranımızla göç ettirsin kızım. Eee, rezillik artık, yaşlılık rezillik, rezillik kızım. Ayağın tutmaz sürüklersin, gözün görmez elinde değnek yer bulağım diye uğraşırın, çok zor." [K4]

“Ne diyelim şimdi buna: Akşam oldu han beni, yine bastım gam beni. Gam için mi yaratın Kadir Mevla’m sen beni? [K10]”

Bazı şikâyetler ise yaşlılık nedeniyle sosyal ilgisizlik ve dışlama içeren davranışlara karşı şikâyetler şeklinde sınıflandırılabilir.

10 tane yaşlı vardı mesela, misal. Bunlara biz çok önem verirdik. Çocukluğumuzda yanına varırdık, “Dede nasılsın? Dayı nasılsın? Amca nasılsın?” diye bir sorardık. Şimdi burada yönünü öbür tarafa çevirip kaçıyor, gidiyor yani. Şimdi ben bile sokağa çıktığımda, yani çarşıya, şu Filiz sokağa indiğimde ne oluyor biliyor musun bazı? Adama doğru yaklaşıyorum, yani arabadan kaçmak için, adam benden kaçıyor. Bizim zamanımızda öyle değildi. Biz ayağa kalkardık, o zaman bu kadar vesait de bol değildi, ben hem bir yer bulsam ayağa kalkar, birisine yer verirdim.(.....) [K5]

Eskiden bir laf var ya “bir ata dokuz oğluna bakmış, dokuz oğul bir ataya bakmamış”. Şimdi bir yere dünür gidiyorsun, mesela oğlana dünür gideceksin ya. Kaynanan varsa gelme yok.

Mustafa Ünal: Kaynanan varsa gelme. Şeyde bile çıkıyor onlar, evlendirmede bile söylüyor; “annenle mi oturacaksın diyor, başta onu soruyor[K6].

Yaşlılıkla ilgili şikâyetlerin bu dönemin biyolojik-fizyolojik özellikleriyle psiko-sosyal özellikleri üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Durak (2004)'a göre yaşlılığın iki önemli boyutu vardır. Yaşlanmayla gelen biyolojik-fizyolojik olumsuzluklar ve bunlara bağlı olarak sosyal hayattan uzaklaşma ve sosyal ilişkilerdeki azalma. Bu iki olumsuzluk yaşlı insanlar üzerinde psikolojik bir olumsuzluk da oluşturur. Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi biyolojik ve sosyal olumsuzluklar yaşlı insanları psikolojik yönden de olumsuz etkilemektedir. Dores-Wortes ve Siegal (1994) de yaşlanma sürecinin iki boyutu olduğunu belirtir. Yaşlanma boyutu daha çok biyolojik yönden yaşlanmaya ifade ederken ihtiyarlama ise yaşlanmaya başlı olarak psikolojik durumda ve ilişkilerde meydana gelen yıpranmaları ihtiva eder. Yaşlanma ve ihtiyarlama doğal olarak bazı insanlarda bazı olumsuz duygular şeklinde tezahür etmiştir.

Endişe ve Korkular

Veri kaynağından alınan bilgiler doğrultusunda ortaya çıkan endişe ve korku duygularının bitirilmemiş işler, bakıma muhtaç duruma düşme ve olumsuz ölüm düşünceleri kapsamında ele alındığı görülmektedir.

Allah iman Kur’an nasip etsin. İnşallah derim hep. Dua ederim. Benim ömrüm bitmeden üç hayalim vardı. Biri hacca gitmek, biri Çanakkale şehitliğini ziyaret etmek, biri Anıtkabiri ziyaret etmekte. Çanakkale’ye bu çocuğum götürdü, orayı ziyaret ettim. Şimdi ikisi kaldı ama oraya ömrüm biter mi, onları gerçekleştirir miyim bilmiyorum. Ölüm neden korkutsun nasılsa bir gün öleceğiz aman imansız Kur’an’sız Allah almasın, iman Kur’an nasip etsin. [K6]

Şimdi bazen birilerinin ölümü üzerine yazı yazarken de ya dedim biri öldü öbür gün oldu dedim ya ölüm nedir gitti öldü falancı, ölüm dedim bugünü görememektir. Ölüm dedim bugün görecekti o bu günü göremedi ve bir daha göremeyecek, yani bu, yani, evet vücudun toprağa gidiyor ama yine arzuların özlemlerin burada kalıyor ölüm dedim şu telefonu çaldığında cevap verecek biri yok ben cevap veremem ben yağum, ölüm bu. Bu gazeteyi bugün okuyacak kimse yok, duvarlara bakacak kimse yok. [K1]

“Şimdi bir de şu var mesela, yatıp da çok rezil olursan, o zaman korkutur insanı. Ne yapacaksın o zaman.” [K6]

Ayrıca yalnız ölmekten kaynaklanan korku duygusunun da ölümden kaynaklanan korku duygusuna eşlik ettiği düşünülmektedir.

“Hem yalnızsın hem yaşlısın eşim olsa, evimi temizler yüzü gülerdi, konuşurdun, paylaşırdın evde bir düzen olurdu, zil çalardı, kapı açılırdı, işte öksürüyorsan, sıcak bir çorbanı yapar bilmem neyini

yapar, hapını veriri. Bu da seni hayata bağlar, bayılırsan Allah korusun burada kalırım bir ani kalkmam gibi bir rahatsızlıkta yalnızsın kalırsın burada ta ki birileri duyuncaya kadar birileri duyuncaya kadar duyuncaya kadar kalırsın.” [K1]

Psikolojide anksiyete (kaygı) kavramı üzerinde önemle durulan bir kavramdır. Çağatay-Birer (2010)'e göre kaygı her insanın yaşadığı ve ölçülü olduğunda insanı tehlikelerden koruyan bir koruma sistemidir. Korkunun kaynağı-nesnesi belirsizleştikçe ve insan hayatını olumsuz şekilde etkilemeye başladıkça kaygı bozukluğu haline dönüşür. Önemli olan yaşanan kaygının rasyonel olması ve kabul edilebilir sınırlar içerisinde yer almasıdır. Uğur (2008) yaşlılık dönemlerinde izolasyon (yalnız kalma), iletişim kaybı, hastalık ve düşkünlük kaynaklı duygu-durum bozukluklarının en yaygın olarak görülen psikolojik rahatsızlıklar olduğunu belirtmiştir. Yukarıda yer alan örneklerde de görüldüğü gibi yaşlılarda yer alan yalnız kalmaktan, bakıma muhtaç hale düşmekten, amaçlarını gerçekleştiremeden ansızın ölmekten ve ölümün kendisinden kaynaklanan kaygılar bu yaş özellikleri için kabul edilebilir ve fonksiyonel endişelerdir yorumunu yapmak mümkündür. Birren ve Schaie (2006)'ye göre yaşlı insanların kaygılarıyla baş etme süreçlerinde en temel güç kaynaklarından birisi inanç sistemleridir. Sosyal destek ve aile ilişkileri diğer kaygı azaltıcı unsurlar olarak sayılabilir.

Eksiklik Duygusu

Yaşlı bireylerin yaşadıkları eksiklik duygularının bir yakın kaybının (anne, baba, evlat) getirdiği eksiklik duyguları şeklinde anlatımlarda hayat bulduğu görülmektedir. Dikkate değer bir başka nokta da eş kaybı düşüncelerinin ortaya çıkardığı yalnızlık duygusunun eksiklik düşüncelerine neden olduğudur. Adler, insanın evrenle olan ilişkisinden ötürü yaşamına normal bir çaresizlik içinde başladığını ve bu durumun insanın hayatında temel belirleyici olduğunu ifade etmiş (Gençtan, 2000) ayrıca insanın psikolojik ya da sosyal yetersizlikten kaynaklanan eksiklik duygularını da ödünleme çabası içinde olduğunu ifade etmiştir (İnanç ve Yerlikaya, 2009). Veri sağlayıcıların ifadeleri göz önüne alındığında yaşlıların yaşam deneyimlerini aktarırken yakın bir akraba kaybının ön plana çıktığı görülmektedir.

“Ondan da işte bir tanecik kızım vardı. O da gitti, ben de gene kaldım böyle.” [K8]

“Beni korkudan eşimden ayrılmak oluyor. Demin de söyledim ve yine de “Ben senden sonra kalmayayım” diye her zaman şey yaparım, söylerim.” [K3]

“Soğuklarda dahi arkadaş aranıyor, daha başka oluyor yemek değil mi? Napalım, dünya böyle kurulmuş; bir yandan gel, bir yandan git.” [K4]

Yaşlılık döneminde bireylerde hastalık, ölüm ya da herhangi bir sebeple yakınlarını kaybedeceğine dair bir kaygı oluşabilir. Aile üyelerinden ve yakınlarından mahrum kalacağı düşüncesi beraberinde kimlik duygusunda zedelenmelere yol açabilir. Kimlik duygusundaki söz konusu bu zedelenme beraberinde değersizlik, ümitsizlik, düşük öz saygı ve eksiklik duygularının yaşanmasına neden olabilir (Hökelekli, 2008). Yaşanan kayıplar ve oluşan eksiklik duyguları yaşlılık döneminde bireyin hissettiği yalnızlık ve ölüm kaygısı duygusunu pekiştiren etkenler olarak görülmektedir.

Yalnızlık

Yaşamın son dönemi emekliye ayrılma, dullukla yüz yüze gelme, çocukların evi terk etmesi gibi genellikle rol kayıplarının ve sosyal statüde önemli değişimlerin olduğu bir dönem olarak görülmektedir Krause (2004). Toplumsal yaşamdaki rollerin yitirilmesi yaşlı bireyin kendisini ise yaramaz olarak hissetmesine, yalnızlık ve soyutlanma duygularına sebep olabilmektedir (Hökelekli, 2001'den akt. Şentepe, 2009). Söz konusu rol kayıpları ve birinci derecen yakınların kaybetme kaygısı yaşlı bireylerin yalnızlık duygusunu belirgin olarak yaşamalarının arka planını oluşturabilmektedir.

Çalışmanın bulgularına bakıldığında katılımcıların yalnızlık kaynaklı duygularının ifadelerine yansdığı görülmektedir. Ortaya çıkan yalnızlık duygularının ise katılımcılardan bazılarının evlilik birlikteliği kurmamaktan kaynaklandığı bununla beraber eş kaybının ortaya çıkarabileceği yalnızlık

korkusunun da katılımcıların zihinsel dünyalarında yer bulduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda eş kaybı yaşayan katılımcıların yalnızlık duyguları yaşadığı görülmüştür.

“İçimdekileri acıları yapamadıklarımı, gençliğimde yapamadıklarımı, bir yuva kuramayışımı anlattım, bir yuva kuramayışımı, bunları hep dile döküyorum.” [K1]

“Ondan da işte bir tanecik kızım vardı. O da gitti, ben de gene kaldım böyle.” [K6]

“Ne diyelim şimdi buna: Akşam oldu han beni, yine bastım gam beni. Gam için mi yaratın Kadir Mevla'm sen beni? [K10]”

Literatürdeki araştırmalar ölüm kaygısının çok boyutlu bir kavram olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmalarda en çok üzerinde durulan boyutları, belirsizlik ve yalnızlık korkusu, yakınlarını yitirme korkusu, kişisel kimliği kaybetme korkusu, ölüm sonrası cezalandırılma korkusu, geride kalanlar için endişelenme, denetimi kaybetme korkusu, acı duyma korkusu, bedenini kaybetme ve yok olma korkusudur (Karaca,2000'den akt. Öztürk, 2010).

Yaşlılıkta yaşanan yalnızlık duygusunun kökeninde kişinin yakınlarını kaybetmesi ile birlikte oluşan ölüm kaygısı olduğu görülmektedir.

Özlem

Yakın kaybının meydana getirdiği eksiklik duyguları ile beraber katılımcıların özlem duyma hissi ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte evlilik birlikteliği kurmamış olmanın getirdiği özlem duygularının da katılımcıların ifadelerinde hâkim unsur olduğu görülmektedir.

“Dediğim gibi, hayata geldin, bazı gerçekleri bazı güzellikleri yaşamam lazım bunların en başta gelenide büyük ölçüde evlilik, bunu yaşamadıktan sonra diğer bazı güzellikleri yani işte şunu yapmışım, şunu etmişim, bu sonrada gelir, asıl yaşanacak mutluluktan mahrumsun. Yani bunları evde ve evlilikte bulamazsan başka şeylerde bulman, ünlü bir artist olmuşsun, ünlü bir sinemacı ünlü bilmem ne olmuşsun onlar kapamaz. O yarayı, çok iri bir ağaç ama ağacın içi çürük o da neden mutlu bir yuva olmadı mı ağacın içi çürük, ağacın içi çürük senin için de yine bir sızı var, değişmez kapanmaz bir özlem var.” [K1]

“Ben 38 senesinde, 1938 senesinde doğmuşum. Ve babam, hiç hatırlamam, çok küçükken babam ölmüş. Ben kaç yaşımdaydım bilemiyorum, annem biraz rahatsızmış, pencerede böyle oturuyordum, komşunun babası –ciğer eskiden ellerinde götürürlermiş, böyle takım ciğer- evlerine götürürlerken bitişik komşumuz, böyle apartman tipinde, ağlamaya başlamışım. Rahmetli annem demiş ki “Yavrum niye ağlıyorsun sen?”, “Bizim de babamız olsaydı bize ciğer getirirdi” demişim. “senin canın ciğer mi istedi” dedi. “hayır! Babamız yok bizim, babamız olsaydı bize de böyle getirirdi” komşumuzun Mediha'nın babası evlerine ciğer götürüyor ve ben ağlamışım. Rahmetli annem, ağabeyim de çok küçükmüş.” [K2]

Psikososyal bir varlık olan insan, ölüm gibi zorlu yaşam olayları ile baş etme konusunda, ailesinden ve eşinden destek alarak baş etme kanallarını güçlendirebilmektedir (Ertufan, 2008). Nitekim bazı çalışmalarda, dul kalmanın, ölüm kaygısını arttırdığı gözlenmiştir (Kastenbaum, 2007'den akt., Mutlu, 2013)

Kişinin, çocuğunun olup olmaması da ölüm kaygısının şiddetini etkileyebilmektedir. Çocuklar ana baba tarafından bir yaşam desteği olarak algılanabilmektedir. Ebeveynler, öldükten sonra çocukları aracılığıyla dünya ile dolaylı olara ilişki kurabileceklerini düşünüp psikolojik olarak kendilerini rahat hissetme eğilimi gösterebilirler. Dolayısıyla bir çocuğa sahip olmak kültürel normların da etkisiyle ölüm kaygısını azaltabilmekte ve baş etme becerilerini güçlendirebilmektedir (Ertufan, 2008).

İnanların yaşlılık dönemlerinde bazı olumsuz duygulara sahip olması gayet anlaşılır görünmektedir fakat yaşlıların genel ruh hallerini ve değerlendirmelerini baz aldığımızda olumlu duygu ve düşüncelerin de olduğunu hatta daha ağırlıkta olduğunu ifade etmek mümkündür.

Memnuniyet

Çalışmanın bulgularına bakıldığında bireylerin ifadelerinde memnuniyet söylemlerinin olduğu görülmektedir. Ortaya çıkan memnuniyet ifadeleri incelendiğinde geçirilen ömürle alakalı olarak yakın çevresine duyulan memnuniyet duygusu mutluluk ifadelerini de beraberinde getirmektedir.

“Ben eşimi görmedim! Ne zaman gendi aramızda söz kesmeye gittik, o zaman gördüm. Dediler ki “böyle böyle”, tamam o zaman dedim şansımıza. 49 senesinin sonunda biz kız istemeye gittik. 49 senesinden bu zamana kadar, Allah bin kereye razı olsun, bir gün olsun benim kalbimi kırmamıştır. Gayet o kadar iyi geçindik. Şimdi sen bana o bir şey söylerse ben kızarmıyım? Kızırım değil mi? Ben ona söylersem o da kızar! O da insan! Ne o bana söylesin, ne de ben ona söyleyeyim. Bizim şeyimiz aşağı yukarı kardeş gibi geldi geçti. Hiç birbirimize kızmadık. Adam soruyor: “evi var mı, dairesi var mı?” diyor. Emme biz o zamanda ikimiz baş başa verdik, -Allah razı olsun-, evimiz de yoktu, kiramız da yoktu, çok mutluyduk, yani diyime (deyim ona), Allah bin kere razı olsun. 60 sene oldu, 60 senedir ne kavga gördüm, ne yüz asıklığı gördüm, hiçbir şey görmedim. Ben de ona karşı öyleydim. Annem babam istediği zaman seni evlendirdiği zaman, -seni, beni her neyse-, o zaman biraz daha sağlıklı olurdu; emme şimdi bağa biraz daha zayıf. Ben gendi oğlumdan bahsedeyim. Ortaokula giderken bir kızla tanıştı. Üniversiteyi bitirdiler, ikisi beraber evlendiler. 10 sene sonra mesela, misal ayrıldılar.(...)” [K3]

Hayata ilişkin memnuniyet bireyin yaşamına dair yaptığı bilişsel bir değerlendirme olmakla birlikte iyi olma halinin bilişsel boyutunu oluşturmaktadır. (Diener, 1984). Memnuniyet, ihtiyaç ve isteklerin karşılanmasından kaynaklanan tatmin duygusudur ve kişinin sürdürdüğü hayatı tümüyle olumlu bir şekilde değerlendirmesi anlamında kullanılmaktadır. Yaşam memnuniyeti başka bir değişle kaliteli yaşlanmanın önemli bir ögesi (DIE, 2004). Veenhover’a (1996) göre yaşam memnuniyeti bireyin yaşam kalitesini değerlendirmesi sonucunda ulaştığı olumluluk derecesidir. Aynı zamanda yaşam doyumu olarak da ifade edilen yaşam memnuniyeti bireyin yaşamından ne kadar hoşlandığını ifade etmektedir. Bunun yanında anlamlı bir yaşama sahip olmanın, yaşamdaki uğraşın fazla olmasının yaşam memnuniyeti ile ilişkili olduğu görülmüştür (Peterson, Park & Seligman, 2005). Yaşam memnuniyeti durumları beş alana bakılarak tespit edilmektedir. Bunlar; fiziksel sağlık, ruhsal sağlık, sosyal ilişki kurma imkânı, çevre durumu, sosyodemografik (cinsiyet, medeni durum, yerleşim yeri, eğitim durumu) ve sosyoekonomik (gelir durumu, sosyal sınıf algısı) değişkenlerdir (Arun, 2008).

Aile ve sosyal politikalar bakanlığının yaptığı çalışmaya göre (2005), yaşlılık döneminde karşılaşılan problemler yaşlıların yaşam memnuniyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu dönemde fiziksel, bilişsel ve ekonomik kayıplar meydana gelmektedir. Bu kayıplarla baş etme durumuna göre yaşlılar, yaşlılık döneminde yaşamdan farklı düzeylerde memnun olmakta ve farklı düzeylerde uyum sağlamaktadırlar. Sosyal uyum sorunu denildiğinde yaşlı bireylerin yaşamdan çekilmesi, yaşamdan zevk almaması, aktif bir şekilde yaşama katılmaması, yaşamdan doyum sağlayamaması anlaşılmaktadır.

Son yılların önemli kavramlarından “Başarılı Yaşlanma”nın temel bileşenlerinden biri de yaşamla aktif etkileşim içinde olmaktır. Bu bileşenin iki önemli ögesi vardır. “Sosyal ilişkilerin” ve “üretken aktivitenin sürdürülmesi. Sosyal ilişkiler, diğer bireylerle karşılıklı bilgi paylaşımı, duygusal destek ve doğrudan yardım gibi ilişki ve etkileşimleri kapsamaktadır. Konuyla ilgili yapılan araştırmalar, sosyal ilişki ağının bir parçası olmanın, yaşlının sosyal uyumu ve yaşam memnuniyeti üzerindeki olumlu etkisini göstermektedir (Danış, 2004). Başarılı yaşlanma yalnızca sağlık açısından değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal yönden de iyilik halini işaret etmektedir. Yaşam uzunluğu, biyolojik ve zihinsel sağlık, bilişsel yeterlilik, sosyal yeterlilik ve üretkenlik, kişisel kontrol ve yaşamdan zevk alma başarılı yaşlanmanın literatürde ortak kabul gören temel göstergeleridir (Danış, 2004). Buna göre başarılı yaşlanma bireyin kendisini yaşlılığa hazırlama sürecinde sosyal ilişki ve çevresini canlı tutmak, sağlık sorunlarını en aza indirmek için önlemler almak, bellek ve fiziksel etkinliklerini geliştirici çabalar içinde olmak ve yaşama pozitif bakabilme becerisini geliştirebilmek anlamına gelmektedir (Baran, 2007).

Minnettarlık

Minnettarlık pozitif psikoloji alanında son dönem çalışmalarında kişiliğin güçlü yanlarından biri olarak üzerinde durulan ve minnet etme duygusundan farklı bir duygu olarak ele alınan bir kavramdır

(Oğuz & Tan, 2013). McCullough, Kilbatric, Emmons & Larson (2001) ise minnettarlığı hoş giden yaşantı ve olumlu duygu olarak tanımlamışlardır. Bu durumda minnettarlık şükranla dolu olmak, ruh sağlığı, fiziksel sağlık ve sosyal iyi olmayı kapsayan birçok alanda olumlu etkiye sahiptir (Lambert, Fincham, Graham & Beach, 2009). Fakat minnettarlık duygusunun hissedilmesi için her zaman kişilerarası bir ilişkiye gereksinim yoktur. Minnettarlık duygusu aynı zamanda Tanrı, evren, hayvanlar gibi insanüstü ya da insan dışı varlıklara yönelik de hissedilebilmektedir (Emmons & Crumpler, 2000). Karşısındaki kişiden memnun olup onunla birlikte mutlu olduğunu ifade eden birey minnet duygusu geliştirmiştir.

“Bu olmasa başa ne kızlarım bakabilir ne evlatlarım bakabilir. Ben şimdi mümkün değil. Evladımın evinde kalamam. (Z: Allah’a şükür, hamd olsun...) Çocuklarımın evinde bir gün yatamam. İlle evimde. Huzuru evimde bulurum başka yerde huzur bulamam ben... İnşallah benim çok duamı alıyor (eşinden bahsediyor), benim elimden de tutar belki bizi cennete kendi götürür inşallah yani böyle. Şimdi bir hanım bir kocasını inşallah cennete kendi götürür.” [K11]

Yaşlı birey için aile, başlıca duygusal ve sosyal destek sistemidir (Öz, 2002). Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde aile bireylerine duyulan minnettarlık ifadelerinin duygusal ve sosyal destek bakımından olumlu geliştirilen olumlu ilişkiler sonucunda ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Kabullenme

Aile içinde yaşlı kişi eski statüsünün kalmadığını, sözünün dinlenmediğini, bir köşeye atılıp unutulduğunu, kimsenin ona ihtiyaç duymadığını düşünebilmektedir. Bu durumda, yaşlılıkta özellikle sevgi ve kabullenme önemli bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. (Çoban, 2005). Çalışmanın bulguları incelendiğinde kabullenme duygusunun, yaşlılığı kabullenme, ölümü kabullenme şeklide hayat bulduğu düşünülmektedir.

“Hiç sıkıntım yok. Yani çok uzun boylu yürüyemem amma konuya komşuya rahat gider gelirim. Her geçen gün tespih tanesi gibi ömürden gittiğini bilen biriyim ben. Bunu bilmeyen biri şikâyetlerin ayrı. Ulan niye bu hale geldik falan filan diyebilir ama benim için o bahis mevzu değil. Yaşlılığın güle oynaya gelmeyeceğine inanan bilen biriyim ben. Öyle olunca içinde bulunduğum her döneme uyum sağlayacaksınız, rıza göstereceksin, razı olacaksınız.” [K9]

“Ölümden niye korkayım ki, korkmam. Allaha çok şükür nasıl severse öyle yapar. Nasıl sever, öyle yapar ölümden korksan ne olacak. Hadi korktun, gene öleceksin. Ya.” [K8]

Bireylerin zihninde yaşlılık düşüncesi ölüm düşüncesiyle ilişkili olduğu için yaşlılıktan korkmak ya da kaygı duymakla ilgili yorumlar temelde ölüm korkusuyla ilgili yorumlar olduğu kabul edilmektedir. Bu noktada genel olarak “kabullenme” nin önemi vurgulanmaktadır (Aközer, Nuhurat & Say, 2011). Yaş ilerledikçe fiziksel, psikolojik ve sosyal bir takım değişiklikler meydana gelmekte ve birçok etkinliği gerçekleştirme kapasitesinde düşüşler meydana gelmektedir. Fiziksel etkinliklerin yanında psikolojik olarak da değişimler olduğu belirtilmektedir. Etkinlikleri kısıtlayan başka bir etken de emeklilikte ortaya çıkan ekonomik güçlüklerdir. Bu değişimlerin kabul edilmesi sağlıklı bir yaşlılık dönemi geçirmek için önemlidir (Aközer, Nuhurat & Say, 2011).

Şükür

Bireylerin yaşadıkları yoksulluk durumları, bireylerde şükür duygusunun ortaya çıkmasına vesile olmuş ve anlatımlarına bugünden duyulan memnuniyet olarak yansımıştır.

“Yaradana şükür zaten, gurban olduğum nasıl ayarladın bizi nasıl büyüttün, nasıl yitirdi nasıl bitirdin bugünlere nasıl geldik bilemiyorum.” [K7]

Bununla birlikte geçirilen hayata dair anlatımlar incelendiğinde kişilerin ifadelerinde şükür duygularının yer bulduğu görülmektedir.

“Bunun yaşlılığını bilirsen, şükürünü bilirsen, yaşlılıktan güzel bir şey yok. Ben şimdi Allah’a şükür, şu araba var benim, şu arabada her gün camiye, oğlanın yazıhanesine, camiye... Bu benim elim ayağım bak. 20 senedir bu arabada, camiye de bununla gidiyorum çarşıya da bununla gidiyorum, buraya da geliyorum buradan. Ben arabamdan başka şeyim yok. Zaten güzelliğimiz kalmış mı? Bizim güzelliğimiz kalmış mı? Güzelliğimiz bizim şükür Allah’a yüz bin defa şükür. Bizim güzelliğimiz de kalmamış efendim şeyimizde. Biz kendinin olduğuna şükrediyoruz yani burada. Yoksa bizde güzellik filan şeyimiz kalmamış. Allah’ın yolunda saçını başını ağartan, kendi Allah’ın yolunda saçını başına ağartandan, Allahu Teâlâ diyor ki “Ben ona yarın azap etmeden haya ederim.” Bak ne kadar da... Allahu Teâlâ diyor bunu, seni yaradan diyor yaradan...”[K11]

Şükretmenin ve takdir edici bir yaklaşım ile yaşamının, ibadetin temel esasını oluşturduğu düşünüldüğünde; dinin ve şükretmenin insanın maddi manevi varlığı üzerindeki etkisi ve psikolojik açıdan katkısı ortaya çıkacaktır. Manevî huzur, sonsuz bir hoşnutluğu hedefleyen her türlü plân ve uygulama neticesinde insanın ruhunda oluşan kalp ferahlamasını sağlayan duyguların oluşturduğu bir hâldir (Özköse, 2007: 92; Seyyar, 2010’dan akt., Göcen,2012).

Şükür, insanın hayat memnuniyeti üzerindeki etkisi, insanın mutluluk, neşe, sevinç gibi duyguları, kendi gücü, potansiyeli ve erdemleri aracılığıyla kazanmak yerine hazır olarak bulma inancı ve bundan oluşan manevî bir açıklığı kaldırmasıyla ilişkilendirmektedir. İnsanın kendi kişiliğini katmadığı bütün olumlu duygular boşluk, samimiyetsizlik, memnuniyetsizlik oluşturmaktadır. Şükretmek insanın bolluk düşüncesini artırarak yaşamından memnun olmasını sağlar (Seligman’a (2002,’den akt., Göcen 2012).

Tevekkül

Yaşlı bireyler çoğu zaman geçmiş yaşamların onarma çabası içine girmektedirler. Dolayısıyla geçmişteki yaşantıların ve günahların yarattığı suçluluk ve günahkârlık duyguları içinde bağışlatıcı davranışlar gösterebilmektedirler. Bu dönemde ibadet ve dini uygulamaların artışı bu sebepten kaynaklanabilmektedir. Bunun yanında önceki gelişti dönemlerinde yaşanan dindarlığın, kendi gelişimi içinde en üst noktaya ulaşması da mümkündür. Yaşlılarda yaşanan dini hayat diğer gelişim dönemlerinden birçok yönden farklılık göstermektedir. Gençlerde her türü durumlarda ani değişiklikler görülmektedir. Yaşlılarda ise zihinsel ve duygusal açıdan önemli ölçüde donuklaşmalar fark edilmektedir. Artık bu dönemde dini konularda bir endişe ve heyecan yaşanmamaktadır. Kısacası bu dönemde daha çok ağırbaşlı, kararlı, kaderci, tevekkül ve teslimiyet tutumu dikkatleri çekmektedir (Şentürk, 1997). Bireyler yaşanan zorluklar karşısında tevekkül düşünceleri geliştirmişlerdir.

“Eğer bir insan böyle isyankâr halisane inançla Cenab-ı Allah’ın takdiriyle onun verdiği kadere inanır da bunu kabullenirse bu insana çok mutluluk verir bu isyankâr olmayacaktır. Hiç kesinlikle ama bu zamanımızda bu yurdumuzda olduğu gibi öyle gençler var. Sapsağlam, aslan gibi bilmem ama ne görüyorsun hır hur olur, geçimsiz. Böyle insanlar çok görüyoruz yani birde bizim halimizi gör. Biz mesela bu halimizle mutlu yaşıyoruz ve ömrümüz bitiyor şurada 80-70 ne demek ömür bitiyor.” [K5]

Tevekkül, bütün sebepleri yerine getirerek üzerimize düşeni yapmak ve Allah’a tam olarak güvenerek olumlu sonuçlanmasını yine O’na bırakmak, O’ndan yardım ümit etmek anlamına gelmektedir. Müslüman kimse sebepleri yerine getirdikten sonra azmedip Allah’a tevekkül etmelidir (Âl-i İmran, 3/159). Tevekkül sahibi insanlar dayanıklı ve güçlü bir kalbe sahip olmakta ve hiçbir şeyden vaz geçmeksizin hayati mücadeleye devam etmektedir. Bunun yanında tevekkül insanlara kuvvet ve mutluluk kazandırmakla birlikte imandan kaynaklanan en güzel ruh hallerinden biri ve eşsiz bir huy olarak tanımlanmaktadır (Bilmen, 1964).

Cesaret

Ölümü kabullenmeye olan inanç cesaret duygularını da beraberinde getirmiştir. Yaşlılık, bir yandan yaşlı bireyin gelişiminin devam ettiği, diğer yandan da gerileme belirtilerinin ve ölümün yaklaşmakta olduğu bir gelişim dönemi olarak kabul edilmektedir (Öztürk 2010). Yaşlı bireylerin çoğu

ölüme hazır olmamakla birlikte aynı zamanda ölmün kaçınılmaz olduğu gerçeği ile yüzleşmek yani onu kabullenmek durumundadır (Yalom, 2000). Yaşam ve ölümü bir bütün halinde algılamak problemlerin çözümünde etkin bir katılımı sağlamaktadır. Bunun yanında bu algılayış beraberinde sorumluluk duygusunu da getirmesiyle birlikte yaşamın daha zengin algılanmasını ve mutlu olmayı sağlamaktadır (Hökelekli, 2008).

“Gelen gidecek, gelen gitmesini de bilecek yavrum. Gitmesini bilmezsen olmaz. Ölümden korkmayacaksın. Ölümden korkulur mu? Kendinin yolundaysan ölümden korkmazsın. Her zaman Allah’a şükür kendinin huzurunda hazırız yani. Bunun şeyi yok yani... Biz, Mevlam bizi kendinin yolundan ayırmazsın. Ele ayağa düşürmesin. Çoluk çocuğa yük etmesin. Biz yoksa gelen gidecek. Burada şey yok yani.” [K11]

Bireyin kendi ölümünü kabullenmesinin ve onu cesaretle karşılamasının, yaşamına zenginlik ve bütünlük kattığı düşünülmektedir (Özen 2008). Başka bir deyişle ölümü cesaretle birlikte kabul etmek sağlıklı bir yaşamın ön koşulu olarak kabul edilmektedir. Eğer kişi ölümlülüğün ve hiçliğin bastırılmış gerçekliği ile yüzleşirse daha sağlıklı bir ruhsal yapıya sahip olabilmektedir. Çünkü kişi ne kadar ölümsüzlük yanılması içinde olursa olsun, kendi ölümlülüğünün farkındadır. Dolayısıyla ölümsüzlük yanılması içinde olan kişinin psikolojik olarak iyi bir halde olduğu kabul edilmemektedir (Hökelekli, 2008).

Kendine Geçmişten Dayanak Bulma

Yapılan içerik analizi, bireylerin anlatımlarında kendilerini tanıtırken geçmişten sağlam bir dayanak bulma şeklinde bir söylem kullandıklarını göstermiştir. Bireylerin kendilerine geçmişte sağlam bir dayanak bulma çabası geleceklerini teminat alma düşüncelerine eşlik ettiği düşünülmektedir.

“Vilayetim Balıkesir, kazası Hoştepe, aslımız Horasan Esen köylüyüz.” [K10]

“Biz orduluyuz. Annem de Ordu’lu babam da Ordu’lu. Orduluyuz, Ordu’da doğduk bittik.” [K8]

“22 km mesafe bir köy vardır. Orada oturuyorduk biz. 1950 senesinde buraya geldik. Rahmetli babam zahirecilik yapardı. Ticaretle iştiğal ederdi, zahire ticareti yani. Tarım ürünleri yani. Ben geldiğimde 17 yaşındaydım Eşme’ye. Mesela 1950’lerde geldik biz buraya 17 yaşında falan ben geldim buraya. Ben tabi babamın yanında artık ticareti beraber birde ağabeyimiz vardı. Üçümüz yürütüyoruz yani Eşme’de ticaret. Bu zahire ticareti.” [K5]

Yaşlı bireyi etkileyen sosyal değişimlerden biri de emekliliktir. Yaşlının emekli olması, uğraşı alanının bulunmaması ve eski toplumsal ilişkilerini sürdürmemesi toplumsal iletişimi bozmaktadır (Meb, 2011). Yaşlı bireylerde bozulan toplumsal iletişimin ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkiler göstermesi muhtemeldir. Yaşlılıkta bazı rollerde ilişkisinin kesilmesi bazı rollerde de başarının sürdürülmesi süreklilik kuramının ortaya attığı bir kavram olarak karşımıza çıkmakta (Onur, 1995) araştırmaya katılan bireylerin geçmişle alakalı kendilerine sağlam bir dayanak bulma çabası bu kapsamda değerlendirilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu makalede ülkemizde yaşayan yaşlı insanların hayatla ve yaşlılık dönemleriyle ilgili algılarını ve deneyimlerini anlamak amaçlanmıştır. Bu çerçevede, TRT’de yayınlanan ve yaşlı insanlarla mülakatlar içeren "Ömür Dediğin" programın bazı bölümleri yazılı hale getirilmiştir. Bu yazılı dokümanlar içerik analizine tabi tutulmuş ve fenomenolojik araştırma deneniyle yaşlı insanların değerlendirme ve algıları anlaşılmasına çalışılmıştır. Araştırma sonunda yaşlı insanların algılarını şekillendiren on beş temaya ulaşılmıştır. Bu temalar: Yalnızlık, Eksiklik Duygusu, Özlem, Yoksulluk, Şükür, Kabullenme, Cesaret, Tevekkül, Memnuniyet, Minnettarlık, Köklendirme, Endişeler, Korkular, Şikâyetler ve Üzüntüler şeklinde sıralanmıştır. Ayrıca yaşlı insanların yaşamı değerlendirirken dini referansları sıkça kullandıkları ve dini inançlarının onlar için bir güç ve dayanak oluşturduğu sonucuna

varılmıştır. Hem içinde buldukları olumsuzluklardan hem de gelecek ve ölüm kaygısından inanç dayanağı sayesinde daha az etkilendikleri görülmektedir.

Buna ek olarak araştırmamızda "gerotranscendence" kuramı olarak yukarıda detaylı bilgi verdiğimiz kuram insanların yaşlandıkça maddiyatçı ve dünyevi yaklaşımlardan daha bütünsel ve manevi yaklaşımlara yöneldikleri belirtilmektedir. Bizim araştırmamızda bu kuramın iddialarını destekleyen bulgulara ulaşılmıştır. Röportaj yapılan insanlar dünyayı anlamlandırırken maddeci ve dünyevi yaklaşımlar yerine daha bütüncül ve ruhani bir duruş sergilemektedirler.

Bu araştırmada ele alındıktan tüm röportajlar "Ömür Dediğin" belgeselinden alınmıştır. Röportajda sorulan sorular görülmemektedir. Ayrıca örneklem olarak az ve orta gelirli, eğitim imkânından yararlanma imkânı bulamamış yaşlılar seçilmiştir. Daha geniş bir sosyoekonomik spektrumdan yaşlı insanların bakış açılarını ele almak araştırmamızın içeriğini ve kapsamını artıracaktır. Ayrıca, araştırma sonunda yaşlı insanların hayata katılımlarını artıracak, daha iyi sosyal şartlarda yaşamalarını sağlayacak politikaların geliştirilmesi için temel alınabilecek temalar belirlenmiştir. Geliştirilecek politika ve projelerde bu temalar esas alınır ve bunların üstesinden gelecek çalışmalar yürütülürse ülkemizdeki yaşlı insanların yaşam standartlarının artacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Achenbaum, W. A. (2005). Ageing and changing: International historical perspectives on ageing. (M. L. Johnson, ed.). The Cambridge handbook of age and ageing. Cambridge: Cambridge University.
- Aközer, M. Nuhur, C. Say, Ş. (2011). Türkiye'de yaşlılık dönemine ilişkin beklentiler araştırması. Aile ve Toplum Eğitim- Kültür ve Araştırma Dergisi, 12(7).
- Anonim, (2005). Yaşlı ve Aile İlişkileri: Ankara Örneği. T.C. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Anonim. (2004). DİE Yaşam Memnuniyeti Araştırması, Yayın No: 2936.
- Arslan, N. (2013). Derin yaşamak. İstanbul. İkinci Adam Yayınları.
- Arun Ö. (2008). Yaşlı bireyin Türkiye serüveni: Kaliteli yaşlanma imkânı üzerine senaryolar. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7, (2), 313-30.
- Baran A. G. (2007). Başarılı yaşlanma modellerinin sosyolojik analizi. İçinde: Kalınkara V, Akınz G. V. Ulusal Yaşlılık Kongresi Kitabı. Ankara: Gazi Kitabevi, 236-45.
- Bengston, V. L. Putney, N. M. ve Johnson, M. L. (2005). The problem of theory in gerontology today. (M. L. Johnson, ed.). The Cambridge handbook of age and ageing. Cambridge: Cambridge University.
- Bildik, T. (2013). Ölüm, kayıp, yas ve patolojik yas. Ege Tıp Dergisi, 52(4)-s.223-229. İzmir: Ege Üniversitesi, Tıp Fakültesi.
- Birren, J. E. ve Schaie, K. W. (2006) Handbook of the psychology of aging. New York: Elsevier.
- Bilmen, Ömer N. (1964), Kur'an-ı Kerim'den Dersler ve Öğütler. İstanbul: Bilmen Yayınları.
- Canatan, A. (2008). Sosyal Yönleriyle Yaşlılık. Ankara, Palme Yayıncılık.
- Cavanaugh, J. C. ve Whitbourne, S. K. (2003). Integrating aging to psychology. Washington D.C: American Psychological Association.
- Charmaz, K. (2007). Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis. London: Sage Publication.
- Çağatay-Birer N. (2010). Anksiyete bozukluğu hastaları ile sağlıklı gönüllülerin bellek performanslarının karşılaştırılması. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Psikiyatri A.B.D.
- Çepni, S. (2009). Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş. Trabzon: Özel Basım.
- Cresswell, J.W. (2013). Araştırma deseni & nitel, nicel, karma yöntem ve yaklaşımları. İstanbul: Eğiten Kitap.
- Danış, M. Z. (2004). Yaşlıların Evde Bakım Gereksinimleri ve Evde Bakıma İlişkin Düşünceleri: Başarılı Yaşlanma ve Yaşlı Bakım Modelleri. Ankara: Güç-Vak Yayınları, Sosyal Hizmet Dizisi I.
- Diener, E.(1984). Subjective Well-being, Psychological Bulletin, 95, 542-575.
- Doress-Worters, P. B. ve Siegal, D. L. (1994). The new ourselves, growing older. New York:Simon & Schuster.
- Durak, M. (2004). Yaşadığı ortamda yaşlıya hizmet modeli. Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi, Yaşlılara Hizmet Merkezi Yayınları
- Emmons, R. A., & Crumpler, C. A. (2000). Gratitude as a Human Strength: Appraising the Evidence. Journal of Social and Clinical Psychology, 19,56-69.
- Ertufan H. (2008). Hekimlik uygulamalarında ölümle sık karşılaşmanın ölüm kaygısı üzerine etkisi. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fingerman, K. L. (2001). Ageing mothers and their adult daughters: A study in mixed emotions. New York: Springer.
- Göcen, G. (2012). Şükür ve psikolojik iyi olma arasındaki ilişki üzerine bir alan araştırması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

- Güloğlu, M. F. (2021). "Perde ve Mana: Akıl Üzerine Bir Tahlil" Adlı Kitabın Tanıtımı. *Mecmua*(12), 321-323. <https://doi.org/10.32579/mecmua.926780>
- Güney, S. (1992). Coping strategies of children with sadness/unhappiness and their relationship with levels of depression. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hofman, P. (2012). Yeni bir başlangıç: emeklilik: keşifler, imkânlar, fırsatlar. (Z. Önen, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hökekleli, H. (2008). Ölüm, Ölüm Ötesi Psikolojisi ve Din. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- İnanç, B. Y. ve Yerlikaya, E. E. (2001). Kişilik kuramları. İstanbul: Pagem Akademi Yayınları. Kimmel, D. C. (1980). Adulthood and ageing: An interdisciplinary developmental view. New York: John Wiley & Sons Inc.
- Krause, N. (2004). Religion, Aging and Health: Exploring New Frontiers in Medical Care. *Southern Medical Journal*. 97 (12).
- Lazarus, R.S. ve Lazarus, B.N. (2006). Coping with aging. Oxford: Oxford University press.
- Lambert, M. Nathaniel, Graham, M. Steven, & Fincham, D. Frank (2009). A Prototype Analysis of Gratitude: Varieties of Gratitude Experiences. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 35, 1193-1207.
- McCullough, M. E., Kilpatrick, S. D., Emmons, R. A. & Larson, D. B.(2001). Is gratitude a Moral Affect? *Psychological Bulletin*, 127, 249–266.
- McMillan, J. H. (2008). Educational research: Fundamentals for the consumer (5th ed.). Boston:Pearson education.
- MEB, (2011). Yaşlılıkta Görülebilen Uyum Sorunları.
- Merriam, S. B. (2013). Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber, (Çev: S. Turan, F. Koçak Canbaz, M. Öz, E. Karadağ, D. Yılmaz, H. Özen, M. Yalçın, S. İşçi, Ö. Öztekin, E. Dinç, S. Yüksel). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Moody, H. R. (2006). Ageing: Concepts and controversies. Thousand Oaks: Pine Forge.
- Mutlu, M. (2013). İçgüdümlü ve dışgüdümlü dindarlık ile ölüm kaygısı arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Neuhaus, R. (1982). Successful ageing. New York: John Wiley & Sons Inc.
- Oğuz D., N. & Tan, S. (2013). Minnettarlık ve Yaşam Amaçları Yazma Çalışmalarının Öznel İyi Oluşa Etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(40), 154-166.
- Onur, B. (1995). Gelişim psikolojisi: Yetişkinlik, yaşlılık ve ölüm. Ankara: İmge Kitabevi. Öz, F., (2002). Yaşamın Son Evresi: Yaşlılık Psikososyal Açından Gözden Geçirme. *Kriz Dergisi*, 10(2), 17-28.
- Öztürk, Z.K. (2010). Yaşlı bireylerde ölüm kaygısı. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı.
- Özen, D. (2008). Huzurevinde Yaşayan Yaşlılarda Ölüm Kaygısının Günlük Yaşam İşlevlerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Peterson, C., Park, N. & M. E. P. Seligman (2005), Orientations to Happiness and Life Satisfaction: The Full Life Versus the Empty Life. *Journal of Happiness Studies*, 6, 25-41.
- Punch, K. F. (2011). Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar, (Çev: D. Bayrak, H. B. Arslan, Z. Akyüz). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Schreier, M. (2014). Qualitative content analysis. In: Flick, U. (2014). *The Sage Handbook of Qualitative Data Analysis*. London: Sage.
- Saldana, J. (2009). The coding manual for qualitative researchers. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Strauss, A. L. & Corbin, J. M. (1998). Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques (2nd Ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Sentürk, H. (1997). Din Psikolojisi. İstanbul: Esra Yayınları.
- Şentepe, A. (2009). Yaşlılık döneminde temel problemler ve dini başa çıkma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Uğur, M. (2008). Duygu-durum bozuklukları. Türkiye’de sık karşılaşılan psikiyatrik hastalıklar sempozyum dizisi. No: 62. S: 59-84. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi
- Veenhoven, R. (1996), The Study of Life Satisfaction (Ed.: W. E. Saris, R. Veenhoven, A. C. Scherpenzeel & B. A Bunting), Comparative Study of Satisfaction with Life in Europ., Eötvös University Pres içinde, 11-48.
- Whitbourne, S. K. (2005). Adult development and aging. New York: John Wiley & Sons.
- Willig, C. (2013). Introducing Qualitative Research in Psychology: Adventures in Theory and Method (3th Ed.). Buckingham: Open University Press.
- Yıldız, A. (2013). Yaşlılık ve yaşlı bakışı: Ömür dediğin program örneği. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Yalom, I. (2000). Varoluşçu Psikoloji, (Çev. Z.İ. Babayigit), İstanbul, Kambalçı Yayınları.

**PESA INTERNATIONAL
JOURNAL OF
SOCIAL STUDIES**
*PESA ULUSLARARASI SOSYAL
ARAŞTIRMALAR DERGİSİ*

December 2024, Vol:10, Issue:2
e-ISSN: 2149-8385
Journal homepage: <http://dergipark.gov.tr/pesausad>

Aralık 2024, Cilt:10, Sayı:2
ISSN: 2528-9950

WAJDI MOUAWAD'IN KIYI'SINDA YAŞAM, YASA VE İNSAN

Life, Law And Humanity On The Shore Of Wajdi Mouawad

Rodi HAZNEDAROĞLU

Doktora Öğrencisi, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, rhaznedaroqlu93@gmail.com, Orcid: 0000-0003-4650-0417

MAKALE BİLGİSİ

Öz

Makale Geçmişi:

Geliş: 19 Kasım 2024

Kabul: 9 Aralık 2024

Anahtar Kelimeler:

Yasa, Baba, Ötekilik, Hafıza,
Gömülme Hakkı, Wajdi Mouawad

© 2024 PESA Tüm hakları saklıdır

Bu inceleme makalesinde Wajdi Mouawad'ın Kıyı adlı oyununda, oyunun akışı izlenerek düşünsel ve toplumsal çıkarımlara yer verilmiştir. Kent yaşamının bireyciliğinden, baba-oğul arasında yasa haline gelmiş ilişkiye, savaşın korkunçluğundan gömülme hakkı ve hafızaya uzanan bir akışta insanın ne olduğu üzerine bir tartışmaya girilmiştir. Bu nedenle oyunun içerdikleri kadar, onun ima ettiği ve düşünmeye teşvik ettiği konular, bu inceleme yazısına sığmayacak kadar fazladır. Bu çalışmayla hem bu konuya bir giriş yapılmıştır hem de oyunun içeriği konusunda sosyolojik bir perspektifle analiz yapılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada babayla olan ilişkide yasa düzeyinde bir bağlantı olduğu, ötekiliğin bir damga olarak yerleştiği, kolektif hafızanın ikinci şans vermede olumsuz etkiler ürettiğine dair sonuçlara ulaşılmıştır.

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article History:

Received: 19 November 2024

Accepted: 9 December 2024

Keywords:

Law, Father, Otherness, Memory,
Right To Be Buried, Wajdi Mouawad

© 2024 PESA All rights reserved

In this review article, the intellectual and social implications of Wajdi Mouawad's play, The Shore, are given by following the flow of the play. From the individualism of urban life to the lawful relationship between father and son, from the horror of war to the right to be buried, there has been an endless debate on what a human being is. Therefore, the content of the play, as well as the topics that it implies and encourages thinking, are too many to fit into this review. With this study, both an introduction to this subject and an analysis of the content of the play with a sociological perspective have been tried. In this study, it was concluded that there is a connection at the level of law in the relationship with the father, that otherness is established as a stigma, and that collective memory produces negative effects on giving second chances.

GİRİŞ

Bu çalışmada Wajdi Mouawad'ın *Kıyı* (1999) oyunu esas alınarak oyunla bağlantılı kimi düşüncelere yer verilecektir. Bu düşünceler günümüzün yabancılaştırma, bireyleştirme, kentleşme gibi sorunlarına değindiği gibi aynı zamanda insanların tarihsel ve toplumsal olarak karşılaştığı benzer problemlere değinmektedir. Bu problemler insanları insan yapan, insanları toplumsal bir varlık olmaya zorlayan ve toplumsaldan kaçışın olmadığını hatırlatan durumlardır. Babayla olan ilişki, insanın kendisine yabancılaştırması ve şiddet olgusu gibi metinde geçen anlatılar, insanı değere, anlama, vicdana ve sorumluluğa bağlayan anlatılardır ve insanı yaşamda nerede olduğunu, kim olduğunu sorgulatan bir noktaya getirmektedir.

Metin bir tiyatro oyunu olarak yazılmıştır. Bu nedenle metne diyaloglar hakimdir. Diyaloglarda yabancılaştırma, ben ve öteki, şiddet ve savaş, baba ve yasa gibi pek çok kavram ortaya çıkmakta ve hikâye devam ederken pek çok konuya geçilmiş olmaktadır. Bu nedenle metin fazlasıyla tartışmaya ve düşünmeye açıktır. Türkiye'de bir tiyatro oyunu olarak da oynanan eser, içerdiği konular açısından temel ve güncel problemlere dair pek çok şey söylemektedir. Modern yaşam içerisinde karşılaşılan problemler bu metinde de yer almaktadır. Bu nedenle metnin analizini ve sorgulamasını yapmak, bireylerin güncel modern problemlerle karşılaştığında yüzleştiği durumları göstermiş olmaktadır. Bu çalışma bu nedenle bir edebiyat sosyolojisi denemesi olarak, *Kıyı* metnini tartışmaya açarken aynı zamanda yabancılaştırma, babayla ilişki, ikinci şans gibi pek çok güncel durumu da konu edinmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda özellikle modern yaşamı analiz eden sosyoloji kuramlarından faydalanılmıştır.

1. Kent, Bireyleştirme ve Yabancılaştırma

Oyun, üzerine odaklandığı Wilfrid karakterinin bir mahkemede kendisini ve yaşamını anlatmaya çalışmasıyla başlamaktadır. Wilfrid, hâkime kendisini anlatırken bir sıfır olduğunu, hiç olduğunu, yoldan geçen adamın teki olduğunu dolayısıyla kendisini tanımadığını söylemektedir (Mouawad, 2018, s. 19). Bu durum kırdan kente göç, kentlerin büyümesi, iş ve meslek farklılıkları, uzmanlaşma gibi olgular sonucunda gelişen metropollerin bireyde hissettirdiği yalnızlıkla ilgilidir. Bu yalnızlık bir yabancılaştırma getirmekte ve metropol insanının birbirini yabancı olarak görmesiyle sonuçlanmaktadır. Yabancılık tehdit ve tehlike olarak kodlanan bir tipolojidir. Georg Simmel bu durumu ihtiyatlılık olarak kavramsallaştırmakta ve metropol ile kasabanın farklı oluşlarına değinmektedir. Ona göre ilişkilerin ve etkileşimlerin karmaşıklaştığı metropolde birey, kendisini korumak için zihinsel bir tavır olan ihtiyatlılık halini, geri durma halini benimser. İlişkilerin ve etkileşimlerin görece daha az sayıda olduğu kasabada iletişim kurulan insanların görece tanıdık olması nedeniyle daha içten bir tavır sergilenebilmektedir. Ancak metropol hayatının getirisi olan güvensizlik ve geçicilik, bireyi psikolojik bir tavır takınmaya mecbur bırakmaktadır. Hatta öyle ki yakın bir temas kurulduğunda dahi karşılıklı bir yabancılık ve tikslenme hissi devreye girmektedir (Simmel, 2009, s. 322). Wilfrid'in kentte hissettiği hiçlik duygusu da böyle bir zihinsel durumun yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Kent onu tutunacağı belirli bir şey olmaksızın sürüklemektedir. Ancak belki bu noktaya kadar bunun farkında da değildir. Kentte yabancı olma zihinsel durumunun yanında kendisini tanımayan biri olarak kimliklerini de arka planda bırakmış ve sıradan birisine dönüşmüştür ya da zaten böyle var olagelmıştır.

Wilfrid oyunun başında gece evindeyken hiç görmediği babasının ölüm haberini alıyor ve bu habere ilişkin kendisini bir film sahnesi çekiminde buluyor. Yönetmenin direktifleri doğrultusunda babasının yalnız başına ölmesini düşünüyor. Bu film karesinde bulunma hissi ile Wilfrid'in zihinsel iç dünyası ortaya çıkıyor (Mouawad, 2018, s. 22). Wilfrid'in babasının ölüm haberini alana kadar hissetmediği ve düşünmediği bir duygu olan ölüm ve kayıp hissi, ölüm kadar doğal bir sürecin kendi günlük yaşamından nasıl soyutlandığını göstermektedir. Ölüm, kent yaşamının ilişkisel çeşitliliği, hızı ve çekiciliği noktalarında unutulmuştur. Bunun yerini bireyin tekil ve yalnız bir yaşamı yaşayışı almış ve ölüm kaygısının yerini daha çok günlük yaşamın dertleri sarmıştır. Belki de Wilfrid'in henüz genç oluşundan kaynaklanan yaşam enerjisi, ölüm gibi depresif bir duygunun oluşmasına engel olmaktadır

tüm genç olanlarda ve genç hissedenlerde olduğu gibi. Ancak yaşarken başa geleceklerin hesaplanan bir şey olamaması Wilfrid için de geçerlidir ve babasının ölüm haberini, zihninde bir oyun sahnesine çevirmektedir. Yönetmenin, babasının ölümü üzerine duygusallaşmasını istemesi ile Wilfrid, sevilenin ya da zihinde imgesi olunanın kaybı karşısında bir mekanizma işletmektedir. Ölüm olgusunu hissetmek, bir oyun sahnesinde belki de gerçekliği kıracak ya da bu duygunun hızını yavaşlatacak bir tampon olacaktır. Ancak Wilfrid, yönetmeni zihninden kovalar. Bu durum istemediği de bir durumdur.

Wilfrid gelen bir telefonla babasının öldüğünü (oyunda geçen haliyle zızzıralobabanızöldübigeliverin) öğrenir ve performe ettiği cinselliği bırakarak kendisini dışarı atar, yürür ve bir Peep Show'a girer. Burada pantolonunu indirir ve şovu izlemeye hazırlanarak penisine '*bir umuda tutunur gibi yapışır*' (Mouawad, 2018, s. 24). Wilfrid'in kafasını dağıtmak, babasının ölüm haberiyle ne yapacağına karar verebilmek için girdiği şov bir çeşit teşhircilik biçimidir. Byung-Chul Han bu durumu *Şeffaflık Toplumu* kavramsallaştırmasıyla açıklamaktadır. Han'a göre geç modernitede her şey sergi değeriyle ölçülür. Teşhircilik toplumu pornografik bir toplum biçimidir. Toplumdaki her şey dışına çıkarılmış, ifşa edilmiş, çıplak hale getirilmiş ve soyulmuştur. Bu teşhir biçiminin aşırılığı her şeyin sınırlarından azade edilmiş, tüketime hazır bir meta haline gelmesi demektir. Bu bağlamda değer yaratan şey sergilenmeye yarayan şeylerdir. Şeyler özgünlüklerini yitirmiştir ve karanlığın ya da sessizliğin içinde kaybolmazlar. Aksine aşırı ışık altında görünürden daha görünür olanda kaybolurlar. Bu durum müstehcenliktir. Sergilemenin, teşhirciliğin, müstehcenliğin bir biçimi olan pornografi yalnızca aşkı - Eros- öldürmez aynı zamanda cinselliği -sex- de öldürür. Pornografik teşhir hali cinsel hazı yabancılaştırır. Sergilenen, gösterime giren haz, haz olmaktan çıkmıştır (Han, 2019, s. 27-28). Dolayısıyla Wilfrid'in bir seyirci olarak dahil olduğu bu şov da böyle bir teşhircilik hali barındırmaktadır. Cinsel haz erotizmden veya seksten başka bir şeye dönüşerek bir gösterme ve bakma haline bürünmüştür. Cinsel haz bu noktada çalışan ve müşteri arasında bir meta haline gelerek Wilfrid'in yaptığı gibi bir kafa dağıtma mekânı içerisinde tüketim nesnesi halini almıştır. Babanın ölüm haberiyle yıkılan Wilfrid, düşmüş olan hayat enerjisini ve duygusal çöküntüsünü anlamı değişmiş olan libidonal enerjiyle arttırmak istemektedir. En azından kafasını bu yolla dağıtmaya çalışmaktadır. Ölen babanın duygusal boşluğu ve boşalan zihinsel imgesi Wilfrid için tutunacağı bir umut olarak penisine yönelmiştir. Penisini tutarak, ölen babanın yarattığı tahribata karşı bir umut yaratmaya çalışmaktadır. Ancak bu tahribat, bedenlerin bir sergi metasına dönüştüğü şov mekânında hissettiği yabancılaşmanın önüne yine de geçememektedir.

Wilfrid, Peep Show'da yanına gelen bir yabancıncının cinsel taşkınlıkları karşısında şaşkınlığa uğrar ve o durumdan kurtulmak ister. Bu anda daha önce zihninde yarattığı yönetmen ve çekim ekibi gibi bir şövalye yaratır. Bu şövalye çocukluğundan beri var olan bir karakterdir. Şövalyenin koruyucu özelliği tam zamanında hatırlanmıştır. Ancak şövalye canlandığı mekândan fazlasıyla utanır, Wilfrid'ten onu bu mekândan çıkarmasını ister. Dünyanın '*utancında boğulmasını*' ister. Bu ortamı bir kâbus olarak niteleyip Wilfrid'ten yardım ister hale gelir (Mouawad, 2018, s. 27). Wilfrid, bulunduğu mekândan duyduğu tiksinti ve diğer müşterinin yaptığı taşkınlık sebebiyle oradan kurtulmak ister. Bu nedenle şövalyeyle konuşur. Şövalye erkeklik ve şan/şeref kavramlarının birleştiği asilliği ve koruyuculuğu temsil etmektedir. Bu zihinsel karakter idsel dürtüleri sonucu (zihnini dağıtmak için bile olsa) pişmanlık yaşayan egonun (Wilfrid'in) süperegoyla çarpışması sonucu ortaya çıkmaktadır. Şövalye, Wilfrid'in tiksinti duygusunun ve güvensizlik hissini ürettiği yanlış yapmış olmak, yanlış yerde olmak halini düzeltecek olan normdur. Byung-Chul Han, Freud'un bu düşünce sistematiğini şöyle ifade etmektedir:

"Freud'un psikoloji aygıtı, bir olumsuzlama sistemidir. Üstben (Über-ich) katı bir emir ve yasaklar mercii olarak belirir: "Üst-ben, baba karakterini koruyacaktır ve Ödipus kompleksi ne kadar kuvvetliyse (otorite, din öğretisi, ders, okuma etkisiyle) ne kadar hızlı batırılırdıysa, Üstben de sonradan bir o kadar katı vicdan olarak, belki bilinçsiz bir suçluluk duygusu olarak, Ben'e (Ich) egemen olacaktır." Üstben, "kategorik imperatif" olarak "buyurgan bir zorunluluğun katı, gaddar yüzü", "katı kısıtlayıcı, gaddarca yasaklayıcıdır." Ben'in üzerinde "acımasız bir şiddetle hüküm sürer." Temel fiili "yapmak zorunda olmak"tır ve bu, Ben'i itaate mahkûm bir kula

dönüştürür: "Nasıl ki çocuk ebeveynine itaat etmek zorundaydı, Ben de kendi Üstben'inin kategorik imperatifine teslim etti kendini." Üstben, yerine göre Tanrı, Hükümdar ya da Baba yerine geçen içselleştirilmiş iktidar merciidir. Kendi içimizdeki Öteki'dir" (Han, 2018, s. 32).

Wilfrid, babasının ölümü sonrası yaşadığı bu karmaşadan orada olmaması gerektiği gibi bir emirle daha doğrusu bir utanç duygusuyla karşılaşır. Bu duygu, diğer müşterileri ve şovla kendisi arasındaki yabancılık hissini ayırmasını yapan duygudur. Bu noktada süperego, egoyu gerçeklikle yüzleştiren bir yönlendiricidir. Wilfrid yapması gerektiği işi yapmalıdır.

Telefon sonrasında Wilfrid, babasının naaşını almak için hastaneye cenaze levazımatçısının yanına gider. Burada babasını teşhis etmesi gerekmekte ve bunun için cenazeye bakması gerekmektedir. Cenaze levazımatçısı cenazenin üstündeki örtüyü kaldırdığında Wilfrid, yapamayacağını, ölüye bakamayacağını babasının o olduğunu ifade ederek üstelik cenazenin çıplak olduğundan bahseder (Mouawad, 2018, s. 31-32). Ölümle ölüyle yüzleşmekten korkan Wilfrid, günlük yaşamın canlılığı ve monotonluğu içerisinde doğal bir süreç olan ölümle yüzleşmemektedir. Bu monotonluk belki de insanın canlı bir varlık olduğunu unutturan bir yanılsama üretmektedir. Modern yaşamda çalışmanın ürettiği yabancılaşma ve kanıksama hali kent yaşamının hızıyla bütünleştirdiğinde birey bu yabancılaşma içerisinde yaşamını olağanüstü bir şey olmadığı sürece monoton şekilde sürdürmektedir. Ölüm bu monotonluğu yıkan, bireyi uyandıran bir etkide bulunarak ona yaşam döngüsünü hatırlatmaktadır. Ölüm karşısında kültürlerin göstermiş olduğu tepkiler ve duygular farklılık gösterebilmektedir. Bu duygulardan en bilinenleri elbette kaybın yerini alacak bir şeyin olmamasından kaynaklı bir boşluk hissi ve hüzdür.

2.Baba ve Yasa

Wilfrid, babasının cenazesinin 'çıplak bir de üstelik' diyerek teşhis etmek istememektedir. Bu durum kültürel olarak öğrenilmiştir. Babanın çıplaklığının utanç, tiksinti, korku gibi duygulara yol açması bir tabunun yıkılması ya da delinmesiyle alakalıdır. Kültür kavramı iki yüzden fazla tanıma sahip bir kuşatıcıdır. Bu nedenle herhangi bir konuda kültürden bahsedildiğinde diğer tanımlamaları dışarda tutmak, bütünlüğü sağlayabilmek için önemlidir. Bu bağlamda kültür, penis üzerine kuruludur demek, inşa edilen tabunun, babanın penisinin görülmemesi ve bahsedilmemesi gereken bir konu olduğundan gelmektedir. Her modern toplumda ve toplulukta yumuşak ya da sert bir biçimde var olan ataerkillik, toplumsal olarak üretilen toplumsal şeylerin fallusla bağlantılanmasına neden olmaktadır. Fallus, toplumsal şeylerin ve etkileşimlerin ilişkileneşmesine neden olur. Var olan toplumsal iş bölümünün cinsiyete göre ayrıldığı pek çok toplumda fiziksel güç gerektiren işlerin erkeklerce yapılması fallusun gölgesi altında gerçekleşmektedir. Bu içerikte Wilfrid, fallustan da öte, babasının penisini çıplak gözle çıplak bedende görme ihtimalini yaşamaktadır. Penisin büyüklüğü, küçüklüğü, işlevi, işlevsizliği ve en sonunda kime ait olduğu meselesi kültürel olarak kodlanan bir algıdır. Benzer şekilde bir ırk göstergesine dönüşen penis, ırkçılığın, ayrımcılığın, nefret söyleminin ya da tersinden komedinin, şakanın, esprinin konusu olması nedeniyle biyolojik bir organdan daha fazla bir göstergeye sahip olduğunu göstermektedir. Tüm bu kültürel söylemlerle kuşanan penisin, babaya ait bir imge olarak tabu olması ve ayrıca babanın bedeninde çıplak olarak görülmesi kültür yasasının delinmesi anlamına geldiği için Wilfrid adına bir duygusal tiksintiye neden olmuştur. Çünkü duygu, bunun tersinin, görülmemesi gereken bir şey olmasının haz verici bir yanı olduğunu belirtmektedir.

Şövalye, iyi bir babanın evladından önce ölen olduğunu söylemektedir (Mouawad, 2018, s. 34). Eserin farklı bölümlerinde farklı biçimlerde bahsedilen bir yasa bütünlüğü söz konusudur. Yasalar, insanları saygın birer varlık olarak tutan, koruyan normlardır. Ancak bu normlar, yazılı hukuk kuralları olarak bahsedilen normlar değildir. Hayata gelen yeni neslin büyümesi için korunması gerekmektedir. Yeni neslin, içine doğduğu grubun kültürel mirasını alması için büyümesi gerekmektedir. Bu nedenle onu büyüten ebeveynlerin ondan önce ölmemesi gerekmektedir. Bu yaşamsal olan bir yazısız yasadır. Doğada da benzerleri olan bir durum olarak, eserin bakış açısını göstermektedir ya da en azından bu, eserin yorumlanma biçimlerinden biridir. Dişi somonların açık denizlerde yaşayıp yeni nesli meydana

getirmek için sakin nehirlere gelişleri bu yasaya bir örnektir. Yeni nesli doğuran dişi somonlar o andan sonra ölmektedirler. Bu içgüdüsel olarak yapılan üreme, insanda kültürel bir varlık olarak kültür örüntüsünün aktarımını da içermektedir. İyi babayı yeni nesli hayatta tutan olarak tanımlayan Mouawad, yaşamı destekleyen, kutsayan bir görüşle 'yaşam devam etmeli' sözünü bir yazısız yasayla aktarmaktadır. Bireyin baba oluşu biyolojik ve kültürel olarak toplum tarafından bireye aktarılır. Böylece erkek birey, çocuğuyla etkileştiği ölçüde baba olmayı başarabilir. Baba, babalık pratikleriyle çocuk yetiştiren kişidir (Güloğlu, 2022, s. 57). Güloğlu'nun babaya dair toplumsallık barındıran bu ifadesi, Wilfrid'in babasız büyümesi nedeniyle babasını tanımamasına neden olmuştur. Öte taraftan babası da babalık pratiklerini yerine getirmediği için baba olmaktan çok uzakta, yalnızca yeni nesle yaşam veren bir faktör olmuştur. Dolayısıyla şövalyenin iyi bir baba tanımı evladından önce ölen olarak tanımlandığında doğrudur ancak baba-çocuk ilişkisinin yürütülmediği bir etkileşimde baba, yeni nesli dünyaya getiren yalnızca bir araç olarak kalmaktadır.

Cenaze levazımatçısı, cenaze merasiminde ölünün yakılmadan önce sergilenmesi, sonrasında gömülmesi ya da yakılması durumlarında farklı ücretlerin alınacağını ifade etmektedir. Ölenin yakınlarının bütçesine göre merasim biçimi ve gömülme biçiminin değişeceğini dile getirmektedir (Mouawad, 2018, s. 36). Her ne kadar ölüm tüm insanları eşitleyen bir durum olsa da ölüme giden süreçte ölenin ekonomik ve sosyal sermayesinin önemini görmekteyiz. Pierre Bourdieu sermaye kavramını bireyin belirli bir toplumsal alana katılımını ve bu alanda rekabet edebilmenin yollarını olanaklı kılan kaynak olarak tanımlamaktadır. Buna göre 1) ekonomik sermaye maddi ve parasal değerleri, 2) sosyal sermaye bir gruba, sınıfa üyelikle kazanılan değerleri, 3) kültürel sermaye az bulunan beceri, kabiliyet ve unvanları 4) sembolik sermaye ise sermaye olarak algılanmayan ancak diğer sermaye türlerinin o kişiye yüklediği anlamları ifade etmektedir (Wacquant, 2014, s. 62). Ölen önemli biriye sergilenmesi, gömülmesinin belirli bir seremoni sonrasına ertelenmesi bu durumu karşılayabilme imkanıyla alakalı olarak diğerlerinden ayrılmaktadır. Ayrıca ölünün bir araç konvoyu ile taşınması ona verilen önemin yanında sınıfsal olarak ürettiği kimliğinin simgesel değerini de göstermektedir. Simgesel değer, cenazenin sergilenmesi, ölünün en güzel şekilde giydirilmesi, tabutun kaliteli odundan yapılması, cenaze konvoyunun uzunluğu gibi toplumsal farklılığı belirten göstergelerden oluşmaktadır. Ölüm, canlı bir bedenin tükenişini anlatırken merasim, ölenin, toplumsala bıraktığı izin devamı olarak son kez varlığını gösterir.

Wilfrid, babasının ölümü sonrası yaşadığı savrulma içinde şövalyeye konuşmaya devam etmektedir. Şövalyenin Peep Show'da üst-ben olarak ortaya çıkması sonrası bu sefer, çocukluğun oyun arkadaşı, canavarlara karşı bir savaşçı olarak hatırlanmaktadır. Çocukluğun küçük dünyasından sonra Wilfrid'in büyümesi ve karşılaşılan sorunlarla mücadele edememesi, bir hüznün olarak Wilfrid'in üzerine çökmektedir (Mouawad, 2018, s. 38). Çocukluğun masum ve sade dönemi büyüldür. Tüm dünyanın oyundan ve oyuncaktan meydana geldiği bir yaşamda (elbette sınıfsal koşullara göre yaşamdan alınan tat değişmektedir ya da çarpık aile yapısının ve ilişkilerinin olduğu bir durumda çocuğun gelişimi farklı neticelenebilir) sorunlar, çocuğun mutluluğunu bozacak cinsten değildir. Ancak ergenlik ve sonrasında bireyin karşılaştığı problemler, bireyde bir nostalji arayışına, 'hep o güzel eski günlere' dönme arzusuna ulaşmasına neden olmaktadır. Eskinin bugünden daha iyi olduğu hissi, bugün karşılaşılan problemlerin çözülemeyecek kadar büyük olmasıyla bağlantılı olarak, bireyde bir psikolojik gerilimi azaltacak savunma mekanizması olarak işlemektedir. Acıdan kaçınma hali, acının gerçekleşmediği eski zamanlara gitmekle mümkün olabilmektedir. Gelecek belirsizdir bu nedenle geçmişin mutlu bir anı, sığınmak için ideal bir mekandır. Nostalji, problemlerden kurtulup huzura ya da hazza kavuşmanın zihinsel resmidir.

Wilfrid, şövalyeye konuşmaktadır. Ona hayatının bir tablosunu sunmaktadır. Dünyaya gelirken annesinin ölmesinin suçluluğunu duymaktadır. Bir kadınla yaşadığı seks sırasında gelen telefonla babasının ölüm haberini almasıyla da cinsellikle suçluluk arasında bir bağlantı kurmaktadır. Belki de babasının ölümü anında yanında olamayışının vermiş olduğu vicdani sorumluluk ağırlık yapmaktadır. "Önce annemi öldürdüm, sonra babamı becerdim" oyunun en vurucu cümlelerinden biridir. Wilfrid, şövalyeden yanında kalmasını isteyerek eğer şövalye de kendisini terk ederse "dipsiz bir kuyuya

düşeceğini" ifade etmektedir (Mouawad, 2018, s. 39). Wilfrid'in babasıyla olan ya da olmayan ilişkisine değinmeden önce belki biraz onun annesiyle ilgili duyduğu suçluluk duygusuna değinmek gerekir. Otto Rank, yaşamda var olan yanılsamaların, nevrozların ve kaygıların anneden ayrılma sırasında yaşandığını dile getirmektedir. Bu doğum travması, anneden psikofizyolojik kopma hali, bireyin yaşamındaki bilinçdışı ilksel kaygı olarak bulunmaktadır. Rank, doğum travmasının salt bedenselmış gibi algılandığını ancak tüm insanlık adına muazzam derecede ruhsal sonuçlarının olduğunu belirtmektedir. Doğum travması, ruhsal olanın somut biyolojik esasla bağlantılı olarak bilinçdışının temelini ve çekirdeğini oluşturmaktadır (Rank, 2014, s. 22). Wilfrid için yaşamsal döngüde karşılaştığı ve kaygı duyduğu tüm deneyimlerin bilinçdışı karşılığını doğum travmasında görmenin yanında aynı zamanda hayata gelirken annesinin ölümüne neden olmasının da vermiş olduğu bir suçluluk duygusu bulunmaktadır. Bu nedenle aslında Wilfrid'in travması katmanlaşmıştır. Şövalyenin kendisini terk etmesi halinde dipsiz kuyuya düşeceğini belirtmesi de aslında böylesine bir travmanın göstergesidir. Rüyalarda görülen karanlık oda, kuyu, dolap gibi saklı ve içi boş imgeler anne karnının bir sembolüdür. Hayatın en ideal olduğu zaman ve mekân olarak anne karnı, yaşamda her kaygı duyulduğunda bilinçdışı olarak gidilmek istenen yerdir. Bazı bireylerin evlerinde karanlık odada cenin pozisyonunda uyumaları yine bu olguya bir örnektir. Ancak Wilfrid, annesini öldürdüğünü düşündüğü için şövalyenin gidişyle gireceğini söylediği kuyu, anne karnından kopmuş bir kuyudur. Dolayısıyla yaşamsal kaygının annenin karnıyla bütünleşmediği bir kuyu olarak Wilfrid'in huzura ya da hazza ulaşamayacağı bir yerdir. Annenin ölümüyle Wilfrid, bir zamanlar kendisiyle bütünleşmiş olan bedeni ve insanı kaybetmiştir. Anneden kopuş sonrası kendisinden bağımsız birinin ölümüne sebep olmanın travmasıyla birlikte, Wilfrid, bilinçdışında kaygı duyduğu problemlerden kaçışın mekânı olarak kendi ilksel evini de kaybetmiştir. 2004 yılında Eric Bress ve J. Mackye Gruber'ın yönetmenliğini yaptığı *Kelebek Etkisi* filminde, çocukluğunda yaşanan bir şiddet olayının travmasıyla büyümüş Evan'ın zamanda yolculuk yaparak geçmişine gidişleri anlatılmaktadır. Ancak her yolculukta sorun bir başka hal alarak değişmektedir. Tüm olasılıkların travmatik sonuçlar üretmesi sonucu Evan, anne karnına dönerek hiç var olmamış olmayı seçmektedir. Anne karnında kendisini öldürmeye çalışıp, varlığını ortadan kaldırarak travmasından kurtulmaya çalışmaktadır. Anne karnında kendisini yok etmesi kaygı ve travmadan kurtulma isteğinin bir başka yolu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Wilfrid'in sevdiği sırada babasının ölümünü öğrenmesini 'babamı becerdim' olarak tasvir etmesi ise çocukluğundan bu yana babasız bir şekilde büyümesinin vermiş olduğu bir etki bulunmaktadır. Babanın ilk ve kalıcı düşman olarak tanınmaması baba-oğul mücadelesinin eksik kalmasına neden olmuştur. Rank bu konuda şunları ifade etmektedir:

"Annenin babaya (ya da baba ikamesine) terk edilmesine gösterilen analitik direnç olgusu da bir zamanlar gerçek olarak yaşanmış böyle bir anneye bağlılık aşamasının varlığıyla uyumludur. Anneden ilk kopuşa götüren itiş yapan baba, bu yüzden ilk ve kalıcı düşmandır aynı zamanda. Tedavi boyunca çocukluk dönemine ait her iki libido nesnesini de temsil eden analistin görevi, anneye yönelik ilksel saplantıdan kendi başına kurtulamamış hastanın bunu başarmasını sağlamak ve bu saplantıyı -hastanın cinsiyetine göre anne ya da baba resmine- aktarılabilir kılmaktır" (Rank, 2014, s. 30).

Bu eksiklik ise aslında bu mücadeleden zaferle çıkmasına olanak sağlamıştır. Belki de bu nedenle babasının ölüm haberini aldığı telefonu kapattıktan sonra ya da o sırada (burası belirsizdir) üç kez boşalmıştır. Ancak baba yalnızca ilksel düşman değildir. Baba ya da baba ikamesi aynı zamanda benliğin ve duyguların da bir parçasıdır. Wilfrid, babasıyla hiç vakit geçirmemiş bile olsa onun ölümü sonrası şoka uğramış ve travma yaşamıştır. Yaşadığı duygusal karmaşada, babasının tek başına ölmesinin ya da yanında olamamanın getirmiş olduğu vicdan durumu da söz konusudur. Oyun bu açıdan baba-oğul ilişkisinin karşılıklı sorumluluklar içerdiği bir ilişki olarak okunabilir. Wilfrid'in babasız büyümesinde babanın yerine getirmesi gerekenler (bu bağlamda yerine getirmediği sorumluluklar) ile babanın ölümü sırasında Wilfrid'in onun yanında olmayışının vicdani ezikliği, Mouawad'ın baba ve oğul kavramları hakkında ne düşündüğü konusunda bir bilgi verebilir.

3.Gömülme, Damgalanma ve İkinci Şans

Wilfrid, babasının cenazesini morgtan alıp annesinin de olduğu mezarlığa gömmeyi düşünmektedir. Bunun için dayıları ve teyzeleriyle konuşmak istediğinde kesin bir ret cevabı alır. Aile mezarlığında baba için yer yoktur ve asla da olmayacaktır (Mouawad, 2018, s. 50). Belirli yaşamışlıklar sonucu birey ve diğerleri arasında gerçekleşen kimi anlaşmazlıklar, kavgalar ya da suçlar, bireye ikinci şans verilmesi konusunda kesin bir negatifiklik biçimine dönüşmektedir. Affetmek ve hayata devam edebilmek zorlaşır. Yaşam akışkanken duyguların neden katılaştığını ve kalıcılaştığını sorgulamak, insanların hayata bakışına dair bir ipucu verebilmektedir. Goffman *Damga* (2019) adlı kitabında fiziksel ya da mental olarak farklılığı bulunan insanların damgalanmasını analiz etmektedir:

“Damgalı bireyin yaşamını temelde niteleyen şeyi ifade edebiliriz. Bu, muğlak bir biçimde de olsa sıkça “kabullenme” denen meseledir. Damgalı bireyin toplumsal kimliğinin lekelenmiş veçheleri hem onunla ilişkide bulunan kişilerde hem de damgalı bireyin bizatihi kendisinde, onun da herkes gibi saygı görmeyi ve dikkate alınmayı hak ettiği beklentisi yaratır. Ne var ki bu beklentiye rağmen diğerleri, damgalı bireye böylesi bir muameleyi yapmaktan geri kalırlar; söz konusu durum, damgalı bireyin nazarında, kendi niteliklerinden bazılarının buna yol açtığını düşünmesi şeklinde tezahür eder” (Goffman, 2019, s. 36).

Ben ise burada damgayı aile içinde yaşanan bir olaydan kaynaklı olarak Baba'nın suçlanması ve suçlu damgası yemesi olarak kullanacağım. Damgalanan Baba uzun yıllar boyunca temasın kurulmadığı kişidir oyunda. Wilfrid'in ondan bahsediyor olması bile dayılarının büyük öfke nöbetleri geçirmesine sebebiyet vermektedir. Ve sonunda bir gün Baba'nın ölüm haberi bile bu damganın kalkmadığının, işlenen suçun telafisinin olmadığını bir göstergesi olarak aile mezarlığında Baba'ya yer sağlamamaktadır. İkinci şans, damganın ürettiği büyük hiddetin gölgesi altında ezilmektedir. Wilfrid'in annesinin yani kardeşlerinin bir çocuk doğuramayacak kadar zayıf olduğunu düşünen kardeşler, doğumun Baba'nın zorlamasıyla gerçekleştiğini düşünerek kardeşlerinin ölümüne neden olarak Baba'yı görmektedirler. Bu yüzden ölüme neden olmak gibi bir suç, Baba'nın hiddetle ve nefretle damgalanmasına neden olmaktadır. Yılların geçmesi ve hatta ölüm bu damgalıyla kurulan ilişkiyi çözmemektedir.

Marie teyzesi Wilfrid'e aile mezarlığında İsmail için (Baba) yer kalmadığını, tüm bölmelerin şimdiden ayrıldığını anlatır. Ama aile mezarlığında olmasa da o mezarlıkta küçük bir yer bulunabileceğini de akıl vermektedir (Mouawad, 2018, s. 53). Ancak Wilfrid, babasının aile mezarlığında gömülmeyecekse, mezarlığın başka bir yerinde gömülmesini istememektedir. Babasının annesiyle yan yana yatamayacağını anlayan Wilfrid, onu doğduğu topraklara götürüp oraya gömmeyi düşünür. Kentlerde süregelen yabancılik ilişkisi görünen o ki, ölüm geldiğinde de sürmektedir. Yabancılarla aynı yerde gömülmektense tanıdıkların, daha 'bizden' olanların yanına gömülmek ya da sevilenlerin gömülmesini istemek toprağın içinde huzuru yalnız kalmayarak bulmakla ilgilidir. Bunun sorumluluğunu Mouawad, oğula vermektedir. Oğul, hiç tanımasa da babadan sorumludur.

Suçlu olarak damgalanan İsmail'in aile mezarlığına defnedilmez olmasının, aile mezarlığında yer kalmamasıyla ilgisi bulunmamaktadır. Mezarlıkta yer olsaydı da defnedilmezdi. Annenin ve geri kalan kişilerin (kendi grup aidiyeti ve bilinci gereği) saflığı ile babanın kirliliği aynı yerde gömülmenin önündeki engeldir. Kirlilik, saflığı bozacaktır. Küçük kara sineğin tüm çorbayı bozması gibi. İlelebet gömülü kalmanın, huzur içinde yatmanın, kirlilikle bozulacak olması, insanın yaşarken aldığı önlem olarak zihnin çalışma biçimini göstermektedir. Zihin, yaşamdan gelen deneyimle gelişir. Kendinde şey olarak deneyim ve etkileşimlerle ilişkisel olarak kendisi için şeye dönüşür. Bu dönüşüm, bu hikâyede ayrı tutucu, biz-biz olmayan, saf-kirli ayrımını meydana getiren bir zıtlık temasıdır.

Marie teyze aile mezarlığında tüm bölmelerin ayrıldığını ve yer kalmadığını belirtirken kullandığı bölme kelimesi de yine Rank'ın analizlerinde anne karnına işaret etmektedir. Tüm kardeşlerin ve ailenin aile mezarlığında kendi bölmelerine sahip olması ve burada huzurla yatacak olmaları, gömülürken tabutta ya da bölmede kalmayla anne karnının ilişkisini göstermektedir. İsmail, sonradan

gelen ve bu anne karnının bir yabancıları olarak ve üstelik bir suçlu olarak mezarlıkta yer bulamayacaktır. Benzer bir duygu, doğmuş olan çocuğun bir kardeşinin olacağını öğrenmesi sonrası kıskançlık duymasında bulunmaktadır. Kardeş, büyük çocuğun annenin karnına geri dönüşünün hazzını bozmaktadır.

Wilfrid babasını aile mezarlığında kabul görmeyince, babasının doğduğu topraklara taşır ve orada gömmek ister. Ancak yolda babasının ölü de olsa kendisiyle konuştuğunu fark ederek bu durumun normal olmadığını bildirir. *"Hem ölüyüm diyorsun hem yanıma geliyorsun, ben ölü değilim, canlıyım, yok bu hiç normal değil"* (Mouawad, 2018, s. 68). Wilfrid de her insan gibi dış dünya bilgisini kategorilendirir ve zihinsel olarak bir düzene sokar. Düzen, bilgi sağlamanın ve dünyanın, zihnin işleyişinin kendisi ve parçasıdır. Ölünün ölü olarak kalması yas ve acı sürecini getirecekken ölünün canlanması; reddediş (rüya görüyorum), sinir ve 'anormal' durum hissi getirmektedir. Sarah Juliet Lauro ve Karen Embry'nin pek çok farklı biçimde ve tanımda ele aldığı *Zombi Manifestosu* (2017)'nda zombinin (yürüyenölünün) analizini yapmaktadırlar: *"Zombi neden korkutur ve zombi tehditinin daima geçerli olmasını ne açıklar?... Daha basit bir ifadeyle, korku, birey olarak kendi farkındalığımızı arttırıyor çünkü bireyselliğimiz yaşamı tehdit eden durumlarda kendini tehlikede hissediyor. Bu drama, başka hiçbir yerde zombi saldırısı modelinden daha keskin bir şekilde cisimleşmemiştir çünkü insan izinin kalmadığı yerde zombi bir anti-özne ve zombi sürüsüyle basit bir yığındır"* (Lauro ve Embry, 2017, s. 8). Wilfrid'in ölen babasının konuşmasından korkusunun ardında bir anti-özneyle konuşan bir diğer anti-özne olmak kaygısı olabilir. Anlamını yitirmiş bir varlık olma hissi, Wilfrid için normallik-anormallik ikileminde ölü-canlı olmaya karşılık gelmektedir. Metnin burasında karşıladığımız ve karakterde korku yaratan bu anti-özne olma durumunu yazarlar pek çok farklı şekilde daha analiz etmektedirler:

"Zombinin kavramsallaştırılabileceği birçok farklı yolu inceledik: çalışan hayvanları, kapitalist üretimin şeyleşmiş işçisi olan zombiyi; tehditkâr beden, ölü beyin, beyin yiyici olan ve körü körüne kendi ilkel dürtülerini izleyen zombiyi; saf zorunluluk, üretkenlik karşıtı, kadın ve doyumsuz tüketici olan zombiyi gördük. Zombiyi, Siborg, post-Siborg, post-insan, köle ve köle ayaklanması olarak inceledik. Folklor ve sinemanın zombilerinden mecazi, simgesel, lafzi ve örneksime olarak bahsettik" (Lauro ve Embry, 2017, s. 28).

Wilfrid, babasını 'doğduğu topraklara gömmek ve yaşamla barıştırmak' istemektedir (Mouawad, 2018, s. 94). İnsanın doğduğu yere toprak demesinde yerleşime, yerli ve tanıdık olana bir vurgu vardır. Yaşam içerisinde kimi koşullar nedeniyle bireyin doğduğu yerden kopması ve savrulması ile gittiği yerde yaşadığı yabancılaşma ve dışarıklılık olma hali, ona birincil ilişkilerin olduğu topraklarına geri dönüşü istetebilmektedir. Her insan göçmendir ve göç ettikten sonra doğduğu topraklara dönme isteği yaşadığı yalnızlığın üstesinden gelebilme hali olabilmektedir. Kentte bir yabancıyla gömülmeğe geldiği toprakların insanlarıyla yan yana yatmak ya da yatmayı istemek aynı zamanda bir kimlik meselesidir de. Kimliğin unutulmaması ve doğulan yerin hatırlanması, kent yaşamının insanı atomize etmesine karşılık bir savunma biçimidir. Tüm kimliklerin minimize edilerek, bireylerin tüketiciye, yalnız bireylere dönüştürüldüğü kentlerin aksine doğulan yer ya da ata/ana toprağı başka bir kimlik sunmaktadır.

Ancak yine de topraklar, bireyi kabul etmeyebilmektedir. Wilfrid, babasının köyünü bulup orada tanıştığı Simone aracılığıyla boş bir mezar yeri aramaktadır. Ama İsmail'in kendi köyüne gömülmesi, onun artık köyün bir insanı olmaması nedeniyle istenmemektedir. Bu coğrafyada devam eden savaş nedeniyle tüm topraklar ölülerle doludur. Bunun da vermiş olduğu çöküntü sebebiyle, İsmail bir yabancı olarak kategorilendirilir (Mouawad, 2018, s. 103). Baba, aile mezarlığına gömülemez çünkü eşinin 'katilidir' ve katil ile maktul yan yana olamaz. Damgalı bir yabancı olarak aile mezarlığında yeri yoktur. Kendi köyüne de gömülemez çünkü o, doğduğu köyü terk etmiş bir yabancıdır. Her taraftan dışlanan Baba'nın durumunda yabancı damgası yemenin ilişkileri, hayatı ve ölümü ne kadar zorlayıcı kılabilirdiği görülmektedir. İkinci şans burada da işlememektedir.

4.Şiddet ve Savaş

Bu durumun öğrenilmesi sonrasında köyden ayrılarak bir toprak ağası olan Hakim'in yanına giderler ve ona İsmail için yeri olup olmadığını sorarlar. Burada masaya davet edilen Wilfrid ve Simone, Hakim'in her türlü duygudan, insanlıktan sıyrılmış bir şekilde savaş, işkence ve tecavüz anlatılarına maruz kalırlar. Şiddetin pornografisi denilecek düzeyde betimlenen bu anlatılar sonrasında anlatılanlara dayanamayan Wilfrid oradan uzaklaşır. Burada Mouawad, insan ve yasa arasında bulunan ilişkiden üçüncü kez bahsetmektedir (Mouawad, 2018, s. 108-109). Bu yasa, yıkılan insanlık değerleri, çürüten vicdan ile şiddet, tecavüz ve ölümden zevk alışı denk gelmektedir. Yasanın böylesine yıkılışı Wilfrid'te kabullenememe, öfke ve mide bulantısına neden olur. Savaşlarda, insanlık halinden barbarlık haline dönüşler yıkılan yasaların nasıl eğlence haline geldiğini de gösterebilmektedir. Thomas Kühne *Hitler Toplumunu* (2017) adlı çalışmasında ikinci dünya savaşında, Nazizmin ulaştığı noktayı mikro okumalarla analiz etmektedir. Bu analiz okumalarından birinde bir SS subayı olan Felix Landau ve sevgilisi Trude arasındaki bir olayı anlatmaktadır. Bir gün can sıkıntısından Landau, Trude'ye atış dersleri vermeye başlamıştır. Kuşları hedef aldıktan bir süre sonra bu da sıkıcı gelmiştir: *"Yahudi bir işçi"nin iş yapmadığını görmek, Landau'nun kendine koyduğu unvan, "Yahudilerin Generali" için kabul edilemezdi. Bir ders verilmesi gerekiyordu, nişan aldı ve Trude izlerken, Fliegner'ı kalbinden vurdu. İkisi de kahkahalar atıp içeri girdiler. Onlar için "mutlu aile hayatı" Yahudilere uygulanan terörün ortasında devam ediyordu, kimi zaman SS yoldaşlarla yapılan cümbüşlerle ve Trude'nin masanın üzerinde dans etmesiyle birlikte"* (Kühne, 2017, s.220).

Babaya uygun bir mezar arayışı sonrasında Ame karakteriyle karşılaşırlar. Ame, savaşa katılmış ve savaşta başarılı olmuş biridir. Ancak yaptıkları onda da travmatik sonuçlar doğurmuştur. Ame, Wilfrid ve Simone'a hikayesini anlatır. Ölüm, Ame'nin elinden diğerlerine gelirken Ame heyecanlıdır, tüm ölümleri canlı bir şekilde anlatır. Bundan zevk aldığı da aşıkardır. Tüm gün süren çarpışmalardan evine dönerken yolda yüzü örtülü birinin kollarını ona kaldırdığını görür ve Ame tetiğe basar. Olabilecek her türlü şiddet biçimiyle karşısındakini öldürür. Kalbini bıçaklar, kıyafetlerini parçalar, penisini kesip kuşlara atar. Köyüne döndüğünde köylüler ona koşarak babasının öldüğünü söylerler. Babasının bedeninin yanına gittiğinde onu kendisinin öldürdüğünü böylece öğrenmiş olur (Mouawad, 2018, s. 133). Ame'nin savaşı, çarpışmayı bu denli canlı ve heyecanlı anlatışı, insanın savaş ve öldürme eylemleri sonrası girdiği ruh halini göstermektedir. Simmel, çatışmanın bir toplumsal etkileşim biçimi olduğunu ve bir diğer öteki olmadan bunun devam edemeyeceğini dolayısıyla toplumlaşmanın bir parçası olduğunu belirtir (Simmel, 2009, s. 87). Ancak buna rağmen, tekil bireyin bu çatışma hali sırasında ve sonrasında aldığı hal, travmatik sonuçlar doğurmaktadır. Savaş, çatışmanın topyekûn yaşandığı bir etkileşim olarak, sevilenin kaybına, günlük yaşamın sekteye uğramasına neden olur (ve daha birçok makro ve mikro boyutta sonuçları olur). Freud, Birinci Dünya Savaşı'nı yaşamış biri olarak savaşın ne olduğuna dair açıklamalar yapmaktadır: *"Savaşın bu yarılmaya nasıl el attığını söylemek kolay. Savaş daha sonraki kültür birikimlerini silmekte ve içimizdeki ilkel insanı yeniden ortaya çıkarmaktadır. Bizi kendi ölümüne inanamayan kahramanlar olmaya zorluyor yeniden, yabancıları öldürülmeleri gereken veya istenen düşmanlar olarak tanımlıyor, bize sevdiğimiz kişilerin ölümü dışındakilerin ölümüne aldırılmamamızı tavsiye ediyor"* (Freud, 2016, s. 54). Ame'nin başına gelen de budur. Babası olmadan öldürdüğü kişi, onun için heyecanın bir parçasıdır. Zaferlerine bir yenisini daha eklemiştir. Belki köyüne döndüğünde etrafındakilere anlatacağı yeni bir hikâyenin nesnesi olacaktır. Ancak mesele, 'bizden' birinin ölümüne sebep olmak olunca her şey tepetaklak olmaktadır. Şimdi savaşın kendisi, Ame'nin evine uğramıştır. Hatta daha yakına gelmiştir. Bu ölüm benliğinin ve zihninin içindedir artık. Ayrıca Mouawad, burada psikanaliz düzeyinde baba katline de bir göndermede bulunmaktadır. Babanın ölümü, iktidarın ele geçirilişi ancak yine de duygusal olarak pişmanlığın gösterilmesi, Freud'un uygarlığın ilk dönemlerine dair geliştirdiği teorisini çağrıştırmaktadır. Yasanın, tabunun ve üstbenin ortaya çıkışına dair bir çağrışım:

"Ama insanların suçluluk duygusu ilkel babanın öldürülüşüne dayanıyorsa, bu pekâlâ bir "pişmanlık"tır. Bu durumda, şart koşulduğu gibi, vicdan ve suçluluk duygusunun eylemden önce

var olmaması mı gerekir? Peki burada pişmanlığın kaynağı nedir? Bu durumun bizi suçluluk duygusunun sırrı konusunda aydınlatması ve içinde bulunduğumuz güçlükten kurtarması gerekir. Bence bunu başarır da. Bu pişmanlık, baba karşısındaki kökenselel duygusal çift değerliliğin sonucuydu. Oğullar babadan nefret ettikleri gibi onu seviyorlardı da. Nefretin saldırganlıkla tatmin edilmesinden sonra, eylemden duyulan pişmanlıkta sevgi öne çıktı ve baba ile özdeşleşme yoluyla üstbeni kurdu, babaya karşı gerçekleştirilen saldırganlık eyleminin cezasıymış gibi bu üstbene babanın gücünü verdi, eylemin tekrarını engelleme amacı güden kısıtlamalar koydu. Babaya karşı saldırganlık eğilimi sonraki kuşaklarda da tekrarlandığı için suçluluk duygusu da varlığını sürdürdü, bastırılan ve üstbene aktarılan her saldırganlıkla yeniden güç kazandı” (Freud, 2014, s. 88).

Freud'un üstben kavramsallaştırmasının bireyi inşa eden bir yapı olması gibi, otorite kavramı da hem aileyi inşa eder hem de babanın toplumsal pratiklerinin temel unsurlarından biridir (Güloğlu, 2022, s. 82). Bu nedenle Wilfrid, babasını gömmek için hissettiği sorumluluk duygusuna ek olarak bu otoriteyi de hissetmektedir çünkü hiçbir zorunluluğu ve zorlayıcı dışsal faktörler yokken babasını doğduğu topraklara götürüp gömmeye çalışması baba otoritesinin kendisi var olmasa bile üst-bende var olduğunu ortaya koymaktadır. Otoritenin bir diğer kısmını ise anne tarafından akrabalarının babasını aile mezarlığına gömdürmeyişi çerçevesinde oyunda görürüz. Zaman geçtikçe babanın gömülmesi için uygun bir toprak bulunamamaktadır. Toprağın yorgun olması nedeniyle sürekli yolda olma hali can sıkıcı bir hal almıştır. Ame, bu durumun bir acizlik durumu olduğunu, ölünün bir an önce gömülmesi gerektiğini, bir ölünün yaşayanların arasında yerinin olmadığını açıklamaktadır (Mouawad, 2018, s. 142-143). Ölünün, sevilenin, değer verilenin gömüleceği yerde huzurlu olmasını istemek, ölüye verilen değer kadardır. Tanımanın, farkında olmanın getirdiği sorumluluk, anlam dünyasını değiştirmektedir. Anlam, insanı insana, insanı değere bağlayan bağ olarak bir varlık nedenine (raison d'être) amacın nedenine dönüşmektedir. Anlam, insanı cesetten, özneyi nesneden, huzuru huzursuzluktan ayırır. Çoğunluğa, karanlığa, bilinmezliğe karışmayı engeller. Burada yine Ame'nin ağzından yasaya benzer bir durumu okuruz. Ölülerin yaşayanların yanında yeri yoktur. Olması gereken olmalı ve düzen sağlanmalıdır.

5.İsim, Bellek ve Sembolik Baba

Babayı gömme yolculuğu devam eder ve yanında kocaman kitaplarla Josephine ile karşılaşılır. Josephine, isimler okumaktadır. Bu isimler, bir zamanlar yaşamış ancak unutulacak olanların isimleridir. Josephine, onların unutulmaması için isimlerini söylemekte ve yanındaki kitaplara kaydetmektedir. Bir zamanlar, mutlu ya da mutsuz, öfkeli ya da neşeli insanların var olduklarını, yaşadıklarını, âşık olduklarını, ağladıklarını, şakalaştıklarını başkaları da hatırlasın diye Josephine, belleğini bir araç olarak kullanmaktadır. Bu insanlar, artık hayatta değildir. Bunun hatırlanmasını ister Josephine (Mouawad, 2018, s. 151). Dolayısıyla ortak bir bellek, bu insanları başka insanlara hatırlatacak ve onlara neler olduğunu gösterecektir. Bellek, bireysel olarak depoladıklarımızdansa kolektif olarak biriktirilen şeylerle daha kalıcı olarak korunmaktadır. Maurice Halbwachs kolektif belleği anlatırken: “Ancak, hatıralarımız genellikle kolektif olarak kalır ve yalnızca bizim müdahil olduğumuz olaylar ve yalnızca bizim gördüğümüz objeler söz konusu olduğunda bile bize başkaları tarafından hatırlatılır. Bunun sebebi, aslında hiçbir zaman yalnız olmamızdır. Bizden fiziksel anlamda ayrı olan diğer kişilerin orada bulunması şart değildir: Çünkü birbiriyle karışmayan bazı kişileri kendimizle birlikte ve kendi içimizde daima taşıyoruz” demektedir (Halbwachs, 2017, s. 10). Toplumsal bir olay sonucu yaşamını kaybeden insanlar için inşa edilen kolektif bellek, hatırlamanın bir direnme biçimi olduğunu göstermektedir. Hatırlama, bu nedenle insanı insan yapan ya da öyle kalmasına olanak sağlayan yaralı bilincin bir parçasıdır. Bilinç yaralıdır çünkü hatırlananlar, doğal şekilde ölmeyenlerdir ve bu acı verir.

Yolculuk sürdükçe gruba katılanlar olur. Bunlardan biri de Massi'dir. Massi, Josephine'den yolda kaygıları artan grubu sakinleştirmesini ister. Bunun için kitaplarındaki isimleri okumasına devam etmesini belirtir. Bu yolla, isimleri okunanların hatırdaki tutulup ve kim olduklarını öğrendiklerini belirtir (Mouawad, 2018, s. 161). İsimler, belleğin ve bu nedenle kimliğin bir göstergesidir. Bireyin kim olduğu,

parçası olduğu grubun hangi toplumsal durumda olduğu gibi durumlar, kişiyi meydana getiren özelliklerdendir. Birey, belleğin unutulmayışı ve kim olduğuyula anlam kazanır, yitirilen diğer şeylere karşı yaşama tutunuşu sağlamlaştırır. İsim ve bellek konusu benzer şekilde 2001 yılında vizyona giren Hayao Miyazaki'nin yazdığı (çizdiği) *Ruhların Kaçışı (Spirited Away)* animesinde de bulunur. Chihiro, bir yanlışlık sonrası ruhlara hamam hizmeti sunan ve bir cadının (Yubaba) yönetiminde olan bir işletmeye girer. Ailesini kurtarması için burada çalışması gerekmektedir. Burada Chihiro, Yubaba'yla hamamda çalışmak için iş sözleşmesi yapar. Sözleşmeye imza olarak adını yazar. Ancak isim, Yubaba'nın altında çalışanları kontrol etmek için ihtiyaç duyduğu bir araçtır. Chihiro, Sen ismini alarak çalışmaya başlar. İsmi ele geçirilen kendisine verilen isimle yaşar ve kendi ismini ve geçmişini unuttur. Hamamda çalışmaya mecbur kalarak bir birey olmaktan çıkar. Bu nedenle ismin unutulması benliğin ele geçirilmesidir. Bu aşamadan sonra geçmişte kim olunduğu önemli değildir. Yubaba'nın yanında çalışan ve gerçek ismini unuttuğu olan Haku, Chihiro'ya 'ismini unutursan asla evinin yolunu bulamazsın' diyerek belleğine sahip çıkmasını istemektedir. İsim, kim olduğunu bilmek ve hatırlamak noktalarında bellekte tutulması gerektirir ve bu İsmail'in doğduğu topraklardaki savaş ve kaostan sıyrılabilmenin bir yoludur.

Wilfrid ve arkadaşları oyunun sonunda Baba'yı gömecek uygun bir toprak bulamaz ve deniz kıyısına gelirler. Burada bir süre dinlenirler. Bu sırada Josephine, Baba ile konuşmaktadır. Josephine ondan bir müddet için kendi babası olmasını istemektedir. Baba, bunu kabul eder ve konuşurlar. Josephine, kendi babasına söyleyemediği şeyleri söylemeye başlar. Acı, bu kadar süre boyunca takılı kalmıştır Josephine için ve babasına söyledikleri sonrasında yas sürecini bitirmeye başlar (Mouawad, 2018, s. 175). Ayrıca acıların ortaklığı, babaların ödünç alınabilmesine olanak vermekte ve bir bütün oluşturmaktadır. Bütün; acıların, empatinin, kırılabilirliklerin kaynaşmasıyla meydana gelmekte; yabancı tanıdık, farklı benzer duruma gelmektedir.

Wilfrid, babasının bedenini denize bırakmaya karar verir. Bunun için bir ölüm ritüeli olan temizlik olgusunu gerçekleştirir ve babasının bedenini yıkar. Sonrasında arkadaşlarına kendi babalarının bedenini yıkamalarını söyler. Kendi babası diğerlerinin de babasına dönüşür. Bu ritüelden sonra Josephine'nin isimlerle dolu olan kitaplarını da babayla birlikte denize bırakmaya karar verirler. Kitaptaki isimleri, bu yolculuğa katılan karakterler, başka yolculuklarla şehirlere giderek diğer insanlara aktaracak ve unutulmamalarını sağlayacaklardır (Mouawad, 2018, s. 180). Babanın iki bedeni vardır. İlki Wilfrid'in biyolojik babasıdır. Ölü ve çürüyen, üzerinde öznel anlam ve duygu yüklü olan... İkinci baba ise bir sembol ve temsil olarak bulunan soyut Babadır. Kaybedilen, ardından söz söylenememiş, yarım kalmış Babalar... Aynı bedende başkalarının başka motivasyonlarla bulduğu çoklu Baba...

Wilfrid babasını denize bırakırken aşağıda belki bir tanrıya ya da bir iblise denk geleceğini söyler. Artık bunun bir önemi yoktur. Artık bir ölü değildir ve bunun yanında artık bir çobandır. Onun yanına bırakılan sayfalarca dolusu ismin çobanı... Onlara bekçilik etmesini ve yeniden bir sürü çobanı olmasını ister babasından (Mouawad, 2018, s. 189). Baba köyündeyken bir sürü çobanıydı. Wilfrid bunu annesinden öğreniyordu. Bir zamanlar yaşayan varlıklara gözetmenlik yapıp onları koruyan Baba, bu sefer ölü olarak isimlere göz kulak olarak belleği koruyan kişidir. Bu aynı zamanda kişinin nereli olduğunun, kimin çocuğu olduğunun yani babanın bir bellek unsuru olduğunun da işaretidir. Baba, kimliği, belleği, kişiyi oluşturan semboldür. Ayrıca bir sürü çobanı olarak Baba soyutlukta, İsa ile benzeşerek insanların (isimlerin) koruyucusu, yol göstericisi ve onların üzerinde bir gölgedir.

SONUÇ

Kıyı metni, bir tiyatro eseri olarak okuyucusunu ve seyircisini fazlasıyla tartışmalara iterken aynı zamanda akademik olarak da yorumlanacak zenginlikte bir metindir. Bu nedenle psikanalizden ötekilik okumalarına kadar pek çok kuramdan yola çıkarak okuması yapılabilmektedir. Kuramsal olarak alanda var olan tartışmaları içeren metin, aynı zamanda güncelliğini yitirmeyen problemleri de içerdiğinden bir tiyatro eserine sosyal bilimler kavramlarıyla tartışma alanı açmaktadır. Bu nedenle edebiyat yorumu ve analizi yapmak psikoloji ve sosyoloji perspektifleriyle mümkün olmaktadır.

Metin bir kentte yabancılaşmış kaybolmuş bireyin baba ile olan ilişkisini ele almaktadır. Daha önce hiçbir iletişimleri olmasa da baba ile kurulan ilişki bir yasa ilişkisidir. Bu yasa hukuktan değil ancak çok daha büyük bir konumdan gelmektedir. İnsanın insan oluşu ve benliğini kuran örüntülerden gelmektedir. Bu nedenle metnin kahramanı da hiç tanımadığı babasına karşı sorumluluk hissetmektedir. Bu sorumluluk hissi, yaşamını tümüyle bırakıp hiç bilmediği yollara çıkmasına ve hiç tanımadığı insanlarla iş birliği kurmasına neden olmaktadır. Bu nedenle iyi ya da kötü, baba ile olan ilişki metinde bireyi harekete geçirici bir durumdur.

Travma, bireyin yaşamının ortasında yer alan ve bireyin duygularını meydana getiren yoğun yaşamsal deneyimlerdir. Metinde bahsedilen *Kelebek Etkisi (2004)* filmi çocukluk travmasının bir bireyin tüm gençlik ve yetişkinlik dönemlerini nasıl kötü etkilediğini göstermektedir. Film, genel olarak fatalist bir hikâyeye izlese de başroldeki Evan, kendi kötü yaşam deneyimlerinden de ötekilere zarar vermekten de kaçamadığı için anne karnında anne kordonuna bilinçli şekilde takılıp yaşamına son vermiştir. Yaşamın başlaması için gerekli olan besini sağlayan kordon, travmadan kaçmanın ve yaşama son vermenin de aracı olmuştur. Doğarken annesini 'öldüren' Wilfrid, anne karnına dönememektedir. Hiç tanımadığı babasını gömme sorumluluğunun kendisine kalması ise, yaşamsal travmalarından kurtulmanın ve bir sağaltım yaşamının da bir parçasıdır. Evan'ın anne karnında yaşamına son verip acılarından kurtulması gibi, Wilfrid de babasını gömme yolculuğunda travmalarından kurtulma yoluna girmektedir.

Metinde fazlasıyla hissedilen tiksinti duygusu, babanın gömülme hakkını da yasaklayan ve onu damgalayan bir duygudur. Bu nedenle ikinci şansın olmayışı içinde yaşadığımız katı dünyanın ve toplumsallaşmaların boyutunu göstermesi açısından önemlidir. Bir insanın hayatının son buluşu, toplumsallıktan kurtulmanın çaresi değildir. Hafıza, ölümle birlikte yaşamaya devam etmekte ve bireye olan tutum ve davranışları belirleyebilmektedir. Bu nedenle hafıza, zayıf ve kırılabilir insan ömrünün ölümü yenememesinin aksine ölümü alt edebilmektedir çünkü kalanlar için hafıza kolektif olarak yaşamaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Freud, S. (2014). *Uygurluğun Huzursuzluğu*, (H. Barışcan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Freud, S. (2016). *Savaşın ve Ölümün Güncelliği*, (Ç. Tanyeri, Çev.). İstanbul: Telos Yayınları.
- Goffman, E. (2019). *Damga*, (Ş. Geniş, L. Ünsaldı, S. N. Ağırnaslı, Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Güloğlu, M.F. (2022). *Baba Otoritesi Bir Aile Sosyolojisi Denemesi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları.
- Halbwachs, M. (2017). *Kolektif Hafıza*, (B. Barış, Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Han, B. C. (2018). *Şiddetin Topolojisi*, (D. Zaptçioğlu, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Han, B. C. (2019). *Şeffaflık Toplumu*, (H. Barışcan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kühne, T. (2017). *Aidiyet ve Soykırım*, (A. İncidüzen, Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Lauro, S. J., Embry, K. (2017). *Zombi Manifestosu*, (A. Akçakayalı, Çev.). İstanbul: Velespit Yayınları.
- Mouawad, W. (2018). *Kıyı*, (A. Erkay, Çev.). Ankara: İmge Kitapevi.
- Rank, O. (2014). *Doğum Travması*, (S. Yücesoy, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve Kültür*, (T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Wacquant, L. (2014). Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi, G. Çeğin&E. Göker içinde, *Ocak ve Zanaat* (s. 62), İstanbul: İletişim Yayınları.

**PESA INTERNATIONAL
JOURNAL OF
SOCIAL STUDIES**
*PESA ULUSLARARASI SOSYAL
ARAŞTIRMALAR DERGİSİ*

December 2024, Vol:10, Issue:2
e-ISSN: 2149-8385

Aralık 2024, Cilt:10, Sayı:2
ISSN: 2528-9950

Journal homepage: <http://dergipark.gov.tr/pesausad>

**OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞUNUN YÖNETİMİNDE MULTİDİSİPLİNER YAKLAŞIMLAR
VE GÖLGE ÖĞRETİCİLİĞİN ROLÜ**

**Multidisciplinary Approaches in The Management of Autism Spectrum Disorder and The
Role of Shadow Teaching**

Hamza KURTKAPAN

İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa, Engelliler İçin Gölge Öğreticilik Pr. hamza.kurtkapan@iuc.edu.tr

Gamze ERTÜRK UZUNOĞLU

İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa, Engelliler İçin Gölge Öğreticilik Pr. gamze.uzunoglu@iuc.edu.tr

Şeyma COŞKUN

İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa, Engelliler İçin Gölge Öğreticilik Pr. seyma.coskun@iuc.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

Öz

Makale Geçmişi:

Geliş: 30 Kasım 2024

Kabul: 9 Aralık 2024

Anahtar Kelimeler:

Eğitim Sosyolojisi, Otizm Spektrum
Bozukluğu, Gölge Öğreticilik, Duyu
Bütünleme

© 2024 PESA Tüm hakları saklıdır

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), sosyal iletişim, etkileşim ve davranışsal sorunlarla tanımlanan nörogelişimsel bir bozukluktur. Bu bireylerin eğitim ve gelişim süreçlerinde duyu bütünleme terapisi gibi eğitsel ve davranışsal yaklaşımlar kritik bir öneme sahiptir. Bu terapi ve eğitimler OSB'li bireylerin duyuşal işleme farklılıklarını ele almayı hedefleyen yöntemler sunarak motor beceri, sosyal iletişim ve öğrenme performansında iyileşmeler sağlamaktadır. Eğitim ve terapinin etkinliğinin artırılmasında, gölge öğreticilik mesleği öne çıkmaktadır. Gölge öğreticiler, sınıf ortamında OSB'li bireylerin ihtiyaçlarını anlamada ve terapist önerilerini uygulamada kritik bir rol oynayarak birebir destek sağlayabilirler. Ayrıca, OSB'li bireylerin eğitim süreçlerinde teknolojinin rolü giderek önem kazanmaktadır. Sanal gerçeklik uygulamaları, video tabanlı eğitimler ve görsel destekli yazılımlar, bireylerin öğrenme performansını artırmayı hedeflemektedir. Bu yöntemler sosyal ve duyuşal becerileri geliştirmede etkilidir. Makalede, OSB'li bireylerin eğitimi için terapilerin önemi, bu bozukluğun yönetilmesinde gölge öğreticilerin katkılarını incelemek amaçlanmaktadır. Elde edilen bulgular, uygulanan terapilerin bireylerin bağımsızlık ve yaşam kalitesini artırmada etkili bir yöntem olduğunu göstermektedir. Gölge öğreticilerin, bu süreci daha verimli hale getirmesi adına eğitilmeleri ve ilgili uzmanlarla bağlantılarının güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 30 November 2024

Accepted: 9 December 2024

Keywords:

Sociology of Education, Autism
Spectrum Disorder, Shadow
Teaching, Sensorial Integration

© 2024 PESA All rights reserved

ABSTRACT

Autism Spectrum Disorder (ASD) is a neurodevelopmental disorder defined by social communication, interaction and behavioral problems. Educational and behavioral approaches such as sensory integration therapy are critically important in these individuals' education and development processes. These therapy and training programs provide methods that not only address the sensory processing differences of individuals with autism but also lead to significant improvements in motor skills, social communication and learning performance, instilling hope and optimism in the hearts of educators, researchers, and professionals in the field. In increasing the effectiveness of education and therapy, the profession of shadow teaching comes to the fore. Shadow tutors can provide one-to-one support by playing a critical role in understanding the needs of individuals with ASD in the classroom environment and implementing therapist recommendations. In addition, the role of technology in the educational processes of individuals with ASD is becoming increasingly important. Virtual reality applications, video-based training, and visually supported software are not just tools, but powerful aids that aim to significantly improve individuals' learning performance. These methods are effective in developing social and sensory skills. In this article, the importance of therapies for the education of individuals with ASD and the contributions of shadow tutors are discussed. The findings show that the therapies applied are an effective method to increase individuals' independence and quality of life. It is emphasized that shadow teachers should be trained to make this process more efficient, and their connections with relevant experts should be strengthened.

GİRİŞ

Nörogelişimsel bozukluklar kategorisinde değerlendirilen Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), son yıllarda üzerinde sıklıkla çalışılan konular arasında yer almaktadır. Bu bozukluk, sosyal iletişim ve etkileşimde kısıtlılık ile ilgi ve davranışlarda sınırlılık ve tekrarlayıcı özelliklerin varlığı ile karakterizedir (American Psychiatric Association [APA], 2013). OSB'li çocukların gelişimleri, akranlarına kıyasla farklılıklar göstermektedir (Kürkçüoğlu, 2007). Bu durum, onların hem sosyal uyumlarında hem de akademik becerilerinde desteğe ihtiyaç duymalarına neden olmaktadır (Minshew, Goldstein & Siegel, 1995). Dolayısıyla, OSB'li bireylerin eğitim süreçlerinde desteklenmesi büyük bir öneme sahiptir.

OSB'li bireyler, iletişim ve sosyal etkileşim zorluklarının yanı sıra, öğrenme ve davranış alanlarında da özel ihtiyaçlara sahiptirler. OSB'li bireylerin, sözel ve sözel olmayan iletişim becerilerinin, sosyal etkileşim becerilerinin, günlük yaşam becerilerinin yanında akademik becerilerinin ve mesleki becerilerinin de geliştirilmesine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ihtiyaçlar, kapsamlı ve bireyselleştirilmiş eğitim programlarının geliştirilmesini gerektirmektedir. OSB'li bireylerin eğitimle güçlendirilecek toplumsal katılımı, onların bağımsızlaşmalarının yanında yaşam kalitelerini artırmak anlamına gelmektedir.

OSB, Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM III) ile birlikte tanılama sisteminde ayrı bir hastalık olarak gösterilmiştir (APA, 1980). Psikiyatrik hastalıkların tanımı ve sınıflandırmasının yapıldığı kitapta "yaygın gelişimsel bozukluk" olarak sınıflandırılan beş bozukluktan

biri olan Otistik bozukluk, sonrasında diğerlerini de kapsayacak şekilde OSB adı altında tek bir çatı başlık altında toplanmıştır. Otizm kelimesinin kökeni Latinceye dayanmaktadır. Bu kelime Latince benlik, öz, kendilik anlamına gelen “autos” kelimesinden gelmektedir (Eyüpoğlu, 2019, s.7). Eugen Bleuler “gerçeklikle bağlantısını koparıp içine kapanma” olarak belirti tanımında “otizm” kavramını kullanmıştır. DSM IV ‘de Yaygın gelişimsel bozuklukta dört alanda yetersizlik dikkat çekmiştir.

- a) Sosyal etkileşim
- b) İletişim
- c) Tekrarlayıcı davranışlar
- d) Kısıtlı davranış ve ilgiler

En son sınıflama sisteminde ilk iki ve son iki birleştirilerek iki grupta bozulma tarif edilmiştir. İlki sosyal ve iletişimsel alanda yetersizlik ile ikincisi sınırlı ve tekrarlayıcı davranış ve ilgi alanlarıdır (Eyüpoğlu, 2019, s.8). OSB’nin ilk tanımlandığı dönemlerde nadir görülen bir hastalık olarak tanımlanırken, 2010 yılında yapılan bir çalışmada ilkokul çağındaki çocuklarda 1/68 oranında görüldüğü ve erkeklerde kızlara göre beş kat daha fazla görüldüğü rapor edilmiştir. 2014 yılındaki çalışmada 1/59 olarak belirtilmiştir. OSB’li bireylerde sayısal artışla birlikte alternatif eğitim arayışları daha fazla ön plana çıkmıştır (Odom vd., 2015).

Eğitsel yaklaşımlı müdahaleler için acele davranmak faydalıdır. Müdahale programına otizm şüphesinden hemen sonra başlanması ve bu konuda zaman kaybının yaşanmaması önem arz etmektedir. Eğitsel ve davranışsal müdahalelerde iletişim, sosyal beceri, oyun, bilişsel gelişim, davranışsal sorunlar ve akademik başarılar temel odakta yer almaktadır. Bunlar içerisinde duyu bütünleme terapisi sorunların çözümü açısından önem arz etmektedir. Duyu bütünleme terapisinin etkinliğinin test edilmeye ihtiyaç duyulmaktadır (Eyüpoğlu, 2019, s. 65).

Makale, OSB’li çocukların eğitiminde kullanılan yaklaşımları incelemek ve bu süreçlerde gölge öğretmenlerin olası rollerini ortaya koyabilmek amaçlamaktadır. **Gölge Öğretici:** Özel gereksinimli bireylerin eğitim ve sosyal yaşamlarına destek olan meslek çalışanıdır. Bu meslek mensubu, özel gereksinimli bireylerin ihtiyaçlarını karşılamada ailelerine ve sosyal çevrelerine destek olmanın yanı sıra, onlara hizmet sunan diğer profesyonellere de yardımcı olur. Makalede öncelikle OSB’li bireyler için eğitimin öneminden bahsedilmekte ve sonrasında duyu bütünleme terapisinin eğitimde kullanımı anlatılmaktadır. Ardından, OSB’li bireylere yönelik hizmetlerde görev alan profesyonellere destek sağlama konusunda gölge öğretmenlerin rolüne odaklanılmaktadır.

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerde Eğitim ve Duyu Bütünleme Terapisi

OSB’li bireylerin eğitim süreçlerinden etkili biçimde faydalanması kapsayıcı eğitim sağlanması yönünden önemlidir. Kapsayıcı eğitim, ikilemleri ve ayrımcılığı reddederek eşit onur ve değer ilkesiyle her çocuğun eşit koşullarda kaliteli ve yeterli eğitime erişim sağlayabilmesini vurgulamaktadır (Nisa, Zain & Rahmah, 2024). Eğitimde fırsat eşitliği kapsayıcı eğitim modelinin temel ilkesi niteliğindedir. Bu anlamda kökleri fırsat eşitliği ve normalleşme ilkesinden gelen kaynaştırma sınıfları, özel gereksinimli çocukların normal eğitimsel ve sosyal gelişimleriyle bütünleştirilmesi süreci olarak karşımıza çıkmaktadır (Coşkun, Tosun & Macaroğlu, 2009, s. 2758).

OSB’li bireylerin eğitim süreçlerinin verimli biçimde gerçekleşmesi bağımsızlaşmalarının yanında yaşam kalitelerini de önemli ölçüde artırmaktadır. OSB’li bireyler için sosyal becerilerin gelişimi, iletişim, iş birliği ve empati kurma yetileri desteklenmesi gereken kritik bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. OSB’li bireylerin eğitiminde, her bir öğrencinin benzersiz ihtiyaçları, güçlü yönleri ve zayıf yönleri göz önünde bulundurularak hazırlanan bireyselleştirilmiş eğitim programları hazırlanarak ilgili profesyonellerin takibinde devamlılığı ve güncelliği sağlanmalıdır. OSB’li bireylerin toplu öğrenme programlarını takip etmede zorluk yaşamalarından dolayı bireyselleştirilmiş öğretim programlarının gerekliliği, söz konusu programların hazırlanmasındaki önemine işaret etmektedir.

Yumak ve Akgül (2010) ilköğretim öğretmenlerinin ve yöneticilerin özel eğitime ihtiyaç duyan OSB'li çocuklara ilişkin algılarını inceledikleri araştırmada, öğretmenlerin ve yöneticilerin her ne kadar OSB'li çocukların özel eğitim sınıfına gitmesi gerektiğine inansalar da onları normal bir sınıfta görmeyi olumlu etkisini de göz ardı etmediklerini aktarmaktadır. Bu anlamda okul yöneticilerinin otizm ve otizmlili bireylerin belirli durumlarda nasıl davranabilecekleri konusunda yeterli anlayışa sahip olmaları durumunda, sınıf içi etkileşimi ve gelişimi yönetmek için öğretmenlerin sınıf içi sorunları çözmede alternatif yollar üretebilecekleri belirtilmektedir (Akgül, 2012, s. 1927). Öğretmenler, OSB'li öğrencilerin özelliklerini, ihtiyaçlarını, uygun eğitim yöntemlerini ve sınıf yönetimi stratejilerini bilmelidirler. Öğretmenler, OSB'li öğrencilerin bireysel farklılıklarını, güçlü yönlerini ve zayıf yönlerini tanımalı; etkili iletişim, sosyal becerilerin geliştirilmesi ve davranış yönetimi konularında yeterli bilgi ve beceriye sahip olmalıdır.

Her çocuğun özel gelişim süreci için özel eğitim öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama süreçlerinde ve uygulanmasında gölge öğreticinin yardımcı rolü olması yönünden öğretmen yardımcılara önemli rol düştüğü birçok çalışmada vurgulanmaktadır (Aritsya vd., 2020; Hamid vd., 2024). Bu programlar, OSB'li öğrencilerin akademik, sosyal, iletişimsel ve davranışsal hedeflerini kapsar ve öğrencilerin bağımsızlıklarını ve topluma katılımını destekler. Bu sayede, OSB'li öğrencilerin gelişimi ve öğrenme süreçlerinin en iyi şekilde desteklenebilmesi mümkün olmaktadır. Ayrıca, OSB'li çocukların eğitiminde özellikle oyun temelli, duyu-motor aktivitelere dayalı ve sosyal etkileşimi destekleyen yöntemlerin etkili olduğunu belirtmek gerekmektedir. Nitekim oyun terapisinin OSB'li bireylerle kullanıldığında, bu bireylerin iletişim ve sosyal becerilerinin arttığı, davranış problemlerinin ise azaldığı gözlenmektedir (Kurşun, 2022, s. 44). Ayrıca sosyal beceri eğitimleri, OSB'li bireylerin akran etkileşimlerini, duygusal farkındalıklarını ve sosyal problem çözme yeteneklerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu anlamda bilgisayar ve mobil uygulama ile hemen her an oyun oynayabildikleri, sesli etkileşim özelliğinden faydalanabildikleri eğitsel otizm uygulamasının, OSB'li çocukların tedavi ve gelişim süreçlerine önemli katkısı olduğu görülmektedir (Demiral, 2016, s. 147).

OSB'li bireylerin eğitim süreçlerinde en önemli konulardan biri de erken tanı ve müdahaledir. OSB'nin ortaya çıkma sıklığının 30 aylıktan önce görüldüğü belirtilmektedir (Aksüt, 2001, s. 60). Bu bağlamda OSB'li bireylerin eğitiminde, erken çocukluk dönemi kritik bir öneme sahiptir. Bu dönemde sunulan kapsamlı ve yoğun eğitim müdahaleleri, OSB'li çocukların gelişimsel ilerlemesini ve gelecekteki bağımsızlıklarını önemli ölçüde destekleyebilmektedir. Diğer yandan OSB'li bireyler için oyun terapisi noktasında da hangi oyun yaklaşımının belirlenmesi gerektiği OSB'li bireylerin özelliklerinin, gereksinimlerinin doğru belirlenmesi ve ayrıca ailesinin ihtiyaçlarının, sürece ilişkin beklentileri ve çocuğu ile iletişim kurma noktasında yaşadığı sorunların ne olduğunun doğru belirlenmesi gerekmektedir (Kurşun, 2022, s. 42). Bu dönemdeki eğitim, OSB'li çocukların günlük yaşam becerilerinin, duygusal düzenleme becerilerinin ve öz bakım becerilerinin geliştirilmesine de yardımcı olmasıyla erken tanı ve müdahale oldukça önemlidir. Erken müdahalenin, iletişim, sosyal etkileşim, dil becerileri ve bilişsel gelişim gibi alanlarda önemli ilerlemeler sağlayabildiği düşünülmektedir. Nitekim Erken Tanı ve Müdahale Merkezleri'nin kurulması ve farklı meslek elemanlarının bir arada yer aldığı multi disiplinler ekiplerin değerlendirme, tanılama ve müdahale süreçlerinde yer almasının gerekliliği pek çok kez vurgulanmıştır (Tohum Otizm Vakfı [TOV], 2020, s. 10).

OSB'nin ayırıcı tanısında dil bozukluğu, seçici konuşma, zihinsel yetersizlik, tepkisel bağlanma bozukluğu, sosyal iletişim bozukluğu, sosyal ilişki becerilerinde kayıp, motor becerilerde yetersizlik ve duygusal eksiklikler öncelikli olarak değerlendirilmektedir (Eyüpoğlu, 2019, s. 46). Bu belirtilerin iyileştirilmesi sürecinde eğitim ve terapiler önemli bir rol oynamaktadır. OSB'ye yönelik eğitsel ve davranışsal yaklaşımlardan yaygın olarak uygulananları dokuz adettir.

1. Uygulamalı davranış analizi,
2. Yapılandırılmış Öğretim, Treatment and Education of Autistic and Related Communication Handicapped) (TEACCH)
3. Gelişimsel Bireysel, İlişki Temelli Yaklaşım,

4. Erken Başlangıçlı Denver Modeli,
5. Temel Tepki Öğretimi,
6. İlişki Geliştirme Uygulaması,
7. Dil ve Konuşma Terapisi,
8. İş Uğraş Terapisi
9. Duyu Bütünleme Terapisi

OSB'li bireylerin duyuşal girdileri diğer insanlardan farklı bir şekilde işlediğine dair çok sayıda kanıt vardır. Duyusal uyaranlara karşı atipik reaksiyonlarla ilgili ilk raporlar Kanner'e dayanmaktadır (Kanner, 1968). Ardından OSB'li kişilerin çevreden gelen duyuşal uyaranlara karşı alışılmadık derecede yoğun dikkat gösterme veya bunlardan kaçınma davranışlarının genişletilerek rapor edildiği klinik çalışmalar yayınlandı. Bu ilk klinik rapor ve yayınlarda OSB'li kişilerde atipik davranışların nedenleri hipo- veya hiper-uyarılma temelinde fizyolojik, nörolojik ve psikolojik mekanizmalara dayandırıldı (Hutt, vd., 1964; Ornitz, vd., 1977). Benzer şekilde, OSB'ye ilişkin teorilerin çoğu, duyuşal atipikliklerin OSB'in temel semptomları olduğu ve OSB'li kişilerde algısal sistemin gelişimi üzerinde dolaylı etkileri olduğu temasını yansıtmaktadır (Just, Cherkassky, Keller & Minshew, 2004; Iarocci & McDonald, 2006). OSB'li bireylerde duyuşal davranışsal farklılıklar hafiften şiddetliye kadar değişir ve bu davranışsal farklılıklar yetişkinliğe kadar devam edebilir.

Duyusal eksikliklerin örüntüsü konusunda sınırlı bir fikir birliği vardır. Tarihsel olarak, dokunma, koku ve tat gibi duyuşaların özellikle risk altında olduğu düşünülmektedir. Ancak son yıllarda işitsel ve görsel işleme yollarının da etkilendiğine dair artan kanıtlar mevcuttur. Tüm bunlar ışığında OSB'de yer alan bireylerde, işitsel, görsel ve dokunsal modalitelerde basit duyuşal girdilerin işlenmesi odaklı olarak nörofizyolojik mekanizmalarda da farklılıklar olduğu son yıllarda kabul edilmiştir (Marco, Hinkley, Hill & Nagarajan, 2011). Bu tür duyuşaların algılanmasında meydana gelen bozukluklar OSB'li bireylerde sıklıkla gözlenen hareketlerde beceriksizlik, motor koordinasyon anormallikleri, postural dengesizliğin de bir nedeni olarak gösterilmektedir (De Jong, Punt, De Groot, Minderaa & Hadders-Algra, 2011). Yapılan çalışmalar doğru ve dik duruş postürünün sağlanması için görsel ve işitsel girdilerin doğru işlenmesi gerektiğini göstermiştir (Memari, Ghanouni, Shayestehfar, Ziaee & Moshayedi, 2014). Ayrıca inkoordinasyona ve duyuşal yetersizliğe bağlı olarak ortaya çıkan hareket bozuklukları kişinin motor aktiviteleri başlatma, değiştirme, devam ettirme veya sosyal etkileşimde bulunma, etkili bir şekilde iletişim kurma veya günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirme yeteneğini de olumsuz yönde etkileyebilir (Fournier, Hass, Naik, Lodha & Cauraugh, 2010).

OSB'li bireylerin duyu algılama ve işleme sürecindeki yetersizliklerin giderilmesinde kullanılan özel yöntemlerden birisi duyuşal bütünleme terapileridir. Duyu bütünleme terapisi özellikle fizyoterapistler ve ergoterapistler tarafından kullanılan vestibüler, proprioseptif, işitsel ve dokunsal girdiler sağlayarak duyuşal sisteminin işleyişini düzenleme temeline dayanan bir metottur. Duyu bütünleme terapisi ilk olarak 1970'lerde iş-uğraş terapisti olan Jean Ayres tarafından ortaya konmuştur (Section On, vd.2012). Ayres, duyuşal sistemin (dil, motor, vb.) zamanla geliştiğini ve iyi organize edilmiş bir duyuşal sistem geliştirme sürecinde eksikliklerin ortaya çıkabileceğini düşünmüştür. İyi organize edilmiş bir duyuşal sistem, birden fazla kaynaktan (görsel, işitsel, proprioseptif veya vestibüler) gelen girdileri entegre edebilir. Ayres, duyuşal bütünleşme işlev bozukluğunun, duyuşal nöronlar sinyal vermediğinde veya verimli bir şekilde çalışmadığında ortaya çıktığını ve bunun da gelişim, öğrenme ve/veya duyuşal düzenlemede eksikliklere yol açtığını ileri sürmüştür.

Duyu bütünleme terapisinde, çocuğun duyuşal ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan duyuşal temelli aktivitelerden faydalanır. Örneğin, çocuğun farklı dokulara dokunmaya karşı verdiği aşırı tepkinin azaltılması hedefleniyorsa farklı yapıdaki dokulara temas etme (oyun hamuru, parmak boyası, tıraş köpüğü, su, pirinç, kum, pürüzlü yüzeyler, titreşimli oyuncaklar, tüyler vb.), bu malzemelerle oynama ve farklı dokuları algılama ve hissetme egzersizlerinden yararlanır (Fazlioglu & Baran 2008).

Propriosepsiyon duygusu gibi uzaysal algının arttırılmasına yönelik olarak salıncak, hamak, trambolin, egzersiz topları, denge tahtası, tırmanma duvarı vb gibi materyaller kullanılır.

OSB'li bireylerde duyu bütünleme terapisinin sonuçlarını inceleyen çalışmalar terapinin motor gelişim, koordinasyon, denge, yürüme gibi günlük yaşamda kullanılan becerilerde iyileşme sağladığını; bireylerin günlük yaşama olan katılımlarını arttırdığını, bağımsızlık düzeylerinde artış sağladığını ve tüm bunlara bağlı olarak bu bireylerde yaşam kalitesinde iyileşme olduğunu göstermektedir (Schoen, Lane, Mailloux, May-Benson, Parham, Roley & Schaaf, 2019). Duyu bütünleme tedavisinin OSB'li bireylerin gelişimi ve eğitimi açısından etkisini özetle şu başlıklar altında toplayabiliriz;

- 1. Duyusal sorunların azaltılması:** Aşırı duyarlılık gösterdiği ışık, ses, doku gibi durumlara olan hassasiyet azaltılmasını sağlayacaktır. Böylece bireyin duyu sistemini düzenleyerek öğrenme ortamına da daha rahat şekilde adaptasyonuna yardımcı olacaktır
- 2. Davranışsal düzenleme:** Duyusal eksikliklere bağlı olarak davranışsal sorunlar (agresiflik, vurma vb.) görülebilir. Bu tür davranışların önüne geçilmesi ile bireyin eğitim programlarına daha etkili katılmasını sağlayabilir, grup eğitimleri içinde yer almasını kolaylaştırarak akranları ile iletişim içinde olmasını destekleyebilir.
- 3. Motor becerilerin gelişimi:** Terapide kullanılan aktiviteler ile bireylerin kaba ve ince motor becerilerinin gelişimi desteklenir. Bu beceriler yazı yazma, makas kullanma, oyun oynama yeteneklerinin gelişmesini sağlayarak bireyin eğitimine de katkı sağlar.
- 4. Sosyal iletişim ve etkileşim:** Duyusal uyarılara verilen tepki azaldığında birey sosyal ortamlarda uyum sağlamaya daha yatkın olur, çevresiyle olan iletişim seviyesi artar. Bu sayede okul, kurs ya da oyun grupları içinde daha etkin bir rol sergileyebilir.
- 5. Öğrenme performansında artış:** Terapide kullanılan yöntemler sayesinde OSB'li bireyin dikkat ve odaklanma becerisinde iyileşme sağlanabilir. Bu becerileri akademik başarısının yanında günlük yaşam aktivitelerinde öğrenme becerisini destekler.

Son yıllarda eğitim ve sağlık alanındaki teknolojik yaklaşımlara olan eğilimler OSB sahasında da yenilikleri beraberinde getirmiştir. Gerek eğitim gerek rehabilitasyon alanında kullanılan çeşitli teknolojik tabanlı girişimlerin sayısı her geçen gün artmakta ve hatta OSB tanısı konulan çocukların dikkat ve öğrenme güçlüğü, öğrenilen bilgilerin uzun süreli belleğe aktarımda güçlük gibi sorunları aza indirmek için yeni uygulamalara ve teknolojik destek uygulamalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Öğretimde teknoloji kullanımı OSB'li çocukların eğitim ve öğretimlerinde sıklıkla başvurulan uygulamalardandır. Bu bireylerin öğrenme ile ilgili sınırlılıkları doğrultusunda geliştirilen teknolojik destek ekipmanları bulunmaktadır. Özellikle belleği destekleme amacıyla görsellerle desteklenmiş öğretim uygulamaları dikkat çekicidir (Kellems & Morningstar, 2012). Bu teknolojik desteklerden video teknolojisine dayalı eğitim teknikleri, bilgisayar programları ve yazılımlar, sanal gerçeklik uygulamaları ile robotik uygulamalar en yaygın olarak kullanılanlar arasındadır. Video teknolojisine dayalı eğitim ve öğretim: Bu teknikte üç aşamalı öğretim söz konusudur: ilki, video modeli (VM), ikincisi video ipuçları (promting) (VP) ve video geribildirim (feedback) (VG) dir. Bu öğretim tekniğinde amaç, OSB'li çocuklara kazandırılmak istenen hedef davranışların video kayıtları aracılığıyla çocuklara model olmasını sağlamak, ipuçları ve geri bildirimler aracılığıyla da istendik davranış değişikliğine ulaşabilmektir (Mechling, 2005; Darden-Brunson, Green, & Goldstein, 2008). Sanal gerçeklik uygulamalarının kullanıldığı çalışmalar sosyal ve duyu becerilerin geliştirilmesi, fiziksel aktivitenin iyileştirilmesi, günlük yaşamdaki aktivite becerisinin arttırılmasına odaklanmıştır (Mesa-Gresa, Gil-Gomez, Lozano-Quilis ve Gil-Gómez, 2018). Yine bu çalışmalar, avatarlar ve sanal öğeler aracılığıyla yüz ifadelerinin ve vücut hareketlerinin tanınmasının sağlanabileceğini göstermiştir.

Teknolojik platformların kullanıldığı farklı çalışmalarda OSB'lilerde yürüme gibi motor becerilerin iyileştirilmesi, denge ve propriosepsiyon girdisinin arttırılması gibi iyileştirmeler de kazanılmıştır (Biffi, Costantini, Ceccarelli, Cesareo, Marzocchi, Nobile, Molteni, & Crippa, 2018). Alanda yapılan tüm

çalışmaların sonuçları göz önüne alındığında sanal gerçeklik uygulamalarının genel olarak OSB'li bireylerde olumlu etkiler sağladığı söylenebilse de yapılan çalışmalar küçük örneklemeleri içermektedir. Ancak yine de teknoloji destekli yaklaşımların kullanılması geleneksel müdahalelere göre bazı avantajlara sahip olabilir. En temel avantaj, sanal ortamların günlük yaşam durumlarının taklit edilmesine izin vermesi ve böylece planlı eğitimin terapist kontrollü ve güvenli bir ortamda gerçekleştirilebilmesidir. Terapistler ve eğitimciler OSB'lilerin gelişmelerini takip edip analiz etmelerine ve geri bildirim veya olası görev tekrarlarını uygulamalarına olanak tanır. Ayrıca kişiselleştirilebilen eğlenceli ortamlar olması terapilere ve eğitimlere devam etme motivasyonunda da artış sağlayacaktır.

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireyler İçin Gölge Öğreticilik

OSB ve diğer gelişim bozukluklarının yaygınlığının tespiti ile ilgili bireylerin ve ailelerinin sorunlarının çözümü için alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırması komisyonu bakışına göre müdahale programlarının en önemli özelliği aile merkezli olmasıyla, ülkemizde ve pek çok ülkede özel gereksinimli çocuklarla çalışan konuşma terapisti, özel eğitimci, çocuk gelişimci gibi uzmanların sayısı her çocukla günde 4-5 saat birebir çalışmalarına el vermemesiyle bu alandaki eksikliği göz önüne sermektedir (TOV, 2020, s. 10). Gölge öğreticilik aileye destek sağlayabilmesi yönünden OSB'li bireyler için daha verimli bir eğitim- gelişim süreci kazandırmasıyla önemlidir. OSB'nin olumsuz etkilerinden kurtulmak ya da azaltabilmek adına eğitimde planlılık ve süreklilik önemlidir. Bu konu, ilgili uzmanlarla ebeveynlerin iş birliğinde devamlılığı gerektirmektedir (Cebeci & Yenen, 2022). Bu anlamda gölge öğreticilik sadece özel gereksinimli bireyler açısından işlevli bir konumda olmanın yanında aynı zamanda aileler için de destek birim olarak değerlendirilmektedir (Kurtkapan, 2023, s. 51). Yardımcı öğretmenlerin bazı Avrupa ülkeleri ile ABD ve Kanada'da yaygın olarak istihdam edildiği bilinmektedir. Özellikle Kanada'da eğitim yardımcılarını yaygın olarak özel eğitime gereksinim duyan çocukların eğitiminde rol ve sorumluluklar almaktadırlar (Yazıcıoğlu, 2017, s. 27). İtalya'da ise yardımcı öğretmenlerin bir öğretim sertifikası alma zorunlulukları bulunmamasıyla birlikte özellikle ağır düzeyde yetersizliği olan çocukların davranışsal becerilerinin geliştirilmesi için öğretim becerileri kursları almaları teşvik edilmektedirler ve bu kursları genellikle öğretmenler, fizyoterapistler, konuşma terapistleri gibi profesyoneller vermektedir (Yazıcıoğlu, 2017).

OSB'li bireylerin eğitimde fırsat eşitliğinin etkili biçimde sağlanması bu bireylerin topluma katılımını ve sosyal, psikolojik ve bilişsel olarak karşılaşacakları zorlukları azaltması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda özel gereksinimli bireylerin sosyal hayata ve örgün eğitime katılımalarını destekleyecek program ve faaliyetlere giderek daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır (Kurtkapan, 2023: 51). Uluslararası yayınlarda öğretmenlere sınıf içinde destek sağlayan öğretmen yardımcılarını için Pickett'in uzmanlık gerektiren bir konuda çalışan uzmanların, teknik bilgi ve becerilerini daha etkin kullanabilmelerini sağlayan "yardımcı kişiler" anlamına gelen "para profesyonel" tanımını kullandığı söylenmektedir (Demirdağlı & Kizir, 2023, s. 203). Para profesyoneller uzmanlık gerektiren bir görevde lisans sahibi bir uzman olarak, gönüllü veya ücretli çalışanlardır.

OSB bireylerine uygulanan eğitim ve terapilerin etkisinin günlük yaşamda hissedebilmesi için konuya ilişkin bilgi ve beceriye sahip ara elemanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, OSB bireylerine uygulanan bu ve benzeri bütün davranışsal ve eğitimsel modellerin etkinliğini arttırma adına "gölge öğreticilik" mesleğinin geliştirilmesi önerilmektedir. Gölge öğreticiler de öğretmen yardımcılarını olarak, alanın beklentilerini karşılamak üzere yetiştirilecek eğitimli profesyonellerdir. Nitekim gölge öğreticilerin özel gereksinimli bireylerin hayatında, okullarında, ilgili kurumlarda kolaylaştırıcı rol üstlendiklerini söylemek gerekmektedir. OSB'li bir çocuğun gelişiminde gölge öğreticilik, çeşitli meslek dallarıyla doğrudan ilişkilidir ve her bir meslek dalının bu süreçte kritik bir rolü vardır. öğretmenler, psikologlar ve sosyologlar gibi meslek grupları ile gölge öğreticilikle bağlantısı bulunmaktadır. Gölge öğreticiler genellikle OSB'li çocuğun okul ortamında, derslere uyum sağlamasına ve sosyal becerilerini geliştirmesine yardımcı olur. Bu süreçte öğretmenlerle yakın iş birliği yaparlar. Sınıf içindeki bireyselleştirilmiş eğitim planlarının (BEP) uygulanmasını desteklerler. Çocuğun öğretmenini

yönlendirmelerine uymasına ve grup çalışmalarına katılmasına yardımcı olurlar. Eğitim materyallerinin çocuğun özel ihtiyaçlarına uygun şekilde düzenlenmesini sağlarlar.

Psikologlar, OSB'li çocuğun bilişsel, duygusal ve davranışsal ihtiyaçlarını değerlendirir ve gölge öğretmenlere rehberlik eder. Gölge öğretmenlere, çocuğun davranış yönetimi ve sosyal becerilerinin geliştirilmesi için uygun stratejiler sunarlar. Çocuğun duygusal tepkilerini anlamalarına ve uygun şekilde destek olmalarına yardımcı olurlar. Psikologlar çocuk için uzun vadeli terapötik hedefler belirler ve bu hedeflerin gölge öğretici tarafından desteklenmesini sağlar. Sosyologlar ve sosyal çalışmacılar ise OSB'li çocuğun toplumsal uyumunu ve sosyal çevresiyle olan ilişkilerini analiz eder. Gölge öğretmenler, çocuğun sosyalleşme sürecinde aktif bir rol oynar. Sosyolog OSB'li çocuğun aile dinamiklerini ve toplumsal çevresini anlamada, sosyal etkileşimlerinde, özellikle akran ilişkilerinde yaşadığı zorluklara yönelik çözümler sunarlar. Gölge öğretmenler, toplumsal bağlamda çocuğa uygun beceriler kazandırmasında sosyolog ve sosyal hizmet uzmanlarına destek olabilirler. **Dil ve Konuşma Terapistleri, OSB'li çocuğun iletişim becerilerinin geliştirilmesine yönelik stratejiler belirler ve gölge öğretici ise bu stratejilerin uygulanmasında yardımcı rol oynar. Öte yandan ergoterapistler, OSB'li çocuğun ince motor becerilerinin ve günlük yaşam becerilerinin geliştirilmesine yönelik aktiviteler tasarlar, gölge öğretmenler bu aktiviteleri günlük rutine entegre edilmesinde destek sağlayabilirler.**

Duyu bütünleme terapilerinde gölge öğretmenlerin doğrudan rolü olmamakla birlikte terapinin daha etkili olmasına dolaylı olarak katkı sağlayabilirler. Gölge öğretmenler sınıf ortamında OSB'li bireylere birebir destek verebilir. Bu aşamada duyu bütünleme terapistinin verdiği önerilerin eğitim ortamına entegre edilmesine yardımcı olabilir. Örneğin OSB'li bireyin duygusal hassasiyet yaşadığı bir anda derin nefes alma, ritmik sallanma veya terapistin önerdiği belli hareketleri o anda yapma konusunda yardımcı olarak OSB'li bireyde anlık rahatlama ve gevşeme sağlayabilir. Yine OSB'li bireyin çevresindeki kişilerin (arkadaşları, öğretmenleri vb.) duyu bütünleme terapistinin önerileri doğrultusunda bilgilendirerek herkesin OSB'li kişiye karşı aynı yaklaşımı göstermesini sağlayabilir. Türkiye'de gölge öğretmenler, Meslek Yüksekokulları bünyesindeki Engelliler İçin Gölge Öğreticilik Programı kapsamında eğitim almaktadır. Hâlihazırda Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi ile Kocaeli Sağlık ve Teknoloji Üniversitesi bu alanda öğrenci yetiştirmektedir. Ayrıca İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa'nın da aralarında bulunduğu dört devlet üniversitesinde öğrenci alımına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Gölge öğretmenlik eğitimi alanlar eğitim kurumlarında/okullarda öğretmen yardımcılığı olarak istihdam edilebilmelidirler. Gölge öğretmenlerin mesleki sınırlılıkları ve yeterlilikleri üzerine çalışmalar devam etmektedir. Tablo 1'de OSB'li bireylerin ayırıcı tanılarına dair çözüm önerileri ve gölge öğretmenlerin olası işlevleri üzerine öneriler yer almaktadır.

Tablo 1: OSB'de Ayırıcı Tanılar ve Gölge Öğreticiler

OSB Ayırıcı Tanı	Çözüm Önerileri	Gölge öğretmenlerin işlevleri
1 Dil bozukluğu	Dil becerilerinin gelişimi için görsel-işitsel materyallerle destekleme	Çocuğun iletişim kurmasını teşvik eder, model olur, yönlendirici dil desteği sağlar.
2 Seçici konuşma	Dil becerilerinin gelişimi için görsel-işitsel materyallerle destekleme	Çocuğun iletişim kurmasını teşvik eder, model olur, yönlendirici dil desteği sağlar.
3 Zihinsel yetersizlik	Duyusal regülasyonla güvenli bir ortam oluşturma	Çocuğun konuşma cesaretini artıracak güvenli alan oluşturur ve davranışa rehberlik eder.
4 Tepkisel bağlanma Bozukluğu	Dokunsal, işitsel ve hareket temelli aktivitelerle duygusal bağ kurma	Çocuğun sosyal ilişkilerini geliştirecek birebir ilişki kurar ve destekler.

5	Sosyal iletişim bozukluğu	Grup aktiviteleri ve duysal oyunlarla iletişim becerilerini geliştirme	Çocuğun sosyal etkileşimlere katılımını teşvik eder ve doğru davranışı model almasını sağlar.
6	Sosyal ilişki beceri kaybı	İşbirliği gerektiren duysal aktiviteler	Çocuğun sosyal kurallara uyum sağlamasına yardımcı olur ve sosyal beceri kazandırır.
7	Motor becerileri kaybı	İnce ve kaba motor becerilerini geliştiren aktiviteler	Çocuğun günlük yaşamdaki motor becerilerini geliştiren aktivitelerde uzman önerisini uygular.
8	Duyusal eksiklik	Bütünleşik duysal uyarılarla duysal algıyı artırma	Çocuğun duysal farkındalığını artıracak uzman önerisi programların günlük yaşama yayılımını destekler.

Gölge öğretmenler, OSB'li bireylere yönelik hizmetlerde, profesyonel hizmet sağlayıcılar (öğretmen, terapist, psikolog vb.) ile aileler arasında köprü işlevi üstlenirler. Çocuğun ihtiyaçlarına yönelik uygulamaların hem eğitim hem de ev ortamında sürekliliğini sağlayarak profesyonellerin önerdiği stratejileri ailelerin günlük yaşamına entegre etmede yardımcı olurlar. Bu iş birlikleri, OSB'li çocuğun eğitimi ve gelişimi için bütüncül bir yaklaşım sağlar ve OSB'li çocuğun yaşam kalitesini artırmaya yardımcı olur.

SONUÇ

Otizm Spektrum Bozukluğu olan bireylerin sosyal iletişim ve davranışsal düzenleme süreçlerinde belirgin zorluklarla karşı karşıya kaldığı bir nörogelişimsel bozukluktur. Bu bozukluğa sahip bireylerin gelişimsel ve eğitsel süreçlerinde etkili yaklaşımlara duyulan ihtiyaç, son yıllarda araştırmacıların ve eğitimcilerin dikkatini çekmiştir. OSB'li bireylerde duysal işleme süreçlerinin farklılık göstermesi, bu bireylerin eğitim ortamlarına adaptasyonunda çeşitli engellere yol açabilmektedir. Bu nedenle, duyu bütünleme terapisi gibi hedefe yönelik yaklaşımlar, OSB'li bireylerin duysal farklılıklarını anlamak ve bu farklılıkları yönetmek için vazgeçilmez bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eğitim ve terapi süreçleri, bireyin eğitimdeki etkinliğini artırarak hem öğrenme performansını hem de sosyal becerilerini geliştirmektedir. Terapide yalnızca bireyin duysal düzenlemesini değil, aynı zamanda davranışsal düzenlemesini de hedeflemesi, bireyin genel yaşam kalitesine doğrudan katkı sağlamaktadır. Örneğin, terapide davranışsal sorunların azalması, bireyin grup eğitimlerine katılımını kolaylaştırarak sosyal çevresiyle daha sağlıklı ilişkiler kurmasını sağlamaktadır. Ayrıca, sosyal iletişim becerilerindeki gelişim, bireyin yalnızca eğitim ortamlarında değil, sosyal hayatında da daha aktif bir şekilde rol almasına olanak tanımaktadır.

Bu süreçte gölge öğreticilik mesleği, OSB'li bireylerin eğitimine yönelik yaklaşımlarda tamamlayıcı bir rol oynamaktadır. Gölge öğretmenler, sınıf ortamında birebir destek sağlayarak bireyin hem öğretmen hem de sınıf arkadaşlarıyla olan etkileşimini kolaylaştırmaktadır. Özellikle eğitim ve davranış geliştirme terapi sürecinde gölge öğretmenler, terapistin önerdiği tekniklerin eğitim ortamına entegre edilmesini sağlamada önemli bir role sahiptir. Örneğin, duysal hassasiyet yaşayan bir çocuğa derin nefes alma veya ritmik hareketler gibi rahatlatıcı aktivitelerde rehberlik edebilirler. Ayrıca, sınıftaki diğer bireylerin ve öğretmenlerin bu süreçlere dair bilgilendirilmesi, bireye yönelik tutarlı yaklaşımlar geliştirilmesine yardımcı olmaktadır.

OSB'li bireylerin eğitiminde teknolojinin rolü de giderek artmaktadır. Sanal gerçeklik, video tabanlı eğitimler ve görsel destekli yazılımlar, bireylerin öğrenme sürecini destekleyen en yaygın teknolojik uygulamalardır. Sanal gerçeklik teknolojileri, bireylerin sosyal ve duysal becerilerini geliştirmede etkili bulunmuştur. Örneğin, avatarlar aracılığıyla yüz ifadelerini ve vücut hareketlerini

tanıma, bireyin sosyal becerilerini artırabilir. Teknolojinin eğitime entegre edilmesi, bireylerin dikkatini toplama ve öğrenme süreçlerinde aktif bir şekilde yer alma konusunda olumlu etkiler yaratmaktadır.

Bu bağlamda, duyu bütünleme terapisi ve teknolojik destekli yaklaşımlar, OSB'li bireylerin eğitimi ve gelişiminde etkili birer yöntem olarak ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte, gölge öğreticilerin bu süreçlerde daha aktif bir şekilde rol alabilmesi için eğitimlerinin güçlendirilmesi önemlidir. Gölge öğreticiler, terapi ve eğitim süreçlerini sınıf ortamına taşıyabilecek bilgi ve becerilere sahip olduğunda, bireylerin eğitimden elde ettikleri kazanımlar artacaktır. Bu doğrultuda, gerekli becerilerle donatılmış gölge öğretici ihtiyacını karşılamak ve bu mesleğin kurumsallaşmasına katkı sağlamak amacıyla mevcut Engelliler İçin Gölge Öğreticilik programlarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Akgul, E. (2012). Are we ready for an inclusive classroom?: school administrators' and teachers' perceptions of autism. *Energy Education Science and Technology Part B: Social and Educational Studies* 4. 1925-1934.
- Aksüt, M. (2001). Yeni bin yılın yeni eğitim merkezleri (oçem'ler) ve otistik bireylerin eğitimi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 57-71.
- American Pyschiatric Association (APA), (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*, 5th Edition, American Psychiatric Publishing, Arlington.
- American Pyschiatric Association (APA), (1980). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*, 3th Edition, American Psychiatric Washington, DC.
- Aristya, F., Sowiyah, S., & Rini, R. (2024). The role of shadow teacher in inclusive school: a literature review. *International Journal Of Current Science Research And Review*. 7(1). 602-608.
- Biffi, E., Costantini C., Ceccarelli S. B., Cesareo A., Marzocchi, G. M., Nobile, M., Molteni M., & Crippa, A. (2018). "Gait pattern and motor performance during discrete gait perturbation in children with autism spectrum disorders." *Front Psychol* 9: 2530.
- Cebeci, Ö., & Yenen, E. T. (2022). Otizm spektrum bozukluğu tanısı alan bireylerde becerileri öğretiminde bilgi ve iletişim teknolojilerin kullanımı. *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 1-18.
- Coşkun, Y.D., Tosun, Ü., & Macaroğlu, E. (2009). Classroom teachers styles of using and development materials of inclusive education. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 1, 2758–2762.
- Darden-Brunson, F., Green, A., & Goldstein, H. (2008). Video based instruction for children with autism. In J. K. Luiselli, D. C. Russo, W. P. Christian Ve S. M. Wilczynski (Editörler), *Effective Practices For Children With Autism* (S. 241-268). Oxford University Press.
- De Jong, M., Punt, M., De Groot, E. Minderaa, & Hadders-Algra R. B. M. (2011). "Minor neurological dysfunction in children with autism spectrum disorder." *Dev Med Child Neurol* 53(7): 641-646.
- Demiral, Ö. (2016). Otizmlı çocukların eğitimiyle ilgili bir web portalı tasarımı. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 8(32), 137-148.
- Demirdağlı, Ş., Kizir, M. (2023). Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarında öğretmen yardımcıları, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36(1): 202-227.
- Fazlioglu, Y. & G. Baran (2008). "A sensory integration therapy program on sensory problems for children with autism." *Percept Mot Skills* 106(2): 415-422.
- Fournier, K. A., Hass, C. J., Naik, S. K., Lodha, N., & Cauraugh, J. H. (2010). "Motor coordination in autism spectrum disorders: a synthesis and meta-analysis." *J Autism Dev Disord* 40(10): 1227-1240.
- Hamid, A., Irshadullah, H. M., Faiz, Z. (2021). Role of shadow teacher in the provision of academic and social support for children with special needs at inclusive schools. 4(1). 129-144.
- Hutt, C., Hutt, S. J., Lee D., & Ounsted C. (1964). "Arousal and childhood autism." *Nature* 204: 908-909.
- Iarocci, G. & J. Mcdonald (2006). "Sensory integration and the perceptual experience of persons with autism." *J Autism Dev Disord* 36(1): 77-90.
- Just, M. A., Cherkassky, V. L., Keller T. A., & Minshew, N. J. (2004). "Cortical activation and synchronization during sentence comprehension in high-functioning autism: evidence of underconnectivity." *Brain* 127(Pt 8): 1811-1821.
- Kanner, L. (1968). "Autistic disturbances of affective contact." *Acta Paedopsychiatr* 35(4): 100-136.
- Kellems, R.O., & Morningstar, M.E. (2012). Using video modeling delivered through iPods to teach vocational tasks to young adults with autism spectrum disorders. *Career Development and Transition for Exceptional Individuals*, 35(3), 155-167.
- Kurşun, Z. (2022). Otizm ve oyun terapisi. *Journal of Sustainable Educational Studies (JSES)*, 3(1), 36-48.
- Kurtkapan, H. (2023). Özel gereksinimli bireyler için okullarda gölge öğreticilik, *Muhakeme Dergisi*, 6(2): 50-57.
- Kürkçüoğlu, Ü.B. (2007). Otistik özellik gösteren çocuklara bire-bir öğretimde etkinlikler içi ve arası secim fırsatları sunmanın etkilerinin karşılaştırılması [Doktora Tezi.
- Marco, E. J., Hinkley, L. B., Hill, S. S. & Nagarajan, S. S. (2011). "Sensory processing in autism: a review of neurophysiologic findings." *Pediatr Res* 69(5 Pt 2): 48R-54R.

- Mechling, L. (2005). Engelli öğrencilere öğretmek için eğitimci tarafından oluşturulan video programlarının etkisi: bir literatür taraması. *Özel Eğitim Teknolojisi dergisi*, 20 (2), 25-36.
- Memari, A. H., P. Ghanouni, M. Shayestehfar, V. Ziaee and P. Moshayedi (2014). "Effects of visual search vs. Auditory tasks on postural control in children with autism spectrum disorder." *Gait Posture* 39(1): 229-234.
- Mesa-Gresa, P., Gil-Gómez, H., Lozano-Quilis, J. A., & Gil-Gómez, J. A. (2018). Effectiveness of virtual reality for children and adolescents with autism spectrum disorder: an evidence-based systematic review. *Sensors*, 18(8), 2486.
- Minshew, N. J., Goldstein, G., & Siegel, D. J. (1995). Speech and language in high functioning autistic individuals. *Neuropsychology*, 9(2), 255.
- Nisa, U., Zain, A., & Rahmah, A. (2024). The role of shadow teachers for supporting learning assistance on children with special needs in inclusive early childhood education. *Journal of Islamic Education Students (JIES)*. 4(1). 32-42.
- Odom, S.L., Thompson, J.L., & Hedges, S. (2015). Technology-aided interventions and instruction for adolescents with autism spectrum disorder. *J Autism Dev Disord* 45, 3805–3819 <https://doi.org/10.1007/s10803-014-2320-6>
- Ornitz, E.M., Guthrie, D., & Farley, A.H. (1977). "The early development of autistic children." *J Autism Child Schizophr* 7(3): 207-229.
- Schoen, S. A., Lane, S. J., Mailloux, Z., May-Benson, T., Parham, L. D., Roley, S.S. & Schaaf, R. C. (2019). "A systematic review of ayres sensory integration intervention for children with autism." *Autism Research* 12(1): 6-19.
- Section On, C., Zimmer, M., Desch, L., & American Academy of Pediatrics. (2012). Sensory integration therapies for children with developmental and behavioral disorders. *Pediatrics*, 129(6), 1186-1189
- Tohum Otizm Vakfı (TOV). (2020). 1. *Meclis Araştırma Komisyonu Raporu*. Tohum Otizm Portalı, <https://www.tohumotizmportalı.org/files/Kaynaklar/Raporlar/1.Meclis%20Ara%c5%9ft%c4%b1rma%20Komisyon%20Raporu.pdf>
- Yazıcıoğlu, T. (2017). Özel gereksinimli bireylerin eğitiminde yardımcı öğretmenlik uygulamaları. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi*. 2. 21-33.
- Yumak, N., Akgül Macaroğlu, E. (2010). Investigating elementary school administrators' and teachers' perceptions on children with autism. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 2, 910–914.

PESA INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

*PESA ULUSLARARASI SOSYAL
ARAŞTIRMALAR DERGİSİ*

December 2024, Vol:10, Issue:2
e-ISSN: 2149-8385

Aralık 2024, Cilt:10, Sayı:2
ISSN: 2528-9950

Journal homepage: <http://dergipark.gov.tr/pesausad>

Doi:

SOSYOLOJİYİ KURMAK: MONTESQUEU, TOCQUEVILLE, COMTE, DURKHEIM

Enes Kabakçı, Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul 2023, 296 s., ISBN 978-625-6385-73-3

Feride KARAVAŞ

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, feride.karavas@ogr.sakarya.edu.tr, ORCID: 0009-0002-3255-9063.

Kitap İnceleme

Geliş Tarihi: 21 Nisan 2024

Kabul Tarihi: 19 Kasım 2024

Sosyolog Enes Kabakçı tarafından yazılan “Sosyolojiyi Kurmak” adlı kitap, ilk baskısı 2019 yılında Vadi Yayınları’ndan yayımlandı. Kitabın üçüncü baskısı ise Eylül 2023 tarihinde Vakıfbank Kültür Yayınları’ndan çıktı. Bu çalışmada Vakıfbank Kültür Yayınları baskısı esas alınmıştır. Kitap, dört bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin konu başlıkları sırasıyla şöyledir: Charles-Louis de Secondat de Montesquieu (1689-1755): Sosyal Bilim’in Habercisi, Alexis de Tocqueville (1805-1859) Sahadan Siyaset Bilimi, Auguste Comte (1798-1857) Sosyolojinin İsim Babası, Emile Durkheim (1858-1917) Akademik Sosyoloji.

Sosyolog ve akademisyen Enes Kabakçı bu çalışmada; Durkheim’in ifadesiyle ‘bir Fransız bilimi’ olarak 19 yy. ’da inkişaf eden sosyolojinin doğuş ve erken dönem tarihini, sosyolojinin kurumsallaşma sürecini ve bilim hiyerarşisindeki yerini dört kurucu toplum bilimci/ düşünür olarak kabul gören Montesquieu, Tocqueville, Auguste Comte ve Emile Durkheim’dan hareketle ele almaktadır. Kabakçı, sosyolojinin bu dört kurucu düşünürlerini kitapta ele alırken özellikle bu yazarların entelektüel biyografilerinden yer yer bilgiler vermekte ve bu bağlamda kurucu düşünürlerin siyasal pozisyon ve düşünsel kaynaklarını, toplumsal çözümler, kuram ve yöntemler, bilimsel yandaş ve muarızlar dolayımında ele almaktadır. Kabakçı (2023, s. 19), Auguste Comte’un “tarihi bilinmedikçe bir bilim tam olarak anlaşılmaz.” mottosundan hareketle bu çalışmada sosyolojinin ortaya çıkış, süreç ve gelişimini tarihsel koşulların sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel parametrelerini dikkate alarak yazmaya çalışmaktadır. Bu mahşerin dört atlısı vardır: Montesquieu, Tocqueville, Comte ve Durkheim.

Kabakçı’ya göre sosyolojinin 18 yy.’daki önemli habercilerinden biri Montesquieu’dur. Tocqueville, Montesquieu’nun mirasını daha ileri bir eşiğe taşır. Bu ikisi öncüdür. Yeni bilimin kurucu payesi Comte’a aittir. Durkheim ise Comte tarafından isimlendirilen bu yeni bilimin kurumsallaşmasında öncü rolü oynar. Kabakçı, sosyoloji tarihini daha iyi anlamının önemli yollarından biri olarak sosyolojinin kurucu aktörlerinin bilgisine sahip olunması gerektiği fikrini benimseyerek, bu çalışmada sosyolojinin kurucularına özenle yer vermiştir. Kabakçı, bu çalışmayla, bilimin tarihsel

sosyolojisine ve erken dönem siyasal tarihine ışık tutmak ve sosyolojinin anlaşılmasına mütevazı bir katkı sağlamayı amaçlamıştır.

Kitabın giriş kısmına baktığımız zaman Kabakcı'nın bu kitabı yazma amacını ve sosyoloji tarihine dair çözümlerini görmekteyiz. Bu bölümde özellikle 'klasik' kavramı üzerinde uzunca durarak, bu kavramın çeşitli tanımlarına, ilgili referanslara, kavramın etimolojik kökenine ve tarihsel noktadaki yerine değinmektedir. Klasik kavramının önemini ifade ederken sosyal bilimcilerin kendi kuramlarına meşruiyet kazandırmak için kendilerini klasiklere nasıl dayandırdıklarını göstermeye çalışmaktadır. Ayrıca klasikleri okumanın kişiyi olayların tarihsel, siyasal ve toplumsal bağlamlarını araştırmaya götürme noktasında önemli bir işlev gördüğünü ifade etmeye çalışmaktadır (Kabakcı, 2023, s. 22).

Kabakcı, kitabın birinci bölümüne sosyolojinin kuruluş evresine damga vuran dört düşünürden biri olan Montesquieu ile başlamaktadır. Sosyal bilimlerin habercisi kabul edilen, Montesquieu'nün biyografik verilerinden kesitler vererek konuya başlayan Kabakcı, onun eserlerinden konu ile alakalı bölümler sunarak sosyolojiye dair nüveleri göstermeye çalışmıştır. Bu bağlamda özellikle Montesquieu'nün 'Kanunların Ruhu' eserindeki 'iklimin ve coğrafyanın bireylerin, toplumsal yapıların ve siyasal kurumların üzerinde büyük bir etkisi olduğu' (Kabakcı, 2023, s. 45) tezine kitaptan alıntılar ve referanslar yaparak bölüm boyunca yer vermeye çalışmıştır. Kabakcı, iklim ve coğrafyanın yani fiziki faktörlerin etkisi üzerine daha önce de konuşan kişilerin olduğunu ancak bu faktörlerin toplumsal yapıya etkisini sosyal bilime yaklaşılarak ilk analiz edenin Montesquieu olduğunu belirterek bu savı çeşitli düşüncelerle temellendirmeye çalışmıştır. Kabakcı, Montesquieu'nün sosyoloji bilimine olan katkısını onun 'Kanunların Ruhu' eserinde göstermeyi hedeflemiştir. Özellikle bu eserde yer alan hükümet tiplerini tek tek inceleyerek Montesquieu'yü sosyal bilimlerin ve siyaset sosyolojisinin ilk temsilcisi kılan en önemli noktanın toplumsal yapı ile hükümet arasında kurduğu ilişki olduğunu göstermeye çalışıp sosyolojideki katkısını vurgulamaya çalışmıştır.

Kabakcı, kitabın ikinci bölümüne Tocqueville'nin kısa bir biyografik bilgileri ile başlayıp beraberinde onun sosyoloji sahasına katkıları ile devam etmektedir. Bu katkıları sunarken Kabakcı'nın ilkin karşılaştırmalı sosyoloji ve diğeri karşılaştırmalı tarihsel sosyoloji bağlamına giren 'Amerika'da Demokrasi' ve 'Eski Devrim ve Rejim' adlı eserlerinden referanslar vermesi konunun anlaşılması noktasında oldukça önem arz etmektedir. 'Amerika'da Demokrasi' eserini yazarın diğer eserlerine göre daha geniş çerçevede ele alan Kabakcı, Tocqueville'nin 'demokrasi' kavramıyla kastedilen meselenin ne olduğuna yönelik kapsamlı bir doküman sunarken burada Tocqueville demokrasinin anlaşılabilmesi için meseleye yeni bir sosyal bilimle yaklaşılması gerektiği düşüncesiyle hareket etmiş ve bu sebeple de Tocqueville'nin ne şekilde sosyolojinin haberciliğini yaptığını titizlikle göstermeye çalışmıştır. Son olarak 'Eski Rejim ve Devrim' eserine de değinen Kabakcı, Fransa ve Amerika yönetiminin kıyaslamalarını vererek sosyal bilimlere nasıl hatırı sayılır bir kuramsal ve metodolojik miras bıraktığını, bilhassa tarihsel sosyolojinin temellerinin nasıl atıldığını göstermeye çalışmıştır.

Kabakcı, kitabın üçüncü bölümünde sosyolojisinin isim babası olarak bilinen ünlü Fransız sosyolog Auguste Comte'u 'Sosyal Felsefe Risaleleri, Pozitif Felsefe Dersleri ve Pozitif Siyaset Sistemi' eserlerinden alıntılar yaparak hem sosyoloji bilimine katkısı ve hem de düşünsel yolculuğu bağlamında açıklamaya çalışmıştır. Kabakcı, Comte'un Fransız Devrimi'ni izleyen buhranlı yıllarında felsefi, bilimsel ve toplumsal alanı kuşatan bütünsel düşünce sistemini ele almış ve Comte'un *Üç Hal Yasası*'ndan bahsederek insanlık tarihiyle bu üç hal yasası arasındaki girift ilişkiyi kitapta irdelemeye çalışmıştır. Bununla birlikte Kabakcı, Auguste Comte'un 'modern insanlığın tarihinin tek ve her yerde aynı olması' (Kabakcı, 2023, s. 143) düşüncesini eleştirel bir şekilde kitaba taşımıştır. Bilimler tasnifinde Comte'un sosyolojiyi en üst sıraya koyma gerekçesini açıklarken, sosyolojinin iki alanı olan toplumsal sistematik ve toplumsal dinamik kavramlarını ön plana çıkarmıştır. Bununla birlikte, sosyolojinin oluşması adına çabalarından daha önce bahsettiğimiz Tocqueville ve Montesquieu'dan farklı olarak Kabakcı, Auguste Comte'un sosyoloji adına en önemli adımı olan önce sosyal fizik ilmi olarak bahsettiği, sonrasında 'sosyoloji' diyeceği bu ilmin isminin sahibi olması ve 'toplumun tıpkı doğa gibi bilimsel bir yöntemle incelenmesi gerektiği' şeklindeki düşünceleri sebebiyle sosyolojinin tarihini daha kapsamlı ele almaya

özen göstermiştir. Bu bölümün sonuna gelindiğinde ise Kabakçı, Comte'un bu bilimi, fen ve doğa bilimleri paralelinde görme gerekçesini açıklamaya çalışmış ve sonrasında Comte'un suni bir evrensel din olarak kabul ettiği '*insanlık kültürü*' düşüncesinden bahsederek, daha önce 'dini aşamanın' son bulunduğu düşüncesine sahip olmasına rağmen Comte'un tekrar *insanlık dini* ismiyle dinsel bir forma neden ve nasıl döndüğünü ifade etmeye çalışmıştır.

Kabakçı, kitabın dördüncü bölümünde sosyolojinin akademik bir meşruiyet ve kurumsallık kazanmasını sağlayan Emile Durkheim'in çalışmalarına yer vermiştir. Ayrıca bu bağlamdaki önemli eserleri Toplumsal İş Bölümü, Sosyolojik Yöntemin Kuralları, İntihar ve Dini Hayatın İptidai Biçimleri bağlamalı Durkheim sosyolojisini açıklamaya çalışmıştır. Yine sosyolojinin kurumsallaşmasına katkısı oldukça çok olan Le Play Okulu ve diğer bazı sosyologların çalışmalarından da söz etmiştir. Durkheim'in sosyoloji ekseninde diğer bölümlerde bahsetmiş olduğumuz üç bilim insanından en önemli ayırt edici özelliği olan sosyolojinin akademik bir disiplin haline gelmesini sağlamasından bahsetmekle birlikte diğer sosyologlarla benzer ve farklı yönlerine değinmeye çalışmıştır. Durkheim sosyolojisinin okullaşmasından, sosyoloji disiplinin kurulmasından ve neden hala günümüzde referans olarak ilk sıralarda ele alınmasını tartışan Kabakçı, bununla birlikte toplumsal iş bölümü ile bağlantılı olarak Durkheim'e göre modern toplum için yeni bir ahlak edinmenin neden gerekli olduğu meselesinin üzerinde de durmaktadır. Bölümün sonlarına doğru Kabakçı, son tahlilde Durkheim'in çok sayıda antropolojik ve tarihsel çalışmaya atfın yer aldığı ve bir sosyoloji incelemesi olan 'İntihar' adlı çalışmasından bahsederek intiharın psikolojiden ziyade toplumsal nedenlerle nasıl meydana geldiği üzerinde durmuştur.

Klasik kurucu sosyologların habercileri diyebileceğimiz önemli dört düşünürü kuramsal ve yöntemsel yaklaşımları ile ele alan Kabakçı, bu kuramların eksiklikleri veya fazlalıkları söz konusu olduğunda buralara çeşitli eleştiriler getirmekte yer yer de kendi düşüncelerini ifade etmektedir. Kabakçı'nın bahsi geçen bu düşünürlerin eserlerinden, ufak ufak önemli kesitler vermesi kitabın önemini artırmakta ve araştırmacılar için kitabı kaynak olarak değerli kılmaktadır. Bütünsel bir çerçevede değerlendirildiğinde Kabakçı, sosyologların çeşitli eser ve çalışmalarını benzer ve farklılıklar ile karşılaştırarak yorumlamaya çalışmıştır. Kitapta; dört klasik düşünürün biyografik bilgilerine, sosyoloji merkezli eserlerine ve bu doğrultuda gösterilen çabalara yer verilmektedir. Bunun yanı sıra bu kitap demokrasi ve sanayi toplumuna dair gözlem, çözümleme ve tespitlere yer vermesiyle günümüz sosyal bilim araştırmalarına ve bu alanda lisans veya yüksek lisans eğitimi yapan öğrencilere özellikle de sosyoloji meraklılarına önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Bu eser, sosyolojinin ortaya çıkış ve gelişiminin tarihsel koşullarını yani düşünsel, ekonomik, siyasal ve toplumsal bağlamlarını da dikkate alarak kapsamlı bir çalışma sunmasıyla önemli ve başarılı bir yerde durmaktadır. Kısacası Kabakçı, bu kitabında, sosyolojinin temelini oluşturan dört önemli düşünürü ele alarak disiplinin kökenine dair önemli güzergâhlarda dolaşmaya gayret etmiştir.

Sosyoloji Kurmak, genel çerçevede okuyucuya önemli dört klasik toplum bilimci/ düşünürün düşüncelerini verirken olabildiğince akıcı ve tekrara düşmeden yalın bir dil üzerine konuyu vermeye çalışmıştır. Ayrıca Kabakçı, ele almaya çalıştığı 'bu dört düşünürün kendi çağlarında olduğu kadar bugüne de ait olduğunu' (Kabakçı, 2023, s. 263) ifade ederek klasik sosyolojinin güncelliğini koruduğunu anlatmaktadır.

KAYNAKÇA

Kabakçı, E. (2023). *Sosyolojiyi Kurmak: Montesqueu, Tocqueville, Comte, Durkheim*. İstanbul. Vakıfbank Kültür Yayınları.

PESA INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

*PESA ULUSLARARASI SOSYAL
ARAŞTIRMALAR DERGİSİ*

December 2024, Vol:10, Issue:2
e-ISSN: 2149-8385

Aralık 2024, Cilt:10, Sayı:2
ISSN: 2528-9950

Journal homepage: <http://dergipark.gov.tr/pesausad>

Doi:

EXPLORING CHRISTIAN IDENTITY FROM LATE ANTIQUITY TO THE MIDDLE AGES: NEITHER GREEK NOR ROMAN

Chris Baghos, Cambridge Scholars Publishing, 2024, ISBN: 978-1-0364-1098-8

Betül KALFA

Yüksek Lisans Öğrencisi, İbn Haldun Üniversitesi, betul.kalfa@stu.ihu.edu.tr, orcid: 0009-0000-6184-4440

Kitap İnceleme

Geliş Tarihi: 19 Kasım 2024

Kabul Tarihi: 27 Aralık 2024

Hristiyan kimliği, sosyal, psikolojik ve tarihi yönleriyle uluslararası literatürde geniş kapsamlı tartışmalara konu olmuş, dinler tarihi açısından önemli bir araştırma alanıdır. Sosyal ve psikolojik yönleri bir yana, sadece tarihi veçhesiyle bile üzerinde hâlâ araştırmalar yapılan önemli bir meseledir. Hristiyanlık, İslam'la çok yakın coğrafyalarda gelişmiş, etkileşime girmiş, kültürel ve akademik etkileşimlerde bulunmuş bir din ve kültürdür. Ancak Türkiye alan yazınında Hristiyanlığın farklı boyutlarını ele alan akademik çalışmalar, diğer alanlara kıyasla oldukça yenidir. Hristiyan kimliği de bu farklı yönlerden biridir ve alan yazınında bu konuda yapılmış çalışmalar yeterli derecede değildir. Chris Baghos'un değerlendirilmesi yapılacak olan Exploring Christian Identity: from Late Antiquity to the Middle Ages: Neither Greek nor Roman (Geç Antik Çağdan Orta Çağa Hristiyan Kimliğinin Keşfi: Ne Grek, ne Roman) adlı eserinin, bu konuda yapılmış en güncel çalışmalardan olduğu söylenebilir. Chris Baghos, Charles Sturt University'nin Faculty of Arts and Education bünyesindeki School of Theology ve St. Mark's National Theological Centre'da (Canberra, ACT, Avustralya) yardımcı öğretim üyesidir. Grek, Bizans ve Ortodoks Kilisesi tarihine dair çalışmaları ile bilinir. Yazar bu çalışmasında, alana dair uzmanların çalışmalarından yararlanarak Hristiyan kimliği sorununu, Roma ve Helen kültürü arasında sıkışmışlığı ve bu iki kültüre köprü olmuş Bizans İmparatorluğu'nda yaşamış Azizlerin metinleri perspektifinden, kendine özgü tarzıyla ele alarak literatüre katkıda bulunmuştur. Bu tarz çalışmaların tanıtılması ile Hristiyan kimliği konusunda Türkiye'de de özgün ve çeviri çalışmaların yapılmasını teşvik edecek olması düşüncesi bu kitap incelemesini yapmamızda itici bir güç olmuştur. Bu nedenle çalışmanın, alan yazınına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Hristiyan kimliği konusu Hristiyanlık tarihinin kendi problematiği içerisinde daima önemli bir yer tutmuştur. Yahudi toplumundan ayrılan ilk Yahudi-Hristiyanlardan, orta çağ Hristiyan cemaatlerine tüm Hristiyan grupların ana meselesi kendi müstakil kimliklerini inşa etmek ve onu korumak olmuştur. Hristiyanlık daha ilk doğduğu yüzyılda köklü bir gelenek olan Yahudilik ve Pagan Roma kültürüyle karşı karşıya kalmıştır. Ardından gelen yüzyıllar boyu yayıldığı coğrafyalarda Hristiyanlık, devlet dini haline

gelineye dek azınlık durumunda kalmış, Hristiyan topluluklar kendi inanışlarına aykırı dinler ve kültürlerle bir arada yaşamak zorunda kalmıştır. Pavlus'un Korintlilere öğütlediği gibi hem onlarla bir arada yaşamış hem onlardan ayırık kalmışlardır, çünkü Paganlarla aynı hayat tarzını devam ettirmek Hristiyan kalmaya engel teşkil etmiştir. Ancak Hristiyanlığın komşuna(düşmanına) karşı sevgi duymak bağlamındaki ahlâkî öğretileri ve başlangıçta inançsızlarla bir arada olup Hristiyan kalabilmenin paradoksal yapısı bir tarafa, Hristiyanlığın kendi içindeki büyük bölünmenin etkileri haliyle Hristiyan din adamlarının düşünce ve tutumlarına yansımıştır. Hristiyanlığın çağdaşı diğer dinlerden mümeyyiz vasfının, tek tanrıya çağırması ve "etno-sentrik olmayışı" olduğunun savunulduğu bir çağın devamında, Latin-Grek ve Katolik-Ortodoks çatışmasının ortasında kalmış bir Bizans Hristiyanlığı olgusu durmaktadır. İncelediğimiz kitapta Hristiyanların, Hristiyanlığı tarihin seyri içinde kendi milli benliğine dayanak yapmakla, kendilerine zulmeden ve sonra dini sahiplenen dünyevî otoritelere etnik tutumlarını yansıtmakla, teolojik tartışmalardaki anlaşmazlıklar arasında verdiği kimlik mücadelesi, kilit olaylar ve önemli alıntılar içeren metinler bağlamında analiz edilmiştir.

Baghos'un mezkûr eserinde incelediği temel mesele, IV-XV. yy. arası dönem Bizanslı azizler ve öğrencilerinin; Helenizm ve Roma imparatorluk geleneği ve Katolik-Ortodoks tartışmaları arasında, Hristiyan kimliği hakkında ne düşündüğüdür. Baghos, çalışmasında "Latin Batı" ve "Yunan Doğu" kavramlarına yer vermiş, dönemin algılarını okuyucunun da rahatlıkla anlayabileceği, akıcı bir tarzda ele almıştır. Yazar ana meseleleri kategorik bir şekilde başlıklandırmış ve her bir bölümü, giriş kısımlarında değineceğini vaat ettiği noktalardan sonuca kavuşturmuştur.

Baghos kitabının giriş bölümünde, Hristiyanlık özelinde din ve milliyetten hangisinin önceleneceği sorununu tarihi şahsiyetlerin perspektiflerinden yararlanarak incelemiştir. Konuyu, söz konusu azizlerin bazı apolojetik karakterli yazıları üzerinden irdelemiştir. Diognetus'a Mektup (Epistle to Diognetus [ED]) metni üzerinden Roma yönetiminde yaşam sürdüren Hristiyanların sahip olması gereken tutumlar hakkında incelemelerde bulunmuştur. Bu metin çerçevesinde, Hristiyanların bu dünyada bir yabancı gibi yaşadığı, aslında gökyüzü yaşamına katıldığı, dünyanın tüm nefretine rağmen insanları sevecekleri, inançsızların onların Tanrı'yı taklit çabasını anlamayacağı ve kendilerine yapılan haksızlıklara sabır göstermeleri gerektiği gibi fikirleri özetlemiştir. Yazar, metnin amacının; Hristiyanlığın, paganizm, Helenizm ve Yahudiliğe üstünlüğünün gösterilmeye çalışılması olduğunu belirtmiş, metnin yazarı olduğu iddia edilen Mathetes, sözde muhatabı Diognetus ve bu metnin amacı hakkındaki değerlendirmelerine yer vermiştir. Bunun yanı sıra yazar, Romanitas kavramı, Hristiyan teolojisinin siyasetle ilişkisi ve Helenizm(Yunan kültürel mirası)-Romanitas (Roma devlet geleneği) arasında Hristiyan kimliği konusunda alanın uzmanlarının iddia ve savunularını ele alarak tartışmıştır. Bu konuda kendi değerlendirmelerine kısaca yer vererek, katılmadığı noktaları ve katılmama sebeplerini zikretmiş, ilerleyen bölümlerde bunları nasıl temellendireceğini açıklamıştır. Uzmanların kendi aralarındaki fikir ayrılıklarına da değinmiştir. Yazar giriş bölümünde son olarak kitabının asıl inceleme konularını açıklamıştır. Yazarı İtirafçı Maksimus'un öğrencilerinden biri olduğu düşünülen RM adlı metnin önemine, metin hakkında hangi değerlendirmelerde bulunacağına ve bunun araştırma konusu için potansiyel katkısına değinmiş, kaynakları ve takip edeceği metodoloji hakkında bilgi vermiştir. Giriş bölümünde yazar RM'nin yanında, RM adlı metne ve Maksimus'un kendisine etkisi olduğunu düşündüğü bazı başka metinleri de inceleyeceğinin ön bilgisini vermiştir. Bu metinler, İtirafçı Maksimus'un Maximian corpus'u, Pseudo-Macarius'un Fifty Spritual Homilies'inin Koleksiyon II'si ve Apophthegmata Patrum'dur. Ayrıca yazar, RM metni ile benzer şiddet unsurları içermesi bakımından AJ'nin A ve B vizyonunu ele alacağını, şehitlik olaylarını, Maximus ve Justinus'un Hristiyanlığı ile ve bunu hâkim kültürle ilişkisini inceleyeceğini, Maksimus'un Diyoletit Kristolojisi ile Justinus'un Logos Spermatikos doktrini arasında karşılaştırma yapacağını, adı geçen asketik yazılardaki anahtar pasajlara vurgular yapacağını belirtmiştir.

Dört bölümden oluşan eserin ilk bölümünde yazar, Justin'in İşleri (Acts of Justin[AJ]) adlı metni incelemiştir. II. yy'a tarihlenen bu ilk apolojik metin, Roma İmparatorluğu'nda yaşamış Justin Martyr ve öğrencilerinin idam edilmesini konu alan bir şehitlik anlatısıdır. Yazar, versiyonlarından en az birinin

RM'ye muhtemel model olduğu gerekçesiyle metni ele almaya değer gördüğünü belirtmiştir. Yazara göre metnin önemi, Hristiyanlığın Helenizm ve Romanitas ile ilişkisine dair algısının, Maksimus ve öğrencileri döneminde nasıl geliştiğini göstermesidir. Yazar, şehitlik metinleri içinde Aziz Justinus'a atfedilen itiraflarda Logos Spermatikos doktrininin yansıma bulup bulmadığını incelemek suretiyle bu "acta"nın (AJ), Aziz Justinus'un Hristiyanlık ile paganizm arasındaki ilişkiye dair algısını ne ölçüde gösterdiğini değerlendirmekte, bu doktrinle Stoacılık arasında benzeşim kurmaktadır. Yazar, Justin'in öğrencilerinin Hristiyan kimliğine dair tanımlarıyla yeni ahitten ilgili ayetlerin paralelliklerini karşılaştırmıştır. Marcus Aurelius gibi Romalı yöneticilerin tutumlarının metne, Hristiyanların siyasi otoritelere negatif yaklaşımı şeklinde yansımaları ele almıştır. Bu bölümün amacı Hristiyanların, hem Greko-Romen kültür(Helenizm-Romanitas) hem paganizme (Yunan felsefesi) nasıl eleştiri yönelttiğini göstermektir. Atıf yapılan metinler çerçevesinde yazarın, retorik analiz yönteminden yararlanarak bu eleştirileri iyi yansıttığını söylemek mümkündür.

İkinci bölümde yazar, Makaryus'un Hristiyan kimliği algısını Elli Manevi Vaaz adlı eseri II. Koleksiyon'u üzerinden değerlendirmiştir. Onun eserinde muhataplarına Hristiyan kişinin kim olursa olsun herkese şefkatle yaklaşmasını öğütlerken bir yandan siyasi otorite ve inançsızlara yönelik kınamasını yan yana değerlendirmiştir ve Hristiyan şehitliğinin dünyadan vazgeçer tutumuyla, sosyologların "sınır koruması" (boundary maintenance) olarak adlandırdığı durumu özdeşleştirmiştir. Makaryus'un Maksimus'u "özgecil şefkat" (altruistic compassion) konusunda nasıl etkilediğini incelemiş ve bu anlayışın Maksimus'un Yunanlılar kelimesini hakaret sözcüğü olarak kullanması iddiasıyla olan tutarlılığını değerlendirmiştir. Maksimus'un Hristiyan kimliğini ontolojik terimlerle nasıl açıkladığına değinmiş ve Herakleios'un Monoenerjizm'i benimseyip bazı dinî sembolleri kendine mâl etmesinin Makaryus'u, Romanitas'ı ustaca ve gizliden gizliye kınadığı Myst.(mystagogia) adlı eseri bestelemeye ittiğini savunmuştur.

Üçüncü bölümde yazar, Apophthegmata Patrum, Makaryus'un Vaazlar kitabı ve Maksimus'un külliyatı'ndaki (Maksimian corpus) ortak Helenizm perspektifini ele almıştır. Ayrıca bunların Yunan Paideia'sından kaynaklanan aşırı rasyonalizme karşı çıkan bir geleneğin parçası olduğunu savunmuştur. Bunu RM'nin yazarının, Maksimus'u kendisini suçlayanlardan ayırt ettiğini göstermek için yaptığını, Maksimus'u aziz bir öğretmen olarak tasvir ederek onu seküler bir hümanistten ayırdığını açıklamıştır. Yazar, Maksimus'un, eserlerindeki Yunan kültürel mirasına ilişkin tutumunu, RM'deki iz düşümleriyle biraraya getirmiştir. Maksimus'un eylemsel asketizme başvurmasını, Apophthegmata Patrum ve Makaryus'un Vaazlar kitabındaki deneyimsel epistemoloji üzerinden irdelemiştir. Maksimus'un deneyimsel epistemolojisinden kaynaklı Helenizm'e olan algısına değinmiştir. Araştırmacıların Çöl Babalarının daha alt bir mistisizm türünü temsil ettiği fikrine karşı çıkmış ve Maksimus'un Yunan terimini neden hakaret olarak kullandığının ardındaki pastoral sebepleri sunmuştur.

Yazar dördüncü bölüme RM metninin yapı ve içerik özelliklerini açıklayarak başlamıştır. RM'nin yazarının, Maksimus ve müridi Athanasius'u tasvir etmede; AJ, Apophthegmata Patrum, Makaryus'un Vaazlar kitabı ve Maksimus'un külliyatı (Maksimian corpus)'ndan nasıl yararlandığını irdelemiştir. Bu tasvirin zihnimizde, Bizans devri Ortodoks Hristiyanlarının; Hristiyanlık, Helenizm ve Romanitas ortasında bir köprü oluşuna teşbihi kolaylaştırdığını açıklamıştır. RM metninin diğer şehitlik anlatılarından farkına ve Maksimus'un Diyotelit öğretisini nasıl ıskaladığına değinmiştir. Bir bölüm halinde RM'nin özetine yer vermiş, metnin AJ'den etkilendiğini düşündüğü yönleri açıklamıştır. RM'nin, Hristiyanlığın şaşmaz unsuru Mesih'e bağlılığı nasıl ele aldığından bahsetmiştir. RM'nin, ekonomi bakanının öfkeli çıkışları anlatısı üzerinden Bizanslı yöneticilerin yanlış/sahte Hristiyanlığına bir gönderme yaptığı, iddiasını savunmuştur. RM'nin yazarının Apophthegmata Patrum metnindeki bilgi tasvirlerinden ilhamla, Maksimus'u manevi hikmet olarak, onu suçlayan otoriteleri ise dünyevi ve maddi bilgiye sembol olarak gösterdiğini açıklamıştır. Baghos, Myst. adlı metni, Bizans imparatoru ile din adamlarının rolünü ayırtlamada RM yazarını etkilemesi bağlamında ele almıştır. Myst. metninin yazarının, Bizans'ın erken Helenleşmesinin Roma'nın Monotelizmi benimsemesine bir tepki olduğunu düşünmesini eleştirmiştir. Yazar ayrıca, RM yazarının "Yunan" kelimesini hakaret olarak kullanmasında,

Maksimüs ve diğer patristik külliyyattaki etnik söylemlerin öncü ve örnek olması ihtimalini değerlendirmiştir. Yazar bu bölümü, RM'nin, Car. 2.30 adlı metindeki tasviriyle çelişen Maksimüs anlatımını inceleyerek sona erdirmiştir.

Baghos'un eseri, küçük hacmine nazaran oldukça derin bir konuyu ele almaktadır. Yazarın incelediği metinler ile ana fikirler arasında kurduğu bağlantılar, yeri geldikçe sosyolojik kuramlarla bağdaşım kurduğu kısımların multidisipliner havası, konuları bölüm içi ve kitap genelinde tutarlı ele alış biçimi, birikimli ve alanına hâkim bir yazar olduğunu göstermektedir. Kitap, Hristiyan kimliğini IV-XV. yüzyıllar arasındaki aziz metinlerine dayanarak Bizans ve Roma dünyaları arasında Ortodoks Hristiyanların perspektifinden sunmasıyla alanındaki diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

Baghos'un, ele aldığı metinlerde yazarların fikirlerine atıf yaparak tartışırken, önemli kavram ve kelime öbeklerinin Yunanca orijinallerine yer vererek değerlendirmelerde bulunması çok kıymetlidir. Bunu yaparken latinize haliyle yazdığı kavram ve kelime öbeklerinin yanına parantez içinde Yunan alfabesiyle Yunancasını yazmıştır. Kitapta incelenmeye değer görülen zaman dilimi, şahıslar ve eserleri, konuyu açıklamak için oldukça yerinde ve dayanaklı tercihlerdir. Yazarın asıl meseleye ışık tutan ancak kitap içerisinde kafa karışıklığı oluşturmaması açısından son kısımda verdiği İsa Mesih'in yerelliğine karşın Pavlus'un öğretisini evrensele yayma anlayışına dair ek açıklamalar da kitabın bütünselliğine anlamlı bir bitiriş teşkil etmiştir.

Baghos'un gereksiz açıklamalardan arındırılmış, yoğun bir üslubu vardır. Metin ön okuma gerektirmesi yönüyle dinler tarihi alanına giriş seviyesindeki okuyucular için uygun görünmemektedir. Ancak yazarın, vadettiği kazanımları yerine getirmesini, "Hristiyan kimliği" problematiğini aziz metinleri üzerinden değerlendirerek çözümlene becerisini, anlatım gücünü, ele aldığı kaynaklara ve orijinal dillerine olan hâkimiyetini göz önünde bulundurduğumuzda, kitabın, konuya ilgisi olan, ileri okuma yapmak isteyen, kitapta değerlenen şahıslar, dönemler hakkında uzmanlaşmak isteyen, özellikle Hristiyan kimliği, İtirafçı Maksimüs veya RM metni özelinde çalışma yapan kimseler için okunmaya değer bir kaynak olduğunu söylemek mümkündür.

Yazarın kitapta adı geçen yer ve şahıs isimlerini direk bilirkişiye anlatır tarzda açıklaması metnin takip edilmesini zorlaştırmaktadır, bununla birlikte çalışma, girişinde tartışma bölümüne konuları aynı tempoda, pratik bir üslupla ele alması bakımından takdire şayandır. Kitap, Hristiyan kimliği meselesinden öte kilise içi ve devlet gelenekleri arası tartışmalara da yoğun olarak yer vermesi bakımından, geniş bir kapsama sahip olması yönüyle eleştirilebilir. Yazarın çalışmasında analiz ettiği metinlerin ve yazarlarının dönemleri, tartışmanın tarihî seyrini görmek açısından genişçe ele alınmış olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca yazarın yorumladığı metinlerde herhangi bir taraf tutmayarak düşünce yapılarına tüm yönleriyle yer vermesi olumlu bir özellik olarak karşımıza çıkarken, tartışmaların ayrıntılarının uzun tutulması, konuyu aynı anda birden fazla metin üzerinden örnekler vererek anlatması da çalışmanın okur tarafına yansıyabilecek zorluklarındanadır.

KAYNAKÇA

Baghos, C. (2024). Exploring Christian identity from late antiquity to the middle ages: neither greek nor roman. Cambridge Scholars Publishing.